NICHOLAS
DIMA

CĂLĂTORIE SPRE LIBERTATE

întâlnire
cu
destinul

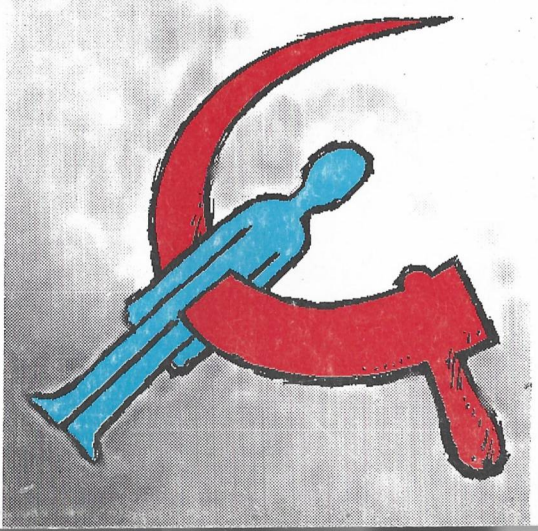

EDITURA FUNDAȚIEI CULTURALE ROMÂNE

NICHOLAS DIMA

CĂLĂTORIE SPRE LIBERTATE

Întâlnire cu destinul

Traducere de CONSTANTIN SFEATCU

EDITURA FUNDAŢIEI CULTURALE ROMÂNE
Bucureşti, 1993

Coperta de NICOLAE CORNELIU

ISBN 973–9155–15–4

Cuvânt înainte

Au fost multe memorii şi relatări autobiografice de închisoare ale vieţii sub comunism. Au fost, de asemenea, ample istorisiri despre o mai adâncă credinţă şi convingeri religioase ferme în condiţii de aspră violentare şi degradare. Însă puţine relatări vin din perspectiva unui om cu întinse legături spre inima spirituală a României rurale, care şi-a croit drumul propriu către o educaţie pe cea mai înaltă treaptă atât în România cât şi în Statele Unite. Nicholas Dima este excepţional situat şi îndreptăţit să relateze o experienţă de viaţă care oferă o bogăţie de amănunte individuale şi intuiţii înduioşătoare în gândirea multor oameni.

Povestirea sa oferă una din cele mai bune opere despre impactul pe care comunismul îl are asupra naturii umane şi a valorilor tradiţionale. Compromisul cu un sistem care este inerent împotriva naturii şi a valorilor umane perpetuează tocmai acel sistem. Dezrădăcinarea familiilor, prietenilor, obiceiurilor şi datinilor de secole, comunităţilor şi bisericilor este evocată de un om care a trăit-o el însuşi pe de-a întregul. Sistemul comunist a ridicat drojdiile societăţii şi i-a surghiunit pe liderii culţi şi respectaţi şi pe muncitorii productivi la o şerbie a persecuţiei. Sute şi sute de ani de istorie şi moştenire culturală au fost înlăturate peste noapte spre a face loc unei dictaturi a câtorva în numele urii – pentru familii, culturi naţionale şi credinţe religioase. Susul a devenit jos iar dreptul a devenit strâmb. Majoritatea oamenilor au devenit înstrăinaţi, persecutaţi în propria lor ţară.

Oamenii au fost încurajaţi, chiar siliţi să-şi abandoneze familia şi rădăcinile pentru a căuta acomodarea cu noul sistem

politic. Trebuia să ajungi la înţelegerea cu autorităţile comuniste ca să supravieţuieşti fizic. Pentru puţinii care nu se vor supune acestei trădări a credinţelor din trecut şi a tot ce le era drag, urmau hărţuiala, întemniţarea, moartea timpurie, sau poate fuga.

Dezgustul şi tragedia urmărilor comunismului în România actuală sunt prezentate fără exagerare în *Călătorie spre libertate*. Indiferenţa Occidentului, compromisul majorităţii oamenilor cu sistemul, şi, mai presus de toate, răul intrinsec al „sistemului sclaviei" al lui Marx şi Lenin, sunt evidente în mod special. Povestea lui Nic Dima este o lectură obligatorie.

Autorul croieşte un făgaş nou în conturarea imaginii vieţii din lagărele de muncă. El demonstrează cum soldaţii erau folosiţi în muncile murdare ale construcţiei socialiste, şi cum erau trataţi ei în multe privinţe, tot atât de rău ca cei încarceraţi pentru delicte împotriva statului. În plus, el oferă o privire înlăuntrul noilor tendinţe religioase din România în ultimele câteva decenii. De asemenea, arată limpede cum deţinuţii îşi puneau mari speranţe în Occident, dar aveau să rămână până la urmă dezamăgiţi, şi cum se agăţau oamenii disperaţi de orice noutate şocantă a vreunui zvon.

Nic Dima exprimă marea tărie, curajul şi îndârjirea faţă de infamul sistem, care vin dintr-o credinţă într-un Dumnezeu mai înalt şi mai puternic. Iscusinţa lui Nic Dima de a săpa adânc în sinea lui pentru a-şi cultiva speranţa este remarcabilă. Istorisirea lui Dima este mai mult decât orice dovadă vie că spiritul propriu, virtutea şi demnitatea unei singure fiinţe umane cu credinţă în Dumnezeu este mai puternică decât toate armele şi lanţurile tiranilor comunişti!

Dacă mai mulţi oameni din Occident ar putea să trăiască viaţa sub comunism, noi am fi cu toţii mai capabili să combatem această stihie pe pământ. Lipsiţi de o astfel de experienţă traumatică a vieţii înlăuntrul unei temniţe dintr-o închisoare mai mare – naţională –, americanii şi alţi occidentali vor trebui să citească povestea specială a lui Dima. Nic Dima – adevărat fiu a tot ceea ce a fost bun în istoria României şi mare american iubitor de libertate astăzi – a dat frâu liber istoriei vieţii sale chinuite pentru a ne ajuta pe noi să supravieţuim ca oameni liberi.

Pentru toate acestea, noi îi suntem îndatoraţi.

David B. Funderburk
(fost ambasador al S.U.A. în România, 1981–1985)

Notă bibliografică

Cea mai mare parte a informaţiei acestei cărţi o constituie experienţa directă a autorului sau provine din surse puse la îndemână de familie, prieteni, ori alte cunoştinţe apropiate. Multe cifre şi date curente au fost culese din diferite publicaţii tipărite în România sau în Vest. Astfel de izvoare, precum şi numeroasele discuţii cu refugiaţi români recenţi, au fost deosebit de necesare, mai ales pentru ultimele capitole ale cărţii.

De când am finalizat manuscrisul lucrării de faţă, alte două cărţi importante despre România au fost publicate în Statele Unite. Fostul ambasador al Statelor Unite în România, David B. Funderburk, a dat tiparului *Pinstripes and Reds: An American Ambassador Caught Between the State Department and the Romanian Communists*, 1981–1985 (Washinghton, D.C.: Selous Foundation Press, 1987), iar fostul şef al Securităţii române, Ion Mihai Pacepa, a publicat *Red Horizons: Chronicles of a Communist Spy Master* (Washington, D.C.: Regnery Gateway, 1987). Pentru o mai bună înţelegere a subiectului acestei cărţi, v-aş recomanda şi următoarele apariţii: Nicholas Dima, *Bessarabia and Bukovina: The Soviet-Romanian Territorial Dispute* (New York: Columbia University Press / East European Monographs, 1982); şi Vlad Georgescu, *Istorie şi Politică* (München: Jon Dumitru Verlag, 1981).

Evenimentele recente din România au fost din ce în ce mai mult relatate de presa occidentală: Paul Martin a scris *The Mad Romania of Nicolae Ceauşescu* în numărul din ianuarie 1986 al lui *Reader's Digest*, şi *Birth and Death in Romania*, un articol nesemnat, tipărit în *The New York Review of Books* la 24 octombrie 1986. Mijloacele de informare occidentale curente

îşi vor concentra din ce în ce mai mult atenţia asupra României, U.R.S.S, şi Europei de Est în viitor.

Pentru cei interesaţi de cele mai recente evenimente şi mai ales de ecourile lor în Occident, recomand rapoartele zilnice despre Europa de Est scoase de FBIS (Foreign Broadcast Information Service), precum şi diferitele lucrări de cercetare şi analiză ale Postului de Radio Europa Liberă.

Cei care citesc româneşte pot obţine şi alte informaţii curente de la *Micromagazin, Cuvântul Românesc* (The Romanian Voice), *Românul Liber* (The Free Romanian), *Lupta* (The Fight) şi *Lumea Liberă* (The Free World). Unele din aceste publicaţii inserează, de asemenea, secţiuni în limba engleză.

Cronologie

23 august 1939: Germania şi Uniunea Sovietică semnează un pact de neagresiune la Moscova. În protocoalele secrete ale pactului, cele două ţări delimitează sferele lor de influenţă în Europa de Est şi hotărăsc împărţirea Poloniei de-a lungul liniei precedente Curzon.

1 septembrie 1939: Germania atacă Polonia.

3 septembrie 1939: Franţa şi Anglia declară război Germaniei. Începe al doilea război mondial.

5 septembrie 1939: S.U.A. îşi declară neutralitatea în războiul european.

6 septembrie 1939: România îşi declară, de asemenea, neutralitatea.

13 septembrie 1939: Tezaurul polonez e scos din Polonia prin România.

16 septembrie 1939: U.R.S.S. atacă şi ocupă Polonia de Răsărit, conform acordului germano-sovietic.

17 septembrie 1939: Guvernul polonez şi Comandamentul Armatei fug în Vest, prin România.

19 octombrie 1939: La o conferinţă la Stockholm, Suedia, Norvegia, Danemarca şi Finlanda îşi declară neutralitatea.

30 noiembrie 1939: U.R.S.S atacă Finlanda, declanşând Războiul de Iarnă. Conflictul se încheie (temporar) la 12 mai 1940.

14 decembrie 1939: U.R.S.S. este exclusă din Liga Naţiunilor.

22 iunie 1940: Franţa este învinsă şi capitulează în faţa Germaniei.

22–26 iunie 1940: U.R.S.S. invadează şi anexează provinciile româneşti răsăritene ale Basarabiei şi Bucovinei de nord.

2–22 iulie 1940: U.R.S.S. ocupă Statele Baltice.

6 septembrie 1940: Generalul Ion Antonescu îl detronează pe regele Carol al II-lea cu ajutorul Gărzii de Fier şi îşi asumă conducerea României.

21–23 ianuarie 1941: Izbucnesc lupte deschise între Armată şi Garda de Fier. Generalul Antonescu şi Armata îşi asumă controlul complet al României. Garda de Fier este suprimată.

22 iunie 1941: Germania atacă Uniunea Sovietică. România i se alătură pentru a-şi recuceri teritoriile pierdute.

7 decembrie 1941: Japonia atacă Statele Unite la Pearl Harbour. Curând după aceea, România şi S.U.A. se află în stare de război.

28 noiembrie 1943: Preşedintele Franklin D. Roosevelt, Primul-Ministru Winston Churchill, şi Iosif Stalin se întâlnesc la Teheran şi cad de acord cu privire la planurile de război.

6 iunie 1944: Trupele aliate debarcă în Normandia.

iunie 1944: Comuniştii români organizează aşa-zisul Bloc al Partidelor Democrate.

23 august 1944: Opoziţia română, cu participarea comuniştilor, îl arestează pe Generalul Antonescu şi instalează un guvern provizoriu. România încetează lupta împotriva Uniunii Sovietice.

4–11 februarie 1945: La Conferinţa de la Ialta, în Crimeea (Uniunea Sovietică), Roosevelt, Churchill şi Stalin cad de acord asupra ocupării şi împărţirii Europei.

6 martie 1945: Sovieticii impun un guvern procomunist condus de Dr. Petru Groza, un socialist.

12 aprilie 1945: Vicepreşedintele Harry S. Truman devine Preşedinte al S.U.A., ca urmare a morţii lui Roosevelt.

9 mai 1945: Germania capitulează.

mai 1945: Sovieticii înfiinţează întreprinderi sovieto-române (SOVROM) pentru a controla economia României.

17 iulie–2 august 1945: Conferinţa la Vârf de la Potsdam pentru organizarea Europei postbelice. Cu preşedintele Truman înlocuindu-l pe Roosevelt, şi cu Primul Ministru Clement

Attlee înlocuindu-l pe Churchill, Stalin este singurul conducător din cele trei puteri cu continuitate de negociere.

6 august 1945: Carta Naţiunilor Unite este semnată la San Francisco (Prima Adunare Generală a O.N.U. e ţinută la Londra în ianuarie 1946).

2 septembrie 1945: Japonia capitulează.

22 octombrie 1945: Gheorghe Gheorghiu-Dej este ales Secretar General al Partidului Comunist Român.

8 noiembrie 1945: Demonstraţii anticomuniste majore în Bucureşti, cu ocazia Zilei Regelui Mihai.

6–15 mai 1946: După ce a fost adus înapoi de la Moscova, Generalul Antonescu este judecat şi condamnat la moarte de către un „tribunal popular". Sentinţa este executată la 1 iunie.

11 iunie 1946: Albania este prima ţară est-europeană care s-a declarat „Republică Populară" (în răstimp de trei ani, fiecare ţară est-europeană e declarată „republică populară").

1946–1949: Război Civil în Grecia provocat de comunişti.

19 noiembrie 1946: Sunt ţinute alegeri generale în România. Cu sprijinul deplin al Armatei Sovietice, comuniştii manipulează blocul partidelor democrate, falsifică rezultatele şi declară victoria la secţiile de votare.

12 martie 1947: Este adoptată Doctrina Truman de înfrânare a comunismului.

5 iunie 1947: Este anunţat Planul Marshall de salvare a Europei.

30 octombrie–12 noiembrie 1947: Sunt arestaţi liderii partidelor politice româneşti. Cei mai mulţi dintre ei mor în puşcării.

12 noiembrie 1947: Partidul Comunist Român preia toate partidele de stânga din ţară şi le organizează sub noul nume de Partidul Muncitoresc Român (P.M.R).

29 noiembrie 1947: Naţiunile Unite votează împărţirea Palestinei în două state propuse, unul evreiesc şi unul arab.

30 decembrie 1947: Regele Mihai este forţat să abdice şi România e declarată „Republică Populară".

4 februarie 1948: România şi Uniunea Sovietică semnează un Tratat de Prietenie.

14 mai 1948: Israelul îşi declară independenţa.

11 iunie 1948: Noul guvern comunist din România naţionalizează principalele mijloace de producţie.

24 iulie 1948: Sovieticii blochează Berlinul de Vest (până la 30 septembrie 1949).

4 august 1948: Uniunea Sovietică înfiinţează Poliţia Secretă a României (Securitatea).

23 ianuarie 1949: Apare în România noua poliţie comunistă (Miliţia).

25 ianuarie 1949: Uniunea Sovietică şi sateliţii ei semnează la Moscova acordul pentru formarea Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (C.A.E.R.).

3–5 martie 1949: Noul guvern al României anunţă planul de colectivizare a suprafeţelor agricole. Sunt formate primele gospodării colective.

4 aprilie 1949: Tratatul Atlanticului de Nord e semnat şi se formează Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord (N.A.T.O.).

1 octombrie 1949: După trei ani de război civil, China e declarată „republică populară".

25 iunie 1950: Începe Războiul din Coreea (care se va încheia în iulie 1953).

26 mai 1950: Pentru a-i obliga pe agricultori să accepte colectivizarea, guvernul comunist al României impune un sistem de cote agricole care să fie predate în mod obligatoriu la stat.

noiembrie 1952: Dwight D. Eisenhower este ales Preşedinte al S.U.A.

5 martie 1953: Moare Stalin.

13 septembrie 1953: Nikita Hruşciov devine Prim-Secretar al Partidului Comunist Sovietic.

25 septembrie 1954: Sunt desfiinţate Întreprinderile SOVROM.

14 mai 1955: E creat Pactul de la Varşovia.

18 iulie 1955: La Geneva are loc întâlnirea la vârf cu participarea Statelor Unite, U.R.S.S., Marii Britanii şi Franţei. Este realizată o atmosferă de înţelegere şi cooperare, salutată ca „spiritul de la Geneva".

14 decembrie 1955: România este admisă la Naţiunile Unite, împreună cu un grup de alte ţări.

24–25 februarie 1956: Hruşciov demască abuzurile lui Stalin la o şedinţă specială de partid, la Moscova.

23-30 octombrie 1956: Ungaria se răscoală împotriva comunismului. La 4 noiembrie, trupele sovietice zdrobesc revolta.

29 noiembrie 1956: Ca răspuns la rivalitatea Egiptului, Israelul invadează Peninsula Sinai.

25 martie 1957: Un acord semnat la Roma înfiinţează Piaţa Comună (Comunitatea Europeană) intrată în vigoare din ianuarie 1959.

mai 1957: Hruşciov începe să reorganizeze economia sovietică; în realitate a doua *perestroikă* sovietică după avortata Nouă Politică Economică (NEP) din anii 1920.

5 octombrie 1957: Sovieticii lansează primul satelit.

31 ianuarie 1958: Statele Unite lansează primul satelit.

iunie 1958: Trupele de ocupaţie sovietică se retrag din România.

15–27 septembrie 1959: Hruşciov vizitează Statele Unite şi se întâlneşte cu Preşedintele Eisenhower.

august 1961: Se ridică Zidul Berlinului.

noiembrie 1961: John F. Kennedy este ales Preşedinte al S.U.A.

aprilie 1962: Guvernul român anunţă încheierea colectivizării agriculturii.

octombrie 1962: Criza cubaneză a rachetelor.

ianuarie 1963: Sciziunea sovieto–chineză se amplifică.

22 noiembrie 1963: Preşedintele Kennedy este asasinat. Vicepreşedintele său, Lyndon Johnson, depune jurământul ca Preşedinte.

14/15 august 1964: Hruşciov este îndepărtat de Leonid Brejnev şi compania.

noiembrie 1964: Lyndon Johnson este ales Preşedinte al S.U.A.

1965: Implicarea americană în Vietnam se intensifică.

19 martie 1965: Liderul român comunist Gheorghiu-Dej moare. Trei zile mai târziu, Nicolae Ceauşescu este ales Prim-Secretar al Partidului Muncitoresc Român.

19–24 iulie 1965: Ceauşescu este ales Secretar General şi Partidul este numit din nou „Comunist".

21 august 1965: Republica Populară Română primeşte un nume nou: Republica Socialistă România.

5 iunie 1967: Războiul (arabo-israelian) de Şase Zile. Israelul ocupă Iudeea-Samaria, peninsula Sinai şi Înălţimile Golan.

9 decembrie 1967: Ceauşescu îşi asumă, de asemenea, funcţia de Şef al Statului.

primăvara 1968: Conducerea cehoslovacă introduce reforme democratice cunoscute mai târziu sub numele de „primăvara de la Praga".

20–21 august 1968: U.R.S.S. şi ţările Pactului de la Varşovia (cu excepţia României) invadează Cehoslovacia.

noiembrie 1968: Richard Nixon este ales Preşedinte al S.U.A.

martie 1969: Au loc ciocniri violente la graniţă între China şi U.R.S.S.

20 iulie 1969: Apollo II şi cosmonauţii americani ajung pe lună.

2–3 august 1969: Richard Nixon este primul Preşedinte american care vizitează România.

17 noiembrie 1969: Încep negocierile Tratativelor pentru Limitarea Armelor Strategice (SALT).

12–27 octombrie 1970: Nicolae Ceauşescu vizitează Statele Unite.

iunie 1971: Nicolae Ceuşescu vizitează China (1-9 iunie), şi Coreea de Nord (9-15 iunie). El revine cu ideea Revoluţiei Culturale.

14 noiembrie 1971: România devine membră a Acordului General pentru Tarife şi Comerţ (GATT).

17 iunie 1972: Sunt arestaţi trei oameni pentru pătrunderea în biroul (Watergate) din Washington al Partidului Democrat.

noiembrie 1972: Preşedintele Nixon este reales. (El demisionează în august 1974, ca urmare a scandalului Watergate).

9 decembrie 1972: România devine membră a Fondului Monetar Internaţional (FMI), şi a Băncii Internaţionale pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare (Banca Mondială).

24 mai 1973: Academia de Ştiinţe din New York o alege pe Elena Ceauşescu, soţia lui Nicolae Ceauşescu, membră a Academiei.

6 octombrie 1973: Are loc al patrulea război arabo-israelian, urmat de embargoul arab asupra petrolului.

4–7 decembrie 1973: Nicolae Ceauşescu este invitat din nou să facă o vizită oficială în Statele Unite.

28 martie 1974: O nouă funcţie este creată şi Nicolae Ceauşescu se autoproclamă Preşedinte al României.

9 august 1974: Vicepreşedintele Gerald Ford depune jurământul ca Preşedinte.

aprilie 1975: Trupele americane se retrag din Vietnam.

1 august 1975: 33 de ţări europene, Statele Unite şi Canada semnează Acordul de la Helsinki cu privire la Securitatea şi Cooperarea în Europa.

1975: Statele Unite acordă României clauza naţiunii celei mai favorizate (terminată în 1988).

noiembrie 1976: Jimmy Carter este ales Preşedinte al S.U.A.

17 septembrie 1978: Egiptul şi Israelul semnează Acordul de la Camp David. (Cele două ţări semnează, de asemenea, un tratat de pace în martie 1979).

16 ianuarie 1979: Şahul Iranului este silit să plece din ţară şi Aiatolahul Khomeini se reîntoarce la Teheran.

18 iunie 1979: Preşedintele Carter şi Brejnev semnează Tratatul SALT II.

17 iulie 1979: Sandiniştii preiau puterea în Nicaragua.

4 noiembrie 1979: Diplomaţii americani sunt luaţi ostateci la Teheran de revoluţionari iranieni.

decembrie 1979: Armatele sovietice invadează Afganistanul.

30 august 1980: Grevele majore de la Gdansk, Polonia, duc la înfiinţarea sindicatului independent „Solidaritatea".

noiembrie 1980: Ronald Reagan este ales Preşedinte al S.U.A.

20 ianuarie 1981: Cei 52 de ostateci americani sunt eliberaţi de Iran după 444 de zile de captivitate, în ziua când Preşedintele Reagan depune jurământul.

aprilie 1981: Preşedintele Reagan îl numeşte pe David B. Funderburk ca ambasador al Americii în România (ambasadorul Funderburk, deziluzionat, demisionează în 1985).

10/11 noiembrie 1982: Brejnev moare şi este înlocuit de Iuri Andropov.

25 octombrie 1983: Trupele americane ocupă Grenada.

10 martie 1985: Mihail Gorbaciov este ales Prim-Secretar al Partidului Comunist Sovietic în urma morţii lui Cernenko. (Cernenko l-a înlocuit pe Andropov, după moartea acestuia din urmă). Curând după aceea, el lansează programele lui de reformă *glasnost* şi *perestroika*.[1]

1 Aici se opreşte cronologia propusă de autor.(n. red.).

Mulţumiri

Am lucrat la această istorisire un timp dureros de lung, şi în cursul anilor, mulţi prieteni şi cunoscuţi m-au ajutat să-mi aduc aminte, să scriu şi să redactez manuscrisul.

Tuturor le sunt profund îndatorat.

Doresc totuşi să exprim gratitudinea mea deosebită instructorilor şi studenţilor de la Departamentul Ofiţerilor pentru Zone Străine din Centrul de Război Special John F. Kennedy al Armatei S.U.A. şi Şcoala de la Fort Bragg, Carolina de Nord. Asocierea mea cu ei m-a înzestrat cu o mai bună înţelegere a propriei mele vieţi şi m-a ajutat să retrańsmit această trăire cititorilor occidentali şi americani.[1]

Fayetteville, N. C.
toamna lui 1987

Publicarea acestei cărţi[2] a fost posibilă prin generozitatea şi sprijinul Fundaţiei Selous, Fundaţiei F.M. Kirby şi al următoarelor persoane: d-ra Caroline Bork, Peter Cook, d-na Ellen Garwood, col. şi d-na R.H. Kreuter şi Fitzhugh Powell.

---

1 şi cititorilor români, prin publicarea acestei versiuni în limba română. (n. red.).

2 a versiunii americane (n. red.).

1

Călătoria începe

Era la jumătatea primăverii lui '56 şi vremea în Bucureşti era atunci neaşteptat de caldă. Culorile magnifice ale anotimpului umpleau grădinile şi Parcul Cişmigiu. Pâlcuri de lalele multicolore, de zambile purpurii înfloreau cu dărnicie, iar ici şi colo câteva oaze de narcise încântau mulţimea de oameni din parc, cu petalele lor vesele, galbene. Lacul lucea în lumina soarelui, în timp ce câteva lebede pluteau cu eleganţă pe oglinda verzuie. Un vânticel înmiresmat adia uşor prin cafenelele şi restaurantele aflate sub cerul liber, făcându-i pe trecători să se oprească şi să se bucure de frumuseţe. O droaie de copii se jucau în parc, iar râsetele şi distracţia zgomotoasă ale celor care se întorceau de la şcoală umpleau parcă aerul de sărbătoare. Sărbătoarea primăverii. Simţeai pretutindeni sentimente optimiste, chiar dacă iarna fusese grea, iar viitorul ţării se întrezărea destul de incert. Acum însă părea un moment ciudat, ceva de care să te bucuri. Sau era doar o iluzie?

Păşind cu o hotărâre cam nepotrivită cu acea zi, trei tineri traversară parcul Capitalei şi îşi continuară drumul către Gara de Nord. Pentru ei nu era o zi normală, în care să se poată bucura de vremea frumoasă; aveau să renunţe la tinereţea lor şi să-şi urmeze visurile, pe traseul unei călătorii în necunoscut. Se îndreptau către Vest. Aveau să traverseze ilegal graniţa iugoslavă în timpul nopţii şi apoi să-şi afle drumul de-a lungul Iugoslaviei, către libertate.

– Vom reuşi, îşi îmbărbătă partenerii Nicholas, un tânăr foarte decis.

Ei îndrăgiseră ideea de aproape trei ani, dar abia în timpul toamnei precedente croiseră noi planuri care, în neştiinţa lor, păreau bune şi realizabile. Cu toate acestea, după ce s-au urcat în trenul de Timişoara, Nicholas începu să se lupte cu noi şi sâcâitoare simţăminte şi gânduri. Această călătorie era diferită, foarte diferită. Era un drum fără întoarcere. Era o confruntare cu destinul. Băieţii luaseră în calcul toate acestea cu luni înainte, dar atât timp cât planurile lor erau doar un vis, nu-şi făcuseră griji inutile. Acum, că tot ce închipuiseră ei devenise realitate, în timp ce trenul părăsea staţia încet, lăsară treptat în urmă anii visători ai adolescenţei.

Trenul avea vreo zece vagoane. La clasa întâi erau compartimente şi banchete cu pluş în timp ce la clasa a treia băncile erau de lemn. Băieţii cumpărară bilete de clasa a doua, gândind că vor atrage atenţia mai puţin. Majoritatea celorlalţi călători păreau a fi oameni obişnuiţi ca înfăţişare. O femeie blondă, în jur de treizeci de ani, se recomandă a fi cântăreaţă la Opera de Stat din Timişoara şi începu să vorbească încet cu Hans. Încurajat de atitudinea ei prietenoasă, tânărul o lămuri că ei erau dornici să studieze la Universitatea din Timişoara. Un alt domn se alătură discuţiei şi-i lăudă pe tineri pentru proiectul lor. El mărturisi că este inginer şi încântat că Hans, Nicholas şi Grasu doresc să se instruiască în mod serios. Băieţii se relaxară un pic în compania acestor oameni prietenoşi şi încercară zadarnic să adoarmă.

Când trenul ajunse la Turnu Severin, grăniceri şi miliţieni se urcară pentru a controla documentele tuturor.

– Nu vă faceţi griji, spuse Grasu. Prea mult n-o să ne bârâie la cap. Biletele noastre sunt pentru Timişoara. Doar nu mergem în zona interzisă...

Hans, cel mai în vârstă şi mai practic din grup, spuse:

– Dar ce-ar fi ca deseară să-i apuce aşa, să controleze pe toată lumea? Noi n-avem decât buletine... Dacă o să ne pună o groază de întrebări?

– Stai liniştit. Noi nu încălcăm nici o lege, îi potoli Grasu în şoaptă.

Încordarea lor crescu în timp ce persoanele oficiale se opriră şi verificară atât actele cântăreţei de operă cât şi pe cele ale inginerului. Fiecare băiat încerca în felul lui să-şi păstreze calmul. Nu exista de fapt nimic pentru a-şi fi făcut griji, se autoconsolau ei. Dar ştiindu-se culpabili în forul lor lăuntric, erau ei înşişi proprii lor duşmani.

– Mulţumescu-ţi Doamne, ne-au trecut cu vederea! şopti Nic. Era plin de o stăruinţă liniştită. Nu ne putem permite să fim atât de fricoşi; de-abia am pornit. Dacă lăsăm toate fleacurile să ne enerveze, ce-o să facem când drumul se va înrăutăţi?

De la Timişoara băieţii aveau să ia un tren local spre Reşiţa şi din el să sară la o haltă, cam la douăzeci şi doi de kilometri de graniţa iugoslavă. Acesta era primul obstacol, şi asta fiindcă staţia era situată în zona de restricţie. În România autorităţile comuniste nu permiteau nimănui să se apropie în raza celor cincisprezece mile[1] de graniţă. Patrulele şi miliţienii de frontieră îi controlau pe toţi cei ce intrau în zonă, privind permisele de locuit sau legitimaţiile speciale. După plecarea din Timişoara şi intrarea în zona interzisă, băieţii ştiau că pot fi arestaţi în orice clipă.

De la Reşiţa, ei se gândiseră să se strecoare furiş, pe jos, de-a lungul unei rute special alese, să traverseze graniţa în timpul nopţii, şi, după o călătorie de câteva zile prin Iugoslavia, să ajungă în lumea liberă, undeva, lângă Triest.

Acum, pentru cei trei prieteni din copilărie, zarurile fuseseră aruncate. În această fază nu mai exista vreo cale de a da înapoi de la proiectul lor aventuros. Drumul către Italia şi libertatea mult dorită, se afla mai încolo cu câteva zeci de kilometri de petecul de pământ din ţara nimănui, care separa România de Iugoslavia. Călătoria avea să-i ducă peste gardul de sârmă ghimpată care se întindea de-a lungul celei mai mari părţi a graniţei româneşti, prin lanurile de porumb ale Serbiei, peste crestele înalte ale munţilor din Croaţia, mai încolo de vârfurile roz-aprins ale Dolomiţilor şi de-a lungul lagunelor Adriaticii. Imaginându-şi viitorul minunat de la sfârşitul acestei dificile călătorii, ei bănuiau un fel de prag al fericirii şi al unei alte vieţi noi şi pline de sens.

Preţ de câteva ore, băieţii rătăciră pe străzile Timişoarei, luându-şi în linişte rămas bun de la ţara lor natală. Avea să fie ultima oară când puteau să facă asta fără teamă. Au trecut pe lângă un grup de bărbaţi care discutau cu voce tare în germană în grădina unei mici cafenele; mai încolo au auzit o mamă strigându-şi copilul într-o limbă străină. Cele câteva feluri străine de exprimare îi emoţionară pe băieţi, chiar dacă ştiau

---

1 1 *milă* – unitate de măsură engleză pentru distanţe terestre, egală cu 1609 m (n. red.).

că Timişoara fusese pe vremuri o parte a Imperiului Austro-Ungar şi unii dintre locuitorii de atunci se împăcaseră cu pământul românesc. Arhitectura bisericilor ilustra şi ea această amalgamată istorie. Nu erau numai bisericile ortodoxe, văzute de obicei în România, dar şi biserici romano-catolice, şi chiar biserici protestante.

În timp ce băieţii îşi continuau drumul spre staţia de cale ferată trecură pe lângă o mică biserică. A fost o străfulgerare de moment ca să intre înăuntru şi să aprindă o ultimă lumânare – pentru a spune încă o rugăciune, o implorată protecţie în faţa pericolelor ce aveau să vină curând, şi, de asemenea, pentru a-şi aduce aminte de cei dragi lăsaţi acasă, pradă grijilor şi celor mai negre întrebări. Biserica era plină de linişte şi cu un altar modificat, care îngreuia la prima vedere o impresie despre cultul ei. Dar era o biserică şi asta însemna de fapt totul. După câteva clipe de reculegere, băieţii părăsiră lăcaşul, unul câte unul. După-amiaza era pe sfârşite şi aveau multe mile de mers.

În cele din urmă, se urcară în trenul de Reşiţa şi îi umplu din nou acel sentiment straniu că se află încă o dată pe drumul lor spre libertate. Nu-şi puteau îngădui să mai viseze cu ochii deschişi.

Era întuneric în clipa când locomotiva opri în Voiteg, un sat pe drumul către Reşiţa, situat la limita zonei de graniţă interzise. Băieţii rămăseseră liniştiţi în tren pe timpul cât acesta staţionase în Voiteg, dar îndată ce locomotiva începu să prindă viteză, departe de peron, ei săriră din mers pe latura opusă staţiei, rostogolindu-se de partea şinelor pentru a atenua căderea, apoi fugind prin îngrămădirea de umbre în spatele unei stive de lemne. Pitiţi după ea, aşteptară în tăcere zece minute bune, apoi ieşiră, aţintindu-şi din răsputeri privirea să descopere un crânguleţ de copaci care, potrivit hărţii lor se afla undeva spre vest. În sfârşit îl găsiră. Prin pădurice curgea un pârâu care ducea spre Giera. Băieţii aveau să urmeze firul apei şi să ocolească Giera, care era situată în ultima porţiune a zonei de restricţie, teritoriu numit fâşia Z. Patrulele de frontieră supravegheau strâns această porţiune, folosind mai ales câini dresaţi şi o reţea de turnuri de pază, înţesată cu soldaţi înarmaţi cu mitraliere şi proiectoare.

– O să ajungem la Giera după încă două ore, după cum decurg lucrurile, spuse Hans cu un mic oftat de uşurare.

Numai că optimismul lui Hans nu dură prea mult. Băieţii îşi dădură repede seama cât era de uşor să alegi un drum în timpul zilei privind o hartă, şi cât de greu era să urmezi acel drum noaptea, căutând jaloane care abia-abia se vedeau. Lipsiţi de experienţă şi antrenament, încercând să evite repere neprevăzute şi zone cu înfăţişare suspectă, cei trei se rătăciră curând. Pierdură ore întregi prin lanuri de grâu cu pământ mocirlos până se udară leoarcă. Noaptea devenise rece, iar ei tremurau de frig încercând să desluşească în întuneric câte ceva de pe harta lor. Toată nădejdea acestei călătorii în afară de hartă le era într-o busolă şi într-o lampă de buzunar care sperau să funcţioneze. Târziu, după miezul nopţii, găsiră calea ferată care lega Banlocul de Giera şi o urmară cu recunoştinţă până când văzură silueta unei vechi gări construită din cărămidă, în faţa lor.

– Ascultaţi, băieţi, şopti Nic. E târziu şi suntem prea obosiţi să ne continuăm drumul în noaptea asta.

– Ai dreptate, consimţi Grasu. Hai să găsim un adăpost bun până mâine.

– Da, încuviinţă Nic, fără prea mare entuziasm. Am putea localiza poziţia noastră, în zori, pe lumină şi să încercăm frontiera abia mâine seară.

Bieţii de ei petrecură restul orelor stând lungiţi pe pământul jilav. Nici unul nu putea, de fapt, să închidă ochii şi asta era a doua lor noapte nedormită. Deveniseră puţin temători, starea de încordare îşi spunea cuvântul.

– Credeţi că vom fi în siguranţă aici, la lumina zilei? întrebă Hans cu o oarecare ezitare în glas.

La cei douăzeci de ani ai săi încă neîmpliniţi Hans era cel mai în vârstă şi probabil şi cel mai conştient de pericol faţă de ceilalţi. Numele lui adevărat era Ion, dar locuise la nişte nemţi din Transilvania, iar ei îi spuseseră Hans. Oricum, numele se lipise de el. Nu era cine ştie ce înalt faţă de ceilalţi doi, însă părea zvelt şi bine făcut. Cu părul blond şi ochii verzi, strălucind parcă uşor a ironie, Hans era totdeauna gata să râdă şi să glumească; se dovedise însă şi surprinzător de matur la nevoie. Acum, privirea lui cerceta neliniştită.

Grasu, exact de şaptesprezece ani, lipsit de griji şi optimist din fire, se uită în sus spre camarazii săi şi mormăi:

– De ce-ar veni cineva lângă văiuga asta pustie, plină de buruieni? Fireşte că suntem în siguranţă. Îşi deschise rucsacul

Băieţii se întoarseră mult spre înafară şi se îndreptară în direcţia umbrei. Numai că nu-şi puteau da seama încă ce ar fi putut să fie.

– Poate că am ajuns într-adevăr la graniţă? spuse Grasu cu emoţie.

Nic nu era sigur. Observase o fâşie de pământ proaspăt arat. Solul fusese greblat, iar ţărâna parcă era cafea boabe. Se opriră, căutând protecţie într-un câmp din apropiere, care era povârnit în jos, spre albia unui pârâu secat.

– Oare ăsta să fie locul de pe hartă? întrebă Hans, studiind terenul.

– Nu ştiu, răspunse Nic. Hai să-l traversăm mai întâi ca să fim siguri.

Îşi aleseră drumul prin albia pârâului. De partea cealaltă. Grasu îşi stăpânea bucuria cu greu.

– Am reuşit! şopti el sufocat de emoţie. Suntem în Iugoslavia! Am scăpat!

– Hai să găsim un loc sigur să aşteptăm până când se crapă de ziuă, sugeră Hans.

Nic avea totuşi îndoielile lui. Deşi harta indica existenţa unui pârâu asemănător celui pe care abia îl trecuseră, îl încerca un sentiment rău prevestitor, că nu e în regulă ceva şi că de fapt nu erau încă în Iugoslavia.

La sugestia lui Nic, băieţii hotărâră să se grăbească, încercând să evite orice zgomot. Din păcate, Hans călcă peste o sârmă ascunsă în ierburi, declanşând un zgomot puternic, zornăitor, ca al unei sfori pe care sunt înşirate cutii de conserve, iar ea e legată de coada unei pisici. Se aruncară la pământ, îngălbeniţi de spaimă. Zgomotul părea fără sfârşit. Însă în cele din urmă se stinse în depărtare şi câmpul reintră iar în pacea lui de dinainte.

Cu grijă, băieţii se ridicară pe coate cu urechile ciulite la cel mai mic zgomot. Peste tot era însă linişte. Începură să se târască iarăşi prin ierburile înţepătoare, cu mâinile zdrelite, sângerânde şi cu pantalonii rupţi şi plini de noroi. După aproximativ încă o sută de iarzi[1], o a doua sârmă ascunsă în drum pe care o călcară trimise o rachetă luminând cerul. Strălucirea ei puternică lumină un turn de pază şi un gard înalt de sârmă

---

1 *iard* – unitate de lungime engleză egală cu 0,9144 m (n. red.).

ghimpată la circa două sute de iarzi în față. Iugoslavia era acolo – de partea cealaltă a pârâului.

După o clipă de ezitare, băieții începură să se târască iarăși înainte. Pe urmă auziră un clopot de alarmă, și tropăit de pași în fugă.

– Grăbiți-vă! strigă Nic cu disperare. Luați-o spre partea cealaltă a pârâului!

Se rostogoliră jos pe mal și căzură în albia nisipoasă a râului secat, stând complet nemișcați și rugându-se ca patrula de urmărire să nu-i fi văzut. Apoi un alt pericol le apăru în față. O rafală de foc de pușcă mitralieră mușcă albia râului, gloanțele șuierându-le pe deasupra capetelor. După rafală a urmat zgomote de pași greoi, reflectoare și iarăși foc. Acum fiecare trebuia să se descurce pe cont propriu, cum putea.

Nic nu-i mai văzu pe cei doi camarazi ai săi. Cu un efort supraomenesc se aruncă spre gardul de sârmă ghimpată. Disperat la culme, el făcu o încercare supraomenească să-l escaladeze. Nici nu ajunsese în vârf că simți o smucitură furioasă la turul pantalonilor și se pomeni tras înapoi, în jos. Bietul de el se agăță cât putu de gard cu mâinile pline de zgârieturi și de sânge. Alunecă în cele din urmă jos de pe gard și căzu la pământ. Un câine mare, polițist, stătea deasupra lui, mârâind. Dulăul își arăta colții aproape de beregata lui. Atâta vreme cât Nic nu schiță nici o mișcare...

Iugoslavia se afla liniștită de partea cealaltă a gardului, pe când Italia, libertatea și anii de vis se pierdeau în depărtare.

***

Acum, după treizeci de ani, sunt cetățean american și profesor. Aș fi mulțumit de viața mea, dar în unele privințe rămân neîmplinit și rănit. Ce mă obsedează încă? De la fereastra biroului meu, mi se oferă ochilor o pajiște bine tunsă; boschețe și o pată galbenă de narcise adaugă frumusețe peisajului. În depărtare se înalță un crâng des de pini. Muzica răsună liniștit în fundal – muzică clasică, grație căreia sunt mereu gânditor. Sunetele încetează o clipă și apoi revin treptat în auz. E naiul sfânt al lui Gheorghe Zamfir, alt român care a fugit în Vest. Cântecul lui mă tulbură readucându-mi în minte munții, pajiștile și satele copilăriei mele. Țăranii, păstorii, lanurile de grâu și obiceiurile strămoșești, toate se adună laolaltă. Am ascultat sunetele de neconfundat ale acestui nai o dată și încă o dată în avioane, vase de croazieră, și în unele

din cele mai îndepărtate colţuri ale lumii. Melodiile sale taie în inimă ca un bisturiu de lumină. Într-o clipită viaţa mi se deapănă prin ochii minţii: de la copilărie până la tinereţea întreruptă de puşcărie, apoi mai departe către maturitatea mea timpurie, forţată. Realizez din nou că acei ani petrecuţi în detenţie constituie piatra de temelie a destinului meu şi punctul de cotitură al dezvoltării mele spirituale.

Totuşi, o întrebare îşi găseşte întotdeauna drum în adâncul gândurilor. *De ce am încercat să fug, să las atât de multă suferinţă înapoi, în ţara mea natală?* Iar mai de curând această întrebare este însoţită de o alta. *Am scăpat oare vreodată cu adevărat?*

Uitându-mă la frumoasa privelişte din faţă, învăluit în visare, nu mai ştiu dacă muzica vine de la radio sau emană din propriile mele gânduri.

– Nic, ăsta nu e Zamfir? Colegul meu, Steve Bowers, a apărut dintr-odată la uşa biroului. Ce muzică obsedant de frumoasă!

– M-a făcut să mă gândesc la locul şi la oamenii care au creat-o, am murmurat. Dus de propria-mi imaginaţie, abia că-l mai ascultam pe Steve.

– Aş dori cu adevărat să aflu mai mult despre ţara ta şi să încerc să înţeleg de ce oameni ca tine au fugit în Occident, mă iscodeşte el.

Exclamaţia lui Steve m-a adus brusc la realitate. Am început să zâmbesc amar, în timp ce el m-a privit fix, cu surprindere.

– Ştii, Steve, că a fost întrebarea principală pe care anchetatorii Securităţii Române mi-au pus-o încontinuu, timp de două luni? Securitatea mi-a scotocit viaţa, şi nu doar pe a mea ci şi pe cea a părinţilor mei. Şi zău că nu am putut să găsesc un răspuns care să-i satisfacă. De ce am încercat să fug?

Încetul cu încetul, tristeţea mă copleşi pe când începeam să retrăiesc interogatoriul. Unele din întrebări continuau să răsune ca un ecou într-un ungher ascuns al inimii.

***

„De ce ai încercat să fugi, banditule? Cine ţi-a sucit mintea? Ce sperai să afli de la capitalişti? Clasa muncitoare română face sacrificii enorme să te ţină la şcoală, să construiască o societate socialistă, să asigure un viitor fericit pentru voi, toţi, şi tu îţi trădezi ţara? Să-ţi intre bine în cap: o să putrezeşti în

această celulă, dacă nu spui tot. Cine a fost tartorul complotului de v-a instigat să fugiţi? Cine a ştiut de nebunia asta? Şi ce e cu cei doi pe care i-ai târât după tine? Ai spus familiei? Cine te-a mai ajutat în această porcărie? N-o să mai vezi niciodată lumina zilei, dacă nu ne spui tot ce ştii. De ce ai încercat să fugi?"

Ancheta care a urmat după prinderea noastră, a fost tipică, deoarece faptele erau clare. Noi toţi trei am fost capturaţi la graniţă, şi nu puteam nega că încercasem să fugim. Ei n-aveau să creadă niciodată că pur şi simplu ne-am fi rătăcit şi ne-am fi trezit la peste 500 de km depărtare de casă, aproape de graniţă. Am fost duşi prima dată la sediul Poliţiei de Frontieră, iar apoi despărţiţi pentru restul anchetei. După aceea, ne-au predat Poliţiei Secrete, Securităţii, şi necazurile noastre abia atunci au început cu adevărat.

Securitatea m-a despuiat de toate hainele şi mi-a scotocit vârtos buzunarele. Când mi s-au dat hainele înapoi, nu mai aveam şireturi sau curea. Voiau să nu am nimic la mine cu care m-aş fi putut sinucide. Era o metodă generală.

Nu ştiam nimic cu privire la ceea ce se întâmpla cu prietenii mei. Mă plasaseră singur într-o celulă. Era ca o pivniţă umedă, rece şi foarte strâmtă, cu un prici şi loc doar atât cât să stau în picioare în faţa uşii. Un bec murdar la care nu se putea ajunge, ardea întruna, ziua şi noaptea. Acest fapt, prin el însuşi scormonitor îmi dădea o stare de nelinişte şi îngrijorare. Gardienii de pe coridoare umblau de colo până colo şi din când în când se uitau la deţinuţi prin vizete. Aveau tălpile cizmelor acoperite cu un strat de pâslă care amortiza zgomotul de paşi, în aşa fel încât deţinuţii să nu poată şti niciodată când se apropiau sau când se depărtau.

În fiecare celulă era afişat un regulament, care avea misiunea să facă situaţia şi mai complicată. Nu aveam voie să stăm lungiţi, în afara timpului de culcare. Trebuia să ne ţinem mâinile la vedere tot timpul. Nu aveam voie să batem în uşă, cu excepţia cazurilor de extremă urgenţă. Când eram scoşi din celulă pentru anchetă sau folosirea latrinei, eram legaţi la ochi. Se părea că ni se dădea hrană de trei ori pe zi, dar nu ştiam niciodată când era ora de masă sau ce fel de mâncare vom avea, căci majoritatea meselor o formau invariabilul arpacaş fiert şi o bucăţică de pâine din mălai mucegăit.

Ştiind că primul meu interogatoriu se apropie iminent, devenii din ce în ce mai agitat. *Ce vor spune Hans şi Grasu?*

Speram că relatările prietenilor mei şi ale mele, să fie aceleaşi şi nici unul dintre noi să nu implice o altă persoană în tentativa noastră de fugă. Am încercat tot timpul să mă gândesc la o explicaţie pe care să o accepte cei de acolo, dar nu am putut găsi nici una.

În timp ce mintea mi-era frământată de toată această nebunie, deodată se deschise uşa.

– Ridică-te în picioare şi stai nemişcat, porunci gardianul.

M-am uitat la el. Înfăţişarea lui nu mă făcea să mă simt cu nimic mai bine – purta o uniformă kaki, avea privirea rece, dură şi plină de duşmănie.

– Ai citit regulamentul?

Încercai să răspund, dar el mă lovi de câteva ori, strigând:

– Să nu vorbeşti fără voie!

Căzui pe prici, şi în spatele meu el mă lovi o dată şi încă o dată, insistând:

– Să nu vorbeşti fără voie, mă auzi? N-ai citit regulamentul? Nu se stă pe prici în timp ce un gardian vorbeşte cu tine! Ridică-te în picioare!

Mă conformai şi el îmi dădu nişte ochelari fumurii, ciudaţi, ca de motocicletă; erau complet negri. Nu ştiam ce să fac cu ei ori la ce serveau, aşa că m-am uitat în sus la el pentru instrucţiuni cu, bănuiesc, o privire perplexă. El mă lovi din nou şi spuse:

– Leagă-te la ochi, trădătorule!

Era prima oară când vedeam astfel de ochelari, care odată puşi la ochi, nu mai lăsau să pătrundă nici un strop de lumină. Legat astfel, mă simţeam complet pierdut şi, mai groaznic, complet dependent de gardian pentru toate direcţiile. Mă împingea cu brutalitate prin coridoare întortocheate şi mă avertiza când ne apropiam de scări. Când mă împiedicam, mă lovea pentru că pasămite mi se întâmpla asta fiindcă nu-i ascultam ordinele. Curând începu să mă doară tot corpul din cauza bătăii. Îmi zvâcneau tâmplele şi eram speriat de-a binelea. Devenii şovăielnic, fiindu-mi teamă din instinct că mă poate împinge în cine ştie ce hău. După ce mă lovii cu capul de o grindă mai joasă, mi se făcu teamă să mă mai îndrept. Treaba asta îi dădu gardianului încă un motiv să mă lovească zdravăn cu pumnul. Îmi ordonă să stau în picioare, drept.

În cele din urmă, intrai într-o cameră. Mare-mi fu mirarea când, cu un glas plin de respect îl auzii pe gardianul meu adresându-se altei persoane:

– Tovarăşe căpitan, banditul ăsta mi-a încălcat deja ordinele. Trebuie să înveţe regulamentul de aici şi să înceapă să fie atent.

Şi cum încă eram legat la ochi, altcineva mă lovi cu pumnul în stomac. Mă încovoiai, prefăcându-mă că mă doare groaznic, iar căpitanul începu să-mi tragă un perdaf.

– Ăsta e sediul Securităţii, nenoricitule! Trebuie să respecţi toate regulile şi regulamentele şi să răspunzi complet la toate întrebările. Înţelegi?

Şi căpitanul mă lovi de data asta cu piciorul de câteva ori, aşa de dragul demonstraţiei. Când simţii că sunt cât pe-aci să cad, gardianul meu mă lovi cu pumnul.

– Stai drept şi ascultă-l pe căpitan, netrebnicule! El nu vorbeşte cu tine în dorul lelei. Fii atent!

În timp ce mă căzneam să fac cum îmi spuneau ei, auzii de la o oarecare distanţă o voce calmă:

– Ia-i legătura de la ochi, sergent, şi lasă-l în seama noastră.

Pentru prima dată îmi vedeam torţionarii. Erau un căpitan aproape de patruzeci de ani, un tânăr locotenent şi, lângă uşa din faţa lor un maior de vârstă mijlocie care tocmai se pregătea să părăsească încăperea.

– Căpitane, doresc să aflu de ce au vrut să fugă aceşti trădători şi cine a mai ştiut de complotul lor, spuse maiorul cu voce calmă. Fă-l să scrie şi dacă e cazul să rescrie depoziţia sa. Doresc o mărturisire completă.

– Da, tovarăşe maior, răspunse căpitanul.

– Şi aminteşte-ţi, ai de-a face cu un trădător al cărui frate e deja în puşcărie pentru crime împotriva clasei muncitoare.

– Trebuie să fie ceva în neregulă cu famila, sugeră modest căpitanul.

Maiorul se uită la mine aproape cu ură.

– O să vorbeşti, tu! Te facem noi să spui totul!

Apoi părăsi camera.

Vreme de două luni viaţa mea deveni cu totul mizerabilă. Înfricoşat şi plin de spaimă căpătai insomnie şi dureri de stomac. Neobişnuit cu mâncarea, mă constipai, de asemenea, îngrozitor, şi asta pe multe zile. Deşi avusesem întotdeauna pofta grozavă de mâncare a unui tânăr, curând nu mai izbutii să înghit nici un fel de hrană. Până la urmă, un felcer îmi dădu nişte medicamente, dar când cerui voie în camera de baie şi bătui la uşă, gardianul mă lovi iar, pentru că ciocăneam fără

un motiv întemeiat. Trebuia să aştept ore întregi cu dureri crâncene înainte de a mă scoate afară pentru nevoile fireşti.

Interogatoriul dura ore în şir, ziua şi noaptea, cu echipe alternative de anchetă. Pierdui orice noţiune a timpului. Întoarcerea înapoi, în celulă, nu-mi ajuta la nimic deoarece lumina electrică ardea încontinuu. N-aveam habar dacă era zi sau noapte.

Fratele meu, Ion, fusese arestat cu doi ani în urmă şi condamnat la douăzeci de ani de puşcărie. Fusese acuzat, împreună cu un grup din prietenii săi studenţi, de a fi conspirat împotriva „regimului popular" al ţării. Acum, nu numai că eram în bucluc, dar mă temeam că Securitatea va încerca să lege tentativa mea de evadare cu acţiunile politice ale fratelui meu. Trebuia să trăiesc şi cu această povară, în plus.

La sediul Securităţii atmosfera generală era înfricoşătoare. Bătăile, înfometarea şi ameninţările erau la ordinea zilei. Ceea ce mă chinuia cel mai mult însă, se dovediră ameninţările fără de sfârşit, iar teama a tot ce urma să mi se întâmple, făcea lucrurile să pară şi mai cumplite. De multe ori liniştea apăsătoare a celulelor subterane era zguduită de gemetele deţinuţilor bătuţi şi torturaţi. Unii dintre noi îşi pierduseră moralul, iar strigătele lor, parcă din altă lume îmi agravau şi mai mult starea de spirit. Cât a durat interogatoriul, n-am avut niciodată posibilitatea să fac o baie ori să-mi schimb îmbrăcămintea.

Am aflat mai târziu de la Hans şi Grasu că şi ei avuseseră parte de un tratament similar. Anchetatorii îi spuseseră lui Hans că eu mărturisisem şi voi fi eliberat, însă el va fi condamnat la mulţi ani de puşcărie, dacă nu va mărturisi adevărul gol-goluţ. Ştiind bine cât sunt de încăpăţânat şi amintindu-şi de înţelegerea noastră anterioară, Hans nu se lăsase păcălit.

Anchetatorii promiseră, de asemenea, să-l elibereze şi pe Grasu, întrucât el era minor, dacă avea să le spună cine mai ştia despre planul nostru de evadare. Cu iscusinţă şi candoare, făcând-o pe nisnaiul Grasu le-a răspuns:

– N-am ştiut prea multe. Prietenii mei mai mari au făcut planul, iar eu m-am luat după ei ca să nu mă lase de-o parte.

De cele mai multe ori anchetatorii mă lăsau singur într-o celulă specială şi îmi comandau să-mi scriu depoziţia. Pentru orice mici discrepanţe între diferitele versiuni scrise în zile diferite, eram bătut. Îmi cerură apoi să descriu viaţa părinţilor mei cu toate detaliile despre fraţii şi surorile mele. Se vede că

doreau să fie bine informaţi despre anturajul meu şi atitudinea lor faţă de regim. Apoi, din mărturisirile scrise, anchetatorii înjghebau o groază de întrebări şi smulgeau astfel şi multe răspunsuri incriminatorii. Mulţi dintre cei ce se îndeletniceau cu anchetatul erau tineri, şi pentru că erau numiţi de curând, îşi manifestau tot zelul în eforturile lor de a obţine informaţii. Făceau practică pe noi, încercând cu înfocare să-şi clădească o reputaţie binemeritată pe spinarea noastră. Foloseau tehnici menite să-şi atingă obiectivele, prin distrugerea încrederii în noi înşine şi a dorinţelor noastre de a rezista.

O dată, de exemplu, am fost lăsat într-o cămăruţă de interogatoriu în compania unui câine uriaş. Înainte de a părăsi camera, anchetatorul îmi ordonă să-mi ţin braţele deasupra capului. Câinele mârâia şi îşi arăta colţii de fiecare dată când mişcam braţele. Curând braţele începură să mă doară din pricina poziţiei nefireşti şi hotărâi să le las încet-încet jos în aşa fel încât mâinile să-mi rămână pe cap, iar coatele să mi-se apropie de corp. Din fericire, câinelui nu păru să-i pese de această tentativă a mea. După vreo două ore de stat în această poziţie incomodă şi jenantă, ofiţerul anchetator veni înapoi şi mă întrebă cu un dispreţ prefăcut de ce rămăsesem cu mâinile astfel, ca şi când nu el îmi comandase aşa.

Încetul cu încetul, interogatoriile deveniră mai puţin frecvente, dar bătăile şi ameninţările continuaseră. Într-o zi am fost vizitat de un ofiţer care îmi spuse că mi se va da timp să meditez la viitorul meu. Folosind un ton relativ plăcut al vocii, şi o manieră aproape părintească, el mă preveni:

– Dacă vrei ca tribunalul să înţeleagă cazul tău, şi dacă doreşti o şansă de reabilitare, explică-le de ce fiul unui muncitor, trăind într-o societate muncitorească, a vrut să fugă.

Gândurile despre răspuns îmi frământară îndelung mintea. Retrăiam trecutul, dar acest lucru mă făcea să meditez într-adevăr la motivele mele iniţiale. Înţelegeam mai clar de ce trebuise să fug. Numai că explicaţia devenea acum mai dificilă, deoarece tocmai asta trebuia ascuns. Fiind tânăr şi temător, presimţind că tribunalul va refuza să asculte adevărul adevărat, trebuia să caut o explicaţie plauzibilă pe care ei s-o accepte. Singura variantă pe care o aveam la îndemână era că, asemenea celor mai mulţi dintre tineri, fusesem curios şi dorisem să văd lumea. Numai că eu nu doar visasem să văd acea lume – încercasem pur şi simplu să o ating, să o văd.

În cursul primelor şase săptămâni de anchetă, dosarul meu crescu vertiginos la peste două sute de file. În ciuda tuturor acelor declaraţii, n-am implicat şi nici n-am menţionat pe nimeni altcineva, care să fi ştiut de intenţia noastră de a fugi. De fapt, Hans, Grasu şi cu mine discutaserăm exact acest lucru înainte de a fi pornit în călătoria noastră, incluzând în cadru şi posibilitatea nedorită că am putea fi prinşi. Din fericire, noi căzuserăm de acord asupra unei relatări destul de convingătoare, care acum se dovedise a fi foarte utilă. Asemănarea declaraţiilor noastre salvă astfel pe câţiva dintre prietenii apropiaţi de la unele dificultăţi inutile şi ne feri familiile de interogatorii plictisitoare. În timp ce noi zăceam acolo, în puşcărie, casele noastre au fost scotocite pentru materiale aşa-zise „incriminatorii" şi ni s-au confiscat toate bunurile.

Către sfârşitul detenţiei mele am fost iarăşi legat la ochi şi dus spre camera de anchetă. Totuşi, în loc de a fi condus pe ruta obişnuită pe care până în acel moment o cunoşteam bine, securiştii au schimbat traseul făcându-mă iarăşi dependent de gardian şi umplându-mă de spaimă şi nelinişte. Numai că de această dată, când mi-au luat legătura de la ochi, m-am trezit într-o încăpere mult mai drăguţă. Maiorul, de vârstă mijlocie era aşezat la o masă cu dosarul meu în faţă. L-am recunoscut ca fiind acela care luase primul meu interogatoriu. Mi-a împins dosarul sub nas şi mi-a arătat un loc unde să semnez. Era o persoană deosebit de rece şi ostilă.

– Găsesc dosarul nesatisfăcător, strigă el. Şi am să te învăţ cum să te porţi!

Aplecându-se peste masă, mă lovi cu pumnul drept între ochi.

– N-ai făcut o mărturisire completă! Dacă îndrăzneşti să tăgăduieşti ceva din ce-ai spus până acum, locul acesta va fi mormântul tău. Gardian! Du-l înapoi în celulă!

Acestea fiind zise, păşi cu dinadinsul în jurul mesei şi mă împinse pe uşă afară.

În cursul săptămânii următoare am fost lăsat complet singur. Mărturisesc că a fost, probabil, cea mai grea perioadă pentru mine. Declarasem tot ceea ce se putea declara, fără a-i amesteca în necazul nostru pe alţii. Dacă ar fi avut de gând să continue în a mă interoga, n-aş mai fi avut nimic în plus de adăugat fără riscuri. Şi exact atunci, în timpul acelor puţine zile, am simţit că nu am nici o remuşcare pentru ceea ce făcusem. Dacă cei de la Securitate ar fi fost mai inteligenţi şi

mi-ar fi dat drumul atunci, aş fi putut deveni ascultător şi frica m-ar fi urmărit multă vreme. Acea experienţă dură la o astfel de vârstă impresionabilă ar fi lăsat cicatrice foarte adânci. Dar nu am fost eliberat, şi încetul cu încetul mi-a crescut înverşunarea faţă de ei şi îndârjirea lor şi am început să accept cu seninătate situaţia. Astfel au transformat un băiat speriat, într-un duşman implacabil.

Aşteptând zile în şir pentru a face o declaraţie „satisfăcătoare", mă gândeam deseori la ai mei şi la acele puţine clipe de fericire pe care le petrecusem împreună. Mi se umpleau ochii de lacrimi, când mă gândeam la boala de inimă a mamei. Se îmbolnăvise după arestarea fratelui meu, Ion. Mă întrebam dacă avea să-şi mai revină vreodată ca mamă din confruntarea cu acea realitate crudă că doi din fiii ei dragi se află la închisoare.

Tatăl meu în schimb, de câte ori îmi apărea în minte avea un aer foarte demn şi rezervat. Privirea sa blândă şi tristă îmi provoca o strângere de inimă. Mă simţeam vinovat. Fratele meu cel mai mare, Constantin, îşi sacrificase cariera universitară, să-l ajute pe tata ca să ne poată creşte pe noi, iar eu nici măcar nu-i destăinuisem intenţia mea de a fugi. Mă gândeam apoi la celelalte cinci surori ale mele. Două dintre ele erau mai mari ca mine şi aveau propriile lor familii, dar cele trei fete mai mici, copile încă, n-aveau cum înţelege fapta mea. Cum şi de ce am sfârşit în mâinile brutale ale Securităţii?

***

Când retrăiesc această perioadă de durere şi încercare, trebuie să mă simt vinovat de adânca dezamăgire pe care au simţit-o părinţii mei. Bieţii de ei, îşi făcuseră visuri şi speranţe pentru viitorul copiilor lor. Viitorul... ce ar fi putut să fie! Şi cum s-a sfârşit!

Nu mi-am mai văzut niciodată familia aşa cum a fost când am părăsit-o în adolescenţa mea. Suntem acum despărţiţi pe vecie, în două continente. Părinţii mei, Dumnezeu să le binecuvânteze sufletele, au plecat dintre cei vii. Deşi nu i-am văzut atât de mulţi ani, nu am putut să fiu de faţă la înmormântarea lor. Cu amărăciune, nu pot să nu mă gândesc că acesta a fost doar unul din efectele pe care Acordul de la Ialta din februarie 1945 l-a avut asupra a nenumărate familii est-europene. La Ialta, Roosevelt şi Churchill i-au dat lui Stalin mână liberă să ocupe şi să schimbe sistemele socio-politice în Europa de Est.

În ciuda speranţelor lor de pace şi prosperitate, regiunea aceea a traversat iadul. Aceasta a fost adevărata Ialtă, despre care nu s-a scris în cărţile de istorie.

De unde a început totul anapoda? În căutarea unui răspuns, am scotocit înapoi, prin cele mai îndepărtate colţuri ale memoriei mele.

2

Anii copilăriei

Începuse războiul. Ţin bine minte cum m-a luat tata cu el, la o paradă militară, în vara anului 1941. Uniformele soldaţilor români şi cântecele pe care le intonau, m-au impresionat atât de adânc, încât iată, n-am uitat nici azi ce cântau atunci:

„...Azi noapte, la râul Prut
Războiul am început.
Românii trec dincolo iară,
să ia înapoi prin arme şi scut,
moşia pierdută astă-vară..."

Glasurile lor erau puternice şi ei mărşăluiau cu hotărâre, încât aveam impresia că ar fi putut cuceri orice. Dar pe vremea aceea eram doar un copil.

– Ostaşii noştri au recucerit Basarabia, mi-a spus cu mândrie tata. România a intrat în război împotriva Uniunii Sovietice pentru că Armata Roşie invadase şi luase Basarabia din pământul ţării noastre. Fără luptă şi stăruinţă, nimic nu se poate obţine în viaţă, Nic. Trebuie să ştii ce vrei şi să lupţi pentru ţelurile şi drepturile tale.

Mi-a reamintit aceste gânduri în câteva ocazii, fără să ştie că sămânţa lor aruncată pe ogorul sufletului meu va avea un efect profund asupra faptelor mele de mai târziu şi urmări pe care nu le prevăzusem.

Tata era un om puternic, liniştit, care muncea din greu. De obicei bea foarte puţin şi nu depăşea măsura cu nimic. Nu intra prea des în biserică, dar nu mânca niciodată fără să-şi facă semnul crucii, şi nu se ducea niciodată la culcare fără să-şi

spună rugăciunile. Îşi pierduse tatăl la o vârstă fragedă, iar mama sa crescuse singură cinci copii. Pe tata îl trimisese la o şcoală de artă şi meserii ca să înveţe tâmplăria de mobilă şi sculptura în lemn, dar greutăţile familiei l-au împiedicat să termine ceea ce începuse. Avea, totuşi, talent, şi a devenit un minunat tâmplar şi reparator de mobilă fină. Mă minunam de lucrurile care-i ieşeau din mâinile lui, folosind cele mai simple unelte. Mai târziu, când am aflat că tatăl lui Iisus fusese tâmplar, am fost tare mândru de tata şi de munca lui. Aveam un sentiment de siguranţă numai privindu-l. Era un bărbat înalt, bine legat, cu părul negru. Mustaţa îl făcea să fie şi mai impunător. Deşi în tinereţe fusese socialist, nu vorbea niciodată prea mult despre politică.

A fost recrutat de către Armata Română în 1913 şi nu s-a mai întors acasă până în 1919, după primul război mondial. A luptat împotriva nemţilor pe front şi a asistat la răspândirea ideilor comuniste în rândul trupelor ruseşti, care luptau alături de el. De multe ori, tata i-a păzit pe ruşii care fuseseră prinşi în încercarea de a dezerta de pe front. Mulţi dintre aceştia îşi părăsiseră ofiţerii şi se întorseseră acasă, lăsând numai prăpăd în urma lor.

– Erau violenţi şi nu ştiai niciodată ce aveau în cap – iar, după băutură, bolşevicii ăştia îşi omorau proprii ofiţeri, spunea tata. A trebuit să-i dezarmăm, ca să-i împiedicăm să jefuiască şi satele româneşti.

Imaginea acelor „revoluţionari bolşevici" şi a comportării lor, descoperirea trupurilor de ofiţeri ruşi omorâţi, toate astea au îndepărtat orice urmă de iluzii pe care tata şi le făcuse despre comunism şi l-a vindecat pentru totdeauna şi de socialism. După ce s-a întors acasă, a început să citească ziarele şi să urmărească evenimentele interne şi internaţionale, dar nu s-a înscris în nici un partid politic. Spre deosebire de el, fraţii, surorile mele şi cu mine eram interesaţi de evenimentele mondiale şi ne-am avântat în politică.

Mama nu semăna deloc la chip cu tata. Înaltă, cu înfăţişarea hotărâtă, cu ochi albaştri şi păr lung, roşcovan spre castaniu, era fermă şi autoritară şi nu pregeta să ne pedepsească ori de câte ori simţea că o meritam. Spre deosebire de tata care era din Bucureşti, ea se născuse într-o familie de ţărani la Curcani, un sat frumos pe malurile râului Argeş, aproape la treizeci şi cinci de mile de capitală. Mama-mare din partea ei, a fost singura bunică pe care am cunoscut-o şi deşi putea să stea la

noi, n-a vrut niciodată să-şi părăsească satul unde ne petreceam multe din vacanţele noastre de vară.

În primii mei ani de viaţă, totul părea relativ normal în desfăşurare – cel puţin pentru mine. Dar nu aveam cum să ştiu în ce fel mă vor înrâuri toate evenimentele istorice care aveau să se petreacă.

Cu toate că România şi Germania se aliaseră împotriva Uniunii Sovietice în timpul celui de-al doilea război mondial, în multe privinţe părea că noi am fi sub ocupaţie germană. Pentru a continua lupta, nemţii aveau nevoie cu disperare de câmpurile petrolifere de la Ploieşti, la şaizeci km nord de Bucureşti. Întrucât acea zonă era ţinta permanentă a bombardamentului inamic, artileria antiaeriană română şi germană o păzeau cu străşnicie. Pe măsură ce se intensificau raidurile aeriene, Bucureştiul era adeseori bombardat. Cum ruşii începuseră să înainteze din Est, părinţii mei hotărâră să ne trimită să stăm la bunica.

Românii începuseră să se plângă de starea paradoxală în care se afla ţara după 7 decembrie 1941, când Japonia, un aliat al Germaniei, atacase Statele Unite. România intrase în alianţă cu Germania doar pentru faptul că, numai cu un an mai devreme, Uniunea Sovietică invadase teritoriul nostru şi ţara voia să-şi recapete pământul furat. Acum România se găsea ea însăşi, din nefericire, prinsă într-un război împotriva prietenilor ei apropiaţi de demult – Statele Unite şi Marea Britanie.

Generalul Ion Antonescu îşi asumase conducerea ţării şi făcuse tot posibilul pentru a asigura stabilitatea internă, în timp ce lupta cu inamicul tradiţional al României, Uniunea Sovietică. Numai că nu era încântat de legătura sa cu Hitler. Pentru a rezolva dilema în care se aflau el şi ţara, a permis negocieri secrete cu Statele Unite şi Marea Britanie. Plin de curaj, generalul Antonescu a declarat în mod public că nici măcar un singur glonţ nu va fi tras în soldaţii trupelor americane sau britanice dacă ei vor veni în România. Hitler, nemulţumit de atitudinea lui Antonescu, a făcut presiuni asupra lui în multe feluri şi chiar l-a şantajat. Dar generalul n-a cedat.

Cu aprobarea lui Antonescu, partidele democratice de opoziţie româneşti şi-au trimis reprezentanţii la Cairo şi Istanbul ca să-i întrebe pe americani şi pe britanici cum să iasă din alianţa lor cu Germania, fără să piardă pământul românesc pentru totdeauna luat de către Uniunea Sovietică. Dar ameri-

canii şi britanicii i-au sfătuit pur şi simplu pe români să trateze direct cu sovieticii.

În timp ce armata sovietică înainta, tânărul rege Mihai al României, cu sprijinul deplin al partidelor de opoziţie, l-a arestat pe generalul Antonescu şi a ordonat trupelor române să înceteze lupta. Regele Mihai a trimis apoi o delegaţie la Moscova pentru a negocia un armistiţiu. Când trupele române au încetat să mai lupte, Armata Sovietică a profitat de situaţie şi a intrat rapid pe teritoriul României spre Bucureşti, luând aproape tot atât de mulţi prizonieri în cele două săptămâni, cât luase în cei patru ani precedenţi de război.

A urmat o panică de nedescris şi mulţi oameni au fugit din Bucureşti. Familia mea s-a retras la Curcani în satul bunicii. Curând, după ce ne-am instalat acolo împreună cu părinţii mei, am aflat că sovieticii se deplasau pe şoseaua Bucureşti – Oltenița, gata să intre în noua noastră comună de adopţiune. Femeile şi fetele s-au dus să se ascundă, dar copiii şi oamenii mai vârstnici s-au adunat pe ambele margini ale şoselei să-i vadă pe sovietici trecând în drumul lor spre Bulgaria. Era o privelişte la care merita să te uiţi: căruţe, cai, cămile, camioane, soldaţi şi ofiţeri. Unii dintre soldaţi erau beţi şi aruncau cu pietre în noi. Alţii ne dădeau bomboane, pe care le furaseră din Bucureşti. Sătenii îşi făceau semnul crucii şi murmurau sudălmi. O altă eră începuse, dar eram prea tânăr ca să înţeleg semnificaţia ei.

Schimbările imediate se dovediră iminente. O moară locală a fost demontată şi, potrivit zvonurilor, dusă în Uniunea Sovietică. Autorităţile sovietice victorioase au confiscat în drumul lor cereale de la fermieri şi au „rechiziţionat" cai pentru armată.

În toamna anului 1944 familia mea s-a reîntors în Bucureşti, iar eu şi ai mei ne-am reluat învăţătura. Primii patru ani de şcoală i-am făcut sub vechiul sistem de învăţământ tradiţional. Cântam cântece patriotice, aveam ore de religie, studiam istoria, ştiinţele naturii şi matematica şi citeam şi scriam să deprindem măiestria limbii noastre. Cărţile pe care le foloseam erau colorate şi interesante. Învăţătorilor de atunci li se permitea să ne pedepsească pentru purtarea necuviincioasă şi chiar să ne bată atunci când nu ne făceam temele de acasă. Nu eram cine ştie ce copil ascultător pe atunci, aşa că după ce mă pedepsea domnul învăţător, mă duceam la mama să mă bată şi ea, fiindcă nu-i spusesem că am avut teme pentru acasă. Dar

toate astea le socoteam firești și îndreptățind zicala cu bătaia care-i ruptă din rai.

La scurtă vreme după ocupația sovietică însă, condițiile de trai au început să se înrăutățească și treptat au devenit un lucru obișnuit lipsa de hrană, de îmbrăcăminte și de alte bunuri. Două evenimente s-au întipărit adânc în memoria mea: alegerile parlamentare naționale din noiembrie 1946 și foametea de doi ani care a urmat. Tata lucra mai abitir ca oricând, încercând să câștige îndeajuns ca să ne poată hrăni. Frații și surorile mele mai mari și-au luat serviciu ca să ajute familia, dar acest lucru nu a îndulcit cine știe ce situația. Mereu ocupată, încercând să nu ne lipsească niciodată de-ale gurii pentru masa următoare, să avem toți haine călduroase și făcându-și mereu griji în privința familiei, mama nu putea să stea prea mult cu ochii pe mine. Veșnic eram pe stradă într-un grup de prieteni, ceva mai mari decât mine. Am făcut multe boroboațe pe care părinții noștri nu le-ar fi aprobat, inclusiv escapada în centrul orașului pentru a vedea noile filme americane, înainte ca ele să fie interzise de comuniști, în 1948.

Chiar așa prinși cu șotiile noastre, noi, băieții, am sesizat totuși atmosfera de teamă și tensiune ce se instala în cartier. L-am văzut pe un vecin, dl Nichiforescu, venind seara acasă într-o limuzină, însoțit de doi adjutanți, iar mai târziu am aflat că devenise comunist și nu unul oricare ci cu funcție înaltă, iar cei din escorta lui erau membri ai așa-zisei „Gărzi patriotice". Acest lucru a făcut ca tot cartierul să devină temător și circumspect. După toate aparențele, comuniștii începuseră acțiunea lor subterană de preluare a puterii.

Prietenii mei și cu mine nu ne făceam griji în mod deosebit pentru comuniști, dar știam din instinct că nu avea ce să ne placă la ei. Surprinzător, în cartierul nostru, care era destul de sărac, din aproape o sută de familii doar patru sau cinci oameni au devenit ulterior comuniști ori simpatizanți ai comuniștilor.

Tatăl unui băiat dintre prietenii mei era frizer, dar în scurtă vreme a devenit comisar. Un alt tânăr de data asta chiar din grupul nostru, am aflat că acceptase să fie ofițer de securitate. Treaba asta ne-a întristat cu adevărat. Îmi amintesc și de un bătrân tipograf evreu care locuia la capătul străzii și care și-a vopsit pe gard ditamai soarele, semnul comuniștilor în alegerile din 1946. Interesant este că pe strada noastră existau câteva familii de evrei care fuseseră în lagărele de concentrare naziste. Un puști evreu, Robert, care făcea parte din grupul

nostru, a fost prima persoană despre care am aflat că a plecat în Palestina.

Până în martie 1945, comuniştii impuseseră deja României un guvern ilegal. Ei au preluat multe din funcţiile cele mai înalte şi au arestat numeroase oficialităţi din guvern, înlocuindu-le cu propriii lor oameni. În timpul alegerilor din noiembrie 1946 agenţii comunişti erau la conducere. Ce farsă au fost acele alegeri!

Trupele de ocupaţie sovietice patrulau pe străzi şi desemnau funcţionari comunişti să numere voturile. Coaliţia aşazisă „democratică", controlată de comunişti, a obţinut de fapt între cincisprezece şi douăzeci la sută din sufragiu însă, dat fiind că numărătoarea oficială se afla în mâini comuniste, numărul voturilor a ajuns până la optzeci la sută pentru coaliţie.

Din acest moment lucrurile s-au înrăutăţit şi mai mult. Exista destulă privaţiune şi mizerie. Lipsa hainelor călduroase m-a făcut să stau în casă multe zile în acea iarnă geroasă. Şi prietenii mei, în marea lor majoritate, au păţit la fel. Ca să aibă ce ne pune nouă pe masă, mama nu mânca de multe ori. Şi în câteva dăţi am găsit-o singură, plângând.

Câteodată, la lucru se mai distribuiau alimente de larg consum. Mă uitam la mama cum punea la fiert cu încredere apă pentru mămăligă, crezând că tata ori soră-mea mai mare vor aduce mălai acasă. Şi ce dezamăgită era, când ei veneau cu mâinile goale. Una câte una mama şi-a vândut bijuteriile – mai întâi ceasul de aur, apoi un inel pe care tata i-l dăduse la o aniversare, iar apoi, fleculeţele de aur sau de argint cu care se bucură să se împodobească orice femeie.

Spre deosebire de alte femei nevoiaşe din acele vremuri însă, mama nu şi-a vândut niciodată inelul de cununie.

Primăvara n-a venit cu cine ştie ce ameliorări, iar vara lui 1947 a adus în România cea mai cumplită secetă, cum nu se mai văzuse de mulţi ani. Am auzit atunci că Statele Unite au trimis alimente în România, dar, potrivit zvonurilor, sovieticii ar fi luat totul şi ar fi dus la ei, în Uniune. Pentru a scăpa de foamete, mulţi refugiaţi din Moldova au început să vină în Bucureşti.

Se spunea că în partea de răsărit a ţării, pur şi simplu oamenii mureau de foame. Noul guvern a folosit această situaţie precară în avantajul său, încercând să înregimenteze populaţia prin distribuirea de hrană, la raţii. Comuniştii au preluat

controlul asupra brutăriilor, iar oamenii erau nevoiţi să stea la coadă toată noaptea, în speranţa că a doua zi de dimineaţă vor putea cumpăra puţin mălai sau o bucată de pâine.

În această perioadă s-a născut sora mea cea mai mică, Cornelia. Părinţii nu-şi puteau îngădui să mai aibă un copil, dar bunul Dumnezeu a trimis-o pe ea şi ei au primit-o şi au iubit-o tare mult. Pe atunci, măsurile anticoncepţionale nu constituiau o alternativă. Cornelia era blondă, cu ochi albaştri, trişti şi slabă, fără prea multă poftă de mâncare. Fiindcă ea era bebeluşul nostru, o ocroteam mai mult ca pe orice şi în schimb ea ne dăruia puţinele ei zâmbete. O dată cu venirea ei pe lume, familia noastră s-a socotit completă şi împreună am înfruntat vitregia vremurilor.

Părinţii mei au avut zece copii, dar numai opt au supravieţuit. Un băieţel a murit de mic, datorită condiţiilor de sănătate cu totul primitive din sat, iar o surioară a murit la vârsta de şapte ani, din lipsa îngrijirii medicale. Fraţii şi surorile mele mai mari – Cale, Constanţa, Constantin şi Ion – erau atunci între douăzeci şi trei şi şaptesprezece ani, şi au fost nevoiţi să îndure cele mai aspre condiţii. Cale începuse să lucreze la cincisprezece ani, Constanţa la şaisprezece, iar Ion s-a zbătut cu o slujbă de o jumătate de normă, în timp ce încerca să-şi termine şcoala medie. Constantin a fost nevoit să abandoneze şcoala, intrând şi el într-o slujbă ca să ajute să ne putem agonisi hrana zilnică. În ciuda muncii începute atât de devreme de către fraţii şi surorile mele şi a devotamentului lor faţă de familie, oricum hrana nu era de ajuns. De multe ori surorile mele mai mici, Theodora şi Marietta, plângeau de foame. Suferinţa lor năştea o durere profundă în ochii mamei. Cu inima zdrobită de durere şi copleşiţi de o situaţie care nu depindea de ei, părinţii mei au hotărât să o trimită pe Theodora să locuiască la o mătuşă care avea o situaţie materială ceva mai bună. Apoi m-au retras şi pe mine de la şcoală ca să mă expedieze la bunica, la Curcani.

Am stat la mama-mare un an, pe care-l socotesc a fi fost plin de învăţăminte, în timp ce creşteam, simţindu-mă mai ştiutor în căile lumii şi maturizându-mă. Când m-am întors acasă eram parcă un altul. Nu mai aveam nevoie de supraveghere şi în scurtă vreme am devenit unul dintre cei mai buni elevi ai şcolii.

Pământul bunicii însuma aproape două pogoane. Începea de la şosea şi se termina la malul unui râu. Spre şosea se

întindea o mică livadă cu cincizeci până la şaizeci de pomi fructiferi, iar în faţa casei existau o grădiniţă cu flori şi câţiva butuci frumoşi de viţă de vie. Nu puteam să nu-mi amintesc cu părere de rău zilele de duminică din verile precedente, când întreaga mea familie se afla acolo. Ce minunate erau acele mese: supă de pui, sarmale în foi de viţă, musaca la cuptor, şi un fel special de plăcintă ţărănească foarte obişnuită la români. Aceste feluri de mâncare, din care m-am înfruptat în mijlocul naturii cu familia mea, sunt printre puţinele amintiri fericite din copilărie.

Bunica mi-a părut întotdeauna bătrână. A murit la nouăzeci şi cinci de ani, ca un adevărat patriarh feminin al familiei noastre. Era neştiutoare de carte, dar avea mult bun simţ şi inteligenţă. Energică şi autoritară, îmi spunea mereu ce trebuie să fac, chiar dacă ştiam asta dar eu nu mă supăram. O ajutam la muncile câmpului, tăiam lemne, îndreptam gardurile de scânduri, dădeam de mâncare la porci şi găini şi, fireşte găseam întotdeauna timp să mă joc cu băieţii de prin partea locului. Când i-am spus bunicii odată, că nu m-am dus la şcoală fiindcă cineva îmi luase cărţile, ceea ce nu era nici pe departe adevărat, dânsa nu a dat nici o importanţă acestui fapt. Oricum nu ştia prea multe despre învăţătură. O foarte respectată membră a comunităţii satului de atunci, domnişoara Valentina, învăţătoare şi prietenă de-a mamei, oricum mă supraveghea şi din când în când îmi verifica nivelul lecturilor şi al scrisului.

Şederea la ţară m-a ajutat să capăt o mai bună înţelegere a cultivării pământului. Am învăţat să călăresc, să înham caii şi să merg cu căruţa. Într-o zi, când munceam la câmp cu Petre, un vecin, m-a rugat să-i duc caii şi căruţa înapoi în sat, deoarece dorea să rămână peste noapte acolo ca să înceapă lucrul mai devreme a doua zi dimineaţa. Am încercat să-i explic că nu ştiam drumurile, mai cu seamă noaptea, dar Petre m-a sfătuit că n-aveam nici un motiv să-mi fac griji; caii ştiau drumul. Adevărul era altul; drumul trecea pe lângă cimitir şi ca oricărui copil mi-era frică. În drum spre casă am încercat să schimb traseul, ca să ocolim spectacolul acela lugubru, ne-am rătăcit şi a început să ne fie frică. Din fericire, Petre a avut dreptate. Am lăsat frâu liber cailor şi ei ne-au dus frumuşel acasă. În drumurile care au urmat, închideam doar ochii când ajungeam lângă cimitir şi nu-i deschideam până nu mă aflam în sat. Căpătasem aceste spaime la Curcani, stând seara în cerdac şi

ascultând la poveştile de groază spuse de oamenii bătrâni. Mi-a trebuit multă vreme să învinge acele umbre înfricoşătoare care mă stăpâniseră în copilărie.

Ţăranii lucrau cu sârg în acele zile, dar exista o bănuială ascunsă că noul regim va încerca să le confişte pământul. Majoritatea proprietăţilor erau mici, cam cinci până la zece pogoane. Dar cei care lucrau spornic, puteau să producă destul pentru a se hrăni şi îmbrăca şi chiar pentru a putea să vândă din surplusul grânelor ca să-şi cumpere lucrurile de care aveau nevoie. Nu exista lumină electrică sau apă curentă, dar chiar dacă oamenii auziseră de ele, nu le duceau dorul. Îmbrăcămintea se lucra în casă din lână, bumbac, cânepă-in, sau din mătasea viermilor de mătase crescuţi în gospodărie. Îmbrăcămintea ţărănească era călduroasă, funcţională şi tot atât de frumoasă cum fusese în vremurile vechi. Multe obiecte erau împodobite cu broderii minunate. Munca pământului era şi ea făcută în mod simplu cu cai şi pluguri. În fiecare duminică, încercând să uite necazurile zilnice se îmbrăcau în cele mai frumoase costume de prin partea locului şi se duceau la biserică. După-amiezile, se adunau la hora satului ca să-şi bucure ochii şi trupul după şase zile de muncă pe rupte. Deşi ei păreau mulţumiţi, în aer parcă plutea ceva nelalocul lui pe care nimeni nu-l putea desluşi.

Noul primar, fost prizonier în Uniunea Sovietică după ce fusese „reeducat", se întorsese în România o dată cu Armata Roşie. Ajutat de alţi doi – un fost învăţător, mereu prost dispus şi un necunoscut din Bucureşti – el a încercat să schimbe înfăţişarea satului după modelul sovietic. Ţăranii au respins cu înverşunare planurile lor. În faţa ochilor mei de tânăr toate aceste schimbări erau doar fleacuri pe care nu mi-am dat prea mare silinţă să le observ.

În primăvara lui 1948, a plouat din belşug şi pentru agricultori a fost o mană cerească, deşi se temeau mai departe de soarta pământurilor lor. Şi în grădina bunicii era o privelişte de basm, cu vişinii şi prunii în plină floare. Îmi amintesc ce drag am prins atunci de un purceluş. E adevărat că atunci când a crescut a devenit cogeamite porcul dar în memoria mea a rămas blând şi prietenos. Fiindcă simţea că mi-e drag s-a făcut într-o anumită măsură chiar obraznic. Stăteam lungit pe o velinţă în curte şi citeam o carte, iar el se întindea lângă mine încercând cu insistenţă să mă dea la o parte. Când depăşea limitele şi încerca să pună râtul pe pernă, mă făceam că trag o

linie împingându-l ca să-l fac să ştie cine era stăpân. Când simţea că-l alung de pe preşul acela devenea foarte morocănos şi ursuz. Ca să-l îmbunez, i-am săpat o groapă şi am umplut-o cu apă să se bălăcească acolo cât o pofti şi să mă lase să citesc. Asta l-a mulţumit şi a devenit din nou un purcel de treabă.

Pe măsură ce vremea se încălzea mă duceam deseori de unul singur la râu să mă scald şi apoi hoinăream prin pădurea plină de păsări din apropiere. În mijlocul râului se răsfăţa o insulă unde sătenii îşi lăsau caii să pască singuri. De multe ori împreună cu alţi băieţi prindeam caii şi călăream aşa despuiaţi cum eram ore întregi. Încetul cu încetul m-am îndrăgostit atât de mult de pădure, de râu şi de cai încât foarte rar mă găseai pe acasă. Iubirea asta n-a impresionat-o, totuşi, pe mama-mare; când m-am întors după căderea nopţii, mi-a tras o mamă de bătaie şi apoi mi-a dat să mănânc. Dar toate laolaltă însemnau viaţă, viaţă trăită din plin.

Bunica, o femeie fără seamăn care era încăpăţânată, sinceră şi neiertătoare, spunea totdeauna ce avea pe suflet. Când autorităţile s-au gândit la posibilitatea de a naţionaliza fâşia de pământ aflată de-a lungul râului, ea s-a temut că o să se intre adânc şi în pământul ei, aşa că i-a prevenit pe funcţionarii primăriei să se ţină departe de lotul ei. Le-a spus că moştenise pământul de la tatăl ei şi că n-avea de gând să renunţe la el. Nu-i păsa cine era la conducerea statului şi, la o adică, a întregii ţări – ei nu-i vor lua pământul şi basta!

Ziua bunicii începea devreme, când găinile coborau din bătrânul măr din spatele casei şi se adunau la uşa din dos făcând o gălăgie teribilă. Prima ei grijă era să le dea de mâncare. În timp ce eu dormeam încă, ea dădea o raită prin curte şi grădină şi hotăra ce avea de trebăluit în acea zi. Îşi făcea probabil o listă în gând, şi spre mirarea mea, nu uita niciodată nici cel mai neînsemnat lucru. După „inspecţia" prin curte, se întorcea în casă pentru masă şi rugăciunile de dimineaţă. Începea totdeauna cu „Tatăl nostru" şi repeta rugăciunea de câteva ori înainte de a purcede cu propriile ei rugăminţi, discutând cu Dumnezeu s-o lase să aibă propriul ei drum în anumite privinţe. La sfârşit, cerea totdeauna iertare de a fi fost o astfel de păcătoasă, pe faţă. Între timp, dacă observa că m-am sculat, întrerupea rugăciunea ca să mă dascălească şi să-mi dea diverse porunci, şi apoi continua să se roage de unde se oprise. O dată am întrebat-o ce păcate făcuse – eu nu puteam să-mi închipui că avea vreunul – şi m-a plesnit zdravăn,

spunând că asta era o taină dintre ea şi bunul Dumnezeu şi că nu era deloc treaba mea. Mă certa deseori că dormem prea mult şi că eram prea leneş şi-mi spunea că dacă o voi duce tot aşa, n-o să ajung niciodată la nimic. În discuţiile cu ea nu puteam niciodată să am ultimul cuvânt, dar o iubeam. Îi ştiam de frică şi o respectam. În ceea ce-o priveşte, deşi nu mărturisea niciodată, şi ea mă iubea foarte mult.

Când a venit vara, grădina bunicii ne-a dăruit fructe şi legume din belşug. Cu mare greutate am putut să duc unele din ele şi celor de la Bucureşti, pentru că se instituiseră controale foarte severe în privinţa transporturilor de alimente. De multe ori, bunica schimba fructele pe grâu. Apoi mă trimitea la moară să macin grâul pentru făină, şi făceam pâine în cuptorul vechi de cărămidă, din faţa casei. Pe lângă pâinea din mălai sau veche de o săptămână, de la brutărie, această pâine de casă mi se părea divină, aromată, şi valora mai mult decât aurul pentru mine. Mama-mare mi-o dădea să mănânc cu brânză dulce, dar niciodată înainte de a binecuvânta pâinea şi de a mulţumi lui Dumnezeu pentru ea.

Mai târziu, cele două surori ale mele, Theodora şi Marietta, au venit şi ele la Curcani, şi, cât a durat vara, am ajutat-o pe bunica la muncile din gospodărie, am înotat, ne-am căţărat în pomi şi ne-am jucat. Îmi venea să plâng gândindu-mă că vara se apropia de sfârşit, şi trebuia să ne întoarcem la Bucureşti.

Foarte multe lucruri se schimbaseră în oraş când am revenit, în toamna lui 1948. Ţara fusese declarată „Republică Populară". Fabricile se naţionalizaseră, armele proprietate personală fuseseră confiscate, iar moneda naţională schimbată. Toate acestea la un loc i-a făcut pe mulţi să-şi piardă economiile de o viaţă. Cum noi eram săraci, nu am avut mai nimic de pierdut. Chipurile, noul regim trebuia să aducă foloase unor oameni amărâţi ca noi, dar lucrurile nu s-au întâmplat chiar aşa. Viaţa continua să devină mai grea ca niciodată.

Programa analitică a şcolii noastre s-a schimbat profund. Vechile cărţi de şcoală au dispărut şi o dată cu ele parcă s-a dus tot ce era frumos în literatura română. Trebuia să învăţăm ruseşte, şi pe neaşteptate am descoperit că becurile, aparatele de radio şi locomotivele fuseseră inventate de ruşi. Cărţile noastre erau pur şi simplu nişte traduceri slabe, neatrăgătoare, după originalele sovietice. Constituţia Republicii Populare Române a fost introdusă în şcoală ca materie de bază şi orientarea politică a fiecărui obiect de studiu a făcut din învăţătură

o experienţă de viaţă din ce în ce mai plictisitoare şi anostă. Asta nu a fost totul. Cei mai slabi elevi au fost numiţi şefi de clasă. Predarea s-a reorganizat pe conceptul grupelor colective – o metodă sovietică de supraveghere şi control care, deşi n-a dat niciodată rezultate satisfăcătoare, a fost menţinută ani de zile.

Autorităţile ne convocau să sărbătorim fiecare victorie a „marelui regim", de la primele tractoare fabricate în România, până la noul plan de electrificare a ţării. Noii lideri ne-au promis: „o nouă ţară cu industrie modernă, lumină electrică în toate casele, o societate justă şi egală în drepturi – o epocă a luminii şi fericirii". Orice fapt negativ era pus pe seama capitaliştilor şi eram preveniţi să fim cu ochii în patru pe reacţionari. Comuniştii, folosind Partidul Muncitoresc drept o organizaţie din prima linie, s-au apucat să cureţe orice instituţie şi fabrică de „duşmanii de clasă". Mulţi oameni şi-au pierdut slujbele, şi ei au fost cei norocoşi, pentru că alţii au fost arestaţi sau chiar au dispărut. Câţiva care au putut au fugit înainte ca frontierele să fie închise.

Timp de câţiva ani evreilor li s-a permis să emigreze. Am fost uimit de numărul mare al tinerilor, dar şi al oamenilor în etate care plecau din ţară. La vârsta mea nu eram în stare să mă dumiresc cum de puteau ei să-şi lase întreaga agoniseală şi să se aventureze aşa, în necunoscut. Unii şi-au părăsit chiar membri ai familiei fără să ştie dacă îi vor mai vedea vreodată.

După toate probabilităţile, situaţia se prezenta ceva mai bine datorită recoltelor sporite şi progresului industrial. Cu toate acestea, în fiecare zi când mă întorceam de la şcoală, mama mă trimitea să cumpăr pâine sau alte alimente necesare. Totul era pe cartelă şi se vindea în porţii mici, aşa că de cele mai multe ori trebuia să stau la coadă ceasuri întregi.

Până şi seara târziu, când se închideau magazinele, cei care mai rămâneau la coadă, îşi lăsau loc şi se întorceau pe la trei dimineaţa, refăcând coada în aceeaşi ordine în care o lăsaseră. Cei ce îşi petreceau noaptea la coadă o făceau pentru a fi siguri că vor căpăta raţia de o jumătate de kg. de pâine. Când eram destul de norocos ca să capăt pâine, mă simţeam recompensat şi fericit de a-mi fi putut ajuta familia. Îmbrăcămintea se dădea şi ea tot pe cartelă şi era la fel de puţină ca şi mâncarea. În ciuda tuturor acelor greutăţi, afişe mincinoase lipite pe ziduri şi garduri proclamau în cuvinte şi fotografii, bunăstarea gene-

rală a poporului, scoţând în evidenţă grija Partidului pentru muncitori.

Devenise clar că noul regim afecta populaţia în chip diferit. Partidul începu să recruteze pe oricine dorea să colaboreze cu el, inclusiv personaje din lumea interlopă, oportunişti, intelectuali, liberali şi neromâni, nemulţumiţi, îndeosebi mulţi etnici unguri şi evrei. Ei au pus stăpânire pe funcţiile cheie din Partid şi au început să persecute majoritatea populaţiei româneşti. Învrăjbirea întregii lumi şi incitarea unui grup etnic împotriva altuia au fost unele din primele tactici comuniste. Politica în timpul acelor ani era extrem de dură. Dacă aveai puţină judecată, ţi-era şi frică să proclami sus şi tare că eşti fie un etnic român, fie un creştin. Noua securitate, având în frunte doi generali sovietici, îi spiona necontenit pe oameni, cu sprijinul deplin al trupelor sovietice staţionate în România. Se făceau arestări masive.

Unii oameni s-au retras în munţi ca să lupte, alţii au format organizaţii, aşteptând momentul potrivit pentru acţiune, însă majoritatea foloseau metode oarecum pasive pentru a se opune regimului. Securitatea era totdeauna prezentă pentru a suprima orice împotrivire. Cei apropiaţi, inclusiv vecini şi rude, au început să dispară, de obicei noaptea. Unchiul meu, Theodor Bărbulescu, care locuia pe lângă noi, a fost arestat fiindcă lucrase la secţia caziere a precedentului Minister al Afacerilor Interne. Un fost doctor în Armata Română, un om foarte respectat în cartier, a fost arestat şi după aceea condamnat pentru faptul, că ar fi făcut, chipurile, spionaj în favoarea americanilor. Un tânăr student la medicină, cu o purtare exemplară a fost arestat împreună cu prietenii săi pentru formarea unei organizaţii anticomuniste. Fostul proprietar al unei fabrici de prin partea locului a fost, de asemenea, arestat fără vreun motiv decât trecutul său. Aceştia erau doar câţiva din sutele de mii de oameni care au fost pedepsiţi pentru diferite motive. Mulţi au fost mânaţi ca vitele în lagărele de muncă pentru a săpa infamantul Canal Dunăre – Marea Neagră, destinat să fie cimitirul burgheziei româneşti. Teama şi neliniştea au cuprins ţara şi oamenii şi, treptat, din ce în ce mai mulţi indivizi au început să adere la noul regim.

Târziu, într-o noapte în 1950, am fost treziţi cu brutalitate de o duzină de bărbaţi îmbrăcaţi în negru. Ei au dat buzna în apartamentul nostru, pe care, în acea vreme, îl împărţeam cu Voicu Niţescu, un fost Ministru al Agriculturii, şi fiul său.

Voicu Niţescu era un om cultivat şi umblat prin lume. Funcţia sa nu i-a fost cu nimic de folos şi l-au arestat. Am presimţit acest fapt ca pe un prim act de brutalitate care s-a abătut asupra casei noastre.

– Treziţi-vă! Ieşiţi afară din aşternuturi! Mai repede! Staţi în picioare şi întorceţi-vă cu faţa la pereţi! a strigat unul dintre intruşi către noi. Mama a început să plângă, neînţelegând ce se întâmpla.

– Fără smiorcăială! i-a poruncit el. N-am venit pentru tine sau pentru familia ta. Am venit să vă interogăm în legătură cu banditul de vecin al vostru Niţescu, şi să percheziţionăm apartamentul!

În timp ce câţiva dintre bărbaţii aceia începură să se uite de colo colo prin apartament, conducătorul grupului i s-a adresat tatei:

– Dumneata eşti un muncitor cinstit, iar noi nu-i batem la cap pe oamenii muncii. Noi apărăm Revoluţia Proletară. Noi vrem numai să scăpăm de vechii exploatatatori, ca Niţescu. Îţi dai seama câţi ţărani au murit de foame când a fost el şeful Ministerului Agriculturii? Ştii că nemernicul mai este în legătură cu alţi reacţionari şi spioni din străinătate? L-ai văzut întâlnindu-se cu indivizi suspecţi? E un bandit!

Agenţii Securităţii scotociră totul cu atenţie de la îmbrăcămintea din şifoniere până la cenuşa din sobele de teracotă.

– Noi căutăm în special arme, spuse conducătorul. E vreo armă în casa asta?

– Nu, răspunse tata. N-avem nici un fel de arme. Verificaţi!

După câtva timp ni s-a îngăduit să ne întoarcem în paturile noastre, dar era imposibil să dormi în timp ce agenţii scotoceau cu furie apartamentul. Tata rămase liniştit, se aşeză jos, şi aprinse o ţigară. După ce-şi mai veni în fire, mama se simţi foarte indignată şi încercă s-o liniştească pe surioara mea, care avea pe atunci trei ani. Copila se trezise pe neaşteptate şi plângea. Cele două surori ale mele mai mici şi cu mine eram speriaţi şi tăceam chitic. Puteam auzi mişcările agenţilor în timp ce scotoceau prin casă. O dată cu trecerea timpului, parcă simţeam cum creşte încordarea. După ce au întors casa pe dos de două ori, conducătorul spuse zâmbind:

– Nu ţi-am spus eu, tovarăşe Dima? Aceşti criminali au totdeauna arme la îndemână.

Ţinea între degete un cuţit obişnuit de vânătoare, folosit altădată de militari, care acum fusese însă interzis de noile legi.

– Ai avut noroc, fiindcă de obicei astfel de reacţionari îi urăsc pe muncitori ca dumneata, care acum se bucură de roadele revoluţiei. Ţine-ţi privirea trează, tovarăşe. Reacţionarii ca Niţescu nu dorm niciodată.

Au plecat, luându-l pe domnul Niţescu cu ei, şi lăsându-l pe fiul său, Mircea, un băiat orfan de mamă, cam în vârstă de cincisprezece ani, la noi, până când bietul de el a plecat să locuiască la un frate mai mare.

Voicu Niţescu fusese un om foarte cumsecade şi prietenos. El ne oferea cu generozitate bomboane şi vorbea politicos cu toţi copiii. În tinereţe fusese vânător şi păstrase probabil cuţitul de vânătoare ca amintire. Am auzit mai târziu că după vreo şase ani a fost eliberat, dar n-a mai rezistat şi a murit la scurt timp după aceea.

A doua zi dimineaţă urma să mergem la treburile noastre, chiar dacă dormisem puţin. După ce a plecat poliţia, mama ne-a pus să ne rugăm împreună. Tata a plecat îndată la lucru, şi fraţii mei mai mari l-au urmat. M-am dus la şcoală, trist şi tăcut. Fusese o experienţă teribil de tristă şi dureroasă pentru noi, toţi. În acele zile grele, majoritatea oamenilor îşi puneau încrederea în Dumnezeu şi speranţele în Occident, mai ales în America. „N-o să ne dezamăgească", îi auzeai pe oameni, încurajându-se unul pe altul iar şi iar. „Americanii ştiu că ei nu pot avea încredere în comunişti! Or să facă ei ceva să oprească această nebunie! Fără doar şi poate. Altminteri, tragedia asta va cuprinde întreaga lume".

Fireşte că nu s-a întâmplat nimic şi comuniştii au continuat să meargă pe dibuite în industrie şi agricultură în cursul următorilor câţiva ani. În 1951, ei au anunţat în mod triumfător că ţara era gata pentru primul plan cincinal „ştiinţific" de dezvoltare economică. Acest plan a fost primul dintr-o serie de cincinale care trebuiau să îndeplinească promisiunile făcute pentru „viitoarea fericire".

În acest timp, regimul cerea eforturi şi sacrificii din ce în ce mai mari din partea poporului. Totul fusese înregimentat să transforme România într-o utopie socialistă. Bineînţeles, această utopie era doar un vis. Care a devenit în fapt un coşmar.

3

Vieţi paralele

Cu toate opreliştile de tot felul care au continuat în Bucureşti în 1951, unele lucruri au rămas la locul lor. Ca orice băiat sănătos de cincisprezece ani, am început să mă uit după fete. Distracţia mea pe vremea copilăriei petrecute la ţară era mai puţin atrăgătoare şi admiterea la şcoala medie pentru a-mi continua studiile a avut în acest sens o semnificaţie aparte. Pentru mulţi copii săraci, învăţământul era un vis imposibil de realizat, oricum, în această perioadă. Tata aparţinea clasei muncitoare, nu aveam rude apropiate în străinătate şi nimeni din familia noastră nu fusese încă arestat, aşa că eram considerat ca având o origine socială „sănătoasă". Am dorit să rămân cu prietenii mei în Bucureşti, dar părinţii au insistat să-mi petrec ca de obicei vara la ţară, cu bunica.

Ajuns la Curcani, n-am observat la început nişte diferenţe vizibile. Totuşi, la scurtă vreme, am descoperit că se petreceau într-adevăr unele lucruri cu adevărat neliniştitoare, deoarece comuniştii încercau să obţină controlul tuturor posesorilor de pământuri.

Un exemplu grăitor s-a dovedit a fi povestea lui Gheorghe Chirana, unul dintre vecinii bunicii mele. Era un ţăran mijlocaş care avea vreo zece hectare de pământ. Numai că unul din noii activişti de partid ai comunei îi purta o mai veche ranchiună şi l-a „descoperit" pe acest Chirana fiind unul din cei câţiva ţărani foarte bogaţi ai obştei. De fapt, Chirana, poseda, în afară de cele zece hectare ale sale, o casă ţărănească şi un pogon de pământ în jurul casei, care era folosit pentru grădină de legume şi flori, doi cai, o vacă, doi porci şi câteva zeci de pui.

Pe cea mai mare parte a pământului său, el cultiva grâu şi porumb. Unul sau două pogoane erau folosite pentru cultivarea de furaje pentru vite, iar pe un hectar deluros, îngrijea şi o mică podgorie. Chirana avea un fiu şi o fiică, iar soţia sa lucra şi acasă, dar şi alături de el, la câmp. Majoritatea sătenilor îl considerau pe Chirana un om deosebit de gospodar, blajin şi cinstit, care nu era în stare să facă rău cuiva. Era un om bine legat, cu o fire nespus de cumsecade. Când eram copil, mă impresiona mai ales faptul că el, indiferent că era vară sau iarnă, purta pe cap în permanenţă o căciulă ţuguiată, din blană de miel. Era de fapt căciula ţăranilor români, dar a lui mi se părea mai înaltă decât a oricui.

Copiii lui Chirana, deşi erau mai mici decât mine, nu erau deloc scutiţi de la muncile grele. Ca toată lumea din sat, mama lor era în picioare la revărsatul zorilor ca să mulgă vaca, să pregătească mâncarea de dimineaţă şi să deretice casa. Fusese frumoasă în tinereţe, dar munca aspră a câmpului lăsase urme. Cu toate că avea puţin peste treizeci de ani, arăta mult mai în vârstă. Dar oricum ar fi arătat, părea că era mulţumită. Deşi aspră, viaţa îi aducea şi bucurii, iar copiii îi erau sănătoşi. Mergeau la şcoală, dar ajutau şi acasă, iar în vacanţe erau alături de tatăl lor, la câmp.

„De-ar pleca numai comuniştii ăştia şi ne-ar lăsa în pace!" exclama uneori mama Chirana, rugându-se la Dumnezeu pentru pacea familiei sale.

Din păcate nu era deloc pace. Organizaţia de partid de la primăria satului îi hărţuia fără încetare pe cei din familia Chirana. De la bun început, Partidul le-a cerut să-şi treacă pământul la gospodăria colectivă şi să intre în colectivă alături de ceilalţi. Era o sugestie bizară. După ani de muncă îndârjită, cum şi-ar fi dat cineva bunul familiei, temeinic muncit, pe apa sâmbetei? Chirana avea copii care să moştenească şi în afară de asta, se gândea el – la fel ca toată lumea cu mintea sănătoasă – că acest nou guvern nu putea să dăinuie cine ştie cât cu toate ideile lui stranii şi pretenţiile imposibile.

Cei care deveniră iute noii funcţionari la Curcani fuseseră de fapt proscrişii satului înainte de instalarea la putere a comuniştilor, şi lor, în special vechiului duşman al lui Chirana, unul, Sisoi, nu le era deloc pe plac atitudinea familiei Chirana şi nici rezistenţa ei. Întâlnirile particulare şi şedinţele publice aveau drept scop să convingă pe toată lumea că noua agricultură socialistă va aduce prosperitate, dar propaganda asta nu

dădea roade fără constrângere. Acelor inşi precum Chirana, primăria le-a fixat cote mari de produse, ca să fie predate anual la stat. O astfel de cotă devenea imposibilă; ea însemna mai mult decât putea el produce. Fiind un om plin de mândrie şi dorind să-şi păstreze proprietatea asupra pământului, Chirana a hotărât să muncească şi mai mult, ca să facă faţă cotei. Dar prin sat au început să circule fel de fel de zvonuri. Cei care hotărâseră să lucreze nebuneşte pentru a da exemple de cinste şi izbândă, şi în speranţa de a-şi păstra pământul, erau intimidaţi prin diverse mijloace, urmăriţi în timpul nopţii, bătuţi şi terorizaţi. Unii dintre acei mardeiaşi s-au dovedit a fi activişti de partid locali, alţii, necunoscuţi, în uniforme ale Securităţii.

În scurtă vreme, Chirana a devenit una din victimele lor, el a fost printre primii care au murit de atac de cord după ce au fost terorizaţi şi bătuţi noaptea. Nevasta lui a supravieţuit neomenoasei încercări, dar la scurt timp după moartea bărbatului a trebuit să renunţe la pământul ei.

Uciderea lui Chirana nu a fost un caz izolat. Prietenul meu, Petre, s-a dovedit a fi o altă victimă a cruzimii comuniste. Era cel mai mic dintre cei patru copii, fraţii şi sora lui părăsiseră Curcanii, să-şi facă un rost la Bucureşti. În scurt timp după plecarea lor, tatăl a murit şi Petre a rămas, la vârsta de douăzeci şi patru de ani, să aibă grijă de mama sa, de cele zece hectare de pământ, şi de toate orătăniile casei. Potrivit noului regim, oricine poseda zece hectare de pământ, sau mai mult era cosiderat bogat. Din nefericire pentru Petre, un oarecare Dumitru, care se trăgea dintr-un neam sărac, fără pământ, din Curcani, purta o veche pică familiei lui Petre. Aşa se face că partidul l-a trimis chiar pe Dumitru, acasă la Petre să-şi dea pământul gospodăriei colective. Ca şi tatăl său, Petre a refuzat. Dumitru a adăugat jumătatea de hectar de grădină din jurul casei lui Petre la celelalte zece hectare de la câmp şi l-a declarat *chiabur*. Automat i s-a dublat cota.

Munca pretinsă pentru o astfel de cotă a devenit imposibilă. De multe ori mă duceam la el la câmp, să-l ajut. Munceam împreună de la răsăritul până la apusul soarelui. Eram norocos, pentru că eu seara puteam să mă duc acasă, dar Petre dormea multe nopţi pe câmp ca să evite acele întâlniri primejdioase cu funcţionarii statului.

Cotele nu erau neapărat legate de ceea ce cultivau ţăranii. Petre nu avea oi, totuşi trebuia să dea o cotă de lână. Deci să o cumpere. În prima iarnă, după această hotărâre luată dispe-

rat că nu are de unde să dea cota de lână, şi-a tuns propriul cojoc. Şi n-a fost singurul care a procedat aşa. A fost un îngheţ târziu în acea primăvară şi toate florile pomilor fructiferi s-au scuturat, dar implacabilele cote trebuiau predate. Asta însemna să cumperi fructele cu bani pe care nu-i aveai.

Toamna era termenul final de predare a cotelor, iar ţăranii, chiar cu mai mult pământ, nu aveau cum să le dea. Echipe înarmate de „strângători de cote" umblau din casă în casă şi confiscau alimente, covoare şi îmbrăcăminte. Cei care opuneau rezistenţă erau întemniţaţi ori trimişi în lagăre de muncă. Tensiunea creştea pe măsură ce cotele anuale neîndeplinite erau reportate şi adăugate la cele pentru anul următor. Treptat, unii din sătenii mai săraci au început să intre în gospodăria colectivă. Încetul cu încetul, ţăranii din clasa de mijloc, care nu au mai putut rezista presiunii, intimidării şi torturii, s-au alăturat şi ei.

Curcani, după numele lui amintind de luptătorii din Războiul de Independenţă al României împotriva Turciei, din iarna lui 1877–1878 a fost întemeiat de tineri veterani care purtau pene de curcan la căciulă şi erau foarte mândri de uniformele lor. Ca foşti infanterişti, ei au fost recompensaţi fiecare pentru serviciul lor glorios de arme cu donaţii de pământ pentru un lot de casă şi cinci hectare de teren arabil. Bunicul meu dinspre mamă a fost unul dintre aceşti ostaşi.

La vremea întemeierii lui, satul fusese înzestrat cu un spaţiu central de plimbare în preajma bisericii, cu şcoală, primărie şi cu alte clădiri publice în jurul acesteia. Cu timpul însă, unele din proprietăţile iniţiale au fost împărţite între moştenitori, potrivit obiceiului românesc, şi s-au fărâmiţat. Totodată, ţăranii mai harnici şi mai dornici de muncă au dobândit pământ de la cei mai leneşi sau bolnavi. Astfel, unii au devenit foarte bogaţi şi au cumpărat case în centrul satului.

Nicolae Mănăstireanu era pe atunci cea mai bogată persoană din Curcani. Avea vreo cincizeci de hectare de pământ, două tractoare şi trei combine. Copil fiind, obişnuiam să-l admir pe fiul său adolescent, conducând un tractor, la vremea când sătenii abia dacă văzuseră o maşină sau un camion. Partidul a confiscat pământul lui Mănăstireanu şi a făcut totul ca să-l gonească din casa pe care nu i-o putea confisca altfel decât „în mod legal". Noul regim şi-a demonstrat totala nepăsare faţă de fiii eroilor Războiului de Independenţă. Cei mai harnici şi întreprinzători locuitori din Curcani, aceia care petrecuseră

ani de zile muncind din greu ca să realizeze ceva şi să se chivernisească, erau acum etichetaţi drept „exploatatori ai clasei muncitoare“ şi erau aspru pedepsiţi.

Fiind un băiat de oraş şi destul de matur ca gândire pentru vârsta mea, vecinii noştri săteni se opreau adeseori să stea de vorbă cu mine. Plin de durere am aflat despre alte întâmplări oribile care nu erau destul de cunoscute. Mănăstireanu fusese torturat noapte de noapte şi în cele din urmă bătut până la moarte în prezenţa soţiei şi copiilor săi.

– Un alt exploatator a murit de atac de cord! au anunţat în batjocură activiştii de partid.

Nicolae Nachiu, un alt agricultor bogat, care era chiar mai bine cunoscut, pentru că avea singura casă cu trei caturi din sat, a fost bătut şi el. L-am cunoscut personal pentru că cei doi fii ai săi, Alexandru şi Nicolae, erau de vârsta mea şi fiindcă mama-mare insista că cei din familia Nachiu erau rude cu noi. Dl Nachiu însă, după ce a văzut ce i s-a întâmplat lui Mănăstireanu, a fugit şi i s-a pierdut urma împreună cu familia, timp de aproape zece ani. Dispariţia lui a oferit primăriei pretextul de care avea nevoie pentru a-i confisca proprietatea, iar casa lui cu trei etaje a devenit sediul gospodăriei colective şi a rămas aşa până în ziua de azi.

Mulţi alţi ţărani bogaţi au avut destine similare. Un proprietar de moară de grâu şi o duzină de ţărani presupuşi a fi făcut politică anticomunistă, au fost arestaţi. Un alt proprietar de moară de grâu s-a sinucis. Mai mulţi oameni au fugit din zonă iar câţiva au fost omorâţi. Printre cei ucişi se afla şi părintele Gheorghe Bucur, preot al Bisericii Ortodoxe. Comuniştii l-au dus la râul Argeş, l-au bătut, l-au aruncat în apă, l-au tras de barbă şi apoi l-au lăsat să iasă la suprafaţă până şi-a revenit doar ca să-l tortureze din nou; la scurtă vreme după aceea, într-o noapte, a murit.

Existau puţini comunişti la Curcani, dar Securitatea şi miliţia îi sprijinea pe acei puţini. Sisoi Mavrodin, un fost prizonier în Uniunea Sovietică, s-a întors acasă cu creierul spălat şi impregnat de „avantajele comunismului“ şi a pus bazele gospodăriei colective. Ionel Birghila, un fost învăţător nemulţumit, s-a instalat la comanda primăriei. O mână de oameni în plus a aderat la Partid, iar câţiva comunişti au fost trimişi la Curcani din alte locuri.

Au existat de asemenea câţiva oameni care au aderat la noul regim din faza lui de început. Unul dintre ei, Gheorghe Chirtu,

fost mecanic şi unul dintre colegii de şcoală ai mamei, a devenit mare activist de partid la Bucureşti. Altul a ajuns secretarul de partid al unei fabrici din Bucureşti, în timp ce doi sau trei au îmbrăţişat cariera de ofiţeri de securitate.

Copil fiind, mă simţeam fascinat de lăcătuşii şi fierarii din sat. Erau aproape în exclusivitate ţigani. Unul, Marin Neagu, deschisese atelierul doar cu câteva case mai jos de casa bunicii. El avea un fiu de vârsta mea şi un fiu mai mare, Ion. Acesta din urmă a fost ales de Securitate când mergea pe nouăsprezece ani. Doi ani mai târziu, în ciuda faptului că terminase doar şcoala primară, acest Ion a fost promovat ca locotenent de Securitate. Faptul era tipic pentru noul regim „popular". În toamna lui 1951, Ion Neagu locuia în Bucureşti, dar misiunea lui era să-i hărţuiască şi să-i tortureze pe locuitorii bogaţi şi intelectuali din Curcani. Echipa lui a terorizat satul multă vreme ca să îndeplinească politica partidului de colectivizare forţată şi de pedepsire. Într-o zi, când era beat, el s-a făli cum i-a torturat şi i-a omorât pe „reacţionari". Tatăl lui aproape că a înnebunit când a aflat de purtarea abominabilă a fiului său cel mai mare. Marin Neagu a vrut să meargă la biserică şi să mărturisească crimele fiului său, dar preotul plecase. L-am văzut după aceea adeseori pe bătrânul Neagu rătăcind fără ţintă pe uliţi, murmurând ceva ca pentru sine. Unui străin de comună, satul ar fi putut să-i pară neschimbat, dar trăind acolo, simţeam că nu mai era la fel. Şi se mişca încă într-o direcţie nesigură...

Se schimbase şi viaţa socială din sat. Se cerea şcolarizare, dar acum învăţământul era îndoctrinat intens, mai ales privitor la avantajele muncii în colectiv a pământului şi superiorităţii noului regim. Învăţătorii îi descurajau deopotrivă acum pe copii să meargă la biserică. Duminicile erau aduşi oameni cu calităţi artistice şi distractive ca să capteze atenţia ţăranilor şi să-i ocupe cu spectacolele. Treptat, s-au adăugat activităţi politice şi sociale, şi încetul cu încetul ele au înlocuit horele de duminică după-amiază.

Spre sfârşitul verii, realizasem că nu mai puteam să mă întorc niciodată în satul atât de ştiut şi îndrăgit odinioară. Bunica era norocoasă, într-un fel: autorităţile nu-şi pierduseră prea mult timp cu o femeie bătrână care nu poseda pământ în afară de ceea ce avea în jurul casei. Cu toate acestea, chiar şi ea trebuia să predea o cotă mică.

Întorcându-mă la Bucureşti, n-am găsit nici acolo viaţa mai bună. Hrana şi îmbrăcămintea se obţineau tot greu. Puţinii oameni care prosperau în acele zile intraseră în partid şi li se dăduseră slujbe bine plătite, acces la magazine speciale şi alte avantaje materiale. Mulţi membri ai fostelor clase privilegiate cândva, erau daţi afară din slujbe şi, după ce li se confisca proprietatea, trebuiau să vândă puţinul care le mai rămăsese ca să poată supravieţui.

Şcoala se schimbase şi ea. Şcoala medie pe care am urmat-o fusese considerată una din cele mai bune, dar sub noul regim au fost coborâte nivelurile tuturor şcolilor. Multe ore pe săptămână ne concentram să învăţăm rusa, o limbă greu asimilabilă pentru un român. Cea mai mare parte dintre celelalte materii aveau o orientare univocă din punct de vedere politic.

Cum eram un elev bun şi cum tata lucra deseori ca tâmplar la şcoală, mi s-a propus să devin membru al Uniunii Tineretului Muncitor (U.T.M.). Dar aceasta nu mi s-a părut a fi o onoare pe care aş fi dorit-o, astfel că am lăsat să treacă adunarea iniţială când conducătorii au înmânat carnetele de membru. Stratagema n-a mers. Am fost chemat la sediul politic, criticat, ameninţat şi numai după aceea mi s-a dat carnetul de membru. Dacă doream să continui şcoala, trebuia să accept această calitate. Mulţi dintre prietenii mei fuseseră deja azvârliţi afară...

Jumătate din clasa noastră erau membri U.T.M., dar numai doi din cincisprezece erau de fapt activi din punct de vedere politic. Aceştia au preluat conducerea clasei, au început să convoace adunările şi să informeze administraţia centrală a partidului despre activităţile noastre. Mulţi dintre profesori se temeau de puterea acestor doi elevi şi le acordau un tratament special.

Încercând să ne descotorosim de cei doi la următoarele alegeri anuale de U.T.M., noi, ceilalţi elevi, am conspirat să votăm şefii de clasă pe care i-am fi dorit. Conducătorii şcolii s-au mâniat auzind de „nesupunerea" noastră şi ne-au ţinut într-o şedinţă politică până la miezul nopţii, înainte de noile alegeri. Ca întotdeauna, Partidul a sfârşit prin a-şi impune punctul de vedere.

Cursurile erau plictisitoare, iar elevii apatici. Profesorii ne ameninţau cu note proaste sau că ne cheamă părinţii la şcoală, iar şefii de clasă că ne trimit la director. Exista ceva de care

ţi-era frică în fiecare zi; erau tot felul de pedepse şi perdafuri. Pe toţi pereţii erau lipite citate absurde, iar activitatea principală la şcoală consta în a participa la acele şedinţe politice interminabile.

Pentru un licean normal ca mine, viaţa era mizerabilă, atât acasă cât şi la şcoală. Nu numai că răbdam încontinuu de foame, dar nu aveam nici măcar un costum ca lumea. Felul cum arătam mă deranja. Eram înalt şi mușchiulos, dar nu aveam haine potrivite pentru o întâlnire, bunăoară. Lucrul acesta mă făcea timid şi introvertit. Nu puteam să nu observ că unii dintre vecinii şi colegii mei de şcoală erau bine îmbrăcaţi. Aceştia erau oamenii care colaborau cu regimul. M-a şocat un exemplu de percepere inversă a suferinţei, când una dintre fete, la şcoală, a spus că se simţea persecutată din cauză că tatăl ei, inginer la Comitetul de Stat al Planificării, a pierdut dreptul de intrare la un magazin special al partidului şi nu mai putea să aducă acasă portocale şi ciocolată. Altora de-abia le ajungea mâncarea cât să-şi ducă zilele.

Una din pasiunile mele favorite, împărtăşită şi de fraţii mei, era lectura, iar cartea care mi-a stârnit cel mai mult interesul şi imaginaţia a fost *Vieţi paralele,* a lui Plutarh. Într-un eseu, el şi-a imaginat o societate sub chipul unui balaur, a cărui coadă s-a revoltat împotriva capului şi a cerut să conducă trupul. Coada s-a instalat la cârmă şi a luat-o orbeşte înapoi pe căi pline de risc, izbind capul balaurului de pietre şi căzând peste ţărmuri stâncoase până când întregul trup a fost mutilat. Plină de suferinţă şi sângerând, coada şi-a dat seama de nerozia propunerii sale şi a rugat capul să preia din nou conducerea. Capul, însă, era mort, astfel că întregul corp a trecut prin agonia unei morţi lente. Noi comparam parabola cu ceea ce se petrecea în România, dar am fost puţin prea grăbiţi. În acea vreme poporul român era încă puternic; a fost nevoie de patruzeci de ani, până ce balaurul lui Plutarh să devină o realitate apocaliptică.

Mai multe restricţii ca oricând şi noi legi au fost puse în practică. O astfel de regulă impunea oricărei persoane de cincisprezece ani şi mai mult să obţină de la miliţia locală un buletin de identitate, asemănător unui paşaport american. În acest buletin se menţionau domiciliul posesorului, ocupaţia, schimbările de adresă, starea civilă şi alte detalii importante ale vieţii. Buletinul trebuia să fie ţinut la zi pe durata întregii vieţi a cuiva şi trebuia purtat cu sine mereu. Părinţii mei s-au

bucurat când am împlinit vârsta de cincisprezece ani pentru a avea propriul meu buletin de identitate. Din când în când miliția organiza razii inopinate în căutare de suspecți politici și cine nu avea asupra sa acte doveditoare, dădea de bucluc. Cum eram înalt și păream mai mare decât anii mei, am fost ridicat și chestionat de două ori și de ambele dăți am avut dificultăți în a-i convinge că nu împlinisem încă cincisprezece ani.

Pentru a controla populația, autoritățile au introdus, de asemenea, cartea de imobil. O astfel de carte se afla în fiecare clădire sau locuință și conținea date personale ample despre fiecare persoană care trăia acolo. Potrivit instrucțiunilor de la miliție, orice musafir care stătea peste noapte în clădire trebuia să fie înregistrat ca atare în carte. În clădirile mari, cu multe apartamente, portarul, care adesea era și informator, primea cartea spre păstrare. Dacă cineva stătea mai mult de trei zile, acel fapt trebuia raportat la sediul miliției locale. Ofițerul de miliție care răspundea de un anume teritoriu venea periodic să inspecteze și să semneze cartea de imobil.

A apărut o nouă terminologie politică și partidul a trebuit să ne-o explice: „dictatura proletariatului", „republica populară", „origine socială sănătoasă", „structură de partid", „legea inevitabilă a istoriei" și „centralismul democratic". Întrucât centralismul democratic constituia unul din principiile esențiale ale comunismului și era poate cel mai puțin înțeles, activiștii de partid purtau discuții în mod individual cu aproape fiecare membru al partidului și din organizațiile de tineret pentru a-i lumina sensul. Când mi-a venit rândul, am aflat că centralismul democratic înseamnă atunci când cineva nu pune sub semnul întrebării o hotărâre adoptată la un nivel superior al partidului, iar o dată ce o decizie a fost luată de către majoritate, devine un ordin.

– Înțelegi acum, tovarășe? a întrebat activistul de partid care discuta cu mine. Apoi, m-a făcut să repet cuvintele lui. În acel moment gândeam în sinea mea: *centralism democratic – nu există nimic democratic în asta.*

La o ședință de organizație de bază de partid sau la o ședință U.T.M., unde trebuia să se voteze ceva, activiștii de partid manipulau oamenii până când votul ieșea „bine". *Dacă asta e libertate,* gândeam, *cum trebuie să arate în închisoare?* Încet, am început să înțeleg noua politică. Am constatat că trebuie să-mi țin gura și am învățat să mă port duplicitar.

Majoritatea covârşitoare a românilor se opuneau noului regim şi principiilor sale. Multe mii de oameni au plecat în munţi ca să nu abdice de la convingerile lor. Erau încurajaţi de Radio Europa Liberă şi alte posturi de radio străine, care le spuneau românilor să reziste şi să lupte împotriva regimului comunist. Secretarul de Stat al Statelor Unite, John Foster Dulles, a anunţat un plan de a elibera Europa de Est. Cei mai mulţi dintre oameni considerau planul acesta ca început al sfârşitului comunismului...

Într-o zi, eu şi fratele meu Constantin ne-am dus la croitorul din cartier care lucra din când în când pentru familia noastră. Croitorul asculta la radio Europa Liberă. America tocmai îl alesese pe generalul Dwight D. Eisenhower ca preşedinte. Croitorul se bucura, fiindcă el interpreta acest lucru ca semn că America se pregătea să atace Uniunea Sovietică. Pentru ce altceva să fie ales un general preşedinte? Fratele meu a fost şi el prea fericit să confirme.

Lumea se încăpăţâna să spere într-o schimbare, dar regimul îşi continua politica. Opresiunea larg răspândită la ţară i-a făcut pe mulţi oameni să-şi croiască drum la Bucureşti, în ideea că vor găsi de lucru în marea cursă pentru industrializare. Se construiau hidrocentrale, se deschideau noi fabrici, se înălţau combinate pentru prelucrarea materiilor petro-chimice şi a fierului. Oraşul deveni curând suprapopulat, iar acesta, cu lipsa continuă de hrană, se transformă în cea mai critică problemă a regimului. Mulţi ani de-a rândul multe familii au împărţit acelaşi apartament. Deşi noi am fost norocoşi să găsim un apartament frumos, şapte dintre noi locuiam în trei camere şi trebuia să folosim bucătăria şi baia în comun cu o familie de vârstnici. La început, pentru a-i atrage pe oameni, chiriile erau foarte mici; totuşi cu timpul au crescut foarte mult.

În primii săi ani de putere, statul a organizat multe spectacole publice costisitoare – defilări, adunări şi reprezentaţii spectaculoase, comparabile cu circurile romane. Concursuri pentru campioni la fotbal, atletism de pistă şi de teren, volei şi multe alte sporturi au fost organizate pentru a distrage atenţia oamenilor de la greutăţile zilnice.

În acest timp a început să mă intereseze sportul, mai ales înotul şi polo pe apă. Până la urmă am devenit un practicant destul de bun al acestor sporturi. Cei de la Comitetul Naţional pentru Cultură Fizică şi Sport şi-au dat seama de posibilităţile

mele şi din când în când îmi ofereau bonuri pe care le puteam folosi fie pentru a cumpăra alimente, fie pentru masa la restaurant. Chiar dacă aproape întreaga populaţie răbda de foame, regimul era capabil să ne menţină într-o formă permanentă de pregătire atletică, oferindu-ne câteva mese la unele restaurante şi mai multă hrană decât reuşeau cei de rând să obţină.

Noi am văzut cu propriii noştri ochi ce s-a întâmplat cu hrana României. Cartierul nostru era aproape de Gara de Est din Bucureşti şi de multe ori jucam volei sau fotbal într-un mic parc de lângă calea ferată. Adesea număram sute de vagoane încărcate cu de-ale gurii, inclusiv cereale, vin şi multe alte produse – ce urmau a fi „exportate" de România prin „Sovromuri" în U.R.S.S. Întreprinderile sovieto-române înfiinţate de sovietici imediat după război, au exploatat ţara în mod inimaginabil timp de peste zece ani, până când organizaţia de sorginte sovietică aşa-zisul CAER, Piaţa Comună Est-Europeană, a preluat afacerea.

Statul ne-a mai exploatat însă şi în alt mod. În pofida simţămintelor predominante ale poporului, autorităţile închideau deseori şcolile şi magazinele pentru câteva ore sau chiar o zi întreagă, ca să-i facă pe oameni să meargă în marş la adunări şi defilări. Erau multe astfel de ocazii, ca de pildă „23 August" – ziua când trupele sovietice ocupaseră România. Această zi era numită Ziua Naţională a eliberării României.

Cu multe săptămâni înaintea unui astfel de eveniment trebuia să începem să exersăm cum să defilăm cu mândrie şi demnitate, cum să „salutăm" pe „marii" conducători, cum să purtăm steaguri şi pancarte, ce lozinci să scandăm şi multe alte amănunte. Ne simţeam obosiţi şi plictisiţi şi profesorii împărtăşeau şi ei oboseala şi plictisul, dar activiştii nu ne lăsau să ne odihnim. Steagurile roşii depăşeau cu mult ca număr drapelele româneşti tricolore, şi marile fotografii ale lui Stalin, Lenin, Marx, Engels şi ale tuturor conducătorilor români erau purtate la defilări. Ce pierdere incredibilă de timp şi materiale!

Spectacolele, trebuie să recunosc, erau impresionante. Şefii unor astfel de manifestări montau de obicei platforme înalte la intersecţiile cheie din oraş şi supravegheau coloanele venind din diferite fabrici şi şcoli. Ei observau clar că oamenii erau obosiţi şi indiferenţi şi că era imperios necesar să insufle atât un sentiment de intimidare cât şi un anume ritm coloanelor care treceau prin faţa tribunei oficiale. În faţa acelei tribune

stătea fanfara militară şi, în timp ce treceam, trebuia să defilăm în poziţie de drepţi şi să-i „salutăm" pe conducători.

Cu toate aceste pretenţii oficiale, vieţile particulare ale majorităţii tinerilor erau foarte limitate. Pe aceea mi-o amintesc drept o perioadă de autocompătimire – expresie maximă a sărăciei. Cea mai mare parte a filmelor de pe ecran erau sovietice şi nu puteau fi considerate o distracţie. Când au apărut primele filme neruseşti – *Copilul Dunării* şi *Primăvara pe gheaţă*, de provenienţă austriacă – cozile de la casele de bilete deveniseră neverosimile. Părea că hrana se făcuse pe neaşteptate disponibilă şi fiecare persoană flămândă stătea la coadă. Din când în când, ne duceam la dans ori la balurile de la şcoală, dar acestea aveau întotdeauna şi un oarecare program artistic meschin, garnisit cu umor politic răsuflat şi, fireşte, cu un discurs politic. Atmosfera la aceste manifestări artistice era banală şi lipsită de respect pentru oricine, chiar şi pentru sexul frumos. În timpul verii mergeam la ştrand sau rătăceam prin parc. Vagabondajul şi violenţa crescuseră neaşteptat, iar noul regim găsi astfel necesar să voteze o lege contra „huliganismului". Cei mai mulţi dintre tinerii români manifestau, oricum, ostilitate faţă de regim.

Cei mai buni prieteni ai mei din cartier erau Hans, Grasu, Gheorghe, Traian şi Dan. Tatăl lui Hans fusese proprietarul unui mic negoţ, dar acum era şofer pe un camion. Părinţii lui Gheorghe erau divorţaţi. Tatăl lui Traian era licenţiat în contabilitate, din care pricină îl numeam pe Traian, *burghezul*, cumva în glumă, dar şi în derâdere. Grasu era orfan; tatăl lui murise luptând împotriva sovieticilor.

Toţi am trecut prin stadiul de „gaşcă". Aveam semnalele noastre codificate, colţurile noastre favorite la bloc şi propriul nostru loc în parc. Uneori se produceau încăierări cu alte găşti. Nu era o joacă de copii. Unii purtau cuţite şi apărarea devenea periculoasă câteodată. Treptat, am revenit la o comportare mai civilizată şi au început să ne intereseze din nou activităţile cu o anumită semnificaţie. Câţiva dintre ceilalţi membri adolescenţi ai găştii s-au îndreptat spre violenţă şi furt, iar unii dintre ei au sfârşit până la urmă în puşcării de drept comun.

Când a murit Stalin, în martie 1953, întreaga ţară a fost silită să intre în doliu. Doar o singură persoană pe care o cunoşteam, un băiat din şcoala noastră, a rămas total nepăsător şi deloc tentat să poarte o panglică neagră. Cei mai mulţi oameni făceau glume – glume destul de vulgare ca să poată fi

aşternute pe hârtie. Toţi crainicii de radio şi directorii de şcoală anunţau că la ora zece dimineaţa, când Stalin trebuia să fie înmormântat, totul va înceta timp de două minute, inclusiv mersul trenurilor, al tramvaielor şi camioanelor, iar fiecare va trebui să se oprească din mers şi să-şi plece capul, în semn de respect. S-a întâmplat că Hans şi cu mine în acel moment eram în parc, aproape de Gara de Est din Bucureşti. O locomotivă a oprit şi a fluierat, alăturându-se urletelor sirenelor de incendiu; dar Hans şi cu mine n-am avut nici o înclinaţie să ne oprim şi chiar am început să alergăm. Am fost surprinşi când am privit în jur şi i-am văzut pe toţi stând în poziţie de drepţi. Încet-încet ne-am oprit şi noi.

Vara lui 1953 a adus Festivalul Mondial al Tineretului la Bucureşti. A fost prompt etichetat de români ca fiind Festivalul Foamei. Pentru a hrăni treizeci de mii de tineri sosiţi din toată lumea, cincizeci de mii de participanţi români şi numeroşi agenţi ai Securităţii, alimentele au dispărut din magazine pe luni de zile. Festivalul ca atare a însemnat un spectacol fantastic de artă, cu o regie pe măsură, dar şi de propagandă. A avut loc cea mai mare transformare pe care am văzut-o vreodată. Orice lucru supărător ochiului sau care crea o pată pe efectul dorit a fost acoperit cu afişe mari şi steaguri. Garduri colorate înconjurau pe de-a-ntregul şandramale mizerabile. Tramvaiele au fost împodobite cu lumini multicolore, iar vitrinele magazinelor au căpătat un decor teatral. Alimentarele au fost inundate pe neaşteptate cu nenumărate feluri de alimente, din care unele nu fuseseră văzute în mod obişnuit niciodată de români, întrucât erau în permanenţă exportate.

Noi, studenţii, a trebuit să lucrăm luni de zile la construirea stadionului 23 August. Fireşte, această muncă era efectuată după orele de şcoală, „voluntar", sub supravegherea activiştilor politici. Cu două săptămâni înainte de sfârşitul trimestrului, s-au încheiat cursurile, ca să-i mobilizeze pe studenţi pentru Festival. Nu era nevoie de nici un fel de vacanţă! Eu făceam parte dintr-o grupă de 2000 de studenţi a cărei sarcină era de a pregăti un program de prezentare a folclorului românesc pentru festivităţile de deschidere. După ce am lucrat timp de aproape trei luni, opt până la zece ore pe zi până cădeam frânţi de oboseală, se mai aştepta încă din partea noastră să-i impresionăm pe vizitatori în mod deosebit cu entuziasmul nostru. Festivalul a adus în ţară o mică adiere de influenţă occidentală, dar în clipa în care spectacolele magnifice s-au terminat, iar

faţadele au dispărut – s-a topit totul ca o vrajă, inclusiv marea majoritate a produselor alimentare.

Festivalul Tineretului de la Bucureşti din 1953 a fost foarte revelator şi important pentru mine. Câţiva dintre noi ne-am împrietenit cu un grup de tineri şi tinere din Franţa. Ei au fost uimiţi să descopere că noi nu admirăm regimul, iar noi, la rândul nostru, am fost impresionaţi de stilul lor de viaţă agreabil, văzând în totul o atitudine degajată şi libertate de acţiune şi exprimare. Am ajuns atunci la concluzia definitivă că oamenii din Occident o duceau cu mult mai bine decât noi şi că erau complet diferiţi faţă de felul cum îi descrisese regimul nostru. Când au plecat delegaţii şi s-au stins luminile, lăsându-ne din nou în întuneric, mi-am zis că dacă puternicul Vest nu va mai veni în România, mă voi duce eu însumi acolo, în Occident. Am mărturisit aceste gânduri prietenilor mei şi am început să lucrăm la un plan. Şi oricât au încercat comuniştii din acea clipă să ne hrănească cu planurile lor de viitor, eu aveam deja propriile mele planuri – de care mă simţeam mândru şi tânjeam să le înfăptuiesc.

4

Crivăţ – vântul de răsărit

Cea mai cumplită ninsoare a secolului a fost în februarie 1954.

Zăpada, înaltă de câţiva metri, a acoperit oraşul, blocând orice posibilităţi de circulaţie. Numai tancurile armatei puteau să-şi mai croiască drum pe străzile Bucureştiului pentru a aproviziona oraşul cu pâine şi lapte. Ca de obicei, în această perioadă a anului, vântul năpraznic de răsărit, crivăţul, sufla peste România dinspre Rusia. Crivăţul ăsta, zăpada spulberată şi cea aşezată formau un spectacol inimaginabil. În glumă, românii îl numeau „ajutorul sovietic", făcând haz de necaz, căci, după spusele Partidului, sovieticii ne ajutau cu de toate. Cele mai multe din case nu aveau încălzire centrală, aşa că Statul nu putea opri reţeaua de termoficare pentru a economisi energia. Multe locuinţe foloseau cărbune şi lemne pe cartelă pentru încălzire. Cum iarna devenise atât de bezmetic geroasă, mai toţi consumaseră cota de combustibil, astfel că la vremea viscolului catastrofic puţine case erau bine încălzite.

Şi totuşi, în ciuda acestei ierni grele, lucrurile întrucâtva s-au îmbunătăţit. După moartea lui Stalin, s-au declanşat în cele din urmă unele schimbări. Existau zvonuri de amnistiere a deţinuţilor politici; de fapt, unii fuseseră deja eliberaţi. A mai slăbit oarecum controlul asupra oamenilor şi au început uşoare îmbunătăţiri economice. Lipsurile de mărfuri erau încă evidente, dar cel puţin apăruse un plus de hrană ca să ne ducem zilele de azi pe mâine, să ne asigurăm îmbrăcămintea.

Viaţa familiei mele a intrat pe un făgaş ceva mai normal. Fratele meu cel mai mare, Constantin, avea un serviciu bun de administrator la o asociaţie sportivă. Era un atlet arătos, cu

păr tuns scurt, buclat, castaniu. Constantin era destul de inteligent şi ager la minte, iar dârzenia lui înnăscută l-a ajutat să-şi reia studiile universitare pe care le întrerupsese în 1947, când a trebuit pentru prima oară să meargă la lucru să-şi ajute familia. A devenit însă victima împrejurărilor, refuzând cu încăpăţânare aşa cum făcuseră toţi din familia noastră, să intre în partid, şi, în consecinţă, a fost concediat.

Ion, un băiat blond, cu păr cârlionţat şi ochi albaştri, cu doi ani mai mic decât Constantin, era student la Şcoala de Economie din Bucureşti şi lucra în acelaşi timp la Administraţia Centrală a Căilor Ferate Naţionale. În timp ce studia la Universitate, Ion a întâlnit-o pe fata visurilor sale şi s-a îndrăgostit. Valerie era pe atunci o copilă cu mari speranţe de viitor – chiar în acele timpuri de viaţă măruntă. Era o fată drăguţă, cu un păr negru de corb, dar familia mea n-a fost niciodată impresionată de ea. Ei socoteau că Ion era mult prea tânăr pentru a-şi lua asupra sa răspunderile unei căsnicii şi simţeau că firea lui visătoare, romanţioasă îl împiedica să vadă realitatea. Totuşi, Valerie şi Ion s-au cununat la biserică şi, după cum era încă obiceiul în acele zile, au avut o mică petrecere cu familia şi prietenii. Datorită lipsei de locuinţe, el şi mireasa s-au stabilit în casa părinţilor ei. O vreme lucrurile au mers bine, şi nouă, tuturor, ni se părea că Ion e fericit. Mai târziu, spre surprinderea noastră, am aflat că era implicat în acţiuni politice anticomuniste, care au adus schimbări critice în viaţa fiecăruia dintre noi.

Cele două surori ale mele mai mari erau deja căsătorite. Cale era o femeie liniştită, caldă la suflet, plină de înţelegere. Avea părul castaniu ondulat şi ochi căprui şi era deosebit de sensibilă. Făcuse deja doi copii cărora dorea să le asigure o viaţă liniştită. Amintindu-şi de incredibilele greutăţi din propria-i copilărie, dorea ca vlăstarele ei să aibă de toate. Constanţa era mai puţin fericită decât soră-sa mai mare. Era cea mai frumoasă, mai zveltă decât Cale, dar cu aceeaşi piele smeadă. Şi ea era la fel de ageră la treburi şi grijulie la curăţenie şi rânduială. După ce s-au căsătorit, ea şi soţul ei au venit să locuiască la noi. Din pricina condiţiilor precare de locuit, cu multă înghesuială, a orelor lungi de lucru şi a constrângerilor din acea vreme, Constanţa şi soţul ei au divorţat curând. Divorţul era un lucru până atunci necunoscut tradiţiei familiei noastre, dar condiţiile impuse de noul regim au contribuit din plin şi la acest fel de răsturnări sociale.

Theodora, Marietta şi Cornelia mergeau la şcoală, bucurându-se de o copilărie ceva mai fericită decât avuseserăm noi, ceilalţi, parte. Ele erau mai lipsite de griji şi mai bine îmbrăcate şi aveau mai multe motive să zâmbească. Theodora, deşi mai subţirică, semăna foarte mult cu mama, dar era mai timidă şi mai tăcută. Marietta, pe de altă parte, era blondă, uşor bucălată şi plină de viaţă. Cornelia, mezina familiei, rămânea dulce, liniştită şi ocrotită de noi, toţi, peste măsură. Un simţământ profund ne unea pe toţi.

Între timp, în ziarul *Sportul Popular* numele meu a apărut de câteva ori ca fiind un bun jucător de polo pe apă, ceea ce mi-a atras simpatia prietenilor. Am absolvit şcoala medie în fruntea clasei, în iunie 1954, studiind multe ore pe zi şi păstrându-mi un dosar politic imaculat. În vara aceea am luat examenul de admitere la Institutul Politehnic din Bucureşti în intenţia de a deveni inginer metalurgist, mai mult pentru ai mei. O dată cu dezvoltarea rapidă a industriei, aceasta părea să fie o alegere logică şi de viitor, dar de fapt, gândurile mele sincere erau puternic stăpânite de dorinţa clară de a fugi. Mă mai bizuiam şi pe faptul că, devenind un atlet de performanţă, aş putea fi trimis într-o ţară occidentală, iar acolo să cer azil politic. Şi nu eram singurul care gândea aşa... Câţiva dintre noi visau ca şi mine la posibilitatea de a părăsi ţara ilegal şi discutau adesea pe tema asta. Am început să strângem tot felul de informaţii necesare pentru intenţia noastră. Unul câte unul, trei dintre prietenii care participaseră la discuţiile noastre au renunţat, rămânând ca numai patru dintre noi să continue aceste planuri. Am făcut rost de foarfeci de tăiat sârma groasă şi ghimpată a gardurilor de frontieră, de o busolă bună şi de o lanternă portabilă şi am început chiar unele antrenamente de teren pentru a ne da seama dacă putem să realizăm această temerară acţiune. Era un vis, iar noi eram prea entuziasmaţi de el ca să putem prevedea gravitatea consecinţelor lui în caz de nereuşită.

O dată cu începerea anului universitar, m-am concentrat asupra cursurilor şi am început să învăţ germana în timpul liber. Vorbeam deja curent franceza şi încercasem să învăţ şi ceva engleză, dar mi s-a părut prea grea. Până aici soarta mă favorizase ca să fiu acceptat la universitate, căci multora dintre prietenii mei nu li se permisese nici măcar să dea examen. În vremea aceea, un mare număr dintre studenţii Politehnicii care fuseseră admişi la facultate direct din fabrici, erau acti-

vişti politici, chiar fără să fi urmat şcoala medie. Regimul dorea să investească în oamenii în care simţea că poate avea încredere şi, de aceea, mulţi tineri capabili erau profund dezamăgiţi.

În 1954, Institutul Politehnic din Bucureşti era un incubator politic, cu Stalin încă citat în manuale şi marxismul aplicat la fiecare ocazie. Era o atmosferă destul de încordată între tinerii absolvenţi ai şcolilor medii şi studenţii mai în vârstă care proveneau din ceea ce se numea „Universitatea Muncitorească". În timp ce studenţii obişnuiţi nu aveau nici un fel de bursă, cu excepţia a ceea ce îşi puteau permite părinţii lor să le ofere băneşte, ceilalţi fuseseră transferaţi la studii cu salariu cu tot. Slab pregătiţi pentru noua etapă universitară, mulţi dintre activişti au rămas pe drum. Explicaţia oficială a fost că ei fuseseră victime ale persecuţiei capitaliste şi, dacă li s-ar da şansa cuvenită, ar deveni intelectuali mai buni decât fosta elită *burgheză* a ţării. Erau jalnic de slabi la materiile de bază şi foarte puţini dintre ei au reuşit să-şi termine studiile.

Ca să obţin note maxime la facultate, am hotărât să studiez ideologia marxistă şi să încerc să o înţeleg. În cele din urmă mi-am dat seama că, în pofida hotărârii mele, nu mă simţeam totuşi în stare să mă descurc prin acel labirint. N-aveam decât să memorez noţiunile fără nici o logică. De fapt, în felul meu de a gândi, marxismul mi se părea a fi o pură corupţie şi interesul pentru el mi s-a stins repede. Cel puţin am ajuns să înţeleg prin propria mea logică, de ce comunismul şchiopăta. Totul era complet răsturnat cu capul în jos, astfel cum ar fi putut să nu şchioapete? Acest lucru era valabil absolut în orice privitor la noul regim. Pentru testele şi examenele mele a trebuit să-mi ţin aceste concluzii pentru mine. Aşa am învăţat ipocrizia şi cum să trăiesc cu minciuni.

Până una alta, am atins nivelul naţional în sport şi pentru un timp am găsit o oarecare satisfacţie în această realizare. Am izbutit chiar să fac o călătorie la Sofia, în Bulgaria, după ce mi s-a cerut să completez un formular de patruzeci de pagini despre viaţa mea, familia mea, toate rudele şi prietenii. Am avut emoţii până în ultima clipă, şi pe bună dreptate. Câtorva dintre atleţi li s-au refuzat vizele de ieşire, chiar dacă Bulgaria era o ţară comunistă şi doar la şaizeci de km de Bucureşti.

Toţi atleţii de frunte români erau profesionişti. Nici unul din ei nu lucra şi nici membrii uriaşei conduceri a Comitetului pentru Cultură Fizică şi Sport. Timp de aproape un an, mi s-au alocat şi mie cinci sute de lei pe lună – o sumă care însemna

un venit mediu lunar. Numai că până şi aici exista corupţie; la două sau trei luni altcineva îmi falsifica semnătura pe statul de plată şi nu primeam nimic. N-avea rost să protestez.

Apoi într-o seară s-a întâmplat nenorocirea. Securitatea l-a arestat pe fratele meu, Ion şi a cotrobăit prin apartamentul său, căutând probe incriminatorii. Pentru prima dată fraţii şi surorile mele mai mari au fost percheziţionaţi de agenţii Securităţii. Au fost arestaţi şi câţiva dintre prietenii şi colegii de universitate ai lui Ion şi ne-am dat seama imediat că vor fi acuzaţi de conspiraţie împotriva sistemului politic al ţării. Se ştia totodată că aceste anchete puteau să dureze luni, ba chiar ani de zile. Pentru un răstimp ne-am recâştigat speranţele că Ion va fi eliberat. Într-adevăr, la sfârşitul anului, guvernul a dat publicităţii un act de aşa-zisă amnistie – dar acesta nu i-a fost de folos fratelui meu. Întrucât nu s-a mai întors acasă după luni de detenţie, am început să ne facem griji. Ne temeam de lucrul cel mai rău.

Procesul lui Ion a început în primăvara lui 1955, la temutul Tribunal Militar din Bucureşti. Toate procesele politice se judecau de către tribunalele militare. Douăzeci şi unu de tineri studenţi în jurul vârstei de douăzeci de ani au fost judecaţi pentru a fi conspirat împotriva dictaturii proletariatului. Noi toţi am făcut mari sacrificii pentru a angaja unul dintre cei mai buni avocaţi din Bucureşti, unul cunoscut ca fiind extrem de eficient şi în bune relaţii cu Partidul. Deşi domnul Nachtigal, avocatul, era sceptic în privinţa şanselor lui Ion, a promis să facă tot ce-i va sta în putinţă. El avea acces la dosarele acuzaţilor, iar veştile sale nu erau deloc bune. Chipurile, acuzaţii mărturisiseră că au conspirat împotriva regimului şi au avut legături cu exilaţii români şi agenţii de spionaj din Vest. Securitatea a găsit un revolver în casa unuia dintre acuzaţi şi câteva broşuri anticomuniste. Ei au fost de asemenea învinuiţi de a fi încercat să iniţieze o revoltă armată contra regimului.

Majoritatea familiilor au fost de faţă în prima zi a procesului. Grefierul a identificat pe fiecare din acuzaţi şi procurorul militar a citit un lung document acuzator, punându-i la dispoziţia judecătorului preşedinte articolele din codul penal care se aplicau crimelor politice. Deţinuţii erau incredibil de palizi şi slăbiţi şi arătau mult mai vârstnici decât erau. Unii păreau să aibă vânătăi pe faţă. Evident, fuseseră instruiţi să nu privească la noi, dar în răstimpuri am prins slabe căutături ale lor încercând să zâmbească soţiilor şi părinţilor lor. Văzându-l pe

fratele meu în această stare, trist şi evident preocupat şi speriat, totul m-a făcut să simt că explodez de revoltă contra oricărui astfel de sistem de justiţie. Mă gândeam la viitorul oricui sub un astfel de regim, când, deodată, fără să ceară permisiunea, unul dintre deţinuţi s-a ridicat brusc şi a strigat:

– Domnule judecător, retractez tot ce am declarat la sediul Securităţii! Am fost torturat peste puterile mele şi am făcut mărturisiri sub ameninţări... Nimic nu este adevărat din acuzaţiile ce se aduc împotriva noastră! Noi ne-am întâlnit şi am discutat despre nedreptatea socială din ţară şi nu există cod penal care să pedepsească rostirea adevărului.

Şi tot aşa a continuat cu propriile sale acuzaţii, până când gardienii au pus mâna pe el, în timp ce procurorul urla:

– Sunteţi nişte bandiţi şi nişte criminali! Clasa muncitoare vă va da lecţia cuvenită şi vă va ţine după gratii ani de zile!

Judecătorul a intervenit pe loc, a închis prima şedinţă iar noi, toţi, am fost urgent evacuaţi din sala tribunalului.

Procesul s-a reluat aproximativ după o săptămână şi ni s-a dat voie să intrăm din nou în sală. De această dată erau mai mulţi poliţişti în uniformă, atât în sală cât şi afară, iar acuzaţii păreau a fi total timoraţi. Nu am observat nimic special cu excepţia faptului că atmosfera era foarte încărcată. Absolut nepăsător, grefierul a început să identifice pe fiecare dintre acuzaţi. Când a citit numele de Marin Florian Paul, studentul care îşi retractase declaraţiile la prima şedinţă, procurorul a anunţat cu indiferenţă că acuzatul murise între timp de un atac de cord.

Auzind acestea, mama sa, îmbrăcată în straie simple ţărăneşti, s-a ridicat de pe bancă şi a început să strige cu disperare:

– Criminalilor! Mi-aţi omorât copilul Florian al meu! Nu! plângea ea. Nu e adevărat! Florian, unde eşti?

Judecătorul s-a sculat în picioare şi după un gest crâncen, fără să dea nici un fel de ordin, poliţia a evacuat sala. Procesul lui Ion a continuat în secret.

În timpul ultimei şedinţe, fiecărui avocat i s-a îngăduit să-şi apere clientul doar cincisprezece minute. Aceasta a fost singura formalitate care să dea o oarecare aparenţă de legalitate procesului. Fratele meu a fost condamnat la douăzeci de ani de închisoare. Eram extrem de supăraţi şi furioşi, dar ne-am rugat ca să nu fie nevoit să ispăşească întreaga pedeapsă. Nu ne puteam împăca cu gândul de a-l fi pierdut pentru atât de

multă vreme şi am început imediat să ne interesăm care ar putea fi şansele pentru un viitor recurs al procesului, dar pe moment părea totul imposibil.

Nefericită şi cu inima frântă, mama a încercat chiar să stea de vorbă cu prietenul ei din copilărie, Gheorghe Chirtu, care era acum colonel plin la Securitate şi directorul adjunct al temutei Secţii de cercetări şi interogări. Chirtu nici n-a vrut să audă de mama. Comunist declarat, el credea că toţi duşmanii de clasă îşi aveau locul în puşcărie, dar pentru asta, întreaga ţară ar fi trebuit transformată într-o închisoare. Viaţa mergea înainte, iar noi trebuia să luptăm pentru propria noastră supravieţuire.

Deoarece unele lucruri începuseră să se schimbe, lumea a devenit foarte agitată şi pentru a preveni orice revoltă posibilă miliţieni înarmaţi patrulau noaptea pe străzile Bucureştiului.

Se sesiza o stare de nelinişte, în special în rândul tinerilor intelectuali care formaseră numeroase organizaţii anticomuniste. În aparenţă statul se temea de posibilitatea stabilirii de legături directe între opoziţie şi Occident. De fapt, astfel de încercări avuseseră loc în trecut. Cu câteva luni înainte, un grup de exilaţi români, lucrând în colaborare cu agenţii de spionaj occidentale, fusese lansat cu paraşuta în România pentru a iniţia o răscoală. A fost unul din cele câteva grupuri capturate de către regim. Umbla zvonul că această agenţie occidentală fusese infiltrată de comunişti. Exilanţii români au fost judecaţi în văzul lumii cu maxim de publicitate împotriva a ceea ce regimul numea „imperialişti anglo-americani". Ei au fost condamnaţi cu toţii la moarte.

Oamenii, în general, erau totuşi optimişti şi unii dintre ei au început să-şi pună speranţele în noul spirit de la Geneva, prima încercare de destindere dintre Est şi Vest, în timpul Războiului Rece. A fost, de asemenea, prima oară când am auzit vorbindu-se despre Ialta. Multă lume a interpretat Geneva ca o ultimă încercare a puterilor occidentale şi mai cu seamă a Americii de a remedia violările sovietice ale acordului de la Ialta înainte de a iniţia războiul.

– Acesta este singurul motiv pentru care Statele Unite au înfiinţat toate acele pacte militare şi au început să înarmeze Germania Occidentală! spunea un vecin, fost căpitan în timpul celui de-al doilea război mondial. Radio Europa Liberă a difuzat acelaşi lucru privind intenţia de a elibera Europa de Est.

– Nu vă faceţi griji, îi liniştea alt vecin al părinţilor mei, Ion n-o să stea mult în închisoare.

Acest optimism nefondat era larg răspândit în acele zile. Nimeni nu credea că puteau să stea comuniştii la putere mai multă vreme şi majoritatea oamenilor nu făceau nici un efort pentru a se integra în noul sistem, cu excepţia faptului de a-i supravieţui.

Ca să-l avem pe Ion „prezent" printre noi, am început să facem ceea ce făceau atât de multe alte familii în situaţii asemănătoare. La fiecare masă de duminică sau de sărbătoare, ori cât de sărăcăcioasă, puneam un tacâm şi pentru el. Măcar aşa era totdeauna prezent în inimile noastre.

Ion ne păstra şi el în inima lui, ţinând un loc aparte pentru iubita lui soţie. Situaţia lor a însemnat unul din nenumăratele cazuri de separare forţată care au distrus atâtea inimi şi cămine. Multe case au fost astfel destrămate. Cu soţii condamnaţi la atât de mulţi ani de închisoare, multe soţii erau derutate şi nu ştiau ce să facă. În timp ce unele dintre ele au aşteptat cu credinţă întoarcerea soţilor, altele au fost nevoite să obţină un divorţ pentru a-şi păstra slujbele ori au fost ademenite pe căile lumeşti să renunţe la foştii soţi. Nefiind capabilă să înfrunte singurătatea şi tensiunea create de o atare situaţie şi neprimind nici o veste de la Ion, după câţiva ani, Valerie a divorţat. El nu a ştiut de divorţ decât mulţi ani mai târziu, aşa încât amintirile şi visurile despre soţia lui, pe care le-a purtat cu el din închisoare în închisoare, l-au ajutat să-şi păstreze cât de cât moralul.

În decembrie 1955, am aflat cu bucurie vestea că România devenise membră a Naţiunilor Unite. În această calitate, ţara s-a angajat să promoveze un spirit mai democratic. Poporul român a devenit mai curajos şi a început să nădăjduiască la mai mult. În timpul iernii lui 1955, speranţele s-au transformat în nelinişte şi, ca să ţină situaţia sub control, autorităţile au recurs la brutalitate şi intimidare. Timp de aproximativ două săptămâni în fiecare noapte erau ucişi în Bucureşti doi sau trei oameni, iar cadavrele lor erau lăsate pe străzi până dimineaţa. Poliţia a răspândit zvonuri că victimele erau hoţi, împuşcaţi în timp ce comiteau crime. Într-o noapte rece de februarie, când eram pe punctul de a pleca de la Politehnică spre casă, am văzut trei astfel de trupuri care zăceau în sânge, proaspăt ucise în faţa şcolii noastre. Prietenii mei şi cu mine am rămas înlemniţi. Auzisem şi noi zvonurile, dar acum deve-

niseră realitate, chiar în faţa ochilor noştri. Câţiva oameni s-au oprit să arunce o privire şi i-a cuprins teama, în timp ce doi agenţi de la Securitate în haine civile supravegheau scena de la distanţă. După aspectul lor, era clar că victimele nu fuseseră nişte hoţi. Dar cine erau?

În perioada acelor zile, bucureştenii se duceau acasă devreme şi încuiau uşile zdravăn pe timpul nopţii. La Universitate, un activist de partid ne ţinea o prelegere despre „politica înţeleaptă a Partidului". Între timp, organizaţia de partid din şcoală a aflat despre condamnarea fratelui meu şi pentru asta am fost dat afară.

Dar ajunsesem deja la o hotărâre.

Intenţia de a fugi fusese pusă la punct, iar Hans, Grasu şi cu mine eram gata. Încredinţasem planul nostru unui coleg de studii universitare, care îşi exprimase, de asemenea, dorinţa sinceră de a fugi cu noi. Paul era mai în vârstă şi extrem de util nouă pentru că părinţii săi locuiau încă într-un sat aflat lângă graniţa iugoslavă.

El ne-a dat o mulţime de informaţii corecte şi necesare despre configuraţia terenului şi punctele de reper locale, dar în cele din urmă a renunţat la a încerca el însuşi să fugă.

Primăvara lui 1956 a venit cu o vreme plăcută şi eram entuziasmat de planurile mele. În afară de vechea durere pricinuită de detenţia fratelui meu, situaţia părea să fie cumva mai bună. Ca totdeauna când îşi putea îngădui să sărbătorească Paştele cum se cuvine, mama a făcut pregătiri speciale şi toată lumea din familie a ajutat-o. Am făcut curăţenie generală, am spălat toată casa şi am pregătit ce se obişnuia ca mâncăruri şi prăjituri de Paşte. În timpul Săptămânii Patimilor, înaintea Învierii, toţi am postit şi ne-am rugat, mai cu seamă pentru Ion. Oamenii credeau încă puternic în Dumnezeu şi cei mai mulţi dintre români nu treceau pe lângă o biserică fără să-şi facă semnul crucii. Pentru slujba Învierii, cea mai sfântă din toate sfintele slujbe ortodoxe, Hans, Grasu şi cu mine am hotărât să asistăm la slujbele de la *Mitropolie*, unde Patriarhul însuşi oficia în faţa unui cor magnific. Aşteptam şi ne rugam ca acesta să fie ultimul nostru Paşte în România.

Până să fi ajuns noi în Dealul Mitropoliei, o mulţime de vreo o sută de mii de credincioşi se afla în jurul bisericii. Vremea fiind bună, slujba s-a ţinut afară. Ne-am apropiat cât am putut de mult şi am văzut prelaţii oficiind o slujbă frumoasă. Corul cânta divin. Exact la miezul nopţii Patriarhul a strigat:

– Hristos a Înviat!
Şi întreaga mulţime a răspuns:
– Adevărat a Înviat!
Din vârful dealului am văzut o mare de lumini.

Oamenii îşi aprinseseră lumânările unul de la altul, până când întreaga colină începu să strălucească de această magnifică lumină, o lumină a noii speranţe. Mai târziu, când mulţimea a început să plece, toţi luau acasă cu ei lumânările aprinse pentru a aduce speranţă nouă în sufletele oamenilor din tot oraşul. Am luat şi eu lumânarea acasă, împreună cu bucăţelele de anafură, fără de care nimeni nu începea masa în ziua de Paşti.

Am avut atunci sărbătoarea noastră, iar farfuria şi paharul cu vin ale fratelui meu Ion au fost ca o mărturie a prezenţei lui puse în mijlocul nostru. Potrivit obiceiului, întreaga familie s-a adunat la casa părinţilor mei şi ne-am bucurat de masa tradiţională cu ouă vopsite, stufat de miel, cozonac şi multe prăjituri de care ne bucuram doar de câteva ori pe an. Am cântat „Hristos a înviat din morţi!" şi am băut pe rând din paharul lui Ion, închinând pentru binele lui.

Aşezat la masă, m-am gândit că în curând voi părăsi România şi pe iubiţii mei părinţi, fraţi şi surori. N-am înţeles la acea vreme că viaţa noastră de familie era atât de unită încât făcea din mine o părticică din ei toţi, şi pe ei o părticică din mine. Nici că aş fi fost vreodată în stare să mă despart complet de trecut sau să-l evit cumva...

Până la sfârşitul lui aprilie şi începutul lui mai, am hoinărit prin Bucureşti cu prietenii mei fără nici un fel de griji, doar cu entuziasmul febril şi secret al planului nostru de fugă...

***

Închizând acum ochii, pot încă să-i revăd pe acei trei băieţandri rătăcind prin cartierul Obor, numai zâmbet şi încredere, încercând să se arate la înălţimea acelor aşteptări ce aveau să se ridice în faţa lor. Aproape că-mi vine să râd văzând zâmbetele iresponsabile şi optimismul lor contagios. Ce urmau să facă? Cum aveau să explice comportarea lor?

La vârsta de cincizeci de ani, îmi văd trecutul cu alţi ochi. Veşnicia tinereţii s-a dus. Am făcut aproape toate greşelile posibile, dar m-am şi îmbogăţit pe mine însumi şi am atins pragul maturităţii. Privind înapoi, mă întreb adeseori: *Oare aş fi putut să procedez altfel?*

5

O probă adevărată

Cei care nu au fost niciodată supuşi calvarului unui interogatoriu comunist nu îşi pot imagina gradul lui de brutalitate şi umilinţă. Când anchetatorul şef mi-a spus în sfârşit că cercetarea mea s-a încheiat şi că voi fi dus în faţa Tribunalului Militar din Timişoara, am scos un oftat adânc de uşurare.

– Eşti acuzat că ai încercat să treci în mod ilegal frontiera de stat a Republicii Populare Romîne, a spus el. E de datoria mea să te informez că potrivit codului penal al Republicii, fapta ta atrage după sine o pedeapsă de până la cinci ani închisoare. Tribunalul va hotărî cu exactitate sentinţa ce ţi se cuvine.

Am ascultat în linişte şi m-am imaginat înfruntând o perioadă de timp întunecată dar obişnuită în închisoare pentru ceea ce speram să nu fie o condamnare pe termen lung.

Ofiţerul anchetator avea un aer indiferent în timp ce închidea dosarul, pe când eu abia de mai puteam să-mi ascund bucuria. Cât de relaxat m-am simţit când am semnat ultima declaraţie din dosar! Credinţa mea sporită că nu mai trebuia să mă tem de durere fizică şi tortură morală era atât de copleşitoare încât procesul ce urma să aibă loc, mi se părea o simplă bagatelă. Cu toate acestea, când a început, am avut o surpriză amară. În sala tribunalului, aşezat lângă un avocat, l-am văzut pe fratele meu mai mare, Constantin, arătând îmbătrânit şi supărat. Gândurile mi-au zburat îndată către părinţii mei care trudiseră din greu să ne crească iar acum, când lucrurile ar fi trebuit să fie mai uşoare, atât Ion cât şi eu ne aflam în închisoare. Gândul că biata mama suferea, mi-a

adus lacrimi în ochi. Tot timpul cât a durat procesul, am stat liniştit şi trist în boxa acuzatului, copleşit de gânduri.

M-au trimis înapoi, la sediul Securităţii, şi am început să mă simt un pic mai bine când m-am trezit într-o nouă celulă, cu Hans şi Grasu. Înainte de proces le pierdusem urma. Eram bucuroşi să fim din nou împreună şi nici unul dintre noi nu regreta ceea ce făcuserăm.

A doua zi, uşa celulei s-a deschis brusc. Ofiţerul de serviciu ne-a identificat meticulos pe fiecare şi ne-a dat boccelele cu hainele luate de la noi, atunci când am fost arestaţi. Un sergent ne-a condus la o dubă neagră parcată în curte şi ne-am alăturat altor doi deţinuţi care fuseseră condamnaţi de curând. Eram transferaţi la penitenciarul oraşului. Deşi procesul nostru nu se încheiase şi îmi făceam încă griji cu privire la sentinţa mea, era parcă mai bine faţă de celula din beciul umed aflată în sediul Securităţii.

Duba s-a oprit de câteva ori în scurta ei călătorie şi în fine s-a furişat înăuntru, pe porţile închisorii din Timişoara. Am auzit un tropăit de cizme afară, iar apoi cineva a deschis uşa din spatele dubei şi ne-a ordonat să coborâm. Am fost duşi în incinta unei clădirii cenuşii, sinistre doar la câţiva paşi mai încolo, ni s-au luat amprentele şi am fost mărşăluiţi de un gardian printr-un labirint de coridoare. Nu am putut să nu observ curăţenia acestor coridoare, păstrată evident de un grup de condamnaţi de drept comun, care trăgeau cu coada ochiului curioşi la noi, în timp ce treceam în pas alergător pe lângă ei.

Am ajuns în sfârşit la un coridor scurt de la etajul doi, unde era secţia repartizată deţinuţilor politici. O poartă înaltă de fier separa aceste încăperi de restul închisorii şi chiar înăuntru se afla o mică împrejmuire de lemn care servea drept birou pentru gardieni. Numele noastre fuseseră trecute într-un registru cu numărul celulei în care eram repartizaţi de către gardianul închisorii. Din păcate, Hans, Grasu şi cu mine fuseserăm repartizaţi fiecare în celule diferite.

A mea avea numărul şapte. Cei doi colegi de detenţie pe care i-am găsit acolo m-au întâmpinat cu căldură, de parcă aş fi fost un membru mai vechi al familiei lor ad-hoc constituite. Erau dornici să afle cine sunt, de unde veneam şi de ce fusesem arestat.

Un domn cu înfăţişare distinsă s-a apropiat de mine şi m-a întrebat dacă auzisem ceva despre noul cod penal. I-am spus că nu ştiam nimic despre el.

– Cum adică? N-ai auzit nimic despre noul cod, codul Vîşinski? a întrebat el neîncrezător şi iritat.

– Am auzit de Vîşinski, am răspuns, dar nu despre codul lui.

Atunci a luat o mină revoltată şi a continuat:

– Voi, oamenii care veniţi din lumea de afară, nu ştiţi nimic. Trăiţi cu capul în nori! Când am lucrat în Serviciul Secret, înainte de război, am observat că publicul larg nu se interesa de politică. Tocmai ignoranţa asta ne-a adus în mocirla de faţă! Trebuie să se trezească sau vor muri şi mai mulţi în închisoare.

– Domnule Popescu, a intervenit celălalt, domnul Dima e tânăr şi nu poate fi făcut răspunzător pentru greşelile din trecut. Aceasta păru să-l îmbuneze pe domnul Popescu şi mormăi:

– Mda, sigur, nu poate fi făcut răspunzător. El e un tânăr minunat a cărui inimă e la locul potrivit, altminteri nu s-ar afla aici. Ziceam şi eu aşa. Noi ne-am jucat cu vieţile noastre şi acum plătim un preţ prea scump pentru asta.

Codul penal Vîşinski trebuia să cuprindă un plan de amnistiere, combinat cu sentinţe pe termen mai scurt pentru anumite delicte politice. Curând după sosirea la Timişoara, am descoperit că acest aşa-zis cod era unul din cele două mituri care au susţinut ani de zile moralul a mii de deţinuţi politici. Unii considerau că zvonul era menit să întreţină o încurajare plină de milă, şoptită în taină unui deţinut de către un membru al familiei sale, într-una din rarele ocazii când astfel de vizite erau permise. Alţii spuneau că zvonul a fost răspândit de comunişti ca să-i ţină pe deţinuţii politici într-o stare de aşteptare urmată de o depresiune ucigaşă, când vedeau că nu se întâmpla nimic.

Al doilea mit răspândit, puternic sprijinit de crainicii de radio occidentali, era că americanii stăteau în expectativă, gata să elibereze Europa de Est şi, desigur, şi România de sub dominaţia sovietică. Domnul Popescu se agăţa cu o furie disperată de ambele aceste iluzii. Era convins de iminenţa unor evenimente ce vor zgudui lumea şi nu avea decât o dorinţă fierbinte – să ia parte la ele ca om liber. Ştia că starea lui fizică era destul de şubredă şi simţea în sufletul său că dacă nu va fi eliberat foarte curând, va muri. Acesta era un lucru obişnuit în rândul multor deţinuţi politici: erau optimişti şi plini de speranţă într-o zi, doar pentru a se cufunda în abisul deznădejdii a doua zi.

Al treilea om în celula numărul şapte, G. Bogdan, era de viţă neaoşă ţărănească. Fusese condamnat la cincisprezece ani muncă silnică în calitate de membru al unei aşa-zise „organizaţii subversive", pe al cărui lider îl ascunsese cu intermitenţe timp de cinci ani.

A fost prima oară când veneam în contact cu deţinuţii politici. Domnul Popescu zăcea în temniţă de cinci ani fără să fie judecat. Îl arestaseră împreună cu toţi foştii lui colegi din Serviciul Secret Român de dinainte de război. Cea mai recentă acuzaţie adusă împotriva lui era de a fi ars toate dosarele secrete din arhive, înainte ca Timişoara să cadă în mâinile sovietice, în 1944. El a negat cu străşnicie că ar fi dat foc oricăror documente oficiale şi a declarat că este complet nevinovat. În ciuda interogatoriilor fără sfârşit, la cinci ani după arestarea sa, se afla încă în puşcărie. Dintr-o dată, ideea detenţiei a devenit mai stresantă şi m-a întristat. Treptat-treptat însă, m-am obişnuit cu noua mea condiţie.

Celula noastră era neîncăpătoare şi dotată cu zgârcenie, dar foarte curată. Avea o fereastră, aşa că ne bucuram de lumină şi aer proaspăt, în contrast izbitor cu celula umedă şi rece din sediul Securităţii. Mâncarea era un pic mai bună, şi în acest loc am aflat că terciul cleios care mi se dăduse aproape în fiecare zi de la arestarea mea nu era altceva decât arpacaş. Totuşi a fost o mare alinare să ştiu că trecusem peste calvarul anchetei şi că zgomotul de paşi al gardienilor afară pe coridor anunţa doar golirea zilnică a vasului latrinei, aducerea apei, distribuirea hranei, şi alte asemenea lucruri.

După o săptămână sau cam aşa ceva, domnul Popescu a fost dus la Tribunalul Militar pentru proces. A lipsit câteva ore şi s-a întors profund mâhnit. Procurorul îi pusese doar câteva întrebări de formă, fără absolut nici o legătură cu arderea dosarelor. În timp ce aştepta în anticameră pentru audierea procesului său, îl văzuse pe unul dintre foştii săi colegi de serviciu care îi şoptise să nu-şi facă griji, căci dosarele secrete lipsă fuseseră descoperite intacte. Vestea îl întristase şi mai tare pe domnul Popescu, deoarece însemna că era judecat pentru un alt delict, nici măcar specificat. Îi micşora deopotrivă speranţa de a fi putut fi eliberat şi în plus îi sporea temerea că trebuia obţinută o condamnare împotrivă-i pentru justificarea îndelungatei sale detenţii.

În următoarele patruzeci şi opt de ore a stat ghemuit pe pat şi a refuzat să mănânce ori să vorbească. În a treia zi însă, un

ofiţer de serviciu a trecut pe la el şi i-a spus să-şi strângă lucrurile pentru a se pregăti să plece acasă. Atunci Popescu a sărit ca ars în picioare, a scos un sunet nearticulat şi, cu lacrimile şiroindu-i pe obraji, ne-a strâns mâinile în semn de rămas bun şi a ieşit glonţ din celulă. Cred că a fost unul dintre foarte puţinii deţinuţi politici pe care i-am văzut părăsind o închisoare comunistă ca om liber, precum şi unul din extrem de puţinii care să ducă un mesaj familiei mele. Libertatea lui a fost însă de scurtă durată. Bolnav şi părăsit de soţie, care nu primise nici un semn de viaţă de la el în toţi aceşti ani, a leşinat şi a murit pe o stradă în Bucureşti. Odihnească-se în pace!...

Timp de o săptămână am rămas în celulă doar noi doi, domnul Bogdan şi cu mine. Ne-am împăcat foarte bine, dar timpul părea că stă pe loc, la nesfârşit. Experienţa lui de închisoare, ca şi a mea, oferea un câmp limitat de conversaţie, aşa că vorbeam cel mai mult despre noi, despre viaţa noastră de acasă şi eram dornic să aflu mai mult despre lume, despre semeni în general. Colectivizarea pământului, am aflat, bunăoară, că fusese făcută cu aceeaşi brutalitate şi în provincia sa natală, şi desigur, în întreaga ţară. Ceea ce m-a impresionat, însă, cel mai mult, a fost relatarea despre organizaţia lor anticomunistă şi cum îl ascunsese el pe liderul grupului timp de aproape cinci ani. Deşi întemniţat, am început să mă simt eu însumi o parte a rezistenţei române şi acel lucru m-a făcut să cred că, în sfârşit, eram acolo lângă cei cărora le aparţineam.

Am stat singuri amândoi până când a venit Vasile Galea. El era penticostal, acuzat de a fi disident şi ne-a mărturisit că locuia doar la câteva blocuri distanţă de poarta închisorii. Împreună cu alţi penticostali fuseseră arestaţi cu câteva luni mai înainte. Se întâmpla pentru prima oară când am avut prilejul să pot cunoaşte şi să stau de vorbă cu un membru al unei astfel de confesiuni şi trebuie să declar că am fost profund impresionat de tăria lui de caracter. Sosirea lui printre noi a adăugat mai multă viaţă atmosferei aproape anoste din celula noastră. Treptat, ne-a dezvăluit multe aspecte ale vieţii lui spirituale care ne-au trezit interesul. Interogatoriul său fusese lung şi complicat, căci era dificil pentru anchetatori să demonstreze că un grup religios ca al lor alcătuia o organizaţie contrarevoluţionară. Deoarece credinţa lor le interzicea să mintă, au recunoscut pe dată că se întâlneau frecvent şi că discuţiile lor se concentrau asupra învăţării altora despre Iisus, dar au încercat să demonstreze zadarnic faptul că nu

aveau nici un fel de intenţii politice. În aceste condiţii Securitatea a recurs la unul din şiretlicurile sale obişnuite – infiltrarea a doi agenţi în rândurile lor, prefăcându-se că fuseseră convertiţi la credinţele penticostale. Apoi, după câteva luni, agenţii au apărut la proces şi au declarat sub prestare de jurământ că participaseră deseori la discuţii subversive cu ceilalţi membri, care complotau să răstoarne guvernul, pentru că nu le dădea libertatea de a practica religia lor.

În sfârşit, în celula noastră a apărut la un moment dat un al patrulea deţinut. Era un profesor de muzică din Lugoj, fost membru al Partidului Naţional Ţărănesc, care avea deja în închisoare un stagiu de şase ani. Fusese adus înapoi de curând din minele de plumb de la Baia Sprie ca să depună mărturie la un alt proces. El a fost acela de la care am auzit pentru prima dată unele din cântecele şi poeziile compuse în închisoare. Într-o zi m-am trezit cântând eu însumi unul din acele cântece, cu toate că de abia puteam să intonez o melodie. Descoperind că aveam o voce baritonală, profesorul de muzică a început să-mi dea lecţii câte un ceas în fiecare zi. Curând am izbutit să cânt împreună cu el frumoasele imnuri şi balade care izvorâseră din suferinţele, aleanurile şi speranţele deţinuţilor.

La scurt timp după aceea, într-o dimineaţă devreme, am fost scos afară, mi s-a dat o zeghe prăpădită şi am fost dus în pas alergător la un tribunal militar din apropiere, cu doi gardieni înarmaţi în spatele meu.

Procesul a durat peste o oră, chiar dacă nu am avut nimic de adăugat la declaraţiile precedente, dar, ca de obicei, completul de judecată a dorit să dea impresia unei proceduri în totalitate legale. Când s-a terminat, am fost aduşi toţi trei înapoi, împreună într-o dubă a poliţiei. A doua zi dimineaţă au fost pronunţate sentinţele: doi ani de închisoare şi confiscarea averii personale care era o pedeapsă suplimentară automată pentru toţi cei care încercau să fugă. În cazul nostru, averea personală era nulă. În general, pedeapsa asta a fost cel mai bun lucru la care aş fi putut spera, şi m-am raliat majorităţii deţinuţilor care credeau că unele evenimente iminente ar putea curând să ne elibereze pe noi şi biata noastră ţară.

Profesorul de muzică s-a bucurat foarte mult când a auzit vestea. M-a bătut încurajator pe umăr şi mi-a spus:

– Experienţele de viaţă pe care un om le capătă în închisoare sunt cu totul unice. Nimeni nu poate pretinde în aceste zile că este un om adevărat, fără să treacă prin proba focului.

Am zâmbit cu mândrie, dar zău că fără multă convingere. *Şi dacă trebuie să ispăşesc întreaga pedeapsă?* Acest gând cumplit mi-a adumbrit bucuria. De obicei, astfel de îndoieli nu durau, fiindcă cei mai mulţi dintre noi simţeau că ceva trebuia să se întâmple. Părea atât de logic, putea fi doar o problemă de timp. În multe privinţe, acesta era suportul rezistenţei româneşti, şi poate slăbiciunea sa principală. Se aştepta prea mult de la Vest şi de la America în special. În aspectul ei pozitiv, această speranţă şi încredere i-au ajutat pe mulţi dintre noi să depăşească tristeţea şi pesimismul trecător. Personal, am crezut ferm în America, dar cu trecerea timpului, am devenit mai sceptic şi mai înţelept, mi-am pus din ce în ce mai mult nădejdea în credinţa în Dumnezeu, şi în cele din urmă am descoperit un sens mai adânc al vieţii, cu mult mai presus decât politica zilnică.

6

Prizonier în propria mea ţară

După ce am fost condamnat fără drept de recurs, am fost mutat în celula 47 pe coridorul lung al secţiei politice, care era rezervată deţinuţilor condamnaţi în tranzit către penitenciare speciale. Celula 47 era mai degrabă spaţioasă şi când am intrat, m-am trezit înconjurat de mai mult de douăzeci de deţinuţi. Era aproape ca şi când aş fi fost liber din nou. M-au copleşit cu salutări, strângeri de mână şi încurajări, iar unul dintre deţinuţi mai în vârstă m-a bătut pe umăr şi mi-a spus:

– Nu-ţi face griji, tinere, vei fi curând iarăşi afară, dacă ce ştiu eu se adevereşte.

După o scurtă perioadă de acomodare, maiorul Petru, şeful celulei, a intervenit:

– Domnilor, lăsaţi-l pe noul venit să se instaleze un pic. Veniţi aici, acesta va fi patul dumneavoastră.

A arătat spre patul de sus al unui prici pe trei etaje, alături de uşă. Curând după aceea, s-a repartizat mâncarea de seară şi fiecare a fost amabil şi săritor. Trebuie să spun că nu am întâlnit niciodată maniere mai fine ca acelea arătate în puşcărie: „Domnule", „vă rog", „permiteţi-mi", „pot să?" şi „scuzaţi-mă dacă" erau utilizate în mod constant şi nimeni nu folosea vârsta, cunoştinţele sau originea socială pentru a-şi afirma superioritatea. Toţi noii mei camarazi de celulă şi-au dat toată silinţa să mă facă astfel încât să mă simt ca acasă, iar eu m-am bucurat de această atmosferă de prietenie şi politeţe. Aveam un sentiment de mândrie pentru că eram acceptat ca egal de nişte oameni care se distinseseră în lupta anticomunistă. În

această atmosferă, m-am simţit dintr-o dată mai în largul meu, aşa cum nu mai fusesem demult.

Majoritatea celor din celula 47 erau în închisoare de câţiva ani şi câştigaseră multă experienţă în viaţa de acolo. Făcuseră parte dintr-o organizaţie de rezistenţă condusă de maiorul Petru. Acesta fusese înainte comandantul *jandarmeriei* regionale şi acum se afla la comanda celulei, răspunzător faţă de autorităţile închisorii pentru ordinea şi buna comportare a noastră, a tuturor. Unii deţinuţi erau cam de vârsta mea, dar câţiva erau veterani ai sistemului de detenţie şi se bucurau de un respect deosebit din partea celorlalţi.

În această celulă mare a Penitenciarului din Timişoara, am început să observ natura umană cu un interes crescând. Mă mulţumisem să cunosc oamenii din punct de vedere social, dar acum având atâta timp la dispoziţie şi atât de mulţi oameni interesanţi în jurul meu, voiam să ajung să aflu ce i-a determinat să facă faptele pe care le-au făcut, şi la ce se gândeau în timp ce erau în închisoare. Aceste observaţii m-au îmbogăţit cu o mulţime de informaţii despre condiţia umană, de neobţinut în vreo altă parte şi m-au ajutat să-mi petrec timpul într-un mod nesperat de folositor...

Erau mai mult de treizeci de paturi în celula noastră, aranjate într-o serie de priciuri pe trei etaje. Zidul exterior al camerei avea patru ferestre cu gratii care dădeau înspre curtea interioară. Exista un butoiaş cu apă de băut într-un colţ, iar în colţul opus, un hârdău mare pentru latrină. Spectacolul oamenilor chircindu-se deasupra ori stând în picioare în faţa acestui hârdău era degradant şi, în ceea ce mă privea, îmi crea o inhibiţie pe care nu puteam s-o învinge. Câteva zile în şir nu am putut să mă uşurez în prezenţa celorlalţi deşi am încercat. Un gardian mai cu suflet mi-a dat voie să merg la un closet de afară dar el mă păzea de la spate şi am fost la fel de inhibat. Până la urma urmelor, am cerut să fiu dus la doctor, dar autorităţile au refuzat. Am ajuns să am grave dureri abdominale şi frisoane şi m-au dus, în fine, la infirmerie. Mi-a trebuit destul de multă vreme să-mi recapăt pe deplin funcţia naturală iar din când în când, această neplăcere a continuat să mă terorizeze.

Lăsând la o parte mizeria măruntă a acestui fapt, atmosfera generală din celulă era caldă şi destinsă. Tensiunea pricinuită de problemele noastre individuale se topea în simţămintele comune pe care le împărtăşeam. Deţinuţii proveneau din medii

sociale diferite, dar o duceam bine împreună, fără certuri sau conflicte de vreun fel.

La scurtă vreme după sosirea mea, am fost fericit să-i revăd pe Hans şi Grasu în aceeaşi celulă cu mine. Învăţasem cu toţii o sumedenie de lucruri în cursul ultimelor luni. Prietenia noastră a dat naştere unui nucleu format din tineri deţinuţi, în timp ce alţii de vârsta noastră ni se alăturau treptat. Am început să organizăm fel de fel de activităţi şi să povestim cu rândul întâmplări din viaţă. În acest mod ne-am însuşit fără să ne dăm seama o imagine destul de clară a vieţii din închisoare şi a vieţii, în genere.

Printre camarazii noştri de celulă erau patru oameni care lucraseră la minele de plumb de la Baia Sprie, şi relatările lor despre suferinţele de acolo ne-au ajutat să înţelegem sensul muncii de sclav. Alţii trecuseră prin închisoarea centrală de tranzit de la Jilava, aproape de Bucureşti, unde erau adunaţi toţi deţinuţii politici, judecaţi şi condamnaţi, înainte de a fi trimişi la unul din principalele penitenciare – Aiud, Gherla, Piteşti, sau alte lagăre de muncă.

Cele mai relevante istorisiri erau pentru mine acelea povestite de maiorul Petru, şeful celulei noastre. După instalarea comunismului, el a avut o perioadă grea de acomodare cu superiorii lui, proaspăt numiţi. Erau recrutaţi la început din cele mai respingătoare elemente ale populaţiei, inclusiv deţinuţi de drept comun care fuseseră eliberaţi pe baza promisiunii că vor îndeplini întocmai ordinele liderilor lor comunişti.

În urma unui incident în 1947, maiorul Petru fusese scos din jandarmerie şi, după ce fusese prevenit de colegii săi ofiţeri despre iminenta lui arestare, trebuise să se ascundă. A fugit şi a stat ascuns peste opt ani. În 1956 a fost prins şi condamnat la muncă silnică pe viaţă. În timpul celor opt ani, petrecuţi mai mult prin păduri, fusese adăpostit şi ajutat de mulţi ţărani care erau ostili regimului comunist. Îi strânsese pe aceşti oameni într-o puternică organizaţie paramilitară şi îi pregătise să lupte când ţările din Vest aveau să vină în ajutorul lor. A trăit vreme de un an într-un adăpost acoperit cu o căpiţă de paie, aşteptând să vină un mesaj din străinătate. Îi era frică să doarmă noaptea, ca nu cumva să piardă semnalul când vor veni americanii.

– Chiar dacă n-a venit nimeni, acea speranţă m-a ţinut în viaţă, spunea el adesea.

Viaţa fusese pentru maior o bătălie continuă. Mai întâi luptase împotriva Armatei Roşii pe frontul rusesc şi apoi contra comuniştilor, în interiorul ţării.

În această celulă a Penitenciarului din Timişoara am deprins şi eu arta de a povesti. Mai întâi am relatat subiectele filmelor pe care le văzusem, apoi am trecut la romane şi, în fine, am început să repovestesc unele istorisiri auzite de la alţii, în închisoare.

Activităţile noastre nu se limitau, însă numai la spunerea unor întâmplări. Unii din camarazii noştri de celulă şi-au pus spiritul inventiv la contribuţie şi au descoperit că au talent pentru artă. Au confecţionat table de şah din bucăţi de stofă şi piese de şah din cocoloaşe de mămăligă modelate artistic şi puse la uscat. Piesele negre au fost colorate cu funingine de pe horn, iar cele albe cu var răzuit de pe pereţi. Când primii doi deţinuţi au fost prinşi jucând şah şi trimişi jos, la beci, într-o celulă de izolare timp de trei zile fără hrană sau paturi, am crezut că pasiunea noastră pentru şah se va potoli. Dar când s-au întors, ei şi-au reluat cu încăpăţânare jocul, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Câţiva dintre tinerii din celula noastră încercaseră să treacă frontiera ilegal aşa cum făcuserăm prietenii mei şi cu mine, dar unii avuseseră mult mai puţin noroc decât noi. Doi dintre ei fuseseră prinşi la a doua lor încercare şi pentru asta trataţi cu brutalitate. Un alt tânăr fusese prins cu câţiva dolari americani asupra sa, fapt care prin el însuşi se pedepsea cu închisoarea. Între noi s-au înfiripat strânse legături de prietenie, chiar dacă ştiam că am putea fi despărţiţi oricând. Ca şi mine, erau puţin nesăbuiţi, idealişti şi un pic aventuroşi; dar ceea ce aveam în comun în principal era ura noastră faţă de comunişti şi dorinţa pentru compatrioţii noştri de a trăi o viaţă demnă şi liberă. Existau în acele puşcării mulţi oameni curajoşi şi fascinanţi ale căror vieţi ar putea constitui subiecte interesante de romane.

Virgil Vintilescu, bunăoară, avea douăzeci de ani, scund, însă bine legat, şi foarte tenace. Emana o hotărâre de fier care strălucea ca jăratecul în ochii săi negri, vioi. Încercase să fugă înotând de-a latul Dunării, însoţit de Ionuţ, un prieten de numai şaptesprezece ani. Nici nu apucaseră bine să pună piciorul pe pământul iugoslav, că au şi fost prinşi de grănicerii sârbi şi ţinuţi într-un orăşel de frontieră timp de câteva zile. Fără nici o ezitare, au fost predaţi autorităţilor române.

Tudoran era un alt fugar recapturat. Deși era de prin partea locului și cunoștea foarte bine frontiera, fusese prins pe fâșia nivelată de pământ de la graniță, de câinii dresați care l-au ținut în mârâieli până când au sosit grănicerii. Inutil de spus că ura câinii tot așa de mult ca și pe gardieni.

Bica era din Transilvania și vorbea perfect maghiara, așa că nu i-a fost greu să traverseze Ungaria de la un cap la altul după trecerea graniței. A fost prins lângă frontiera austriacă, returnat în România și condamnat la trei ani de pușcărie.

Mulți dintre noi erau hotărâți să încerce din nou, și ne strângeam ciorchine pe unul din priciurile de sus ore în șir, discutând tot felul de planuri pentru fugă. Examinam în cel mai amănunțit detaliu toate greșelile pe care le făcusem în tentativele noastre anterioare, și studiam toate zonele îndepărtate care puteau fi puncte bune de trecere a frontierei. Cu ajutorul unora care locuiau în sate de graniță, am memorat pe îndelete caracteristicile terenului din zonele pe care le-am ales ca posibile puncte de trecere în Ungaria sau Iugoslavia. Am vorbit apoi despre diversele mijloace care ar fi putut asigura fuga noastră, ca, de pildă, cum să distragem atenția grănicerilor, cum să ne piardă urma câinii și cum să ne târâm pe sub gardurile de sârmă ghimpată fără să declanșăm semnalele de alarmă. Ne-am aplecat până și asupra detaliilor unei apropieri camuflate în zona periculoasă, înțesată cu capcane armate și câmpuri de mine. Aceste discuții aprinse erau foarte instructive și ne ajutau să treacă orele mai ușor.

O dată cu scurgerea timpului, treburile noastre zilnice deveniseră plicticoase și enervante. Continuam să sperăm că ceva s-ar putea întâmpla pentru a schimba uniformitatea chinuitoare a existenței noastre de zi cu zi. Efectele înjositoare și neplăcute ale senzației de foame începeau să ne facă iritabili, iar bunele sentimente și voioșia trecutului erau pe cale de dispariție. Foamea ne tortura cel mai rău după masa de prânz. Aceasta era perioada când simțeam cel mai mult starea de iritare și depresiunea și de obicei stăteam retrași. Sufeream de puseuri de ameteală de fiecare dată când mă ridicam în picioare. Rațiile noastre zilnice nu păreau să depășească o mie de calorii, și atingeau această cifră numai când nelipsitul arpacaș era în fine, înlocuit cu un pumn de fasole fiartă.

Am început să visăm la fasolea bătută în care lingurile noastre ar fi stat singure înfipte în pasta consistentă. Mânca-

rea din temniță nu era judecată după gust, ci după densitatea ei.

Deşi înduram chinuri fizice şi sufleteşti, în adâncul nostru mai exista speranţă, chiar optimism în legătură cu viitorul. Mulţi dintre noi aşteptau un război şi intervenţia Occidentului. Alţii îşi puneau speranţele de recâştigare a libertăţii lor, în negocierile de la Geneva şi o amnistie corespunzătoare pentru toţi condamnaţii politici. Schimbările recente pe atunci în U.R.S.S. şi o serie de îmbunătăţiri în regulamentul închisorilor au adăugat puţină substanţă acestor speranţe. Bătăile şi înjurăturile deveniră mai puţin vizibile şi mulţi gardieni începuseră să se facă a nu vedea dacă stăteam lungiţi pe priciuri în timpul zilei. Perioade mai lungi şi mai frecvente de plimbare, într-una din curţile închisorii, erau interpretate ca semne bune. Orice schimbare, cât de mică, a situaţiei, ne făcea să ajungem la concluzii optimiste.

August se apropia cu repeziciune şi ca totdeauna, înaintea unei sărbători a regimului comunist, se întărea supravegherea în timp ce condiţiile se înrăutăţeau văzând cu ochii. Plângerile noastre repetate adresate administraţiei închisorii se adunau în teancuri fără nici un rezultat. O dată cu înrăutăţirea cantităţii şi calităţii hranei noastre zilnice, starea de foame atingea cote critice.

Foamea este un chin nu numai fizic, dar şi psihic. Când mănânci hrană de numai câteva sute de calorii pe zi o perioadă îndelungată de timp, simţi că leşini când vrei să te ridici în picioare; parcă simţi mereu o durere în stomac, iar după ce mănânci totuşi o masă meschină, durerea creşte pe măsură ce sucurile digestive îşi intensifică acţiunea. Foamea e atunci dezamăgire şi tristeţe resimţite când priveşti blidul de zeamă chioară, apoasă, care te face şi mai trist; gândurile şi simţămintele astfel se concentrează asupra mâncării. Este privirea deznădăjuită pe care o vezi pe fiecare chip în prima jumătate de oră a mesei. Cunoscusem foamea în copilărie, dar atunci eram liber şi noi toţi o consideram a fi trecătoare. Când te afli în puşcărie şi la mila gardienilor, e uşor să-ţi pierzi orice brumă de curaj. Foamea îi poate face pe oameni rebeli sau îi poate transforma în supuşi smeriţi. Comuniştii cunoşteau toate aceste metode.

Am fost cu toţii de acord că situaţia hranei devenise insuportabilă şi trebuia neapărat făcut ceva. Virgil s-a apropiat de mine într-o zi şi a spus:

– E timpul să luăm o măsură hotărâtă. Nu mai putem s-o ducem aşa mult timp.

– Ştiu, Virgile, am consimţit. Ai vreo idee?

– De ce să nu facem o grevă a foamei? Ar fi mai puţin dureros decât să mâncăm stropul mizer pe care îl căpătăm acum. Putem să ameninţăm că nu vom mai mânca nimic, până când ei nu vor îmbunătăţi şi vor mări raţiile noastre, ori ne vor permite să primim pachete de acasă.

– Aminteşte-ţi, Virgile, până la 23 August mai sunt câteva zile. Dacă i-am ameninţa acum, înaintea unei sărbători, ne-ar putea trata foarte dur.

– Ce-ar putea să ne facă mai mult? întrebă el cu încrâncenare.

– Ai dreptate, am încuviinţat. Dar aminteşte-ţi, administraţia spune că Timişoara nu este o închisoare pentru executarea pedepsei şi de aceea trimiterea de scrisori nu e permisă.

– Asta-i ce pretinde administraţia, dar cum o să ne obţinem drepturile fără să-i forţăm? Să acceptăm tot ce spun ei şi să murim de foame?

Virgil a câştigat în acea discuţie cu atitudinea lui fermă, şi câţiva dintre noi eram gata şi dornici să ne forţăm norocul. Am stabilit o întâlnire pe loc şi cei mai mulţi dintre deţinuţii mai tineri au hotărât să declare o grevă a foamei. Cei mai în vârstă au fost şovăielnici şi, mai mult parcă, un pic sceptici. Majoritatea acestora ajunsese la Timişoara pentru anchete suplimentare sau rejudecări şi se temeau că orice acţiune colectivă nu ar face decât să pună în pericol situaţia lor.

Celula plină de deţinuţi, cuprindea acum indivizi de diverse origini etnice şi confesiuni religioase, care complicau consensul. Majoritatea dintre noi erau români, dar aveam printre noi şi maghiari, germani şi sârbi. Cei mai mulţi eram ortodocşi, dar veniseră între timp catolici şi protestanţi. Exista un grup destul de mare de martori ai lui Iehova, care făceau situaţia şi mai complicată. Ne-au avertizat să-i lăsăm în afara oricărei acţiuni comune şi au susţinut că în calitate de adevăraţi creştini care nu vor minţi, vor spune administraţiei ce au făcut şi ce am discutat noi. Încercarea de a-i convinge despre aerul de nerespirat, de hârdăul plin până la refuz, de lipsa de igienă, de hrana care se înrăutăţea sau de oricare altă suferinţă, a fost fără nici un rost, deoarece martorii lui Iehova au răspuns pur şi simplu că noi, ca adevăraţi creştini, trebuie să îndurăm totul

în liniște, așa cum a făcut Domnul nostru Iisus Hristos. Argumentele au fost inutile și ne-au spart rândurile și mai mult.

– Parcă numai ei ar fi creștini, a spus Hans cu amărăciune, noi ce suntem, păgâni?

– Cu așa creștini o să murim toți în închisoare, a adăugat Virgil.

Până la urmă, câțiva mai tineri din martorii lui Iehova au îndrăznit să fie de acord cu noi, ceea ce am considerat a fi o mare victorie. Noi ne-am considerat drept „creștini luptători", deși la acea vreme nu eram nici luptători veritabili nici creștini adevărați.

În seara aceea, pe când zeama de varză apoasă cu câteva boabe de orz a poposit în gamelele noastre, „creștinii luptători" au hotărât că venise clipa. Am dat înapoi gamelele neatinse și am spus că vom refuza hrana până ce nu va veni directorul închisorii în persoană să ne asculte plângerile. Atitudinea noastră l-a adus repede, dar numai ca să ne prevină de consecințele nefaste, dacă vom continua să protestăm. Îndată ce a părăsit celula, s-au format diferite grupuri și s-au exprimat diverse păreri într-o atmosferă de mare dezordine. Mulți dintre oamenii mai vârstnici au stat la locul lor, dându-și seama că acesta nu era momentul potrivit să discute cu noi.

– Lăsați-i pe lași să treacă de-o parte, a spus un tânăr dintre noi, în timp ce și-a pus gamela neatinsă lângă ușă.

Nouă dintre noi ne-am angajat imediat să facem grevă și am pus gamelele noastre lângă a lui. În mod fățiș și sfidător, neluându-i în seamă pe ceilalți, ne-am adunat pe rândul de sus al priciurilor pentru a ne stabili strategia și noile noastre cereri. În timp ce discutam această problemă cu calm și în liniște, în restul celulei au izbucnit certuri aprinse.

– Ei au dreptate, a proclamat domnul Pavel fără nici o rezervă. Mi-aș dori să fiu tânăr și sănătos și să mă pot alătura lor! I-am cunoscut pe acești criminali comuniști de atunci de când au venit în satul nostru să ne ia pământul. Le dai un deget și ei îți înhață toată mâna. Dacă îi lăsăm să ne calce în picioare astăzi, mâine ne vor sugruma.

Domnul Pavel era un fost țăran mijlocaș din Banat a cărui gospodărie fusese un exemplu pentru satul său natal. Comuniștii veniseră la putere și-i luaseră pământul, și fiindcă se împotrivise regimului, l-au trimis la închisoare. Era un om bătrân și foarte cumsecade, iar noi îi ziceam cu respect și tandrețe „moș Pavel". Intervenția lui a înclinat balanța în

favoarea noastră şi a pus capăt majorităţii certurilor directe. Se făcuse târziu în acea noapte înainte ca încăperea să se liniştească pe deplin şi ca noi să putem adormi. Zece gamele, neatinse, stăteau lângă uşă. Mi-era foame, dar interesant, nu pe-atât cât mă aşteptasem şi mi-am dat seama că atitudinea noastră hotărâtă de a face grevă avusese un efect benefic asupra noastră, printr-un ciudat mecanism psihologic necunoscut. Am adormit, temându-mă nu de ziua de mâine ci de nesiguranţa viitorului.

A doua zi de dimineaţă, gardianul, văzând că zece dintre noi nu ne atinsesem de mâncare, a zâmbit şi a adus înăuntru un cazan mare cu hrană şi a umplut, rase, gamelele tuturor celor care mâncaseră. Am fost scârbiţi şi înfuriaţi de demonstraţia aceea. Majoritatea colegilor de detenţie au mâncat, însă, şi a fost chiar mai rău să-i vedem pe unii dintre ei înghiţind cu lăcomie zeama apoasă, plescăind din buze. Mulţi alţii, totuşi, mâncau în linişte şi cu oarecare vinovăţie în priviri şi gesturi. Am aliniat iarăşi gamelele noastre neatinse lângă uşă şi am aşteptat plini de nervi confruntarea. A fost o surpriză plăcută să vedem că de data aceasta mai mulţi îşi schimbaseră părerea şi se uniseră cu noi. Şi-au pus mâncarea neatinsă lângă a noastră şi au declarat că se alătură protestului nostru.

Când aproape douăzeci de oameni au refuzat să plece din celulă pentru mişcare în curte, iar gardianul a văzut toate gamelele neatinse, şi-a dat seama că situaţia devenise serioasă şi a chemat imediat ofiţerul de serviciu.

– O să vă pun în lanţuri dacă mai continuaţi această prostie, a ameninţat el. Asta o să vă înveţe avantajul grevelor foamei!

Masa de la amiază a adus şi mai mulţi de partea noastră şi o dată cu alăturarea lor, grupul s-a împărţit în două. Atmosfera era tăcută şi încordată. Aşteptam clar un eveniment dramatic. Am hotărât să fim practici şi să ne fixăm pretenţiile în caz de succes asupra a trei cereri, care puteau fi uşor onorate. În primul rând, am cerut o îmbunătăţire a regimului alimentar şi în al doilea, dreptul de a scrie acasă şi de a primi pachete cu alimente. A treia cerere a noastră era de a fi transferaţi altundeva, unde puteam să lucrăm. Nu toată lumea a fost de acord cu a treia cerere – colegii de celulă în vârstă ne-au prevenit despre condiţiile de muncă insuportabile.

La masa de seară, administraţia a încercat să ne tragă pe sfoară din nou. Ne-au dat una din cele mai bune mese din închisoare posibile: fasole fiartă cu bucăţele de burtă, din

belşug. Şiretlicul s-a întors ca un bumerang, fiindcă a fost prea străveziu. N-am putut să uităm cu uşurinţă meniul nostru zilnic, obişnuinţa înfometării, şi până la urmă ni s-au mai alăturat câţiva. Acum aveam majoritatea. Doar cei bătrâni şi bolnavi ori laşii rezistau, dar ei nu se mai certau cu noi.

Când a venit gardianul la faţa locului pentru apelul de seară şi a văzut gamelele zăcând pe podea, lângă uşă, şi-a pierdut cumpătul şi a cerut să-i spunem ce aveam de gând. Răspunsul nostru a fost scurt şi cuprinzător: vom continua cu greva, până când cererile vor fi satisfăcute în mod corespunzător.

Un pic mai târziu, seara, după apel, uşa s-a deschis brusc şi patru gardieni înarmaţi, urmaţi de câţiva ofiţeri şi directorul închisorii însuşi au intrat în celulă.

– Staţi în poziţie de drepţi! a zbierat un ofiţer în timp ce noi am sărit în picioare.

Directorul s-a uitat la gamelele neatinse, aliniate la uşă şi a cerut:

– Toţi cei în greva foamei să iasă din rând.

A urmat o clipă de ezitare, apoi Virgil a făcut deodată un pas înainte şi a spus:

– Eu sunt în greva foamei, domnule.

I-am urmat imediat exemplul şi am rostit foarte hotărât:

– Şi eu.

Am ieşit din rând pe coridor, urmaţi de alţi deţinuţi care ne urmaseră exemplul. Am fost imediat înconjuraţi de gardienii de securitate cu armele automate aţintite spre noi. Ne-au dus în pas de marş la spălător, unde ne-au poruncit să ne aşezăm cu faţa la perete şi să ne ridicăm braţele deasupra capului. Am stat aşa timp de aproape o oră. Apoi am fost duşi într-o celulă goală şi fără vreun alt schimb de vorbe, am fost închişi acolo în timpul nopţii. Aceasta a fost prima noastră întâlnire cu realităţile mai dure ale vieţii de puşcărie. A doua zi de dimineaţă, ne-a vizitat ofiţerul de serviciu ca să ne înmâneze hârtie să ne scriem cererile de transfer pentru o altă închisoare unde să putem lucra.

– Veţi învăţa curând că viaţa nu e un pat cu trandafiri, ne-a avertizat el. Sunteţi gata să renunţaţi la această grevă?

– Da, a răspuns Virgil. Îndată ce ne veţi da cărţi poştale, astfel ca să putem scrie acasă familiilor noastre pentru pachete de alimente.

Mai târziu, în aceeaşi zi, am aflat că în timpul cât am lipsit, directorul închisorii vizitase celula noastră şi promisese deţi-

nuţilor condamnaţi recent că li se va permite să scrie acasă. Cât despre cei care ispăşeau condamnări în alte penitenciare, trebuiau să aştepte aprobarea de la Bucureşti. Directorul s-a ţinut de cuvânt şi ni s-au distribuit cărţi poştale, iar noi în schimb, am renunţat la grevă.

Aceasta a fost prima oară când am văzut că atitudinea hotărâtă a putut să învingă, dar am fost totuşi conştienţi că totul se putea întoarce împotriva noastră, ca un bumerang.

Foarte puţini din cei care au scris acasă au primit atunci de fapt pachete cu alimente. Restul dintre noi eram deja pe drum spre alte închisori, când pachetele au sosit. Aceasta a fost singura dată când familia mea a primit vreo veste oficială de la mine din timpul întregii mele detenţii.

Hans a primit o carte poştală care i-a adus lacrimi în ochi. Ai lui îi scriau aşa:

„Dragă Hans,

Am fost foarte fericiţi să aflăm că eşti bine sănătos. Şi noi sîntem bine. Adică Mama şi cu mine sîntem. Tata a fost luat şi el pentru doi ani. Lucrează, şi noi sperăm că se va întoarce mai repede. Altminteri noi reuşim să ne ducem zilele. Eu nu mai sînt la şcoală, deoarece a trebuit să-mi iau un serviciu, fiindcă Mama e bolnavă şi nu poate să lucreze. Luna aceasta mai avem încă de plătit nişte datorii, dar luna viitoare vom face tot ce vom putea să-ţi trimitem un mic pachet cu alimente. Îmi pare rău să te dezamăgesc, dar zău că nu ne putem permite chiar acum. Cu dragostea noastră cea mai afectuoasă şi cu mult dor.“

Această carte poştală ne-a reamintit cât de grea era viaţa chiar pentru oamenii care erau „liberi“. Unii dintre ei de-abia puteau să-şi câştige existenţa, necum să-i mai ajute pe cei dragi ai lor din închisoare.

Trecuseră câteva luni de când fusesem adus la Penitenciarul din Timişoara, iar prietenii mei şi cu mine începusem să devenim puţin neliniştiţi. Pe neobservate, vara sufocantă se topise într-o toamnă răcoroasă şi aşa cum eram, slab îmbrăcaţi şi prost hrăniţi, trebuia să înfruntăm acum frigul şi foamea.

La începutul lui septembrie un sergent, pe care îl poreclisem „Leul“ fiindcă răcnea la noi tot timpul şi fiindcă oricum nu aveam de unde să-i ştim numele, a apărut în uşă.

– Liniştel a răcnit el. Ori vreţi cu toţii să mergeţi la celulele de pedeapsă?

Era un om gras, mai curând cuviincios şi cel puţin nu ne provoca nici un rău. Gâfâind, venise vădit în grabă şi acum se

prăbuşise pe o bancă. Trăgând o bucată de hârtie afară din buzunarul său, ne-a spus:

– Ascultaţi, nemernicilor, oricine îşi aude numele pe această listă, îşi ia bagajul şi iese afară.

A aşteptat câteva clipe să se potolească agitaţia, apoi a început să pronunţe literă cu literă, cu oarecare dificultate, primele nume de pe listă. A făcut multe greşeli şi a răcnit furios de câte ori numele pocit pe care îl rostea nu afişa vreun răspuns. În sfârşit, după o mulţime de confuzii şi starturi false, a reuşit să identifice doisprezece deţinuţi şi a plecat din cameră cu ei sub pază. Unul dintre cei doisprezece era bunul meu prieten Hans şi am fost amândoi destul de necăjiţi de această despărţire.

Cei care au rămas pe loc au fost copleşiţi de o adâncă nefericire. Douăsprezece priciuri goale ne-au reamintit că viaţa nu e mai mult decât o perioadă efemeră de coexistenţă şi că nici o legătură de prietenie nu e veşnică. Pe măsură ce trecea timpul, mâhnirea noastră lua chipul unor manifestări de nervozitate tipice puşcăriei pentru oameni care petrec prea mult timp împreună.

Cam la două săptămâni după aceea, „Leul" a apărut din nou în camera noastră cu o altă listă. De data aceasta a citit cu voce tare opt nume şi unul dintre ele era al meu. Starea mea de spirit se înviorase simţitor. Mi-am strâns repede lucrurile şi potrivit protocolului nescris al vieţii de închisoare, am cerut iertare tuturor acelora pe care aş fi putut să-i necăjesc cu ceva. Ne-am adunat cu toţii în afara celulei şi am fost duşi să ne luăm hainele civile de la magazia din pod. În sfârşit, am coborât în marş, la parter, spre secţia închisorii, unde fiecare dintre noi a fost identificat în mod oficial. Acest lucru a fost realizat de către o tânără femeie cu ochi trişti, care părea să nu fie în stare să se uite la noi, de teamă să nu-şi trădeze emoţia. Când mi-a venit rândul, am întrebat-o în şoaptă unde aveau de gând să ne ducă:

– La Aiud, a murmurat ea, abia mişcându-şi buzele. E o mutare disciplinară. Uite, ia asta, abia a mormăit ea, strecurându-mi un pachet de ţigări în mână. Nu eram fumător, însă am luat cu recunoştinţă pachetul, adânc mişcat de compasiunea ei. I-am dat ţigările lui Grasu când am ajuns afară.

– Mi-a dat şi mie unul, a spus el zâmbind.

Majoritatea românilor simpatizau cu cei care se opuseseră sistemului şi din când în când un funcţionar public avea să

manifeste compasiune şi înţelegere pentru condamnaţii politici. Unii dintre ei au sfârşit prin a intra ei înşişi la închisoare pentru fraternizarea cu „reacţionarii" şi „duşmanii clasei muncitoare".

Înainte de plecare, ni s-a dat o porţie de mâncare pentru două zile: o pâine, un pic de marmeladă şi o bucăţică de şuncă veche. Părea să fie un festin regesc faţă de meniul nostru obişnuit!

Afară, în curte, grupului nostru i s-au alăturat şase deţinuţi mai vechi ale căror mişcări erau stânjenite de lanţuri grele. Vederea oamenilor în lanţuri m-a tulburat adânc. *În ce secol trăim?* m-am întrebat. *Ce fel de oameni sunt aceşti comunişti care sunt capabili de o astfel de înjosire a semenilor lor? Este aceasta noua marcă a „umanismului socialist" despre care se laudă ei?* Cu toate acestea, am fost surprins să văd cât de optimişti erau aceşti oameni în ciuda lanţurilor lor umilitoare. Am legat curând noi cunoştinţe şi am căpătat o mare admiraţie pentru curajul şi dârzenia lor.

Am fost puşi înăuntrul unei dube întunecoase, de închisoare, cu ferestre false, vopsite pe din afară. Duba a fost condusă la o linie secundară în afara gării feroviare din Timişoara, iar noi i-am ajutat pe oamenii în lanţuri să coboare din dubă şi să intre în vagonul pentru puşcăriaşi, care ne aştepta. Se lăsa seara şi întunericul făcea atmosfera şi mai sumbră. Poticnindu-ne de-a lungul unei pasarele înguste, am fost împinşi într-un compartiment mic, în timp ce uşa era încuiată şi fixată cu buloane pe din afară.

În cele din urmă, vagonul nostru a fost tras în staţie unde a fost ataşat la un tren. Dinăuntru puteam ghici doar ceea ce se întâmplă; obloanele trase peste ferestre nu ne lăsau să vedem nimic.

După ce am aşteptat ore întregi plictisiţi, am simţit nevoia să mă gândesc la recentele mele întâmplări de viaţă. Împlinisem vârsta de douăzeci de ani în puşcărie şi învăţasem atât de multe. Fireşte că la această sumă rotundă, dar deloc edificatoare, mai exista atât de mult de aflat şi eram într-o călătorie de descoperiri. Melancolia mi-a fost în cele din urmă întreruptă de un sunet neaşteptat şi familiar, şuieratul unei locomotive cu aburi şi pufăitul care îl acompania. A pornit încet, prinzând viteză şi putere. Mi se părea că locomotiva era ca o forţă invizibilă, cu o voinţă de neînfrânt la cârma vieţii mele şi care mă purta dintr-un loc într-altul fără să-mi îngăduie vreo liber-

tate de alegere şi culmea, era acelaşi tip de locomotivă care mă purtase la Timişoara; acum însă, drumul spre libertate mă ducea înapoi la Bucureşti, împotriva voinţei mele. De ce mă duceam acolo? Care era linia destinului meu? Exista ceva care trebuia totuşi finalizat în Bucureşti?

Se spune că cea mai lungă călătorie începe cu câţiva paşi. Eu făcusem deja primii paşi din călătoria mea în necunoscut...

7

Cu trenul–închisoare spre Jilava

Trenul a prins viteză în timp ce părăseam suburbiile Timişoarei. Atunci am început să examinez noua noastră ambianţă cu o curiozitate care s-a transformat treptat în neîncredere. Compartimentul arăta ca un subsol de bancă. Era un fel de cuşcă cu table de fier, cu patru locuri de fiecare parte şi numai cu un spaţiu de trecere îngust, cât să stai câteva minute în picioare ca să te poţi dezmorţi. Unul din locuri avea un capac mobil şi era folosit ca latrină. Pereţii, de culoare gri, lucioşi, se curbau într-un plafon rotunjit. Uşa care se închisese în urma noastră era din metal solid, completând efectul rece şi înspăimântător al întregului compartiment. Cât timp aveam să fim închişi acolo? Ni se dăduseră raţii de hrană pentru două zile. Puteam noi să rezistăm două zile în compartimentul acela rece, sumbru şi extrem de incomod?

Destinaţia noastră era necunoscută, dar schimbarea ne ridicase oarecum moralul; speram ca noul nostru loc să fie într-un fel sau altul ceva mai bun decât cel pe care-l părăsisem. Nu doream să credem că ar fi putut să fie mai rău. În timp ce trenul alerga fără ţintă, previziunea noastră sumbră a prins contur, şi raţiile ni s-au terminat. Am oprit numai la staţiile de închisori din părţile sud-vestice şi sudice ale ţării. Ni s-au dat raţii pentru alte două zile şi din nou îngrijorarea noastră a început oarecum să scadă. Trenul înghiţea în continuare distanţele. Condiţiile deveneau tot mai grele, cu frigul şi locurile cele incomode. De dormit nici nu putea fi vorba. Mi-a trebuit un mare efort, să mă conving că trebuie să rezist, să mă concentrez asupra lunilor care trecuseră în puşcărie, să cântăresc ce învăţasem şi cum se va desfăşura viaţa mea în viitor.

Va fi chiar un viitor? Sau voi pieri sigilat în acest compartiment, ori uitat într-o celulă în adâncurile vreunei închisori? În sufletul meu ştiam că trecusem de primul şi cel mai greu hop, şi că aveam să dobândesc treptat un anumit grad de imunitate împotriva fricii şi intimidării. Fusesem „călit" cum numeau deţinuţii mai experimentaţi acest proces. Căpătasem de asemenea o curiozitate crescândă cu privire la ceea ce văzusem şi la oamenii interesanţi pe care îi cunoscusem în timpul detenţiei mele.

Unde altundeva ai putea să aduni atât de multe cunoştinţe directe asupra semenilor tăi şi să capeţi atât de multă înţelegere faţă de reacţiile şi simţămintele unui grup atât de divers de oameni? Aici a fost un rezervor nesecat de simţăminte, dragoste, disperare, speranţă, deznădejde, dar şi aspiraţii îngheţate.

În mijlocul tuturor acestor posibilităţi şi suferinţe, trebuia totuşi să-mi înfrunt propriile întrebări şi frustări. Crezusem totdeauna în Dumnezeu, dar niciodată înainte nu fuseseră confruntate convingerile mele cu un test ca acesta. *De ce îngăduie Dumnezeu toată această suferinţă? Cum pot cei nedrepţi, cruzi, pervertiţi şi răi să aibă o asemenea putere asupra acelora dintre noi care credem în El, care ne străduim să trăim vieţi bune, să ne iubim familiile şi să-i ajutăm pe alţii? Şi, chiar mai tulburător, cum pot ei să aibă ocazia de a tortura oameni care şi-au dedicat vieţile pentru a-l sluji pe Dumnezeu – preoţi, pastori, şi rabini? Dacă există un Dumnezeu, cum pot fi atât de multe religii creştine – catolici, protestanţi, ortodocşi – toate luându-se la întrecere într-un fel sau altul spre a se dovedi ele însele drept adevărata religie, singura cale spre cer? Unde îşi au locul în acest tablou evreii, musulmanii şi religiile orientale? Ce avem noi în comun? Ne închinăm noi în faţa aceluiaşi Dumnezeu sub diferite nume? Cum poate fi cineva atât de sigur că drumul său e drept? Cineva trebuie să se înşele.*

Trebuie să aparţin uneia din aceste confesiuni pentru a fi un adevărat creştin, ori am eu acea licărire divină în mine? Sunt convingerile mele destul de puternice pentru a trăi o adevărată viaţă creştinească fără să-mi ocup un loc la nici una din confesiuni?

Am început, în sinea mea, lungul proces al autoanalizei şi căutării acelui adevăr niciodată aflat. Ştiam că Dumnezeu va rămâne totdeauna în centrul căutărilor mele, deoarece îmi era imposibil să înţeleg ateismul şi motivaţiile lui. Din experienţa mea personală am descoperit că toţi cei credincioşi în Dumne-

zeu erau mai înţelegători, încercau să trăiască pe măsura convingerilor lor, aveau mai multă putere de stăpânire asupra propriei lor comportări, erau mai deschişi spre comunicare şi în multe cazuri, demonstrau puterea dragostei şi sacrificiului pentru alţii. Am descoperit de asemenea că nu le plăcea să fie provocaţi cu privire la credinţa lor. În general, grupurile sectante, ca de pildă martorii lui Iehova nu-mi plăceau, fiindcă erau prea rigide şi închise faţă de aceştia dacă ceilalţi nu acceptau principiile lor şi nu erau în chip necondiţionat de acord cu ei.

Am încercat să-mi păstrez mintea trează şi să chibzuiesc în chip politic, dar am fost copleşit de enormitatea problemelor şi întrebărilor care mă devorau şi am devenit din ce în ce mai derutat de noile lucruri, al căror martor eram în fiecare zi. Toţi tinerii trec prin acest proces într-un fel sau altul, sunt sigur, dar confruntarea cu toate aceste experienţe diferite, cu oameni şi situaţii diverse, îţi creează o stare emoţională, copleşitoare.

O scădere bruscă de temperatură, în timp ce se crăpa de ziuă, m-a adus înapoi la realitate. O adiere subţire de aer proaspăt, răcoros, filtrându-se printre obloane m-a binecuvântat cu parfumul de rouă şi câmpuri umede. *Voi fi liber vreodată să rătăcesc iară pe câmpuri? Mai bine aş înceta să visez şi să fiu mai mult cu ochii în patru.*

Ne oprisem la o staţie necunoscută, traşi pe o linie secundară. De abia puteam să disting nişte depozite posomorâte de mărfuri printr-o spărtură din obloane. Am auzit un fel de pocnitură şi un mers târşâit pe coridor şi ne-am dat seama că ni se va alătura un nou lot de deţinuţi. Câteva cuvinte din afara compartimentului nostru ne-au dat o idee asupra locului în care ne găseam. Surprinzător, era un oraş aflat la o mică distanţă de Timişoara. Un tren personal obişnuit ar fi putut să atingă acest punct în câteva ore, iar noi fusesesm închişi în trenul-puşcărie timp de o zi şi o noapte.

Vagonul nostru închisoare a stat pe linia secundară până la amiază înainte de a fi cuplat la un alt tren, care apoi a rătăcit în sus şi în jos în zona Olteniei, de-a lungul Dunării, oprindu-se la scurte intervale până când am ajuns la o staţie pe care în cele din urmă am reuşit s-o identificăm: Piteşti. Au urmat apoi sunetele fireşti de oprire, s-a auzit o izbitură şi târşâit de picioare şi deodată s-a deschis uşa compartimentului nostru pentru prima dată de când plecasem din Timişoara. Au fost împinşi înăuntru încă doi deţinuţi, purtând lanţuri la încheie-

turile mâinilor şi la glezne. Din pricina acelor fierătanii, sunetele sinistre îi însoţeau în timp ce lanţurile se târau pe podea la fiece mişcare a lor.

Le-am oferit ţigări, pe care le-au acceptat şi le-au fumat cu nesaţ. Arătau extrem de stingheriţi şi chiar speriaţi. Era limpede că nu mai fumaseră o ţigară de multă vreme. Se ştia că deţinuţii de la Penitenciarul din Piteşti nu primeau niciodată pachete, şi detenţia acolo era socotită ca fiind extrem de grea; de fapt condiţiile acelei închisori erau aproape imposibile deoarece acolo fusese aplicat cu duritate condamnaţilor politici programul de „reeducare". La început oamenii erau prea scârbiţi să vorbească, dar treptat istorisirile lor despre acest degradant şi inuman proces au început să iasă la lumină.

***

Privind înapoi cu groază, îmi aduc aminte de înscenările care le-au fost făcute unor semeni în acea lume de gheenă a închisorilor comuniste. Mi-au trebuit ani de obositoare reîntoarceri în trecut ca să văd în sfârşit totala mârşăvie a acestui proces numit „reeducare".

Doar când am ajuns în Statele Unite, am fost liber să gândesc şi să reflectez ca să pot să-mi dau seama pe deplin de dedesubturile lui demonice.

Acţiunea a început la scurtă vreme după ce comuniştii au dobândit întreaga putere asupra României. Scopurile ei principale vizau tineri, studenţi, universitari inteligenţi cam în jurul vârstei de douăzeci de ani, „coloana vertebrală" a viitoarei societăţi, toţi cei care se opuneau atât de tare comunismului.

În ultima parte a anilor '40, comuniştii deţineau puterea în Bucureşti, dar poporul român, în special tinerii, nu se supuneau ori nu acceptau noul regim. Sute de mii dintre ei au fost arestaţi, internaţi în lagăre sau mutaţi în altă parte. Dar opoziţia a fost puternică şi a rezistat. Cei mai îndârjiţi opozanţi au fost aceia care credeau în Dumnezeu şi ţineau la valorile tradiţionale adânc înrădăcinate, iar pedepsele nu i-au clintit. Partidul trebuia să-i elimine, să-i zdrobească pe aceşti oameni pentru că nu putea, firește, să-i câştige de partea lui prin forţă sau raţiune. Comitetul Central a apelat la Moscova pentru sfat şi asistenţă şi mii de consilieri sovietici au sosit în România. Printre alte schimbări, ei au înfiinţat o Poliţie Secretă.

Nu a fost niciodată destul de clar cum au pornit lucrurile, însă, chipurile, KGB a propus experienţe la scară mică, utili-

zând orice tip imaginabil de brutalitate împotriva acestor tineri, spre a-i depărta de valorile lor tradiţionale şi a le dezrădăcina credinţa în Dumnezeu. Experienţele trebuiau să aibă loc la Piteşti, într-un secret absolut.

Un maghiar din Transilvania, un individ numit Zeller, care era colonel al Poliţiei Secrete din cadrul Securităţii române, a primit comanda experimentului. El călătorea în chip misterios între Penitenciarul Piteşti, Bucureşti, şi Moscova. În acelaşi timp, un om cu numele Marina şi-a stabilit el însuşi domiciliul într-o celulă de închisoare, la Piteşti. Judecând după accentul şi purtarea sa, era, de asemenea, un agent KGB. El interoga deţinuţii şi supraveghea experienţele. Administraţia închisorii a primit ordine să nu se amestece în experienţe şi să închidă ochii la orice s-ar întâmpla.

Curând după aceea, deţinuţii închisorii Piteşti au început să audă gemete şi urlete inumane, mai întâi venind dintr-o celulă, dar mai apoi şi din multe altele. Ce se întâmplase? Un mic grup alcătuit din tineri deţinuţi a fost dus la sediul Securităţii, unde au fost bătuţi, ameninţaţi şi torturaţi până când şi-au schimbat părerea. Ei au acceptat comunismul ca o formă superioară a societăţii şi au fost învăţaţi că oricine i se opunea era un reacţionar sau un agent capitalist. Li s-a spus că dacă vor demasca pe oricine dinăuntrul sau din afara închisorii, care putea fi un potenţial duşman al comunismului, vor fi eliberaţi şi li se vor da funcţii bune în viaţa civilă. O dată ce deţinuţii din primul grup şi-au „mărturisit" crimele, li s-a dat libertate totală să aplice orice fel de mijloace pe care le-au considerat necesare spre a-i face şi pe ceilalţi să se schimbe. Cum aceşti tineri cunoşteau pe mulţi dintre deţinuţii închisorii, au fost sfătuiţi să înceapă cu propriii lor prieteni şi cunoscuţi. Primul grup a fost „educat" de indivizi care ştiau cum să ancheteze şi cum să obţină detalii şi intimităţi de la alţi deţinuţi, detalii pe care nici anchetatorii versaţi ai Securităţii nu reuşiseră să le stoarcă atât de bine.

Grupul a fost „instruit" cum să aleagă un codeţinut, să se împrietenească cu el şi să-l facă să-şi depene povestea şi secretele. Apoi cum să fie silit să aştearnă toate mărturisirile pe hârtie, pentru uzul oficialilor. În acest stadiu, camaradul deţinut putea fi torturat în orice fel doreau. Chiar dacă aceasta a surprins şi îngrijorat administraţia penitenciarului, ea nu s-a amestecat.

Aşa se face că tortura fizică şi mentală nu mai avea limită. Bătăile brutale până la leşin, fracturile şi sângerarea erau lucruri obişnuite. Înfometarea, împiedicarea prin orice metode a somnului şi îngheţarea până la moarte erau şi ele obişnuite, iar cu timpul, considerate chiar normale. În timp ce deţinuţii mai slabi cedau şi în acest fel se „reeducau", urmând ca la rândul lor să-i bată pe alţii ca să poată scăpa ei de a mai fi torturaţi, alţii totuşi refuzau să cedeze şi strigau după ajutor. Gardienii nu răspundeau deşi îşi dădeau bine seama că nefericiţii deţinuţi erau torturaţi cumplit sau chiar omorâţi. Eugen Ţurcanu, „reeducatorul" şef codeţinut, era liber să se deplaseze oriunde ar fi dorit în incinta închisorii şi să inspecteze mersul bătăilor şi torturilor. În plus, avea misiunea de a citi noile mărturisiri ale colegilor lui deţinuţi, tineri torturaţi şi să le transmită acelui Marina, care-i dădea instrucţiuni cum să acţioneze.

Tot ceea ce s-a imaginat vreodată de o minte bolnavă a fost folosit pentru a îngenunchea spiritul de neînfrânt al acelora care au respins rânduiala comunistă, şi îndeosebi pe aceia care credeau în Dumnezeu. Fiecare frântură de informaţie a fost folosită pentru a obţine şi mai multă informaţie, iar pentru orice inconsistenţă se administrau bătăi crâncene. Deţinuţii au fost siliţi să-şi denunţe şi să-şi condamne părinţii, pentru că i-au crescut în spiritul unor valori morale înalte şi cu credinţa în Dumnezeu. Oamenii au fost torturaţi fiindcă nu stăteau în poziţie de drepţi, nu vorbeau cu respect de „reeducatorii" lor, sau pentru că nu dormeau într-o poziţie „disciplinată". În mod curent, jumătate dintre cei care nu fuseseră „reeducaţi", erau siliţi să-i ducă în cârcă pe cei din cealaltă jumătate timp de o oră sau două, după care schimbau rolurile. O cruzime deosebită s-a folosit împotriva acelora care au arătat sau care erau cunoscuţi că au o puternică credinţă în Iisus. Torţionarii erau furioşi de a nu fi în stare să controleze în totalitate vieţile şi minţile acestor oameni, care – graţie credinţei în Dumnezeu – părea că sunt capabili să evadeze din realitate în acel ceva pe care torţionarii lor nu puteau să-l înfrunte şi nici să-l înţeleagă.

Unul dintre năpăstuiţii care a fost expus la toată această grozăvie, a fost părintele Roman Braga, pe care l-am întâlnit mai târziu în Statele Unite. Ca tânăr absolvent de teologie, el s-a chinuit cu hotărârea ce drum să aleagă în viaţă. Pe de o parte, era atras de multe lucruri lumeşti, dar pe de altă parte, simţea cu putere o chemare către preoţie. Ura caracterul ateist

al statului comunist şi spera că va fi doar o trecere de scurtă durată în viaţa poporului român. A fost arestat pentru că s-a opus pe faţă regimului. După judecată a fost trimis la penitenciarul Piteşti pentru „reeducare" şi a fost cu începetul atras în acest proces. Au urmat lungi perioade de tortură şi chin.

Am avut privilegiul de a mă întâlni cu el în câteva ocazii la Mănăstirea Schimbării la faţă din Ellwood City, Pennsylvania, unde este călugăr şi preot al mănăstirii. Convorbirile noastre au fost foarte lungi şi m-au mişcat profund.

Într-o după-amiază caldă de septembrie, în 1983, am stat în biblioteca mănăstirii şi el mi-a povestit multe din suferinţele sale. După tot ce auzisem şi văzusem, nu mai credeam că ar mai putea să mă afecteze ceva, dar povestea spusă de acest preot cu un timbru cald, liniştit, curat, al cărui singur ţel în viaţă a fost şi este să-l slujească pe Dumnezeu, m-a cutremurat din nou. Am putut să înţeleg de ce ziaristul american care venise să-i ia un interviu a fost cu desăvârşire incapabil să sesizeze şi să creadă povestea sa, nepublicând în consecinţă niciodată, nimic.

– Ca un seminarist, părinte şi ca un om care crede profund în Dumnezeu, aţi fost tratat altfel decât ceilalţi? l-am întrebat eu.

– Într-un fel, da. Ei au vrut să-mi frângă credinţa în Dumnezeu şi Iisus cu orice preţ.

Părintele Braga mi-a povestit cum prigonitorii l-au despuiat pe unul din codeţinuţi în faţa lui şi l-au silit pe el să îngenuncheze în dreptul organelor genitale ale celuilalt nefericit, să-şi facă semnul crucii şi să pupe spurcăciunea omului, spunând că aceea ar fi fost Iisus. Torţionarii au inventat de asemenea o nouă versiune a rugăciunii Tatăl Nostru care era atât de vulgară şi dezgustătoare încât aş face aici un sacrilegiu ca ea să fie repetată.

– Dar, părinte, am întrebat, privind la acest preot care trăia acum în linişte şi bună împăcare atât cu Dumnezeu cât şi cu lumea, ce s-ar fi întâmplat dacă dumneavoastră nu v-aţi fi supus acestor criminali?

– Frate Nicholas, uită-te la mine. Mi s-au scos dinţii unul câte unul; mi s-au scos şi unghiile – şi totul, pentru că n-am rostit un cuvânt de hulă împotriva Domnului nostru. Nu mai puteam să rabd. Mă băteau întruna, mă torturau zile întregi. Voiam să-i aduc reproşuri lui Dumnezeu pentru a scăpa de aceast chin, însă ori de câte ori deschideam gura să rostesc

acele cuvinte, ele pur şi simplu nu veneau. Era peste puterea omenească...

Îmi aduc aminte că odată am fost bătut cu brutalitate şi nu am fost în stare să scot un cuvânt. Nu voi uita niciodată că în acel moment, Ţurcanu mi-a spus calm şi indiferent că, în definitiv, lui prea puţin îi păsa de convingerile sau ideile mele; tot ce dorea el, era de fapt să mă compromită. Aceasta este, în fond, adevărata natură a comunismului: să găsească un punct slab şi să-i compromită pe oameni.

– Întregul proces pornea cu un şoc incredibil ca să te sperie de moarte. Pe neaşteptate, după ce în prealabil se împrietenea cu tine şi te trata cu bunăvoinţă, o bandă din câţiva „reeducaţi" te bătea în chip sălbatic şi îţi cerea să mărturiseşti totul. În acelaşi timp, luni de-a rândul ni se punea un medicament în hrană care ne făcea să ne aducem aminte de multe lucruri uitate. Ne forţau totodată să stăm ore în şir, din zi, pe dunga patului, cu spatele drept şi, palmele pe genunchi. Asta numeau ei poziţia de reflecţie. Negreşit, unii specialişti îi instruiseră cu privire la această postură şi rezultatul era că, în chip ciudat, îţi aminteai aproape totul de la vârsta de trei sau patru ani. O dată ce storseseră ultima mărturisire de la tine, coroborau totul după cum le convenea şi te torturau pentru alte mărturisiri.

– Era iadul, frate, a murmurat părintele Braga. Până atunci nu am ştiut ce înseamnă o fiinţă omenească. Am văzut oameni pe care îi considerasem tari şi îi respectasem mult, căzând nesperat de uşor când au fost faţă în faţă cu suferinţa, dar i-am văzut şi pe acei care erau umili şi retraşi, care păreau că nu vor rezista niciodată, dovedindu-se mai puternici decât şi-ar fi putut închipui cineva. Am văzut oameni cu chipuri de sfinţi căzând în iad, şi aparent, oameni slabi înălţându-se ca martirii cu mare credinţă şi putere. Vezi, frate Nicholas, noi nu ştim ce se află în spatele unei faţade, în spatele unei feţe politicoase, zâmbitoare, sau în spatele uneia înverşunate, încruntate, până când ele nu trec prin proba de foc.

– Şi credeţi că au schimbat ei personalitatea adâncă, interioară a celor supuşi acestei acţiuni? am întrebat eu cu teamă.

– O, nu, m-a liniştit din nou blândul preot din Ellwood City. Ei au reuşit să omoare câţiva şi să facă să-şi piardă minţile pe încă alţi patruzeci de codeţinuţi de care mi-aduc eu aminte, deţinuţi care nu şi-au mai recăpătat niciodată sănătatea, dar nu au reuşit să schimbe natura umană. Vedeţi, aici se înşeală

comuniştii. Ei îl neagă pe Dumnezeu şi cred că omul e doar un animal, un sac de oase şi reflexe ce pot fi uşor abrutizate şi reprogramate. Dar noi am fost făcuţi de Dumnezeu după chipul şi asemănarea Sa. Dumnezeu sălăşluieşte în fiecare dintre noi. Prin ce am trecut noi la Piteşti şi în alte câteva închisori româneşti, este opera lui satana. Dintr-un anumit motiv Dumnezeu i-a dat lui satana libertate, aşa că noi nu-l putem învinge prin noi înşine. Dându-i-se timp şi libertate, satana poate face multă stricăciune, şi el lucrează de fapt cu sârg să ne îndepărteze de Dumnezeu. Noi trebuie să ne legăm pe noi înşine de Dumnezeu, frate Nicholas. Aceasta este singura noastră speranţă.

De la Piteşti, experienţa a fost extinsă la construcţia Canalului Dunăre–Marea Neagră şi la Penitenciarul Gherla şi treptat a fost aplicată la închisorile din toată ţara şi chiar mai departe. Moartea lui Stalin a pus capăt experienţei torturante şi, în scopul de a încerca să salveze aparenţele, Partidul Comunist a înscenat un „proces" pentru cei ce o iniţiaseră. Este interesant de notat că acel colonel Zeller „s-a sinucis", dar omul-mister, Marina, a continuat să lucreze la sediul Securităţii din Bucureşti. Lui Ţurcanu, „reeducatorul" şef codeţinut, poate că i se promisese libertatea dacă mărturisea că toate aceste orori fuseseră ideea lui. El şi alţi câţiva au pretins că întreg complotul le aparţinuse lor în intenţia de a păta prestigiul regimului. Alţii au respins trucul şi au acuzat administraţia puşcăriei pentru faptul de a fi permis aceste experienţe criminale. Ţurcanu şi alţi câţiva au fost executaţi şi pentru o vreme experienţele au încetat.

Despre experimentul de la Piteşti nu s-a vorbit în România.[1] Presa nu a scris niciodată un singur rând despre această chestiune. (Rezultatele sunt probabil ţinute sub măsuri stricte de siguranţă la Bucureşti sau Moscova, gata să fie aplicate la o scară în masă, când condiţiile mai bune o vor permite).

Comentariul final al părintelui Braga a fost:

– Ca adevăraţi creştini noi trebuie să-i iertăm pe aceia care au greşit împotriva noastră, dar ca oameni va trebui să cercetăm întâmplarea şi pe cei implicaţi, pentru a ne înţelege mai

---

1 Între timp au apărut cărţi cu acest subiect, printre care „Fenomenul Piteşti" de Virgil Ierunca; de asemenea, referiri în presă (n. red.).

bine pe noi înşine şi pentru a evita astfel de acte abominabile în viitor, oriunde, în lume.

Mulţi dintre cei care au fost supuşi acestei experienţe au rămas cicatrizaţi pentru totdeauna de o profundă neîncredere faţă de semenii lor. Chiar şi acum, după atâtea decenii, un ochi versat poate recunoaşte sărmanele fiinţe umane care au pătimit un astfel de tratament. Doar un mic număr dintre ei, cu deosebire aceia care s-au îndreptat spre Dumnezeu, au putut să-şi reclădească viaţile, sperând în justiţia divină. Abia acum pot să înţeleg de ce un om tânăr şi neexperimentat ca mine, mutat din închisoare în închisoare, nu a putut să închege nici un fel de legătură cu acei oameni care avuseseră nefericirea de a fi supuşi „reeducării" la Piteşti.

***

Necunoscător al tuturor nuanţelor şi primejdiilor vieţii de puşcărie şi curios şi iscoditor din fire, am continuat să port conversaţii cu aproape oricine ar fi fost amator. Printre noii deţinuţi care veniseră în celula noastră era şi domnul Ciobanu, fost pilot, care fusese condamnat la închisoare pe viaţă pentru înaltă trădare. În 1948, în timpul unei curse de la Bucureşti la Constanţa, un mic grup de foşti ofiţeri de armată, deghizaţi în pasageri, i-au poruncit sub ameninţarea pistolului să zboare în Turcia. Ofiţerul secund care-l însoţea a încercat să contacteze Bucureştii, dar a fost împuşcat pe loc. Domnul Ciobanu a aterizat cu avionul său în Turcia, iar celor care deturnaseră nava li s-a acordat azil politic. El a fost interogat şi i s-a permis să se întoarcă în România cu avionul său. Pasămite dumnealui fusese de acord să lucreze pentru o agenţie de informaţii din Vest, şi ceva mai târziu a fost arestat, învinuit de trădare şi condamnat la moarte. Sentinţa i-a fost comutată în muncă silnică pe viaţă, şi acum, după ce făcuse cinci ani de temniţă, fusese transferat la sediul Securităţii din Bucureşti, probabil ca să dea informaţii în vreo nouă anchetă. Era primul deţinut pe care îl întâlnisem şi care îşi pierduse cu adevărat speranţa în viitor. Nu am putut să accept atitudinea lui defetistă, dar cum el trecuse prin experienţa „reeducării" şi era vizibil marcat de cele îndurate, am renunţat să mai discut acest subiect cu el.

Am ajuns la Bucureşti în a şaptea zi a călătoriei noastre. Vagonul de cale ferată în care ne aflam, a fost împins pe o linie secundară a aceleiaşi Gări de Nord din Bucureşti, de unde îmi începusem aventura cu câteva luni mai înainte. Ne-au ţinut

închişi în el încă pentru câteva ore, nemişcaţi şi amorţiţi, dar oricum mai liniştiţi că ajunsesem la destinaţie.

Unul din gardieni a descuiat pe rând compartimentele. În timp ce ieşeam din vagon, am fost salutaţi de un mare pluton de gardieni de închisoare care îşi îndreptaseră armele spre noi şi ne tot dădeau indicaţii, urlând. Păziţi îndeaproape, am fost duşi în pas alergător, în grupuri, spre un drum lăturalnic unde ne aşteptau câteva dube. Am observat un mic grup de localnici uitându-se îngroziţi la noi şi câteva femei închinându-se în timp ce treceam. M-am întrebat de ce li se îngăduie să ne privească, dar un om mai vârstnic de lângă mine mi-a şoptit că asta şi voiau comuniştii: să semene frică în toţi cei care s-ar fi opus regimului.

Duba în care mă aflam a fost prima care a ajuns în marginea Jilavei, cam la treizeci de kilometri de staţie. Am păşit afară pe o cărare cochetă cu peluze şi straturi de flori bine întreţinute de ambele părţi. Nu exista nici un semn că ne aflam în preajma unei fortăreţe sau închisori. După ce am parcurs câţiva zeci de metri, am intrat într-un tunel care era construit în interiorul unui deluşor acoperit cu iarbă. La capătul tunelului se afla o poartă mare de fier care se deschidea electronic. Închisoarea era de fapt o scobitură profundă în pământ, fără nici o construcţie vizibilă din afară. Poarta ne-a uluit, şi nu ne venea să credem că putea să existe o astfel de minune tehnologică. La ţară, în acea vreme, unii ţărani încă mai foloseau pluguri de lemn.

Înăuntru am văzut un şir dublu de bordeie joase din paiantă şi am fost împinşi într-unul din ele, care fusese utilizat înainte ca latrină. Ne-au ţinut acolo fără mâncare sau apă până târziu, în noapte. Apoi am auzit dangătul greu al unui clopot în timp ce uşa s-a deschis şi gardienii ne-au ordonat să ieşim afară. Ne-au mânat în fugă prin curtea interioară şi pe urmă în jos, către o poartă masivă. Am trecut printr-un alt tunel care ducea la o cavernă de tip preistoric cu un grilaj înalt de-a latul intrării.

– „Şerpărie", a exclamat cineva dintre noi în mod sinistru. N-am înţeles ce voia să spună.

Unul din gardieni a descuiat poarta, şi am intrat într-un fel de groapă cam de cincisprezece metri lungime şi opt lăţime. Nu existau ferestre, numai o deschizătură sus de tot deasupra capetelor noastre. În întuneric de abia am putut să desluşim figurile câtorva oameni care s-au ridicat să ne salute cu bucurie

şi curiozitate. Am rămas înlemniţi. Aceste siluete ca nişte umbre au fost primele fiinţe umane absolut cadaverice pe care le-am văzut vreodată, şi ne-am retras înapoi înspăimântaţi.

Purtau zdrenţe, iar feţele lor numai oase, erau groaznic de scofâlcite căci pe ele nu se vedea carnea. Nasurile ascuţite ca un brici lung şi ochii duşi în fundul capului erau singurele trăsături vizibile pe acele feţe trase, ce reflectau o imensă foame şi mizerie. Majoritatea deţinuţilor fuseseră membri ai fostei poliţii române şi erau în puşcărie de aproximativ zece ani, când i-am întâlnit noi. Arestaţi fără mandate, mulţi dintre ei nu fuseseră nici măcar judecaţi. Alţii erau deţinuţi pentru vaga şi prost definita „ostilitate faţă de clasa muncitoare", şi fuseseră condamnaţi la o detenţie de douăzeci de ani.

Aceste triste exemplare ale umanităţii erau acum în jurul vârstei de şaizeci – şaptezeci de ani şi mai aveau de ispăşit douăzeci de ani de puşcărie. În chip zguduitor, hainele lor zdrenţăroase şi peticite puteau fi încă recunoscute ca vechile lor uniforme ori costume, pe care le purtaseră în clipa arestării.

Priveau uimiţi cât de tineri eram, tineri ce fuseseră crescuţi sub regimul comunist şi care nu puteau şti altă lume. Exact la asta s-a referit un fost inspector şef de poliţie care mi-a spus mai târziu:

– Sosirea voastră ne-a umplut sufletele stinghere cu o rază de speranţă. Se vede că torţa libertăţii nu s-a stins totuşi, ci este purtată chiar de mâini mai tinere. Ne-aţi readus încrederea!

Cum era foarte târziu, ne-am întins pe podeaua de piatră acoperită sărăcăcios cu paie, înghesuindu-ne unul într-altul ca să ne ţinem de cald şi să încercăm să dormim puţin. Nu s-a strigat nici un apel aici, în „Şerpărie", aşa că n-am fost deranjaţi. Bănuiam că această situaţie era provizorie, şi până la urma urmelor vom fi puşi în celule dar pentru întreaga mea şedere numai aici, m-am simţit ca înmormântat de viu într-o catacombă, sub presiunea enormă a acelor ziduri de piatră incredibil de groase.

În româna veche, *jilav* înseamnă umed, iar închisoarea îşi merită cu prisosinţă numele. Jilava a fost unul din cele treisprezece forturi construite de regele Carol I în timpul ultimei părţi a secolului al XIX-lea, pentru a apăra căile de acces spre Bucureşti. O dată cu apariţia armelor şi tunurilor moderne, forturile nu au fost niciodată folosite conform destinaţiei şi au fost abandonate ori li s-au dat alte întrebuinţări. Regimul

comunist a găsit o modalitate de folosinţă care să profite din plin de toate caracteristicile Jilavei. Puşcăria era întunecoasă şi umedă, şi avea ziduri foarte groase şi coridoare subterane nesfârşite. Pământul şi copacii de deasupra o făceau de neobservat, iar atmosfera, ca o catacombă, îi silea într-un mod bizar pe deţinuţi să vorbească aproape în şoapte, deşi eu nu îmi amintesc vreo interdicţie de a vorbi cu voce tare.

Am dormit foarte puţin în „Şerpărie". Atmosfera, gândurile şi temerile mele m-au ţinut treaz ore de-a rândul în fiecare noapte. Mă furişam spre barele grele de fier de la intrare şi priveam în treacăt afară. Luna revărsa un strop de lumină în curtea interioară întunecoasă, desenând umbre pe ziduri. Odată când am văzut un gardian făcându-şi rondul sub această lumină, m-am întrebat speriat dacă era un om sau un duh rămas de pe vremea ridicării fortăreţei.

În prima dimineaţă la Jilava am avut o surpriză neaşteptată. Un ditamai cazanul cu hrană a fost adus înăuntru, împreună cu gamele vechi de popotă şi linguri de lemn. Cazanul era plin cu un terci de arpacaş şi bucăţele de burtă. Cum nu văzusem o asemenea abundenţă de hrană de foarte multă vreme am mâncat fiecare cu nesaţ două sau trei porţii. Noii noştri camarazi aproape că nu s-au atins de hrana lor, fiindcă în majoritate sufereau de maladii gastrice din cauza vârstei şi a tratamentului pe care-l suportaseră înainte. Au fost chiar doritori să-şi împartă hrana şi s-au bucurat văzându-ne cu atâta poftă de mâncare.

Erau extrem de nerăbdători să afle tot ce se putea şti recent despre situaţia din ţară şi despre tot ce se întâmplase în lumea largă. Cunoşteau mult prea puţin despre ceea ce se petrecea afară şi curiozitatea lor devenise fără margini. I-a întristat mai ales noul val de teroare care bântuise ţara după împotrivirea ţăranilor la colectivizarea forţată şi i-au şocat ştirile despre omorurile cu cadavre abandonate pe străzi.

Am încercat să-i punem la curent cu realităţile vieţii de afară: lipsa de alimente şi alte lucruri de strictă necesitate, cozile lungi pentru a apuca ceva, zelul nemăsurat al informatorilor, starea de nesiguranţă a celor care primeau un salariu şi se opuneau să urmeze partidul şi selecţia discriminatorie a studenţilor în şcoli şi universităţi. Le-am povestit despre propaganda neîncetată realizată de presă, radio şi teatru, despre profanarea literaturii române şi metodele brutale folosite pen-

tru a intimida populaţia prin propagarea fricii şi a defetismului.

Descrierile noastre i-au mâhnit şi i-au tulburat atât de mult, încât am încercat să le ridic puţin moralul povestindu-le şi fapte cu o tentă mai luminoasă. Le-am explicat ca un lucru foarte important că în ciuda lipsurilor şi greutăţilor îndurate de oameni, mulţi au continuat să-şi păstreze credinţa în adâncul sufletelor şi să reziste cu încrâncenare tuturor încercărilor regimului de a-i forţa să accepte comunismul.

Discuţia noastră a durat până noaptea târziu şi la ivirea zorilor un nou grup de deţinuţi a fost adus în „Şerpărie". Aceştia fiind mai optimişti, atmosfera aceea de întristare din noaptea trecută s-a estompat în mare parte.

A patra zi grupul nostru a fost desfiinţat, împărţit şi trimis în diferite celule. Am nimerit într-o celulă din Blocul nr.1, cu alţi cincisprezece deţinuţi.

Blocul nr.1 era o celulă provizorie pentru cei desemnaţi transferului spre alte penitenciare. Singura persoană rămasă încă din grupul meu iniţial, de la Timişoara, era Anton. Nu-l cunoscusem foarte bine, dar prietenia noastră s-a înfiripat chiar din acea clipă. Noua celulă nu avea destule priciuri, aşa că a trebuit să dormim pe saltele de paie aşezate pe jos. Dintr-un motiv inexplicabil, mâncarea din celulă era mult mai slabă şi în cantităţi mai mici decât cea cu care ne îmbiaseră în „Şerpărie".

Ca de obicei am început să vorbim unul despre altul, şi am descoperit că Hans petrecuse o noapte în această celulă cu o săptămână mai înainte şi apoi dispăruse din nou, probabil transferat la Aiud.

Unul din cele mai inutile şi tragice exemple ale dispreţului comunist pentru viaţa omului mi-a fost servit de un tânăr pe care l-am cunoscut în această celulă. În 1945, la vârsta de paisprezece ani, fusese răpit pe o stradă dosnică aproape de gară în oraşul său natal. Un grup de soldaţi sovietici escortase un tren plin cu nemţi care erau deportaţi în Siberia, şi o persoană sărise din tren. Îngroziţi de consecinţele pierderii unui prizonier, soldaţii l-au „cules" pe băiat, ca să-şi completeze numărul deportaţilor lăsaţi în paza lor. I-au trebuit unsprezece ani ca să ajungă înapoi în România, după ce trecuse prin diferite lagăre de muncă şi puşcării sovietice. Până la urmă a fost eliberat şi încurajat să se stabilească în Uniunea Sovietică,

dar dorinţa lui cea mare era să se întoarcă acasă, în România, la familia sa.

În primăvara lui 1956 a ajuns la frontiera româno-sovietică, a înotat peste Prut, şi s-a predat grănicerilor români. În ciuda deportării nedrepte şi ilegale, a anilor de chin şi a curajului şi atitudinii hotărâte pe care le arătase întorcându-se în România, a fost condamnat la trei ani închisoare pentru trecere ilegală a graniţei româno-sovietice. Dar şi aşa, s-a considerat norocos că nu a mai fost întors în Uniunea Sovietică. După procesul, desfăşurat cu uşile închise, mamei lui i s-a comunicat sec că fiul ei se afla în puşcărie. I-au oferit privilegiul de a-şi vedea fiul pentru câteva minute, şi cei doi au stat aşa uluiţi, abia fiind în stare să vorbească. Tatăl său murise cu câţiva ani înainte, neştiind niciodată ce se întâmplase de fapt cu fiul său.

În această celulă provizorie, originile sociale ale deţinuţilor difereau de la o extremă la alta. Tot aici am întâlnit un alt deţinut – un ţăran nevoiaş din Moldova de nord, N. Creţu, care lucrase înainte ca gardian de închisoare. Scăpase de teroarea din satul lui intrând în Securitate după ce-şi satisfăcuse serviciul militar. Din cauza abuzurilor extreme asupra deţinuţilor politici, în ultima parte a anilor patruzeci şi la începutul anilor cincizeci, Partidul a arestat şi a condamnat câţiva directori şi gardieni de închisoare pe termene scurte. Acesta era un procedeu tipic de a scoate ţapi ispăşitori al regimului. Ca gardian, Creţu a fost acuzat de a fi asistat la aceste abuzuri din închisoare, fără să-i informeze pe superiorii săi (care de fapt fuseseră vinovaţi de săvârşirea lor!). În consecinţă, el a fost găsit vinovat şi condamnat la doi ani de temniţă, împărtăşind aceeaşi soartă cu a acelora pe care îi condamnase nu de mult.

Majoritatea celor care comiseseră abuzuri mai înainte – directorii de penitenciare, gardienii şi alţi câţiva – au fost ţinuţi într-o închisoare specială pentru ei. Acolo se bucurau de un tratament mai bun şi de obicei beneficiau de amnistie după un timp scurt. Şi totuşi, unii dintre ei au fost dispersaţi la întâmplare printre condamnaţii politici, şi câţiva au sfârşit prin a ajunge la Jilava. Cam în acelaşi mod, condamnat cu grupul de ţapi ispăşitori a fost şi Albon, fostul director al lagărului de muncă de la canalul Dunăre – Marea Neagră. Albon era un om terminat, fără nici un fel de simţ al valorii morale ori spirituale. Era pe jumătate nebun şi într-o continuă stare de teamă, bănuitor că ar putea veni în contact cu unul dintre acei oameni pe care îi torturase cu atâta cruzime şi că acum va fi el însuşi

omorât. Aceasta se întâmplase înainte. Deţinuţii care împărţeau acum celula cu Albon îl ignorau de cele mai multe ori, şi cineva chiar a încercat să stea de vorbă cu el despre Dumnezeu.

Cel mai notoriu caz a fost Vasile Luka, numit Luko Lajos, în ungureasca lui natală. Luka fusese um membru puternic al Comitetului Central al Partidului Comunist Român şi un rival al lui Gheorghiu-Dej, liderul Partidului. În lupta nesfârşită pentru putere între liderii comunişti la cel mai înalt eşalon al partidului, Luka a fost manevrat cu multă iscusinţă de altcineva. În 1952, Gheorghiu-Dej a reuşit să-i aresteze şi să-i condamne pe rivalii săi, printre care cei mai puternici s-au numărat Luka şi Ana Pauker. În timp ce Ana Pauker a suportat detenţia la domiciliu şi a murit izolată şi fără putere, Luka a fost acuzat de conspiraţie şi condamnat la închisoare pe viaţă. El a fost totdeauna ţinut singur într-o celulă, şi din când în când condamnaţii politici întemniţaţi în preajmă, îl auzeau ţipând şi urlând ca un nebun că el nu a greşit împotriva Partidului, dar că duşmanii lui inventaseră false acuzaţii ca să se descotorosească de el. Justificările însă nu l-au ajutat cu nimic, şi a murit în închisoare, nebun.

Creţu era un om simplu, fără nici o dorinţă de a face rău cuiva. Intrase în Securitate ca să scape de o viaţă nedorită într-o gospodărie colectivă. Nu prea iubea regimul comunist şi nu avusese niciodată funcţii de răspundere. Totuşi sistemul nu putea să funcţioneze fără pioni de teapa lui. Din această cauză majoritatea condamnaţilor politici nu avea cine ştie ce simpatie pentru oameni ca el. Am avut multe discuţii profunde cu acest Creţu. Părea destul de normal şi chiar admitea că singura speranţă a ţării va veni de la Vest, şi că pe acei criminali pentru care lucrase, cum zicea el, nu se putea pune bază cu nici un chip.

Curând după aceea, Creţu şi alţii ca el au fost graţiaţi de guvern şi angajaţi imediat ca paznici în aceleaşi puşcării. Ce schimbare! Chiar dacă un astfel de individ nu era comunist, el totuşi servea sistemul, aşa că cine erau adevăraţii comunişti? Şi ceea ce mă tulbura mai mult, dacă oameni ca acest Creţu au relatat administraţiei închisorii toate mijloacele noastre ingenioase de supravieţuire, cât de mult mai puteam salva mica noastră lume de la distrugere de către inamicii noştri?

Secţia în care am fost plasat provizoriu la Jilava era ca o staţie de cale ferată. La două zile se deschidea uşa pentru a lăsa să intre un alt grup de deţinuţi. Zilnic, erau scoase grupuri

mai mici pentru a se alătura convoaielor destinate altor închisori. În astfel de condiţii nu era uşor să legi prietenii durabile, dar câteva persoane încă îmi dăinuie în memorie.

Ion Blaga era un fost avocat dintr-un oraş de munte românesc din vest şi un lider al forţelor de rezistenţă locale. Fusese reţinut pentru anchetă timp de aproape cinci ani la sediul Securităţii din Bucureşti. Torturat dincolo de orice închipuire şi condamnat la închisoare pe viaţă, fusese „depus" la Jilava cu spinarea zdrobită. Nu se putea ridica în picioare şi era nevoit să stea veşnic pe targă. Camarazii lui deţinuţi îl ajutau la necesităţile de fiecare zi. Cu domnul Blaga am legat o prietenie sinceră şi am vorbit zile de-a rândul. Abia trecut de patruzeci de ani, era încă un luptător de neînvins şi tenace şi cu o mare credinţă în libertate şi dreptate. A început să-mi îndrume paşii ca un viitor luptător şi mi-a împărtăşit chiar unele secrete primejdioase.

– Aş putea să mor în închisoare, domnule Dima, mi s-a destăinuit el, însă dumneata eşti tânăr, vei supravieţui, şi trebuie să continui lupta noastră...

Am fost mândru de a fi câştigat încrederea unuia dintre aceia pe care îi consideram eroi, dar îmi era teamă de ceea ce ar fi putut să mi se întâmple şi mie. În acel moment gândeam că Ion Blaga nu va mai fi în stare să supravieţuiască în închisoare prea mult.

O figură aparte în celula de la Jilava era părintele Iovan, fostul preot al Mănăstirii Vladimireşti. Un preot ortodox exemplar, şi un om cu chip senin, aproape de patruzeci de ani. Părintele Iovan oficia în fiecare zi în cadrul unei slujbe mici, asculta spovedanii, şi îşi dădea binecuvântarea fiecăruia, indiferent de religia lui. De la el am aflat povestea mănăstirii Vladimireşti.

Vladimireşti era mai degrabă o nouă mănăstire pentru maici în partea de sud a României, înfiinţată de Maica Veronica despre care ne spunea că i s-ar fi arătat Fecioara Maria şi ar fi povăţuit-o să facă acest lăcaş. La începutul anilor 1950, mănăstirea devenise un loc de pelerinaj pentru miile de ţărani fără de ajutor, care îl aveau numai pe Dumnezeu către care să se îndrepte. S-a spus că acolo se făcuseră minuni, şi Partidul nu mai putea permite existenţa sa. Securitatea a arestat-o pe Maica Veronica, pe preot şi câteva călugăriţe, acuzându-i de „răzvrătire împotriva legilor, prin propagare în rândul maselor populare a unor credinţe mistice, false". I-au condamnat la

douăzeci de ani de puşcărie. Restul călugăriţelor au fost scoase cu forţa din mănăstire ori trimise să lucreze în gospodăriile colective.

În câteva ocazii l-am văzut pe Părintele Iovan având discuţii cu un preot catolic şi un pastor baptist despre situaţia religioasă din ţară şi viitorul creştinilor români. Relaţia generală între aceste confesiuni nu era cea mai bună, dar închisoarea ne făcea pe noi toţi mai înţelepţi, mai copţi şi mai toleranţi. Preotul greco-catolic acuza totuşi clerul ortodox de a fi acceptat şi chiar de a se fi bucurat de destrămarea la 1948 a Bisericii Greco-Catolice din România, însă discuţiile lor erau civilizate. În acelaşi timp, protestanţii din cele mai multe confesiuni acuzau majoritatea ortodoxă de a nu-i considera egali şi a nu le îngădui libertatea religioasă de care aveau nevoie.

Părintele Iovan era un creştin impecabil şi simpatiza cu ei, dar el sublinia că toţi credincioşii creştini erau persecutaţi în România, inclusiv ortodocşii; şi fiindcă existau sute de preoţi ortodocşi în puşcărie, opinia lui a fost bine primită.

– Ceea ce vor comuniştii, fraţi creştini, spunea părintele Iovan, este să ţină bisericile şi mănăstirile în picioare şi deschise ca o vitrină. Categoric ei nu le vor vii, cu viaţă spirituală şi cu Hristos în mijlocul nostru. Mi-e teamă că atunci când regimul va deveni îndeajuns de puternic, altarul va fi o biată scenă pentru un spectacol de teatru. Ori cine ştie? Comuniştii chiar poate vor distruge bisericile, aşa cum au făcut în Rusia. Atunci, singura nădejde de a supravieţui va fi biserica subterană.

A fost prima dată când asistasem la expunerea unor credinţe spirituale de asemenea profunzime. M-au făcut să încep să gândesc altfel asupra vieţii.

În sfârşit, s-a ivit şi ziua plecării noastre din Jilava. Înainte de plecarea la Aiud, am avut o surpriză plăcută când l-am găsit pe Grasu în dubă. Fusese şi el tot la Jilava, dar, într-o altă celulă. Duba în care ne-am întâlnit era mai mare şi avea pictată pe din afară emblema unei întrprinderi. În interior era, însă la fel ca toate dubele de puşcărie; firma pictată era o inducere în eroare pentru privitori. Am fost duşi înapoi la Gara de Nord din Bucureşti şi încuiaţi într-un vagon de culoare neagră, zăbrelit şi cu obloane trase – o închisoare pe roţi, care avea să ne ducă la Aiud.

Notă finală istorică.

Gheorghe Gheorghiu-Dej, un fost metalurgist, a fost întemniţat în 1933 şi i s-a permis să evadeze în 1944, cu toţi ceilalţi comunişti închişi. O dată liberi, un grup dintre ei s-au înhăitat şi l-au omorât pe Secretarul Partidului, Ştefan Foriş, după ce chipurile l-au condamnat la moarte, şi s-au descotorosit de trupul său în stil gangsteresc.

În 1947 Gheorghiu-Dej şi-a făcut apariţia ca lider al României comuniste, dar a trebuit să lupte împotriva rivalilor săi. Cu încuviinţarea Comitetului Central, Gheorghiu-Dej l-a întemniţat pe Lucreţiu Pătrăşcanu, singurul etnic român cu studii universitare din Partidul Comunist Român din întreaga perioadă de dinainte de război. Închis pentru aşa-zisa „deviere naţionalistă" el a fost omorât, de asemenea în stil mafiot, în 1955, în aşteptarea iminentei lui eliberări după moartea lui Stalin.

Ana Pauker, *eminence grise*[1] a Partidului în perioada antebelică, a fost schimbată în anii 1930 pentru un agent român, prins de sovietici. Ea şi-a petrecut anii de război în Uniunea Sovietică şi s-a întors în România în 1944, îmbrăcată ca general din Armata Sovietică. A fost probabil cea mai proeminentă figură din aşa-zisul „Grup Moscova" de comunişti, majoritatea evrei din Basarabia. Ana Pauker a devenit ministru al Afacerilor Externe şi a fost o rivală a lui Gheorghiu-Dej şi a aşanumitului „Grup Românesc" al lui.

Ana Pauker şi Vasile Luka au fost distruşi în timpul aceluiaşi complot. Pe când Luka a murit în închisoare, Pauker a murit în chip anonim la Bucureşti, în 1961. Gheorghiu-Dej şi-a păstrat puterea supremă până la moarte în 1965, când i-a urmat ca lider Nicolae Ceauşescu.

---

1 eminenţa cenuşie (n. red.).

8

Aiud – o lume a puşcăriei

Compartimentul în care am intrat era destul de încăpător şi, cum în el eram puţini deţinuţi, s-au format îndată câteva grupuleţe. Printre cei în lanţuri se aflau doi preoţi romano-catolici de la Catedrala Sfântul Iosif din Bucureşti. Fuseseră condamnaţi amândoi pentru înaltă trădare, pasămite pentru că ar fi complotat cu Vaticanul. Se dovediră a fi foarte culţi, cu vederi largi, şi imediat am simţit nevoia să intrăm în raporturi de prietenie cu ei. Atmosfera părea să fie relaxată în ansamblul ei şi oamenii începură să vorbească în mod liber, fără vreo reţinere vizibilă. Cum eram însă foarte tânăr şi fără experienţă, n-aveam de unde să bănuiesc că existau momente din vieţile lor, pe care oricât de debordantă le-ar fi fost sinceritatea, le ţineau numai pentru ei. Românii sunt în general extrovertiţi şi sociabili; reţinerile acestor oameni erau rezultatul firesc al fricii inoculate în ei prin brutalităţile la care fuseseră supuşi în timpul detenţiilor.

Vagonul acela închisoare în care călătoream, arăta cu totul înşelător de a fi un vagon normal de pasageri, atâta doar că poseda numai o singură uşă, iar ferestrele aveau zăbrele şi obloane de metal. Jumătate din vagon era de fapt un compartiment mare, cu spaţiu pentru aproximativ cincizeci de deţinuţi; cealaltă jumătate era împărţită în compartimente mai mici, asemănătoare celor în care fuseserăm închişi pe când călătoream de la Timişoara la Jilava.

Am ajuns la Aiud într-o dimineaţă răcoroasă, după o călătorie care a durat numai două nopţi şi două zile. Şase dintre noi, din compartimentul mare, şi doi, dintr-unul din compartimentele mai mici, am fost daţi jos din tren. Cei doi erau în lanţuri,

sugerând că erau consideraţi foarte periculoşi, ori că sentinţele lor erau mai mari de cincisprezece ani. În timp ce îi ajutam să urce în maşina de tip *jeep* care ne aştepta, am schimbat câteva vorbe în şoaptă. La auzul numelui meu, unul dintre ei m-a întrebat calm:

– Aveţi un frate, Ion Dima?

– Da, am răspuns repede. L-aţi văzut? Ştiţi ceva de el?

– Suntem prieteni. Ne-am cunoscut la Universitate, şi l-am reîntâlnit în închisoare. Pe mine mă cheamă Ţăranu. Ion e şi el tot la Aiud, dar nu în incinta cu pază maximă. De fapt nu sunt sigur în ce loc se află.

Nu prea înţelesesem ultima lui frază. Cum ai fi putut să ştii că cineva e în puşcărie şi totuşi să nu cunoşti locul unde se află? Aiud era una din cele mai prohibitive temniţe din ţară, separată în diferite unităţi; dar tot nu mă lămuream ce însemna acel lucru.

Între timp, maşina scrâşni şi începu să se deplaseze încet prin oraş. Eram înghesuiţi în spate, iar un sergent veghea de pe bancheta din faţă cu o puşcă mitralieră îndreptată spre noi. Eram urmaţi îndeaproape de o altă maşină care avea probabil mai mulţi gardieni. Când am sosit la poarta penitenciarului, doi gardieni au verificat maşinile şi ne-au lăsat să intrăm. Apoi maşinile s-au oprit din nou, şi Ţăranu, care înainte petrecuse doi ani la Aiud, spuse în şoaptă:

– Asta e poarta a doua. Gardienii şi deţinuţii de drept comun sunt ţinuţi între cele două porţi. Condamnaţii politici sunt ţinuţi în interiorul celei de-a doua. Acum ne duc la secţia grefierului, pentru identificare.

– Gura, criminalule, sau te trimit direct la Zarca! a zbierat gardianul la el. Unde crezi că te afli? Ăsta e Aiud!

Între timp afară s-a auzit zgomot de paşi şi am fost duşi la birou pentru identificare şi pentru luarea amprentelor. În lumina palidă a dimineţii, am zărit o hărăbaie de clădire, cu aspect sinistru profilată în fundalul norilor care se mişcau pe cer.

– Asta e clădirea cu pază maximă, a murmurat din nou Ţăranu. Am stat doi ani acolo şi acum probabil voi fi trimis iarăşi. M-au etichetat drept fascist pentru că am îndrăznit să visez la o ţară frumoasă şi dreaptă...

Vis, în adevăr! Pe când părăseam secţia grefierului, puternic luminată, clădirea arăta şi mai întunecoasă.

– De ce nu sunt aprinse luminile şi înăuntrul clădirii? am întrebat eu surprins.

– Ba sunt! Sunt aprinse, răspunse Ţăranu. Numai că toate ferestrele sunt acoperite cu perdele speciale, şi poţi vedea lumina doar stând într-un anume unghi.

Cum se făcuse aproape cinci dimineaţa şi un nou grup de gardieni sosea în răstimpul de un ceas şi jumătate pentru schimbul de ora şapte, am fost duşi înapoi la maşină să aşteptăm acolo, în timp ce gardienii continuau să supravegheze vehicolul de afară. Pe când aşteptam, am încercat să tragem cu ochiul la celelalte clădiri din apropiere. Pe şoptite, şi cu multe întreruperi, Ţăranu descria închisoarea care ne înconjura:

– Aiud este aşezată în inima Transilvaniei şi a fost construită de autorităţile austro-ungare ca să fie folosită pentru reprimarea împotrivirii şi a majorităţii româneşti din zonă. Sub noul regim comunist, coridoarele închisorii reverberează ecoul unor poveşti de groază comparabile numai cu cele ale lui Dracula. Închisoarea e folosită acum pentru a distruge fosta elită – demnitari, specialişti şi intelectuali – precum şi pe tinerii întreprinzători care au respins comunismul şi au arătat un spirit neînfrânt de patriotism, de naţionalism şi de credinţă în Dumnezeu. Chiar dacă majoritatea dintre ei n-au avut nici o legătură cu fosta Mişcare Naţională Română, mulţi tineri universitari şi studenţi au fost trimişi la Aiud pentru o moarte lentă, chinuitoare. Aiud a devenit un mormânt, un simbol al martiriului pentru mulţi, şi i-a învins pe mulţi alţii.

Întregul complex era dominat de edificiul sinistru, masiv al clădirii de securitate maximă, numit „Celular" sau altfel spus, clădirea celulelor. Avea o construcţie în formă de T, cu un subsol, parter şi alte trei etaje, conţinând în total cam trei sute de celule. Proiectat să adăpostească şase sute de deţinuţi, comuniştii au înghesuit deseori şi până la trei mii de oameni în celulele sumbre.

Fiecare etaj îşi avea propriul său personal şi era condus în mod independent. Celulele erau strict izolate una de alta şi se acorda o atenţie deosebită pentru a-i împiedica pe deţinuţi să se întâlnească unul cu altul atunci când erau mutaţi din celulele lor. Pereţii şi ţevile de încălzire transmiteau totuşi şi retransmiteau ca un ecou, ziua şi noaptea, gândurile, simţămintele şi speranţele nefericiţilor izolaţi care băteau uşor cu mâna mesajele lor în codul Morse.

Clădirea fusese proiectată în jurul unei curţi centrale închise. Celulele erau aşezate de-a lungul zidurilor exterioare, cu pasarele ridicate, aflate în faţa uşilor de la celule. Stând în picioare în mijlocul curţii, gardienii puteau să vadă toate cele trei etaje. La fiecare etaj era întinsă o plasă de sârmă dintr-o parte într-alta pentru a împiedica moartea vreunui deţinut disperat care ar fi încercat să sară. Nu i s-ar fi permis nimănui să pună capăt suferinţei şi mizeriei sale prin sinucidere. Nu exista în felul acesta nici o fisură în procesul lent al morţii sau reeducării, aşa cum fusese planificat de regim.

Celula era menită să fie mormântul viu al deţinutului. Lată de trei metri pe patru lungime, tavanul avea o înălţime de trei metri. Singura „mobilă" pe care o conţinea erau două priciuri cu trei paturi, un butoiaş cu apă de băut şi un hârdău drept latrină. De regulă, deţinuţilor li se permitea să golească hârdăul zilnic, dar uneori se trecea peste această operaţie vreme de două zile sau chiar mai mult. Butoiaşul cu apă era umplut o dată pe zi.

Regulile la Aiud nu difereau în esenţă de cele ale celorlalte puşcării, dar aici erau aplicate cu mult mai mare stricteţe. Deţinuţii nu aveau voie să stea lungiţi pe priciurile lor între cinci dimineaţa şi zece seara, dar puteau să stea pe priciul de jos, atâta vreme cât nu se rezemau de perete. Uşa era făcută din stejar masiv şi avea o ferăstruică şi o trapă lunguiaţă prin care se înmânau gamelele în timpul meselor. Fereastra fiecărei celule era zăbrelită şi cu obloanele trase pe din afară, singurul mijloc de aerisire fiind o deschizătură îngustă deasupra uşii.

Trupurile firave ale deţinuţilor erau îmbrăcate numai în uniforme de puşcărie vechi, peticite şi foarte puţini dintre ei aveau cât de cât rufărie de corp. Uniformele fuseseră reduse treptat la zdrenţe, fiindcă nu existau ace şi aţă.

De cealaltă parte a clădirii cu paza maximă se afla Zarca, un fel de plombă adăugată mai târziu închisorii; era complet izolată printr-un zid înalt interior. În ungureşte, *zarca* înseamnă zăvorât, şi asta voia să spună că era o închisoare în cadrul unei alte închisori, şi avea propriile sale reguli şi propria administraţie. Deţinuţii de acolo erau foşti demnitari, miniştri în guvernele precedente, foşti ofiţeri superiori din vechea Armată Română, lideri ai partidelor politice care fuseseră desfiinţate de comunişti, precum şi acele persoane considerate potrivnice disciplinei impuse. Detenţia la Zarca era, în general,

determintă de ordine secrete, emise pe un temei individual de către Ministrul de Interne şi al Securităţii Statului.

Perioadele de şedere aici puteau să varieze de la câteva luni până la sentinţa completă.

Încarcerarea la Zarca nu putea fi considerată viaţă. Ea însemna izolare absolută şi linişte totală într-o atmosferă de depresie sepulcrală. Curtea interioară, unde condamnaţii erau scoşi în mod individual pentru exerciţiile de zece minute, absolut aridă. Nu se zărea nici măcar un fir de iarbă sau o buruiană oarecare. Figurile de ceară, mersul clătinat al deţinuţilor solitari ce-şi târşâiau picioarele în acelaşi cerc ameţitor sub privirea iscoditoare a celor doi gardieni de securitate înarmaţi, postaţi în turnurile de pază la fiecare capăt al curţii, erau o privelişte obişnuită. Deşi aleşi pentru moarte, deţinuţii de înaltă valoare de la Zarca încă mai aveau propriile lor nădejdi şi credinţe, şi supravieţuiau ca prin miracol în propriile lor lumi. Existenţa le era un hău fără fund al degradării umane, dar şi un tezaur de viaţă intelectuală şi spirituală.

– Cine e trimis la Zarca? l-am întrerupt pe Ţăranu, cu evidentă teamă în glas.

Observându-mi emoţia, el mi-a răspuns:

– Să nu-ţi faci griji. Tinerii ca dumneata, cu sentinţe scurte sunt cel mai adesea repartizaţi la unul din cele două blocuri, în clădirea dreptunghiulară cu un singur etaj, cea aflată la stânga noastră. E posibil totuşi ca după un timp să te trimită sa lucrezi în fabrică. Fii atent, însă, la gardieni şi chiar la deţinuţii de drept comun care se ocupă cu întreţinerea. Noaptea locuiesc în cvartale speciale, iar în timpul zilei, de la şapte dimineaţa până la şapte seara, sunt repartizaţi să lucreze în diferite unităţi ale închisorii. Mulţi dintre ei sunt foşti activişti de partid care s-au făcut vinovaţi de furt sau fraudă, prin fapte ce au devenit de domeniul public, silind Partidul să-i bage la închisoare pentru a întări disciplina internă de partid. În timp ce sunt întemniţaţi, mulţi asemenea indivizi devin informatori, sperând ca astfel să-şi croiască drum înapoi, în graţiile partidului.

– Şi chiar n-am să pot să mă încred în nimeni? am întrebat eu, aproape rugător.

– Cum să nu, există oameni în care poţi avea încredere, dar te-aş sfătui să fii prudent. Ascultă mai mult şi învaţă. Există atâtea care pot fi învăţate aici.

Am ţinut cont de tot ce spunea el cu foarte mare grijă şi la fel au făcut şi ceilalţi. Domnul Ţăranu ne-a uimit cât de multe ştia. Deşi părea mai în vârstă, datorită experienţei de viaţă, el nu avea mai mult de treizeci de ani.

Treptat, lumina difuză a începutului de dimineaţă a risipit întunericul de dinaintea zorilor, şi am început să distingem zidurile dinprejurul nostru şi mişcările gardienilor din curte. Deodată, liniştea a fost întreruptă de un glas şuierător strigând ceva de nedesluşit şi primind un răspuns. Acest schimb s-a repetat de câteva ori ca un ecou în depărtare.

– E schimbarea gardienilor în turnurile de pază şi cer parola, a murmurat Ţăranu. Întregul complex al închisorii e înconjurat de ziduri de piatră şi turnuri de pază, care sunt echipate cu trupe speciale de securitate înarmate cu automate. Sunt soldaţi tineri, aleşi din rândul celor mai „de încredere" segmente ale societăţii. Se spune că aceşti flăcăiaşi sunt îndoctrinaţi în permanenţă să ne urască şi noi nu venim practic niciodată în legătură cu ei. Sunt garda exterioară şi aparţin unităţilor de intervenţie ale securităţii. Din anumite celule poţi vedea zidul exterior. Noaptea e luminat cruciş de reflectoare. Pare ca o fantomă albă în faţa dealurilor.

– Şi de ce toate aceste măsuri de aspră securitate? am întrebat îngrozit. De ce se tem autorităţile? Apoi, cu glas care părea că nu e al meu am întrebat aproape imperceptibil:

– A evadat vreodată cineva de aici?

Ţăranu a făcut o pauză, şi apoi a spus:

– A fost odată o încercare, acum câţiva ani. Trei deţinuţi care lucrau în schimbul de noapte în fabrică au întrerupt curentul electric şi au încercat imposibilul. Primul dintre ei a fost doborât fiind împuşcat pe loc în timp ce se căţăra pe zid. Al doilea şi-a luxat genunchiul în timp ce aluneca în jos de partea cealaltă a zidului şi a fost prins de gardienii care patrulau cu câini. Al treilea a fost găsit două săptămâni mai târziu în oraşul său natal. El dorea să fugă în străinătate ca să informeze lumea liberă despre atrocităţile comuniste. Un tribunal special i-a judecat pe cei doi în incinta închisorii şi i-a condamnat la moarte. Curând după aceea au fost executaţi. Timp de peste o lună toţi deţinuţii au fost supuşi unei brutalităţi de nedescris.

Prima impresie! Aproape că mi se tăiase răsuflarea. Văzută din afară, închisoarea părea un castel sinistru ridicându-se din ceaţă, exact ca într-un film de groază. Întunericul apăsător

amintea de un cimitir părăsit, dar, de fapt, înăuntru atât viaţa cât şi moartea lentă se împleteau bizar, completându-se.

O ruină îşi păstrează cu gelozie tainele sale, dar se şi dezvăluie încet şi sigur acelora care doresc să ştie. Dacă viaţa de fiecare zi a deţinuţilor însemna de fapt o moarte lentă, inimile şi sufletele lor se ridicau deasupra condiţiei lor materiale sordide, prin graţia lui Dumnezeu. În mod uimitor, temniţa de la Aiud pulsa de visuri, dragoste, aspiraţii şi planuri pentru un viitor mai bun. Acuzaţi de crime pe care nu le comiseseră şi vinovaţi numai de a fi visat la o Românie liberă, deţinuţii de la Aiud compensau, în aspiraţiile lor, nenorocirile umilitei lor ţări.

Uitându-mă fix la zidurile de piatră, în acelaşi timp speriat dar şi fascinat de închisoare, m-am simţit atras de ea ca un magnet sau aşa cum materia e atrasă în hăurile unei găuri negre pentru a fi transformată în altceva. Încet-încet m-am alăturat curentului care-i purta şi pe ceilalţi deţinuţi de la Aiud pentru a remodela o Românie ca în visurile mele. Aiud în schimb, şi-a lăsat pentru totdeauna amprenta sa asupra sufletului meu.

9

Zile de agonie

Trebuie să fi fost cam şapte şi jumătate dimineaţa. Curtea de lângă secţia grefierului era plină de gardieni, condamnaţi de drept comun şi ofiţeri grăbindu-se spre treburile lor. Mai întâi au fost scoşi afară în lanţuri Ţăranu şi camaradul lui.

– Curaj şi Dumnezeu să te binecuvânteze, a şoptit el în timp ce trecea pe lângă mine.

Nu am spus nimic deoarece îmi aşteptam rândul cu sufletul la gură. Imediat, gardianul ne-a dus la Blocul 1, ori Secţia 1, şi ne-a vârât într-o celulă deja ocupată de alţi câţiva. Celula era încăpătoare, cu paturi pentru toată lumea. Fiecare pat de metal avea un sac plin cu paie mucegăite, care ţinea loc de saltea, şi o pătură veche, cenuşie, din fire de păr de cal.

– Uitaţi-vă, exclamă unul din grupul nostru, nici vorbă de cearşafuri de pat!

– La Aiud, răspunse un bătrân, mai vechi locatar al celulei, nu sunt nici cearşafuri şi nici perne. Aici e închisoare şi nu una obişnuită, ci cu un regim foarte aspru.

Camarazii noştri de celulă ne-au informat apoi că aceasta era una din puţinele încăperi ceva mai mari din toată închisoarea. Ele fuseseră rezervate ca aşa-zise celule „de carantină" pentru noii sosiţi care urmau după aceea să fie trimişi la fabrică. Asta mi-a mai dat ceva speranţe. Puteam să scap de umbra zdrobitoare a acelei clădiri de securitate maximă ce se ridica ameninţător în faţa ferestrei noastre.

Cam pe la amiază, un ofiţer de serviciu apăru la uşă ca să ne ducă la magazie. Când eram gata de ieşire a strigat la noi:

– Păturile, luaţi-vă păturile! Nu ştiţi regulamentul? Ori de câte ori părăsiţi această secţie trebuie să vă acoperiţi capetele.

Aceasta era o măsură de precauţie introdusă pentru a-i împiedica pe deţinuţi să se recunoască unul pe altul dacă s-ar fi întâlnit din întâmplare. Odată ieşiţi afară din secţie ne-am acoperit stângaci cu păturile. Din când în când ne izbeam unul de altul; dar până la urmă, bâjbâind după gardian, am reuşit să ajungen la magazie.

În timp ce hainele noastre civile erau puse la un loc, însemnate şi aruncate într-o grămadă alături de altele, ni s-au dat zeghe şi ghete fără şireturi. Am mai primit de asemenea un schimb de cămăşi şi nişte izmene lungi care erau făcute dintr-un material foarte aspru, o batistă, un prosopel şi ceea ce părea a fi două obiele. Acestea, am descoperit, trebuiau să folosească drept şosete, lucru obişnuit nu doar în puşcării, ci şi la armată.

După ce ne-am întors, am îndrăznit să batem la uşă şi să-i spunem gardianului de serviciu că nu avem deloc apă de băut. De fapt, în acea zi butoiaşul înadins nu fusese umplut.

– Unde credeţi că vă aflaţi, bandiţilor, acasă la mămicuţele voastre? Să nu mai bateţi la uşă când vă vine vouă pe chelie. Aşteptaţi-vă rândul! Ăsta e Aiud... Aiud... Aiud...!

Acel nume înspăimântător şi deseori repetat a răsunat ca un ecou în urechile mele multă vreme după ce a trântit uşa şi a plecat, înjurându-ne.

Luat prin surprindere, nu prea am ştiut ce să fac sau chiar ce să spun şi acelaşi lucru l-am observat şi la prietenul meu Grasu. Am reuşit să obţinem două paturi unul lângă altul şi am adoptat o atitudine de expectativă. Până una alta, am început să vorbim cu ceilalţi colegi de celulă care, evident, erau mai experimentaţi. Bătrânul, pe nume Pleşa, era un munte de om simplu şi amabil, un fost cioban şi primar de sat. El nu avea nici un fel de simpatii politice, însă refuzase să coopereze cu noile autorităţi şi le criticase, de fapt, de câte ori avusese ocazia. În cele din urmă, învinuit de instigare împotriva noului regim, fusese condamnat la opt ani de puşcărie. Aflându-se în primii şaizeci de ani de viaţă, era mai curând răbdător şi, în ciuda faptului de a fi fost o persoană retrasă, ne-a dat câteva indicaţii discrete dar importante despre noul loc. Din când în când, cânta cu glasul scăzut un cântec ciobănesc şi spunea că-i duce dorul bătrânei sale.

– Când eram acasă ori în coliba noastră mică din munţi, ea îmi spunea întruna ce să fac şi ce să nu fac. Îmi zicea când să

mănânc şi să dorm, şi când să mă duc la biserică. Acuma numai gardienii ăştia urâţi îmi dau ordine, şi sună la ureche atât de anapoda faţă de ce-mi spunea baba mea. Mi-e dor de ea.

Spre deosebire de restul dintre noi, Pleşa nu se plângea de foame ori singurătate; în afară de bătrâna lui mai era îngrijorat şi de copii şi îi era tare teamă că unii dintre feciorii lui vor sfârşi prin a intra la închisoare ca şi el.

De câteva ori pe săptămână eram duşi în curtea interioară timp de zece minute ca să luăm o gură de aer şi să ne dezmorţim. Ne bucuram de eveniment, dar pe de altă parte începea să mi se facă frig, şi tremuram în aerul rece al toamnei târzii.

Secţiile 1 şi 2 ocupau trei laturi ale clădirii dreptunghiulare şi, din curtea interioară, puteam să privim în sus şi să vedem clar segmentul nostru din Aiud. A patra latură a zidului închizând curtea mi se părea stranie şi, pentru că mă uitam fix la ea, Pleşa mi-a explicat:

– Acolo au fost la început trei biserici pentru deţinuţi – o biserică ortodoxă, una catolică şi una protestantă – dar comuniştii au dat jos clopotniţele şi au transformat capelele în magazii. Am auzit că au făcut asta ori le-au distrus la fel ca şi în Rusia şi Ucraina. Casa Domnului a fost transformată în grajduri, spaţii de depozitare, şi chiar în locuri de pierzanie. Să-i înghită focul iadului!

Încet-încet, am început să comunicăm cu încăperile învecinate prin bătăi uşoare în pereţi. Primul lucru de care m-am interesat imediat a fost să întreb de fratele meu, dar el nu era în secţii. Puteam doar să sper că se afla în fabrică.

Ne-am dat seama că majoritatea deţinuţilor din secţii o formau fie tineri, fie condamnaţi cu sentinţe scurte sub opt ani. Ei constituiau rezervorul de muncă pentru fabrica închisorii. Datorită sosirii continue a noi grupuri de deţinuţi, secţiile asigurau informaţii proaspete care proveneau şi din „Curtea Marii Închisori", cum numeam noi restul ţării. Cum administraţia îi regrupa încontinuu pe deţinuţi, condamnaţii mai experimentaţi din cele două secţii asigurau o bună reţea de ştiri în complexul din Aiud, prin codul Morse. Pentru restul dintre noi, deţinuţi încă neştiutori, aceasta s-a dovedit a fi o perioadă cu chinuri de iad, şi întreaga situaţie ne măcina nervii şi rezistenţa.

Zilele se scurgeau încet. Mâncarea era proastă, dar şi mai rău, frigul începea să ne vlăguiască. Prost îmbrăcat, simţeam răceala în oase, în spate, în urechi şi în suflet. Nu era un lucru

neobişnuit să te scoli dimineaţa şi să găseşti apa îngheţată în butoiaş. Ce pedeapsă incredibilă şi ce chin demoralizant! Frigul ne scădea moralul chiar mai mult decât mâncarea cea mizerabilă şi ne rodea bruma de rezistenţă. Grupul nostru din Timişoara s-a gândit chiar la o altă grevă a foamei, dar ne temeam că administraţia ne va trimite vizavi, în clădirea de securitate maximă şi odată intraţi acolo s-ar fi putut să nu mai vedem niciodată fabrica. Ea însemna pentru noi un fel de dimensiune a cvasilibertăţii. Cum aveam o sobă de tuci în cameră, până la urmă l-am întrebat pe gardian de combustibil. De această dată un gardian se dovedi mai înţelegător: ne-a spus să avem răbdare, că în curând ni se vor da lemne şi cărbuni.

Îi invidiam pe deţinuţii din clădirea de securitate maximă, fiindcă auzisem că ei aveau încălzire centrală.

– Nu-i invidia, fiule, m-a sfătuit bătrânul Pleşa într-o zi. Administraţia poate să deschidă şi să închidă căldura după dorinţă. Administraţia are un control total asupra lor.

Câteva zile mai târziu am început să primim lemne şi cărbuni în fiecare zi, puţin, ce-i drept, şi încălzirea centrală s-a deschis şi ea în clădirea de securitate maximă.

Într-o noapte am fost treziţi de o explozie teribilă. Speriat, unul dintre noi a întrebat:

– Au împuşcat pe cineva? Or să ne împuşte?...

Nu! Deocamdată nu fusese nimeni împuşcat. Problema era că tocmai încălzirea centrală fusese oprită în timpul nopţii şi, cu temperaturile sub zero grade, apa îngheţase şi făcuse să explodeze un element de la calorifer. Abia atunci am înţeles vorba de duh a lui Pleşa, aceea cu controlul total al gardienilor asupra ta şi a vieţii tale...

Dintr-un motiv ciudat acea clădire mă fascina. Treaz la miez de noapte vedeam pentru o clipă conturul ei ameninţător prin deschizăturile obloanelor noastre. Parcă n-ar fi existat nimeni acolo, deşi odată, pentru o clipă am putut desluşi clar vaiete omeneşti. Fără să vreau, am rămas pironit locului la auzul acelor sunete. Mi-am zis că acolo nu se întâmplă lucruri curate şi că aş muri dacă aş fi vreodată pus în acea casă a groazei. Curiozitatea însă mă tortura.

În timpul zilei am început să spionez metodic clădirea şi pe locatarii ei atunci când erau scoşi afară. Am izbutit această performanţă prin deschizăturile mici ale obloanelor de la fereastra celulei mele. Se spunea că mulţi dintre deţinuţii de

acolo erau foşti membri ai organizaţiei legionare Garda de Fier, însă majoritatea păreau mult prea tineri ca să fi avut timpul să fie implicaţi în vreo activitate politică, fie înainte, fie chiar în timpul războiului. Existau, totuşi, câţiva membri cunoscuţi ai mişcării naţionaliste care fuseseră închişi acolo, cel puţin din ultimii zece ani. Unii luptaseră de partea lui Franco în Războiul Civil din Spania, alţii se aflau acolo încă din 1941, când generalul Antonescu rupsese relaţiile cu Garda de Fier.

Din locul meu de observaţie puteam vedea uşa clădirii şi o aripă. Când apăreau deţinuţii pentru câteva minute de exerciţiu într-o curte puţin în afara unghiului meu de observaţie, îi vedeam că nu erau acoperiţi cu pături fiindcă teoretic se presupunea că n-are cum să-i vadă nimeni. Preţ de câteva secunde circulau sub ochii mei şi aceasta mi-a fost de ajuns. Imagini groteşti ale unor oameni de odinioară, capete rase, cu chipuri palide scofâlcite, îmi apăreau totuşi ca ale unor indivizi extrem de tineri. Mă întrebam tulburat: *„Cum de-au putut fi ei închişi în acel mormânt, pentru toţi acei ani şi să fie totuşi atât de tineri?“* Nu era posibil, dar era adevărat. Celălalt lucru care m-a impresionat era seninătatea lor. Feţele lor ofilite străluceau de o lumină care era imposibil de explicat. Ce forţă le dădea acea tărie? Ce minune îi ţinea în viaţă? Ce putere era înăuntrul sufletului omenesc pe care eu nu o bănuisem până atunci? La Aiud, numai Zarca avea un regim şi mai sever, totuşi fiinţele umane găsiseră oricum şi aici forţa interioară de a îndura o atât de mare tortură şi suferinţă.

Viaţa în secţia noastră era grea, dar totuşi suportabilă, şi între timp ne-au fost aduşi în celulă încă patru oameni. Printre ei se afla un fost marinar, unul Moraru, care cunoştea italiana, şi am început să iau lecţii de la el. Era, de asemenea, şi un fost agent naval din Galaţi, unul Brad, care vorbea engleza, dar nu ştiu de ce engleza mi s-a părut prea grea ca să o pot învăţa în închisoare...

Aşteptând să fim repartizaţi la fabrică, ne omoram timpul spunând poveşti şi delectându-ne cu discuţii politice interminabile. Îmi apărea din ce în ce mai clar că cea mai mare parte a discuţiilor noastre erau speculaţii sau presupuneri naive, completând nevoia noastră de a evada din crunta realitate. Oricum, efectul lor imediat a fost salutar şi înviorător, căci ele ne-au împiedicat să ne cufundăm în abisul deznădejdii. Am înţeles că nu exista tortură mai cumplită pentru un om lipsit de libertatea lui şi ţinut în izolare decât aceea de a fi lăsat

singur cu gândurile sale, pradă îndoielilor şi neliniştilor viclene şi chinuitoare. Noi toţi aveam nevoie de ceva de care să ne agăţăm iar încrederea noastră în America şi în Vest părea să se dovedească încă o dată speranţa noastră vitală.

– Dacă America nu exista, noi trebuia să o fi inventat, spunea mucalit Brad, care era un personaj destul de cinic. Totuşi, există, şi acest lucru schimbă situaţia sută la sută, surâdea el.

Nu ne rugam mult în timpul acelor zile, dar din când în când, într-o duminică liniştită, puteam auzi un preot întemniţat în clădirea de securitate maximă, spunând o liturghie în celula sa, şi aceasta ne făcea să ne gândim la nevoile imediate ale vieţii. Târziu, într-o seară, am auzit chiar un cor de voci fredonând o melodie de dor. Încet, mulţi deţinuţi s-au alăturat şi sunetele au început să plutească în aer, părând să încălzească pereţii reci şi întunecaţii stâlpi de beton de lângă noi. Cum era de aşteptat, gardienii au intervenit să oprească muzica ce ne unise repede în acelaşi simţământ de înaltă spiritualitate. Viaţa de închisoare deschidea zăgăzuri de amintiri şi emoţii ascunse adânc în noi, apropiindu-ne mai mult.

Într-o zi şi-a făcut apariţia în celula noastră ofiţerul de serviciu şi un civil necunoscut, chipurile pentru a întocmi o listă de nume şi profesiile respective. Am aflat însă până la urmă că civilul era inginerul Biber, directorul de producţie al fabricii. Când mi-a venit rândul, mi-am dat ca profesie pe aceea de montor de cuptoare. Mi s-a spus că era mare cerinţă de astfel de lucrători şi aici puteam să-mi desăvârşesc uşor meseria. Micul meu şiretlic a rămas totuşi fără vreun rezultat fiindcă numai două treimi din codeţinuţii celulei noastre au fost scoşi afară să lucreze şi nu a fost inclus nici măcar unul singur din grupul nostru iniţial de la Timişoara.

Cum nu mai rămăsesem decât şase în celula aceea mare, am fost mutaţi pe neaşteptate într-o celulă mai mică şi ni s-a alăturat un grup de alţi opt deţinuţi. Erau toţi evrei din Moldova şi Transilvania de Nord, şi făceau parte dintr-un grup mai mare, arestat cu doi ani înainte pentru scoaterea de aur şi bijuterii afară din ţară prin contrabandă, în aşteptarea emigrării lor în Israel. În timpul anchetei, miliţia, care condusese la început interogatoriile, i-a torturat aproape dincolo de orice rezistenţă umană. Miliţia voia să scoată mărturisiri de la ei, fiindcă nu avea probe destul de solide ca să le intenteze proces. Oamenii au rezistat cu bărbăţie în faţa acestui calvar înspăi-

mântător, cu excepţia unuia numit Rotman, pe care ei l-au acuzat că a cedat în faţa torturilor şi că i-a trădat. Rotman era un om vesel, prietenos, care nu părea să-i pese prea mult de aceste acuzaţii şi continua să treacă repede pe lângă ei cu o simplă ridicare din umeri.

El mi-a destăinuit într-o zi:

– Nu toată lumea are aceeaşi constituţie din punct de vedere mental, emoţional sau fizic. Fiecare individ are propriile sale limite. N-am mai putut rezista acelor bătăi şi torturi, aşa că am cedat. Ştiu că nu sunt un erou, şi ce-i cu asta? Ce sunt cinci ani de închisoare în comparaţie cu veşnicia morţii? O picătură în ocean, asta-i tot.

Partea tragică a acestei dispute era că sentinţele lor iniţiale se bazau pe un delict de drept comun, care fusese inclus într-un plan de amnistie la puţin timp după judecarea lor. În baza acestei amnistii, ar fi trebuit să fie eliberaţi, dar în schimb, dintr-un oarecare motiv misterios, cazul a fost predat între timp Securităţii. Securitatea a arestat doi rabini şi i-a implicat pe toţi într-un aşa-zis „complot contrarevoluţionar sionist" pentru sabotarea economiei naţionale. Acest fapt i-a transformat în deţinuţi politici, împărtăşind aceeaşi soartă ca a celorlalţi din închisoare.

Nu întâlnisem niciodată evrei în astfel de condiţii, şi am căpătat un puternic simţământ de admiraţie şi respect pentru fermitatea şi credinţa lor. Printre ei se afla rabinul Fuchs din Moldova, un om cu înfăţişare de sfânt care se ruga aproape încontinuu. Ceilalţi se uneau cu el în rugăciune şi asta îmi dădea şi mie imbold să mă rog. Dar aceste sentimente ale mele n-au fost împărtăşite de gardian, un sergent major pe care noi îl poreclisem Berbecu. Într-o zi el a observat că, în opoziţie cu ordinele sale, rabinul nu-şi răsese perciunii. Fiindcă a refuzat să execute porunca lui, Berbecu şi alţi doi gardieni l-au pus pe Fuchs într-o cămaşă de forţă şi l-au ras chiar ei. Câteva zile după aceea sergentul major a trecut din nou pe acolo şi în bătaie de joc i-a întrebat pe evrei cum de reuşiseră să intre în puşcărie, când mulţi dintre confraţii lor din ţară erau membri de frunte ai Partidului. Exista un dram de adevăr în sarcasmul lui, deşi era o ironie amară venită tocmai de la un gardian.

Evreii, fiind victimele persecuţiilor naziste, îşi puseseră toate speranţele în Uniunea Sovietică şi intraseră în număr mare în Partidul Comunist Român, după cel de-al doilea război mondial. Deoarece mulţi dintre ei aveau o educaţie înaltă, n-au

întâmpinat nici o dificultate să ajungă pe cele mai înalte trepte în ierarhia Partidului, mai ales că numărul total de membri ai Partidului Comunist în acea vreme nu se ridica la mai mult de o mie, cea mai mare parte neinstruiţi, fără cultură, tovarăşi. Poziţia în frunte, era riscantă şi instabilă. Mai târziu, unii dintre ei au fost acuzaţi şi chiar închişi pe diferite motive. În cele din urmă, cea mai mare parte a evreilor au fost deziluzionaţi de noul regim şi au început să părăsească ţara.

La începutul anilor cincizeci, mulţi evrei mai erau încă în poziţii proeminente. Directorul închisorii Aiud, de exemplu, locotenent colonelul Ştefan Coler, era evreu. Fusese voluntar, de partea comuniştilor, în timpul Războiului Civil din Spania, unde chipurile fusese rănit. Potrivit zvonurilor, era o rudă apropiată a lui Leonte Răutu, un evreu basarabean şi un lider de frunte al Partidului.

Într-o zi, un om foarte cult, de vârstă mijlocie, care era unul din camarazii mei de celulă evrei, a rugat insistent să i se permită să-l vadă pe director.

– E doar evreu ca şi noi, a declarat el. Trebuie să aibă oarecare înţelegere pentru noi.

Tot ce a obţinut, însă, au fost doar câteva zile de arest izolat. Prietenii mei evrei au rămas în aceleaşi condiţii şi doreau să plece din Aiud cât mai curând cu putinţă.

Ceea ce admiram cel mai mult la ei era comportarea lor civilizată. Sufereau în puşcărie ca noi toţi, dar nu-şi arătau niciodată necazurile şi durerile. Erau, de asemenea, şi asta a fost pentru mine un lucru profund tulburător, primii oameni care nu şi-au pus speranţe nici în America şi nici în izbucnirea unui război împotriva Uniunii Sovietice. Ştiau ei ceva ce nouă ne era necunoscut? Cu toate acestea, în ciuda pesimismului lor cu bătaie scurtă, nu l-am văzut niciodată pe vreunul din ei mâhnit pe o perioadă lungă de timp. Păreau să-şi adune speranţa din chiar adâncurile suferinţei, aşa cum făcuseră deţinuţii din clădirea de securitate maximă. Exista, în mod hotărât, ceva mai mult în viaţa de închisoare decât observam eu. Şi erau atâtea de învăţat în fiecare zi...

Eu sufeream cel mai mult de frig şi de foame, dar am hotărât să încep să mă autoîntăresc şi să rezist. Nu era uşor. Unul dintre gardieni ordona deseori ca gamelele noastre să fie umplute numai cu supă lichidă şi depunerile solide rămase în cazanul cu mâncare să fie aruncate jos, la canal. Eram cu toţii groaznic marcaţi de foame, şi m-a prins îngrijorarea când am

văzut că mă clatin pe picioare de fiecare dată când mă ridicam. Luptam cu mine să-mi revin, apucându-mă strâns de fierul de la marginea patului.

Când se dădea mămăligă sau pâine, şi asta de două ori pe săptămână, porţiile erau totdeauna tăiate în mod inegal. Asta dădea naştere la discuţii, aşa că am hotărât să stabilim o regulă prin care să ne vină rândul fiecăruia la prima alegere. De obicei diferenţele de mărime erau mici, dar certurile tot izbucneau şi asta era singura cale de a preveni meschinele discuţii.

Într-o zi, eu şi prietenul meu Grasu, am fost lăsaţi să alegem între noi ultimele două porţii de pâine. Trebuia să aleagă el mai întâi. În loc să-l las să ia bucata aşa cum stabilisem, am înşfăcat brusc ceea ce mi s-a părut mie a fi porţia ceva mai mare. El, fie că n-a observat, fie că a preferat să tacă, dar eu am simţit din plin vinovăţia şi necinstea gestului meu lacom, egoist. A fost punctul cel mai de jos pe care l-am atins în stima faţă de mine însumi şi mi-am jurat să nu-l mai repet. După aceea, când foamea îmi sfâşia măruntaiele, gândurile mele mă duceau întotdeauna înapoi la colegii mei mult mai nefericiţi din clădirea de securitate maximă sau la evreii care sufereau în tăcere. Aceste gânduri, în timp ce mă umpleau de milă şi de groază, mă şi încurajau să urmez exemplele lor luminoase de demnitate şi respect de sine care mi le ofereau acei oameni. Încet, am început să-mi dau seama că teama şi neliniştea depăşesc cu mult realitatea efectivă a privaţiunilor şi suferinţelor când ele au intervenit, oricât de dure şi crude au fost. Când au venit cu adevărat vremurile de încercare, m-am descurcat totdeauna mai bine decât mă aşteptasem.

Într-o zi ne-a venit la urechi un zvon vag, contradictoriu. Fusese transmis prin ziduri, cu bătăi Morse din celulă în celulă. În mod vădit avuseseră loc la Budapesta încleştări violente între populaţia locală şi sovietici. Una din sursele noastre afirma că trupele sovietice se revărsau în România şi înapoi în Uniunea Sovietică, pe când alte surse declarau că revolta fusese crunt înăbuşită. Mult mai târziu însă am putut avea o imagine mai clară a acelei curajoase revolte, împreună cu veştile şocante ale atitudinii puterilor occidentale care nu reuşiseră să intervină.

În cele din urmă, la mijlocul lui decembrie visul nostru mult aşteptat a devenit realitate. Am fost vizitaţi din nou de ofiţerul de serviciu şi de directorul fabricii, iar un grup dintre noi, între care se aflau Grasu şi cu mine, am fost scoşi afară din celulă.

Ca de obicei ne-am strâns mâinile cu prietenii noştri evrei, fără a ne mai întâlni vreodată.

Pe când mergeam în pas alergător de-a lungul coridoarelor şi al gangului ducând la fabrică, după ce am trecut printr-o altă poartă grea şi într-o curte mare, am scos toţi un oftat general de uşurare. Intram într-un nou „capitol" al vieţii mele.

10

Crăciunul în fabrica închisorii

Nici un zăvor la uşi, deţinuţi deplasându-se prin curte: nu-mi venea să cred! Cvartalele de locuit erau despărţite de fabrică printr-un gard de sârmă ghimpată, dar în faţa ochilor se deschidea un teren, totuşi!

Era o zi rece, însorită. Cerul sclipea albastru-azuriu frumos, şi dealurile care se înălţau de pe Valea Râului Mureş, înconjurând Aiudul, tăceau acoperite de podgorii. Să poţi vedea păsări zburând şi câţiva pini înalţi ridicându-şi mândri vârfurile lor conice deasupra acoperişurilor cu ţigle ale caselor... Ce fericire nesperată! Sunetele palpitante ale turnătoriei răsunau ritmic ca un ecou, şi la celălalt capăt al curţii, se puteau zări bucătăriile în care câţiva deţinuţi erau ocupaţi cu pregătirea mâncării pentru seară.

Pe neaşteptate, cineva mă apucase de mânecă. M-am întors şi am zărit cu mirare faţa zâmbitoare a unui fost camarad de celulă de la Timişoara, pe care îl mai întâlnisem pentru scurtă vreme. Am rămas uluit când m-a întrebat dacă aveam ceva veşti despre Nic Dima! Mi-am dat seama că nu mă mai recunoştea, dar nu m-am arătat surprins. Pierdusem peste douăzeci de kile, faţa îmi era pământie, şi fusesem ras în cap. La confuzia asta se mai adăuga şi faptul că îmi crescuse o mustaţă subţire, lăsată în jos. După toată întâmplarea, am început să râdem vârtos, înveselindu-i cu povestea asta pe toţi.

Un sergent ne-a întrerupt curând, luându-ne în calitate de nou-veniţi la magazie, unde ni s-au dat zeghi noi. Era pentru prima oară în viaţă, când deveneam proprietarul a două seturi de îmbrăcăminte, căci mizeria şi lipsa de haine din primii zece ani de regim comunist mă împiedicaseră să am mai mult de un

costum. Uniformele curate trebuiau să fie lăsate însă în dulapuri, la intrarea în fabrică, înainte de începerea fiecărui schimb. Uniformele numai petice, zdrenţuite, vechi, pe care le purtaserăm până atunci, au devenit hainele noastre de lucru.

Odată instalat între noii mei colegi, am început să întreb de fratele meu, dar oamenii pe care-i întrebam, nu ştiau nimic de el, şi spre dezamăgirea mea, nu lucra aici, în fabrică. Veştile m-au întristat şi am început să mă tem de cel mai rău lucru: *dacă el este la Zarca, în acel loc îngrozitor?*

Auzind de sosirea lui Grasu şi a mea la fabrică, Hans s-a grăbit să ne întâmpine imediat după apel. Mi-a spus că întrebase şi el de Ion şi găsise doi oameni care îl ştiau de la Jilava.

– Încetează cu grijile, Nic, era în formă bună, trebuie să fie bine.

– Da, am răspuns, dar mi s-a spus că e la Aiud, şi mi-e teamă că asta înseamnă Zarca!

Hans n-a izbutit să mă ajute să mă simt mai bine cu privire la oribila posibilitate, dar a adăugat:

– Nu văd nici un motiv ca să fie la Zarca, dar ştiu că există câţiva deţinuţi printre noi care au cunoscut Zarca pentru un timp şi zău că par să fie zdraveni şi normali.

Încurajarea lui nu nu m-a încălzit prea mult. În acea primă seară din fabrică, am umblat mult şi am stat de vorbă în faţa dormitoarelor până noaptea târziu, cu toate că era destul de rece.

Fabrica era practic o anexă a închisorii. Fusese extinsă de-a lungul anilor ca urmare a cererii crescânde pentru produse de metal şi lemn, de care avea nevoie uriaşul sistem al puşcăriilor şi lagărelor de muncă din România comunistă, precum şi datorită prezenţei mâinii de lucru ieftine. La început existaseră doar o serie de ateliere sărăcăcioase, apoi fabrica se extinsese continuu, ca în 1956 să aibă propria sa forjă, turnătorie, secţii de prelucrare a metalului, ateliere de tâmplărie şi tinichigerie, o unitate pentru căptuşirea cu cărămizi a sobelor de fier, şi alte ateliere mai mici.

Acum, lucram în fabrică aproximativ cinci sute de oameni. Eram cazaţi în cinci mari dormitoare, amplasate cu faţa spre curtea interioară. Dormitoarele erau aşezate unul lângă altul şi aveau propria lor curte. Deţinuţii care se ocupau cu întreţinerea plantaseră o mică pajişte, care, chiar dacă avea mai mereu iarba galbenă, însemna totuşi un petec de verdeaţă, o surpriză neaşteptată.

Deşteptarea era la ora cinci, urmată de o masă de dimineaţă iar apoi de apel, la ora şapte. Schimbul de lucru era de zece ore pe zi, cu o întrerupere de circa o oră pentru masa de prânz. Apelul de seară era de asemenea la şapte, când se schimbau gardienii, apoi urma cina. În sfârşit, eram încuiaţi în curtea interioară, şi în mod normal se zăvorau dormitoarele înainte de ora zece, pe tot timpul nopţii.

Prima seară de sâmbătă am petrecut-o împreună cu Hans, care mi-a făcut cunoştinţă cu prietenii lui. Unul dintre ei, Ştefan Socianu, un om spre patruzeci de ani la acea vreme, părea să se bucure de o situaţie privilegiată în rândul celorlalţi deţinuţi. Ne-a luat sub aripa lui, şi de la bun început ne-a prezentat mai multor oameni pe care i-am simţit a fi intelectuali de marcă.

Existau câţiva profesori universitari, foşti ofiţeri de armată, inclusiv un general, foşti diplomaţi, câţiva preoţi şi pastori, şi mulţi studenţi care fuseseră arestaţi în timp ce se aflau la facultate. Erau, de asemenea, mulţi meseriaşi şi o sumedenie de ţărani. Era ca şi cum cei mai buni români din ţară se adunaseră într-o convenţie specială la Aiud. Socianu era un om foarte politicos, folosind titluri şi vechea etichetă. El ne spunea fiecăruia dintre noi „domnule" şi mă făcea să mă simt mândru de a fi făcut parte dintr-un astfel de grup. Foarte puţini oameni din Aiud aveau condamnări mai mici de cinci ani, şi o singură dată am descoperit un deţinut politic condamnat la un an şi şase luni. Scurtimea sentinţelor noastre nu ne izola. Din punctul de vedere al „adevăraţilor" condamnaţi politici, aceia cu sentinţe de cel puţin zece ani, faptul că noi respingeam comunismul şi ne găseam acolo pentru asta, era suficient ca să meritäm respectul lor.

Apoi, cea mai mare parte a zilei următoare, duminica, mi-am pierdut-o vizitând celelalte dormitoare, făcând mai multe cunoştinţe şi schimbând o mulţime de informaţii. Până în acea clipă, ştiam deja multe lucruri, atât din închisoare cât şi din afară, iar câţiva dintre colegii de acolo mă chestionaseră despre cunoştinţele mele. Nu cumva eram un agent plasat printre ei ca spion? Simţind o oarecare rezervă din partea unuia sau doi oameni, mi-am amintit de sfatul lui Ţăranu de a vorbi mai puţin şi a asculta mai mult, şi mi-am dat seama cât de repede îl uitasem.

Duminică seara mă plimbam sub cerul înstelat, admirând puterile cereşti şi vorbind cu alţii. Luna strălucea şi seara era

uimitor de luminată pentru mine, care nu mai văzusem cerul nopţii de atâta vreme. Nu puteam să nu-mi imaginez că aceeaşi lumină a lunii luneca şi deasupra acoperişului părinţilor mei, şi că poate ei priveau în acea clipă aceleaşi stele scânteietoare. Aceasta m-a făcut să mă simt mai aproape de ei.

Am adormit într-un târziu, şi asta cu greu. În primul rând, eram dornic să încep să lucrez, şi în al doilea, mâncasem prea mult în timpul zilei, în special la masa de seară, când unii deţinuţi îmi dăduseră porţia lor de terci de mălai cu marmeladă. Porcăria asta începuse să fermenteze, cred, iar pântecul îmi stătea gata să plesnească.

Sosi, în sfârşit, dimineaţa zilei de luni şi furăm treziţi la ora cinci, de urletul strident al sirenei. Ne-am spălat repede într-un spălător comun, alcătuit din două ţevi prinse de-a lungul pereţilor, şi având numeroase găuri gen „stropitoare" din care apa ţâşnea continuu. Avantajul era că mai mulţi deţinuţi puteau să se spele în acelaşi timp. Lângă spălător exista, de asemenea, un closet pentru fiecare dormitor şi le-am găsit incredibil de civilizate şi de igienice pentru o puşcărie.

După micul dejun, care s-a dovedit a fi de departe mai bun decât cele pe care le avusesem, şi apel, am fost duşi în pas alergător la diferite secţii ale fabricii. Am fost luat cu alţi doi oameni din grupul meu să lucrez la atelierul de lăcătuşerie. Eram acolo patruzeci de „ucenici"-deţinuţi, numai doi dintre noi fiind lăcătuşi de meserie. De prisos să mai spun că eu nu eram altceva decât un începător total neîndemânatic, fiindcă nu ţinusem vreodată în mână o sculă sau unealtă. Aceasta nu părea să-i deranjeze pe nici unul din colegii mei, astfel că am reuşit să ţin piept celor zece ore de lucru ale zilei, cât am putut de bine.

Fabrica era destul de mare, şi cu toate că trebuia să stăm şi să lucrăm în secţiile noastre, deplasările se puteau face oarecum fără oprelişti. Acest lucru era înlesnit şi de faptul că singurele toalete se aflau în curtea mare, centrală, unde se găseau depozitate şi fel de fel de materiale. Îndată ce m-am asigurat de obstacole şi pericole, am început să mă deplasez încoace şi încolo. Unele ateliere aveau acces la curtea mare spre dormitoare, în timp ce altele aveau acces la curţile mai mici de lângă zidul care împrejmuia închisoarea. La început n-am îndrăznit să mă aventurez, totuşi, spre astfel de zone vizibile. Dinăuntrul atelierului de lăcătuşerie, puteam vedea nu numai zidul închisorii, dar şi fâşia de pământ greblată fin de lângă el

şi gardul interior de sârmă ghimpată cu semnul „ŢINE DEPARTE. ÎMPUŞCARE FĂRĂ SOMAŢIE." Se vedeau, de asemenea, două turnuri de pază, iar unul din ele era foarte aproape, astfel încât am putut uşor observa proiectoarele şi gardianul de securitate din turn, înarmat.

– Tinere, mi-a atras atenţia cu bunăvoinţă un camarad de detenţie, nu te uita aşa de insistent la gardian. Nu le place, şi propriii noştri gardieni pot să-ţi facă rău.

A fost prima oară când am putut să-i văd atât de bine pe acei gardieni, şi Doamne, erau foarte tineri, cam de vârsta mea. *Ce putea să le treacă prin cap?* m-am întrebat mâhnit.

Mai târziu, m-am dus în curtea centrală pentru materiale, şi de-acolo am putut studia pentru prima dată cu atenţie din diferite unghiuri, celelalte clădiri înalte din complexul închisorii. Unele din ele erau destul de impresionante, dar văzute din afară păreau ca dintr-o altă lume. Şi chiar erau. *De ce era mult mai bine aici în fabrică, în timp ce oamenii din celelalte zone ale complexului zăceau condamnaţi la o moarte lentă?* Nu eram sigur că răspunsul la această întrebare e cel corect, dar nu m-am putut opri să fac diverse presupuneri.

Era clar că închisorile politice din România comunistă începuseră imediat după ocupaţia sovietică, atunci când o mulţime de militari şi demnitari fuseseră arestaţi pentru crime de război. Apoi, odată la putere, ca parteneri la început, comuniştii au forţat arestările unor lideri aleşi, cunoscuţi pentru atitudinile lor ferme. De la sfârşitul lui 1947, când noul regim şi-a asumat puterea totală, au început totuşi arestări masive, şi o teroare fără seamăn a cuprins închisorile până în 1954. Moartea lui Stalin şi Conferinţa de la Geneva au adus o oarecare destindere, nu numai afară, dar şi în închisori. În sfârşit, se zvonea că revolta ungară, despre care noi acum ştiam mai multe, îi făcuse pe liderii comunişti nesiguri de cea mai bună cale a lor pentru viitor. Era o perioadă de nesiguranţă şi chiar de confuzie. Un alt zvon vehicula ideea că devenind membru al Naţiunilor Unite, guvernul de la Bucureşti promisese să elibereze pe toţi deţinuţii politici şi pretinsese că ţinea doar criminalii înrăiţi în puşcărie. Dinadins, fabrica de la Aiud semăna cu o vitrină pentru o posibilă inspecţie internaţională. Oricum ar fi fost cazul, şi indiferent de lungile ore de lucru, pentru moment viaţa în fabrică era aproape de invidiat, faţă de ce îndurasem mai înainte, iar eu m-am grăbit să profit de ea.

După prima săptămână de lucru, eram complet istovit. Am găsit acest schimb de zece ore atât de epuizant încât abia aşteptam să mă întorc la dormitor şi să mă prăbuşesc pe patul meu. Exista de obicei destulă hrană, dar era uniform de anostă – arpacaş cu bucăţele de burtă, fasole, şi rareori carne, şi cam un sfert de kilogram de pâine pe zi – fără a ni se da niciodată vreun fel de legume sau fructe. Pe timpul şederii mele la fabrica din Aiud, la sfârşitul fiecărei luni se înmânau cartele de raţii fiecărui deţinut, potrivit cu norma de lucru pe care o realizase. În timp ce valoarea monetară a unei cartele de raţie lunară era echivalentă doar cu salariul pe o zi sau două al unui muncitor obişnuit, liber, cartelele astea erau de fapt valoroase pentru noi. Ele puteau fi comercializate la cantină pentru zahăr, biscuiţi, marmeladă, şi alte câteva produse alimentare. Cel mai important articol, totuşi, îl constituiau ţigările. Accesul la ele era într-adevăr un lux, chiar dacă aproape orice altceva aveai asigurat, graţie regimului vieţii de închisoare.

Îndată ce am izbutit să-mi înfrâng puţin acea oboseală iniţială, am început să particip la activităţile de seară. Acestea nu erau altceva decât discuţii asupra unor subiecte diferite de cunoaştere, ca, de pildă, lecţii de limbi străine sau unele prelegeri ocazionale ţinute de deţinuţi bine informaţi. De foarte mare popularitate mi se păreau prezentările cu privire la diferite subiecte istorice şi de filosofie, expuse de către foşti profesori universitari. De obicei, oamenii se adunau în grupuri mici potrivit intereselor şi preferinţelor sub cel de-al doilea rând de paturi al priciului, departe de ferestrele unde gardienii de afară ar fi putut să-i observe.

Treptat, mi-am dat seama că unele dormitoare aveau în acest sens o activitate mai susţinută decât altele. Grasu şi cu mine fuseserăm repartizaţi în dormitorul 1, unde majoritatea deţinuţilor era mai în vârstă şi evident mai puţin activă. Mi se păreau, totuşi, izbitor de manieraţi şi amabili, ca şi cum ar fi trăit într-un palat. În fond, existau printre ei un ex-secretar de stat şi câţiva oameni care funcţionaseră la fostul palat regal al României. Hans, însă, care locuia în dormitorul 4, unde erau cazaţi aşa-zişii mineri, tot insista ca Grasu şi cu mine să ne mutăm împreună cu el. Căci la el în dormitor, deţinuţii erau mai tineri şi atmosfera era mai vioaie. Simt nevoia să declar aici în mod deschis referitor la relaţiile dintre noi, cei aflaţi în detenţie, că homosexualitatea era total necunoscută în închisorile politice româneşti. Ar fi fost, chipurile, practicată în

rândurile condamnaţilor de drept comun, însă deţinuţii de înaltă ţinută morală o considerau ca pe ceva total respingător şi ca atare nici nu-şi permiteau să discute vreodată despre ea.

Transferul dintr-un dormitor în altul era o problemă simplă. De regulă, autorităţile închisorii nu se implicau în aranjarea deţinuţilor în dormitoarele fabricii, atâta vreme cât nu existau probleme la apel. Pentru ei, eram doar nişte numere, roboţi vii lucrând în fabrică. Apelul de la ora şapte la sfârşitul unei zile de lucru însemna de multe ori un adevărat exerciţiu de numărătoare pentru gardienii noştri şi asta câteodată, ne făcea să râdem. Noi trebuia să alcătuim formaţii sau plutoane de cincizeci de oameni, iar doi gardieni ne numărau de la cele două capete, sub supravegherea ofiţerului de serviciu. Celor prezenţi în formaţie, trebuia să li se adauge şi cei care nu lucrau încă sau erau bolnavi sau existau în blocul de pedeapsă. Uneori gardienilor le ieşeau numere diferite şi din pricina asta operaţia număratului trebuia să fie repetată de câteva ori. Odată, un sergent etnic maghiar a renunţat să mai numere în româneşte şi a sucit-o spre kilenc (nouă) în limba lui natală. Toată lumea a izbucnit în râs şi după aceea l-am poreclit *Kilenc*. Apelul de la zece seara era totuşi mai uşor, fiindcă la ora aceea, fiecare se afla la locul său, zăvorât pentru noapte.

Mutarea noastră în dormitorul 4 s-a dovedit a fi cel puţin pentru mine o experienţă crucială. Mi-a deschis ochii spre un vast câmp de reacţii umane revelate în condiţii de presiune fizică şi morală fără egal. Din cei aproape o sută de deţinuţi din noul dormitor, cam şaizeci ispăşiseră mai mulţi ani lucrând în minele de plumb mortale, din nordul României. Dintr-un motiv inexplicabil se produsese o pană în transport la sosirea lor în staţia de cale ferată şi li s-a impus să meargă pe jos, în lanţuri, de la gară până la puşcărie. Acest grup sfâşietor, târându-şi lanţurile pe străzile Aiudului, a stârnit profunda indignare a oamenilor şi a trebuit să fie aduse trupe care să împrăştie mulţimile furioase a căror demonstraţie de simpatie cu deţinuţii nu putea fi tolerată de autorităţi.

Aceşti oameni supravieţuiseră unora din cele mai aspre şi mai degradante condiţii, lucrând în mine, şi caracterul lor fusese călit de mizeria şi pedeapsa brutală de acolo. Printre toate vicisitudinile soartei învăţaseră virtuţile unităţii şi frăţiei umane ca mijloc de a învinge acele condiţii aproape de nesuportat. Aici, la Aiud, li se încălziseră sufletele în relativ

destinsa atmosferă de cvasi-libertate, deşi continuau să se pregătească din punct de vedere spiritual pentru orice tortură sau calvar care ar fi putut să vină.

Ne-am adaptat destul de uşor la acest nou climat, şi exemplele oferite de aceşti oameni în comportarea lor de fiecare zi era o sursă permanentă de inspiraţie pentru noi. Categoric, noii noştri camarazi erau de o calitate chiar mai aparte decât majoritatea celorlalţi condamnaţi politici pe care îi întâlnisem. Mulţi dintre ei erau intelectuali, dar unii erau simpli muncitori calificaţi şi ţărani, acei ţărani cu frica lui Dumnezeu, indivizi zdraveni care au stat la temelia celei mai mari părţi a civilizaţiei est-europene.

Dacă o societate marxistă se bazează pe linguşirea faţă de un mic grup de tirani, în acest caz societatea asta avea o sarcină aproape imposibilă de a-i dezrădăcina şi a-i distruge pe aceşti stejari printre care trăiam eu acum. Comunismul nu va prospera niciodată atâta vreme cât astfel de suflete mari continuă să existe. *Dacă astfel de oameni sunt eliminaţi din societate, ce va deveni ţara?* mă întrebam cu o teamă îngrozitoare asupra unui astfel de viitor al ei.

Aceşti mineri se deosebeau de majoritatea deţinuţilor. Deşi tineri, cei mai mulţi în jurul vârstei de treizeci sau patruzeci de ani, ei revelau o comportare înţeleaptă, a unor oameni mai în vârstă şi mai ştiutori. Optimismul lor venea în cea mai mare parte din credinţa în Dumnezeu, deşi ei nutreau deopotrivă convingerea că un război între superputeri era inevitabil. Erau mai puţin optimişti decât oameni ca mine care credeau că un război e pe cale de a izbucni în orice moment. Din acest punct de vedere, părerea lor nu mă liniştea deloc deocamdată. Dimpotrivă, datorită nerăbdării mele juvenile din acea vreme, mi-au sporit doar zbuciumul şi tristeţea. Mă vedeam putrezind în puşcărie timp de doi ani, şi chiar mai rău, părăsind închisoarea dar urmărit de acelaşi sistem opresiv ca mai înainte. Ce voi face eu, din nou, sub comunişti? Din fericire, existau mulţi deţinuţi care sperau încă în Occident şi nu eram deci singurul cu acest suport moral.

Sfârşitul lui decembrie a fost geros şi cu zăpadă, şi m-am trezit foarte prins de studierea germanei şi latinei. Mă apucasem de latină mai ales, din dorinţa de a-mi lărgi orizontul cultural. Am învăţat bunăoară „Tatăl Nostru" pe dinafară în şase limbi, precum şi „Ave Maria" şi „Crezul". Am memorat de asemenea versuri din Virgiliu şi Ovidiu, fiindcă în puşcărie

exista convingerea predominantă că învăţarea literaturii clasice pe de rost constituia una din cele mai bune căi pentru a studia o limbă străină. Comuniştii întrerupseră învăţarea limbii latine, şi am rămas frapat de asemănarea ei cu româna. Acum am înţeles de ce noul regim o scosese din programul de învăţământ al şcolilor – latina asigura o puternică legătură între poporul român şi Occident.

Studierea de limbi străine era larg răspândită printre noi. Şi nu pentru că ar fi fost dictată de o nevoie imediată, ci pentru că era cea mai uşoară metodă de a ne ţine minţile treze şi ocupate şi de a omorî timpul. Existau totodată mulţi oameni cu o educaţie aleasă, doritori să îi ajute pe alţii. Cei mai mulţi dintre intelectualii români vorbeau franceza în acea vreme, iar mulţi vorbeau engleza sau germana şi chiar italiana şi spaniola. Nu am întâlnit acolo niciodată pe cineva care să studieze rusa, deşi odată, Biber, directorul fabricii i s-a adresat în mod sarcastic unuia dintre deţinuţii pe care îl prinsese învăţând cuvinte englezeşti în birou:

– De ce nu înveţi rusa? Tot mai aştepţi să vină americanii? Bagă-ţi bine asta în cap, când o fi să vină americanii, vor veni să ne ajute pe noi, nu reacţionari de-alde tine!

Această remarcă s-a răspândit repede printre deţinuţi şi reacţia a fost o neîncredere totală. De ce să-i fi ajutat americanii vreodată pe comunişti?

Am început treptat să mă deprind cu lucrul în fabrică, deşi cu greu am reuşit să-mi îndeplinesc norma de muncă. Păream nu doar slab fizic ci şi predispus la accidente. În primele două săptămâni a trebuit să cer permisiunea de câteva ori ca să merg la infirmerie. Din fericire, rănile mele erau fără importanţă, băşici, degete zdrobite, un şpan în ochi sau o aşchie sub unghie.

Infirmierul fabricii era un tip scund şi-şi avea locul într-un colţ al curţii centrale, aproape de celulele de pedeapsă. Era despărţit de restul curţii de un gard de sârmă ghimpată, şi avea propriii săi gardieni. Fost student la medicină, doctorul Dobre, condamnat politic, răspundea de infirmerie. Câteodată, unul dintre acei doctori oficiali ai penitenciarului venea să inspecteze infirmeria noastră, şi îndeobşte cele mai grave cazuri erau internate la spitalul închisorii.

Într-o seară, înainte de Crăciun, am trecut de partea cealaltă la dormitorul 1 ca să stau de vorbă cu părintele Banu. Doream să-mi purific conştiinţa de unele îndoieli şi gânduri fluctuante. Preotul era un om cu vederi largi şi foarte înţele-

gător. M-a întrebat dacă mi-am spus rugăciunile cu regularitate, şi când i-am mărturisit că ştiam numai câteva s-a oferit să mă înveţe şi alte rugăciuni. Acest fapt a făcut ca între părintele Banu şi mine să se stabilească o legătură spirituală strânsă nu numai pe teme religioase, ci şi pentru că aveam cam acelaşi câmp larg de interese. Bunăoară, el m-a sfătuit să încerc şi să învăţ pe de rost cât mai multe cântece şi poezii din închisoare, nu numai din cauza frumuseţii lor de a transmite mesaje ale suferinţei umane, speranţă şi credinţă, ci şi datorită valorii lor literare, care trebuia să fie păstrată. În condiţiile aspre în care trăiam noi, fără nici un fel de materiale de scris şi cu riscul permanent de a fi percheziţionaţi, devenise o datorie morală să ne reamintim aceste creaţii spirituale ale sufletului uman pentru folosul generaţiilor viitoare. Imediat după Crăciun, mi-am propus să culeg şi să păstrez în memorie cât mai multe din aceste cântece şi poezii.

Mari poeţi ai Aiudului erau Radu Gyr şi Nichifor Crainic. Faima lor devenise bine cunoscută cu mult înaintea arestării dar, aici, în închisoare, talentul lor s-a ridicat la înălţimi aproape cereşti de chin şi frumuseţe. Poemele lor au fost smulse din chiar străfundul suferinţei umane, credinţei în Dumnezeu şi iubirii de ţară.

Comuniştii i-au ţinut pe cei doi poeţi în puşcărie vreme de cincisprezece ani. După ce au îndurat chinuri inimaginabile, ambii au murit curând după eliberarea lor. Cea mai mare parte a operei lor poetice a fost creată în închisoare.

Memorizarea poeziilor lor crease o puternică legătură între deţinuţi şi sporise în mod considerabil sentimentul nostru de unitate şi rezistenţă colectivă. Am petrecut astfel multe ore recitându-le poeziile sau ascultându-i cum îşi recitau versurile unul altuia. Era o formă precisă de refugiu, de evadare spirituală, deşi mulţi dintre noi o vedeau numai ca o expresie naturală a simţămintelor noastre. Practic, fiecare dintre noi cunoştea cel puţin câteva poezii sau fragmente de versuri favorite, dar unii se dovediseră a fi adevărate depozite de comori. Petre David, de exemplu, ţăran din părţile Transilvaniei, cunoştea cel puţin două sute de astfel de poezii şi cântece, iar multe din ele erau balade. Din acest punct de vedere el era cel „mai bogat" dintre noi, şi compania lui era mult căutată.

Deoarece se apropia Crăciunul, munca la fabrică se făcuse mai aspră şi supravegherea devenise mai strictă. Aşa se întâmpla totdeauna în ajunul sărbătorilor creştine, naţionale, şi

chiar comuniste, de parcă autorităţile închisorii credeau că astfel de zile erau mai probabile să determine cine ştie ce agitaţie internă. Erau adăugate gărzi suplimentare la schimburile obişnuite, şi se dublau gărzile de securitate care patrulau pe terenurile şi zidurile închisorii. Aceste măsuri mergeau mână în mână cu înrăutăţirea bruscă a hranei, cu percheziţii corporale repetate, şi cu inspecţii surpriză ale dormitoarelor, în special când noi eram la lucru, în fabrică.

Ziua de Crăciun, desigur, era o zi obişnuită de lucru aşa cum era pentru oricine din afara închisorii. Aşa-numitele „Sărbători de Iarnă" includeau numai Anul Nou. În „Curtea Marii Închisori", cum era numită România în general, în chip zeflemitor de către deţinuţi, sărbătorile de iarnă cuprindeau de asemenea ziua de 30 Decembrie, ziua când Regele Mihai fusese silit să abdice de pe tron.

– Vedeţi, fraţilor, spusese un preot odată, aceşti comunişti sunt capabili să creeze ceva original. Pentru ai descumpăni pe oameni şi ai îndepărta de tradiţiile lor creştine, au venit cu 1 Mai pentru a înlocui Paştele şi cu rusescul Moş Gerilă pentru a-l înlătura pe Moş Crăciun al nostru şi Crăciunul. Poate că după ce noua generaţie va uita vechile tradiţii, ei vor înfiinţa o nouă religie în jurul corpului mumificat al lui Lenin. Ei bine, fraţi creştini, asta va fi tot ce vor reuşi vreodată comuniştii să ne ofere. Moarte permanentă, congelată în timp din partea unui fals profet, numit Karl Marx. Noi creştinii credem în înviere. Noi nu dorim să ne păstrăm trupurile veşnic. Noi dorim să ne păstrăm sufletele şi Iisus ne-a făgăduit să ne salveze. Nu există compromis între religia noastră şi ideologia marxistă.

Astfel de discuţii şi păreri erau obişnuite printre deţinuţi şi înainte de Crăciun deveneau mai religioase în conţinut.

Ne-am trezit pe 25 Decembrie într-o atmosferă plină de veselie. Au urmat o mulţime de urări, strângeri de mână şi îmbrăţişări frăţeşti în dormitor şi în spălător, în timp ce ne pregăteam de muncă. Când mi-am făcut patul, am găsit un pacheţel cu mâncare – jumătate de pâine, o felioară de şuncă şi o bucată subţire de brânză, toate vârâte cu grijă sub pernă. Un bilet prins de pacheţel spunea, într-un scris frumos de mână, „Fie ca noi, toţi, să sărbătorim Crăciunul următor în libertate!" N-am ştiut cine a putut fi binevoitorul donator al acestui cadou.

Seara după lucru, mulţi dintre noi ne-am adunat în dormitorul 2, unde preoţii au oficiat Liturghia, şi toţi ne-am alăturat colindelor de Crăciun. Părintele Negrea a ţinut o scurtă predică invitându-ne să ne păstrăm moralul ridicat şi să acceptăm prezentul ca o cale de a ne răscumpăra sufletele.

Majoritatea oficierilor religioase au fost făcute de grupuri confesionale mai mici, dar mulţi dintre noi am încheiat ziua în dormitorul 2 recitând poezii patriotice ori de închisoare sau cântând cântece religioase şi laice. Foarte admirat pentru imnurile sale religioase era un cor mic, alcătuit în cea mai mare parte de baptişti din Transilvania. Erau ţărani români întemniţaţi nu pentru credinţa lor, ci pentru a fi luptat împotriva comunismului şi de aceea erau foarte respectaţi.

Am fost norocoşi ca în noaptea aceea să avem de serviciu pe cei mai înţelegători şi liberali dintre toţi gardienii noştri. Se mai puteau găsi fiinţe umane cumsecade chiar şi în acele locuri de iad. Evident, ei ne-au văzut strânşi laolaltă, însă dintr-un motiv oarecare, nu au intervenit. Astfel de atitudini, care se întâlneau foarte rar, însemnau pentru noi cele mai bune daruri de Crăciun pe care le-am fi putut primi. Exista încă loc pentru compasiune umană şi înţelegere frăţească în infernul comunist? Putea el să se schimbe treptat şi să dobândească un chip uman? Pentru moment, oricare ar fi fost motivul, gestul lor aducea ceva speranţă în inimile noastre.

Am salutat Anul Nou în exact aceeaşi manieră, deşi de această dată sărbătorirea nu avea armonii superioare religioase. În schimb, am întâmpinat cu entuziasm sosirea a ceea ce mulţi dintre noi credeau a fi fost faza finală a întemniţării noastre, şi am discutat diferite planuri şi proiecte pe care aveam să le începem după eliberarea noastră. Majoritatea dintre noi erau ferm convinşi că 1957 avea să fie anul eliberării noastre, deşi raţionamentul din spatele acestei cugetări diferea potrivit dorinţei.

În ianuarie, am fost repartizat să lucrez într-un birou ca scrib de inventar, însă de la bun început nu m-am simţit deloc atras de noua meserie. Motivul principal pentru repulsia mea era că şi în trecut şi acum deţinuţii repartizaţi să lucreze în ambianţa mai bună a unui birou erau priviţi cu suspiciune de ceilalţi condamnaţi, deoarece din când în când asemenea deţinuţi deveniseră informatori. Până atunci însă, destinderea internaţională atinsese în asemenea chip închisorile, că până

şi prietenii mei m-au asigurat că era mai bine să lucrez într-un birou.

Şeful biroului era un fost ofiţer de cavalerie, colonelul Andronescu, cu care m-am înţeles foarte bine. Misiunea mea era să întocmesc un inventar al tuturor materialelor care intraseră în fabrică şi să-l verific în comparaţie cu volumul lunar de produse din cursul anului 1956. Această muncă nu s-a dovedit deloc uşoară, din pricina cantităţii ameninţătoare de incompetenţă, risipă, şi furt pe faţă care caracteriza toate întreprinderile conduse de stat de pe cuprinsul întregii ţări. Colonelul Andronescu mi-a spus că odată, în trecut, cineva, în disperare de cauză, dăduse foc tuturor hârtiilor din birou cu scopul de a justifica furtul larg răspândit. Incendiul fusese apoi atribuit „neglijenţei" unor deţinuţi politici, predecesorii noştri, care lucraseră în birou. Bieţii de ei, au fost pur şi simplu condamnaţi la o perioadă suplimentară de încă cinci ani pentru acest „incendiu involuntar", care a afectat în plus pedeapsa lor iniţială. Am fost tulburat şi am devenit mai prudent faţă de bunele intenţii ale contabilului civil. Am hotărât că indiferent de presiunea ce s-ar putea face asupra mea, să nu devin niciodată un ţap ispăşitor pentru alţii.

Spre sfârşitul lui ianuarie, însă, am tras o puternică spaimă. Am fost chemat dintr-odată la biroul comisarului politic, unde am fost supus unui interogatoriu neaşteptat de către un civil mai în vârstă, care vorbea stricat româneşte. Acest lucru se întâmpla destul de des la Aiud, deoarece mulţi din personalul închisorii erau unguri, posedând o slabă cunoaştere a limbii române şi deci o exprimare negramaticală. Aceasta era din cauza atitudinilor şoviniste ale minorităţii maghiare şi se observa îndeosebi la oamenii mai în vârstă care fuseseră educaţi în speranţa că Transilvania îi va reveni în cele din urmă Ungariei.

După o sumedenie de confuzii între noi, anchetatorul mi-a înmânat o coală de hârtie pe care, după câte am putut eu să înţeleg, mi se cerea să scriu o declaraţie referitoare la ce se întâmplase în dormitorul 2, pe 25 Decembrie. El se căznea, evident, să nu pronunţe cuvântul „Crăciun".

L-am îmbrobodit cum am putut asupra celor cerute şi, cum Crăciunul fusese o zi lucrătoare ca oricare alta, am făcut o descriere destul de exactă a programului nostru zilnic obişnuit de la deşteptarea la cinci dimineaţa până la stingerea de la zece

seara, fără să menţionez vreo oficiere dintre cele care avuseseră loc în timpul serii.

Pentru noi, toţi cei din dormitorul 4, interogatoriul meu marca începutul propriei noastre cercetări menite să-l demaşte pe informatorul care cu siguranţă prevenise administraţia fabricii închisorii. După două săptămâni am reuşit în fine să-l dibuim – un fost locotenent în miliţia comunistă, plasat printre deţinuţii politici pentru un motiv necunoscut. În puşcăriile de drept comun, foşti procurori sau ofiţeri de miliţie condamnaţi pentru furt sau luare de mită erau deseori bătuţi şi câteodată chiar omorâţi de către aceia pe care îi trimiseseră mai înainte la închisoare. Aici, în cel mai rău caz, erau ameninţaţi şi izolaţi de către condamnaţii politici, dar prezenţa lor era un motiv continuu de iritare.

Dar şi mai curios mi s-a părut că îndată după acest incident a trebuit să fac cunoştinţă cu un fost funcţionar superior comunist. A apărut pe neaşteptate într-o zi, în biroul contabilului, fiind, chipurile, trimis acolo să ne ajute în munca noastră. Era nou venit la Aiud, însă fusese deţinut la Jilava timp de câţiva ani.

Foarte politicos şi în aparenţă educat, în vârstă de aproape cincizeci de ani, Angheliu fusese comunist încă înainte de intrarea în legalitate a comunismului, şi petrecuse câţiva ani în închisoare cu Gheorghiu-Dej şi tovarăşii lui în timpul anilor 1930-1940, inclusiv începutul anului 1940. O dată cu ascensiunea comunistă la putere, devenise ministru adjunct al Ministerului Comerţului Exterior, dar se luase la harţă în câteva ocazii cu Kişinevski, unul dintre comuniştii aşa-numitului „Grup al Moscovei". Până la urmă acest Angheliu fusese retrogradat în funcţia de director general de fabrică, undeva în Bucureşti. Dar el a refuzat retrogradarea şi a ales în schimb să lucreze alături de cei pe care el îi numea *muncitorii lui*, în aceeaşi fabrică. Partidul nu putea să tolereze astfel de atitudini. A fost judecat pentru instigare împotriva regimului şi condamnat la doisprezece ani închisoare. Deşi majoritatea deţinuţilor îl evitau, mie îmi părea onest şi demn de a face eforturi pentru a conversa cu el.

După ce petrecuse aproape zece ani în puşcării pentru activităţile sale comuniste în afara legii sub vechiul regim capitalist al României, ultimul lucru la care se aştepta era de a sfârşi prin a intra iarăşi în închisoare, de data asta sub regimul pe care-l propovăduise. Era sincer în privinţa noilor

sale simţăminte şi atitudini, dar îşi susţinea încă idealurile socialiste.

În timpul uneia din conversaţiile noastre mi-a spus:

– Un om care şi-a dedicat întreaga lui viaţă unei anumite ideologii nu poate să se scuture în mod brusc de convingerile şi credinţele într-o doctrină care a reprezentat în opinia lui cea mai bună dintre filosofiile umane. Poate părea prezumţios din partea mea să spun că nu eu am fost acela care m-am abătut de la linia marxistă, ci toţi cei care au găsit o vină în atitudinea şi loialitatea mea. Cred că voi rămâne totdeauna un socialist în suflet, dar nu voi ierta niciodată brutalitatea şi dispreţul fără milă pentru viaţa şi demnitatea umană pe care le- am văzut cu ochii mei în timpul ultimilor patru ani petrecuţi în puşcărie. Orice s-ar întâmpla în viitor, ştiu că nu mă voi realătura niciodată ucigaşilor care au coborât Partidul în adâncurile nelegiuirii din care acţionează astăzi.

– Ceea ce nu mai spune el, a completat într-o zi liniştitul colonel Andronescu, este că fără acei ucigaşi, Partidul nu ar fi putut veni niciodată la putere. Domnilor, un fost comunist va fi întotdeauna un fost comunist. Şi nu mă pot încrede în nici unul dintre ei, a adăugat el.

– Asta confirmă gluma, a râs un tânăr inginer aflat în birou în lipsa lui Angheliu. Nu poţi fi onest, inteligent, şi comunist în acelaşi timp. Poţi să combini numai două din aceste trei caracteristici. Hai să vedem care din ele s-ar potrivi cel mai bine noului nostru coleg.

Angheliu ne-a explicat totuşi unele lucruri mai puţin cunoscute în comunism, de pildă, despre viaţa în închisoare, sub vechiul regim. Era greu de crezut, dar ei se bucurau de o viaţă demnă de invidiat – pachete de acasă, mâncare, bani, băuturi, şi încă multe altele de la Internaţionala Comunistă. Ei îi mituiau pe gardienii care le aduceau chiar şampanie dacă cereau, şi de multe ori soţiilor lor nu numai că li se dădea voie să-i viziteze, dar şi să petreacă sfârşitul de săptămână împreună cu ei.

– Mulţi dintre copiii noştri, a mărturisit el, au fost concepuţi în urma acelor întâlniri de familie de la sfârşit de săptămână.

Cu toate că acel Angheliu nutrea propriile speranţe pentru libertate, el n-avea să le lege niciodată exclusiv de Occident. Şi a simţit o amarnică dezamăgire când a auzit că principalul său duşman, Kişinevski, a căzut de la putere şi, chipurile, fiind originar din Basarabia, care fusese deja anexată la U.R.S.S.,

plecase în Uniunea Sovietică. El se aştepta să fie eliberat curând după aceea şi chiar să i se dea o funcţie importantă din nou. Dar nici vorbă să fie eliberat, şi asta i-a sporit dezorientarea.

Aşa cum ar fi spus colonelul Andronescu, logica avea un înţeles cel puţin ciudat sub noul regim. Nimeni nu putea fi în siguranţă sub comunişti.

11

Ocupaţii intelectuale

Munca în biroul contabilului îmi permitea în mod frecvent să vizitez diferitele secţii ale fabricii în scopul de a aduna documentaţia cerută pentru inventar. Graţie acestor prilejuri am cunoscut mulţi oameni, am stat de vorbă cu ei, am schimbat păreri, şi la urmă am aranjat alte întâlniri. Nu am pierdut nici o ocazie să mă interesez de fratele meu Ion şi despre Zarca. Unii dintre deţinuţi îl întâlniseră la Jilava, dar în mod precis nimeni nu-l cunoştea de aici, de la Aiud. Încet-încet, întocmind o listă mentală a tuturor informaţiilor existente, am ajuns la concluzia că nu putea să fi fost izolat în Zarca, şi că, cel mai probabil, nu se afla deloc la Aiud. Această concluzie mi-a redat oarecum liniştea sufletească.

Între timp, am făcut cunoştinţă cu un alt fost militar, locotenent colonelul Verea, care fusese în Marele Stat-Major al Armatei Române în timpul războiului. Cum la acea dată devenisem deja conştient de multele mele lacune şi de educaţia total neadecvată dobândită sub comunişti, şi fiindcă el era un istoric pasionat, s-a oferit în mod voluntar să purtăm o serie de discuţii asupra istoriei poporului român. Oferta lui a fost acceptată cu entuziasm nu doar de mine, ci şi de un mic grup de tineri deţinuţi din dormitorul 4. Astfel, către sfârşitul lunii ianuarie, a început un nou capitol intelectual în vieţile noastre.

Expunerile lui Verea au scos în relief evenimente cruciale în formarea naţiunii române, mai ales în cadrul contextului internaţional al Europei de Est. El a scos în relief faptul că românii au fost printre cei mai vechi locuitori iniţiali ai acestor locuri şi nu au venit de undeva, din altă parte. A insistat, de asemenea că, spre deosebire de toţi vecinii ţării, românii nu au

fost niciodată „creştinaţi" de unii conducători luminaţi sau neîndurători.

– Strămoşii noştri, ne spunea el, daci şi coloni romani, au acceptat creştinismul în mod gradual, fiind în contact cu creştinii din Imperiul Roman. Până în timpul primelor secole după Iisus Hristos, când poporul român se dezvoltase, el era deja creştin. Românii s-au născut creştini, şi acest lucru s-a înrădăcinat adânc în modul nostru de a fi. Şi a mai adăugat: indiferent de greşelile din trecut şi ale regimului prezent păgân, dacă vrem să supravieţuim, trebuie să ne întoarcem la Dumnezeu.

Întrucât era un credincios, un oştean, şi un patriot, noi l-am întrebat pe colonelul Verea despre compatibilitatea dintre naţionalism şi creştinism, o problemă viu discutată printre deţinuţi în acel timp. Mulţi dintre noi doream să ne răzbunăm crunt, ori cel puţin să-i pedepsim pe toţi acei indivizi fără milă care ne torturaseră şi ne ruinau ţara. Fiind martor la naţionalismul extrem şi la numeroasele lui abuzuri, el se opunea ferm oricărui exces, dar apăra patriotismul, declarând că nu există incompatibilitate între purtarea creştinească şi dragostea de propria ta patrie şi de popor.

– Fără naţionalism, spunea el, cântărindu-şi cuvintele, noi nu am mai fi o naţiune. Am fi un mănunchi de grupuri potrivnice, sfârşind prin a se lupta unul cu altul. Naţionalismul este ceea ce ne cimentează laolaltă ca o familie cu rude împărţind nu numai limba, dar împărtăşind, de asemenea, multele tradiţii şi simţăminte care nu pot fi măsurate. Faptul însă, trebuie să fie legat de respectul pentru alte popoare create tot de bunul Dumnezeu, după propriul său chip. Credinţa în Dumnezeu trebuie să fie punctul central în toate şi trebuie să însoţească naţionalismul. În afara lui Dumnezeu, nimic nu-i poate opri pe oameni de la o purtare primitivă, de la a se omorî unul pe altul, sau chiar de a se sinucide.

Expunerile colonelului Verea erau deosebit de apreciate de tinerii lui ascultători. Se dovedise a fi un profund religios, deşi susţinea că dacă poporul român ar fi acceptat credinţa romano-catolică de la bun început, soarta lui istorică ar fi fost complet diferită, iar lupta lui pentru supravieţuire ar fi găsit un sprijin mult mai mare în lumea occidentală.

– Strămoşii noştri au făcut o greşeală fatală, a accentuat el cu profundă convingere, de a nu adopta Biserica Romano-Catolică. Nu a fost numai o problemă de a alege între dogmele

greceşti sau latine, căci deosebirile sunt pur teologice, dar a fost o alegere politică şi culturală, care ar fi trebuit să fie făcută în conformitate cu interesele fundamentale ale naţiunii române. Priviţi la ce a făcut Biserica Romano-Catolică pentru unguri şi polonezi! Am vizitat Polonia înainte de război şi, personal, am văzut rezultatele a o mie de ani de civilizaţie romano-catolică. Noi nu putem închide ochii la faptul că ei atinseseră trepte superioare de civilizaţie şi obţinuseră statute internaţionale mai înalte, înainte ca plaga comunistă să coboare ambele ţări la un numitor comun marxist.

Situaţia din Polonia a pricinuit o dispută vie în rândul celor mai instruiţi deţinuţi, fiindcă mulţi dintre ei o cunoşteau în mod nemijlocit. Când Polonia a fost dezmembrată de nemţi şi sovietici în 1939, mii de polonezi, militari şi civili, tineri şi bătrâni, bărbaţi şi femei, s-au refugiat în Vest, prin România. Tezaurul polonez fusese evacuat prin România şi nu lipsise nici măcar o monedă. Polonezii aleseseră să se alăture Angliei şi Americii în război, dar până la urmă au fost abandonaţi ruşilor. De ce a părăsit Vestul Polonia? Interpretarea colonelului Verea era că Vestul procedase la Ialta în 1945 la fel cum făcuse Germania cu acelaşi „partener" la Moscova, în august 1939; ei meşteşugiseră un târg provizoriu de avantaj material şi eficacitate. Concluzia lui era totodată că înţelegerea nu putea să dureze o veşnicie şi va sosi o vreme când cei doi se vor ciocni unul cu altul în Europa de Răsărit.

Concluziile colonelului Verea despre rolul jucat de Biserica Ortodoxă au fost mai puţin bine primite de către unii preoţi rigizi, dar el nu a polemizat pe această temă. A insistat numai că dacă s-ar ivi ocazia vreunei speranţe pentru un viitor liber, oamenii din Europa de Est vor trebui să devină maturi şi toleranţi în privinţa diversităţii religioase, etnice şi culturale.

– Trecutul a apus pentru totdeauna, spunea el. Noi nu-l mai putem schimba în nici un fel. Noi putem încerca doar să-l înţelegem şi să căutăm să evităm de a face aceleaşi greşeli. Dacă tot continuăm să vorbim de războaie, de războaie vom avea parte. Dacă ortodocşii îi evită pe catolici, şi împreună îi ignoră pe protestanţi şi nu au încredere în evrei, dacă noi toţi îi urâm pe sovietici şi ne temem de germani, şi dacă românii şi ungurii nu pot să trăiască în armonie în timp ce popoarele balcanice se urăsc unul pe altul, forţe din afară ne vor divide şi domina, iar noi nu vom ajunge niciodată nicăieri.

Colonelul Verea era un om mai curând scund cu păr castaniu şi o privire meditativă. Era sigur pe sine şi foarte convingător, ceea ce m-a deconcertat puţin. Doream să fiu eu însumi un soldat şi eram gata să lupt pentru ceea ce aş fi considerat cauza dreaptă. Nu eram pregătit în acel timp pentru o astfel de atitudine filosofică şi creştină. Vorbind cu mulţi alţi deţinuţi, m-am bucurat chiar la gândul răzbunării şi pedepsirii, dar el m-a făcut să mă opresc şi să gândesc. El a făcut o distincţie clară între justiţia legală, pe care el o accepta, şi răzbunare, pe care o detesta.

Cam în aceeaşi vreme, un fost profesor de filosofie, Constantinescu, avea propriul său grup de discuţii, grup care creştea mereu. Din când în când, asistam la prelegerile sale şi am căpătat, de asemenea, interes pentru logică şi filosofie. Curând după aceea, istoria, filosofia, latina, şi memorarea de poezii mi-au acoperit întregul timp liber. Serile erau prea scurte şi aproape fără să-mi dau seama am descoperit că nu aveam timp să mă delectez nici măcar în convorbiri sumare cu prietenii mei.

Activităţile noastre de audiere se ţineau în grupuri mici, de obicei în jurul orei opt sau nouă seara, când aveam ceva timp liber. În timp ce unii dintre noi se plimbau în faţa dormitoarelor, alţii puteau să se adune în semi-întuneric înăuntru. Ne luam măsuri de prevedere căci astfel de întâlniri erau interzise.

Tot atunci am început să cunosc diferitele grupuri politice şi să asist la dezbaterile oferite de mai multe cercuri politice existente în fabrică. Aici se aflau reprezentate toate fostele partide politice.

Deşi convingerile grupurilor difereau foarte mult, cuprinzând chiar câţiva autoproclamaţi socialişti, era totdeauna poliţeţe în opiniile unora faţă de ale altora. Marea majoritate erau uniţi contra regimului care-i întemniţase. Comunismul era analizat, interpretat, şi condamnat, şi nopţi întregi discuţiile se purtau doar în jurul acestui subiect detestat.

Anumite fracţiuni considerau comunismul ca fiind un şiretlic sovietic gata de a se extinde în alte ţări, o conspiraţie internaţională pentru a organiza lumea pe principii marxiste, ori, mai rău, o mişcare sprijinită de satana, ca să pună stăpânire pe lume. Erau mulţi români care suferiseră în mare măsură în mâinile ruşilor, şi care erau foarte mult tentaţi să-i acuze de a fi folosit comunismul pentru propriile lor ţeluri

imperialiste. Intelectuali mai luminaţi insistau, totuşi, pe ideea că poporul rus suferea şi el din cauza comunismului, şi de aceea rădăcinile noii ideologii trebuie să fie căutate în sfera internaţională. Un alt punct de vedere prezenta comunismul drept răzbunare a frustrărilor patologice ale oamenilor – răzbunarea celor care, nereuşind să atingă nici un fel de înălţimi spirituale, doreau să distrugă toate acele valori umane care îl plasează pe om mai presus de animalitate.

Un preot a spus-o chiar mai bine. El a declarat pur şi simplu că cineva nu poate să înţeleagă ce este comunismul, dacă acel cineva nu crede în Dumnezeu. Dacă crezi în Iisus care a făgăduit să ne răscumpere, atunci crezi de asemenea că satana şi îngerii lui întunecaţi lucrează cu asiduitate împotriva planului lui Dumnezeu de a ne salva. Comunismul este Antihristul, planul lui satana pentru a ne îndepărta de a fi răscumpăraţi de Iisus.

Înţelegând clar pericolul comunismului de a se răspândi în toată lumea, ne întrebam de ce Vestul nu întreprindea ceva mai mult să-l oprească.

– Vestul ar putea face ceva în privinţa asta, a răspuns părintele Banu, dar noi avem un dat al nostru mult mai puternic. Este Iisus Hristos care a spus că el va fi cu noi ori de câte ori ne întâlnim şi ne rugăm în numele Lui. Noi trebuie să începem cu noi înşine. Amintiţi-vă, fraţilor, Domnul nostru a murit pentru noi pe cruce. El nu ne va lăsa singuri în vreme de restrişte, şi noi trebuie să ne rugăm Lui, acum, mai mult decât oricând. Noi nu putem combate comunismul cu răul. Noi putem să luptăm împotriva lui doar alături de Iisus şi în cadrul lucrării lui Dumnezeu. Un creştin nu are dreptul să-şi piardă speranţa, căci nouă ni s-a făgăduit învierea şi Domnul nu îşi calcă făgăduiala. Rugaţi-vă, fraţilor, şi întoarceţi-vă la Iisus. El e nădejdea noastră cea mai mare. Singura noastră nădejde.

Am avut mai multe discuţii personale cu părintele Banu, dar în mod covârşitor mă interesa politica şi mă vedeam pe mine însumi ca un potenţial conducător într-o ţară liberă. Filosofia creştină era importantă pentru mine, dar nu însemna necesarmente o parte din viaţa şi aspiraţiile mele de fiecare zi. Existau năzuinţe mai urgente, potrivit felului meu de a gândi, şi doream să aflu totul.

Într-o zi domnul Socianu m-a rugat în secret să iau parte la o mică adunare de seară în jurul patului său, fiindcă Radu Urziceanu, unul din liderii grupului său şi fost ministru de

externe pe o perioadă scurtă va vorbi despre un subiect special. Radu Urziceanu a abordat problema francmasoneriei şi i-a acuzat pe faţă de a fi facilitat ascensiunea comuniştilor la putere. Existau francmasoni şi în închisoare, printre noi, dar ei au respins afirmaţiile nedovedite pe motiv că nici ei nu fuseseră cruţaţi de comunişti. Astfel de ciocniri directe sau indirecte, erau destul de frecvente, dar ele se desfăşurau totdeauna în limitele disputelor civilizate.

Asistând la astfel de discuţii, am început să-mi dau bine seama că nu oricine era interesat în mod egal în aceste preocupări intelectuale sau, de altfel, chiar în aceleaşi activităţi. Unii din bunii mei prieteni, precum George Scurtu şi Octavian Simionescu, ambii condamnaţi pentru trecere ilegală de frontieră, erau preocupaţi în mod covârşitor cu învăţarea limbilor străine. Hans, spre surprinderea mea, îşi descoperise o dragoste specială pentru cântecele şi baladele lungi din închisoare. Grasu era un bun ascultător şi îl interesa mai cu seamă istoria. Schmaltz şi Korek, germani din România de la care am învăţat germana, erau interesaţi în învăţarea francezei, precum şi în poveştile de război. Dar existau şi mulţi alţi tineri deţinuţi ce nu foloseau, totuşi, prilejul de a învăţa ceva important, ci aşteptau pur şi simplu să fie eliberaţi.

Încet, asistând la discuţiile care însemnau în fond variaţiuni pe aceeaşi temă şi întâlnind în cea mai mare parte aceiaşi oameni, am început să ajungem să ne cunoaştem mai bine.

Un alt subiect care ne aduna într-un mic grup era „Comunismul în România". Discuţia era de obicei condusă de Victor Dimitriu, un avocat atrăgător, subţire, înalt, care arăta un interes deosebit în a pregăti frumos tinerii pentru visul „României libere de mâine", cum o numea el.

Născut ca fiu de ţăran în Moldova, el se mutase cu domiciliul la Timişoara, se căsătorise, şi îşi stabilise propriul său barou. Victor Dimitriu nu era numai un om bine informat, dar înainte de toate avea un talent oratoric deosebit. Ridicându-se de la rădăcina ierbii, el era extraordinar de preocupat de soarta ţăranilor.

– Noi, românii, am supravieţuit vreme de două mii de ani pentru că ţăranii, strămoşii noştri, au supravieţuit, accentua el. Dacă comuniştii ar distruge până la urmă ţăranii, întregul nostru viitor ar fi în pericol. Contribuţia noastră de bază la cultura universală este de sorginte ţărănească, de la muzica populară până la broderie. O ţărănime independentă, împro-

prietărită a fost motorul principal al naţiunii noastre. Ei nu erau bogaţi, dar lucrau aprig şi se îndestulau pe ei şi pe cei de la oraş. Un lucru de care noi nu am dus niciodată lipsă în România a fost hrana. Am călătorit prin toată ţara şi m-a impresionat totdeauna varietatea şi belşugul de hrană. Muncitorii o duceau şi ei mai bine decât astăzi, şi nu era luptă de clasă şi nici multă vrajbă socială. Nu-i de mirare că oamenii au respins în chip zdrobitor marxismul ca pe un mod străin de viaţă, a subliniat Dimitriu.

Văzând câţi tineri în jurul vârstei de douăzeci de ani se adunaseră în preajma lui Dimitriu, un om mai bătrân a spus:

– Minunea este că generaţia tânără, crescută sub noul regim, a respins şi ea în mod instinctiv marxismul, în ciuda eforturilor continui de îndoctrinare.

– Scuzaţi-mă, domnule, a aruncat o vorbă unul dintre puţinii socialişti, nu este marxismul cel care ne-a dus la fund, ci comuniştii care au aplicat propriile lor idei.

– De fapt nu contează, răspunse Victor Dimitriu, rezultatul final e totuşi suferinţa umană de nedescris. Trup şi viaţă, conştiinţă, o minte creatoare, un simţ al dreptăţii şi nedreptăţii, marxiştii neagă omului chiar natura sa şi îl reduc la ce?

– Tocmai asta e, întrerupse părintele Banu, nu poţi pretinde că eşti un bun creştin dacă crezi în Marx. Nu poţi fi slugă la doi stăpâni – nu poţi să-l slujeşti şi pe Dumnezeu şi pe om.

A fost un hap pentru acei câţiva socialişti care doreau totuşi să împace marxismul şi creştinismul.

O altă discuţie interesantă se învârtea în jurul democraţiei şi principiilor democratice. Ea s-a dovedit a fi mai necesară şi mai aprinsă, deoarece unii deţinuţi salutau o dictatură de dreapta în locul regimului comunist. Un sociolog de vârstă mijlocie, care făcuse studiile în Anglia şi Franţa, a apărat principiile democraţiei pe motive politice, economice şi spirituale.

– Un om şi o societate pot să prospere, să se dezvolte, şi să crească doar în libertate şi democraţie, a adăugat domnul Popescu. O autoritate puternică, cum s-a referit antevorbitorul meu la dictaturile neocomuniste, poate fi uneori folositoare pe termen scurt. Până la urmă, a accentuat el, adresându-se în mod cert acelora dintre noi cu vederi de dreapta, va aduce o stagnare a spiritului uman şi în final, distrugerea.

Domnul Popescu a prezentat, de asemenea, instituţiile de bază şi modul de funcţionare al societăţilor occidentale. Păre-

rea lui era că Anglia şi Statele Unite constituiau cele mai bune modele de urmat.

Deodată, am înţeles cât de neghiob şi neprevăzător fusesem neînvăţând engleza, care la urma urmei era însuşi miezul sistemului politic al lumii libere. Această omisiune era cu atât mai absurdă cu cât hotărâsem deja să fac o altă încercare de a fugi, dacă comunismul avea să supravieţuiască în România. La ce bun mi-ar fi folosit franceza ori germana, sau chiar latina pentru acest lucru, dacă reuşeam să fug şi să emigrez în Statele Unite?

Împins la acţiune de această nouă percepere a lucrurilor, am hotărât să încep să învăţ imediat engleza, indiferent cât de grea ar fi fost. Domnul Popescu a fost de acord să mă supravegheze şi cu ajutorul său am învăţat câteva sute de cuvinte şi multe expresii, doar în câteva săptămâni. Am învăţat scriind pe bucăţele de hârtie pe care le-am „împrumutat" de la biroul contabilului. Le-am citit şi le-am repetat de mai multe ori până când le-am memorat.

Într-o seară, totuşi, când îmi schimbam hainele în sala de dulapuri a fabricii, unul din gardienii cei răi, sergentul Kilenc, m-a luat prin surprindere. Îmi ascunsesem vocabularul cel mai recent într-o cutie de ţigări pe care o lăsasem pe bancă lângă hainele mele, înainte de a mă duce la spălător. În timpul cât lipsisem, el examinase probabil conţinutul cutiei, dar nu mi-a zis nimic atunci când m-am întors. Cu toate acestea, am avut bănuielile mele cu privire la ce ar fi putut găsi, aşa că am lăsat cutia de ţigări pe bancă şi am pornit către uşă.

– Hei, Dima, ai uitat ceva, a strigat Kilenc după mine.

Am făcut stânga împrejur, statuie a inocenţei, şi am spus:

– Nu, n-am uitat!

– Cutia asta de ţigări, a ridicat-o el şi mi-a întins-o.

– Nu e a mea, am minţit eu.

– Cum îndrăzneşti să mă minţi în faţă, ticălosule! Te-am văzut punând-o pe bancă în timp ce te-ai dezbrăcat...

– Nu, n-am pus-o, am continuat să răspund cu încăpăţânare, ştiind cât se poate de bine că voia să mă prindă în flagrant delict. În ciuda tuturor negărilor mele, a întocmit un raport în care a declarat că mă găsise în posesia unor materiale interzise.

Două zile mai târziu am fost scos din dormitor dis-de-dimineaţă şi trimis la o celulă de izolare pentru cinci zile, apoi din cauza unui şir de evenimente nefericite nu am mai putut să reiau studiul meu de limba engleză.

12

Christus vincit

Prima mea zi de izolare strictă a fost o experienţă deprimantă. Pedeapsa includea hrană o dată la trei zile, ceea ce însemna că mi se va da mâncare numai o zi, pe durata perioadei mele de pedepsire. Singurătatea mă râcâia pe nervi, şi am înţeles dintr-o dată cât de multă mângâiere găseşte omul în compania semenilor săi. Fiind lipsit de acest suport moral, am început să-mi fac tot felul de gânduri şi presentimente. *Vor veni cu adevărat americanii să salveze Europa de Est? Şi dacă nu vin? Cum voi fi eu în stare să supravieţuiesc sub acest regim josnic, dacă nu se întâmplă nimic?*

Am petrecut întreaga zi plimbându-mă de colo-colo în spaţiul minusculei celule, simţindu-mă din ce în ce mai înfometat şi mizer. În celulă nu exista mobilă, doar un mic hârdău în chip de latrină, în colţ, pe care mă aşezam din timp în timp, încercând să-mi adun gândurile. Iarăşi şi iarăşi, nimic nou de descoperit pentru ochi. Doar eu şi gândurile mele. La ora zece în acea seară mi-a fost aruncată înăuntru o pătură şi m-am lungit jos pe podea ca să dorm.

În a treia zi, uşa s-a deschis brusc şi înăuntru a intrat un om pe care l-am recunoscut imediat în persoana lui Saşa Iliescu. Ne-am salutat unul pe altul cu recunoştinţă.

Saşa fusese luat prizonier de sovietici înainte de terminarea celui de-al doilea război mondial, când avea numai douăzeci şi doi de ani şi era soldat în Armata Română. Ţinut în captivitate timp de şase ani, într-un şir de lagăre pentru prizonieri de război peste tot în Uniunea Sovietică, şi după ce fusese returnat în România, se bucurase numai de doi ani de relativă libertate înainte de a fi fost arestat şi condamnat de regimul

comunist pentru a fi ajutat un grup de luptători din rezistenţă, care operase într-o regiune de munte, aproape de oraşul lui natal.

Saşa era un om tânăr şi dintr-un anumit motiv mă ataşasem de el şi de istorisirile sale. Îl ascultam cum povestea şi mă transpuneam în multe din situaţiile pe care le înfruntase în Uniunea Sovietică. Compania sa şi discuţiile noastre ne-au făcut să ne concentrăm asupra unei îndepărtate şi acum nevătămătoare lumi, şi să nu ţinem seama de ambianţa sumară a celulei de izolare. Astfel timpul a trecut mai repede şi curând, pedeapsa expirând, am putut să mă întorc la fabrică.

Aşa cum mă aşteptasem, după acest incident am fost îndepărtat din biroul contabilului şi transferat la atelierul de nichelat. Personal, nu m-am simţit afectat de această schimbare, deoarece munca acolo era interesantă şi folositoare. Şeful secţiei de nichelare era un inginer, Pescaru, un chimist remarcabil care studiase la Paris. De la el am învăţat primele noţiuni de fizică şi chimie aplicabile la noua mea meserie. Vorbeam adeseori franceza împreună, la lucru, şi în timpul serilor.

În echipa de lucru a inginerului Pescaru existau numai alţi opt deţinuţi şi dimensiunea redusă a grupului nostru a contribuit mult la crearea unui spirit de familie şi solidaritate. Printre noii mei camarazi de muncă mai era un inginer din Braşov, Georgescu-Topaz, un om mai retras. El ne-a mărturisit o poveste îngrozitoare de viaţă şi de moarte pe care o trăise la Canalul Dunăre – Marea Neagră, pe atunci abandonat.

Când acest vast proiect, adevărat cimitir al elitei româneşti, a fost început, în 1948, Georgescu-Topaz fusese numit ca inginer civil la cel mai înalt nivel tehnic. Până în 1952, însă, era clar că, din cauza tehnologiei folosite şi a traseului stâncos ales, lucrarea era prea scumpă şi în esenţă imposibilă. În consecinţă, lucrul a fost abandonat, dar regimul nu putea admite insuccesul său. Ca în alte numeroase situaţii, cinci ingineri civili ai proiectului, inclusiv Georgescu-Topaz, au fost arestaţi şi învinuiţi de sabotare a planului măiestru. Victimele au fost anchetate minuţios de Securitate, şi procesul a fost în mod spectaculos înscenat în aer liber, chiar pe şantierul neterminatului canal. Partidul a adus, de asemenea, sute de condamnaţi de drept comun, manipulaţi să intervină în proces şi să scandeze de nenumărate ori, „Moarte lor, moarte lor, moarte sabotorilor!", „Împuşcaţi-i pe criminali..."

– Era înspăimântător, era dincolo de orice închipuire, domnilor! Deşi s-a întâmplat acum patru ani, parcă a fost ieri. Îi aud şi acum urlând, spuse domnul Georgescu aproape în şoaptă, şi, cu o privire obsedată de tristeţe ca şi cum procesul încă mai continua, el adăugă:

– Noi nu aveam deloc avocaţi pentru a ne apăra. Şi să ne fi apărat de ce anume? Cum ai fi putut dovedi că eşti nevinovat când sute de indivizi cu privirea rătăcită strigau la comandă, „Moarte sabotorilor", „Moarte spionilor americani"? Noi nu am putut să vorbim deschis şi în fond nu ni s-a permis măcar să ne apărăm noi singuri. Într-o secundă am fost condamnaţi la moarte.

Făcând din nou o pauză, stăpânindu-şi emoţia, şi scrutându-şi memoria, cu ochii aţintiţi asupra unui punct invizibil, liniştitul nostru coleg, acum un om între cincizeci şi şaizeci de ani, a continuat:

– Am fost duşi îndată la Penitenciarul Constanţa, izolaţi absolut separat în cinci celule subterane, şi ţinuţi într-o aşteptare groaznică timp de aproape şase luni. Încă din primele câteva zile am fost uluit. Am crezut că e doar un coşmar. Nu puteam să accept că e adevărat. Când am mai prins curaj, am cerut să stau de vorbă cu un procuror. Nu îndrăzneam să cer un avocat, fiindcă dorinţa mi-ar fi fost respinsă. Nu am putut să dorm săptămâni întregi, şi de fapt, în toată acea perioadă de detenţie solitară nu am putut să închid ochii normal, ca mai înainte. Colegii mei au fost şi ei îngroziţi la început, şi abia mai târziu am reuşit să comunicăm prin pereţi.

Povestea lui ne uluise şi nu izbuteam să-i punem nici o întrebare. Tăcerea noastră semăna cu după-amiaza târzie, când întreaga fabrică se liniştea la încheierea unei alte zile de lucru. În atelierul nostru de nichelat ne puteam auzi chiar respiraţia.

– Ne-am dat bine seama că noi, toţi cinci, fuseserăm ingineri de frunte în România capitalistă, a continuat el, iar trei dintre noi proveneam din familii bogate. Am discutat totodată în particular că, aşa cum fusese elaborat, proiectul era imposibil de realizat şi am sugerat organizaţiei de partid să întreprindă ceva pentru a schimba traseul spre a evita colinele de granit de la nord de Constanţa. Cu timpul am ajuns la concluzia că nu puteam fi executaţi pentru o crimă pe care nu o comisesem, şi speranţele noastre au crescut în clipa când ni s-a dat hârtie să scriem o cerere de graţiere. Mă aflam într-o situaţie extrem

de delicată, pentru că această cerere implica o recunoaştere a vinovăţiei, dar am făcut cu toţii apel împotriva sentinţei. Nu era uşor să fii condamnat la moarte, domnilor, mai ales dacă ştiai că eşti complet nevinovat. Cum ai fi putut să te aperi?

El pleda aprins în faţa noastră, ca şi cum dorea să ne câştige înţelegerea, dar noi ascultam fără a putea spune ceva.

– Au trecut apoi alte săptămâni fără nici o veste. Nimeni nu vorbea cu noi. Chiar şi gardienii ne tratau ca pe nimica. Am reconstituit atunci procesul în minte de nenumărate ori; am cumpănit fiecare posibilitate imaginabilă, şi am găsit mângâiere numai în rugăciune. Ca inginer şi om de ştiinţă, vă mărturisesc că n-am fost niciodată credincios; nici ateist n-am fost, dar în timpul acelor luni de detenţie am descoperit că Dumnezeu este ultimul sprijin.

În miez de noapte – o oră nepotrivită – am auzit paşi grei de bocanci pe coridor, şi uşa a ceea ce părea să fie prima celulă s-a deschis, iar unul dintre camarazii mei a fost scos afară. Nu ştiam de ce, dar o prevestire întunecată, inexplicabilă mi-a spus că bietul de el va fi executat. Scena a fost urmată de o tăcere completă de circa douăzeci de minute. Apoi din nou, paşi grei au venit cu zgomot în josul coridorului, şi acum am putut desluşi cum deţinutului din celula de lângă mine i s-a ordonat să iasă afară. Următoarele zece sau cincisprezece minute au fost cele mai lungi şi mai teribile clipe din toată viaţa mea. Gândeam că voi fi împuşcat curând, şi eram total nepregătit pentru asta. Pe urmă, aceiaşi paşi au venit în direcţia mea, şi din motive de neexplicat aşteptam lângă uşă. Când s-a tras zăvorul de la uşă, am văzut doi sergenţi privindu-mă fix cu ochi reci ca oţelul, dar şi cu zâmbete sinistre. Apoi, pe neaşteptate, s-au tras înapoi şi încet, fără să spună o vorbă, mi-au trântit uşa în nas. Era ca şi cum simţeam prezenţa cuiva în jurul meu în celulă. Eram copleşit şi am căzut în genunchi, rugându-mă cu lacrimi în ochi până dimineaţa cum nu mai făcusem niciodată înainte. În zori, foarte devreme, uşa s-a deschis din nou, şi de această dată în pragul ei stătea un procuror militar cu o privire sardonică pe chip. După câteva secunde de linişte, care păreau o veşnicie, a şuierat vestea:

– Prezidiul Republicii Populare Romîne a comutat sentinţa dumitale la moarte, în muncă silnică pe viaţă.

Pentru prima dată cineva dintre ai noştri a îndrăznit să întrerupă povestirea şi a întrebat:

– Şi cu ceilalţi ce s-a întâmplat?

Georgescu-Topaz a făcut iarăşi o pauză, şi cu ochii înlăcrimaţi, abia a şoptit:

– Doi dintre ei au fost executaţi în noaptea aceea. Doi oameni de toată isprava, două fiinţe nevinovate. Cunoşteam şi situaţia socială a unuia dintre ei şi îi vizitasem deseori familia, soţia şi cei trei copii. Trei copii rămaşi orfani, care nu vor înţelege niciodată...

În seara aceea am fost profund tulburat şi nu am putut face nimic din tot ce-mi propusesem. Existau multe astfel de întâmplări şi erau adevărate. Unele, precum povestea lui Georgescu-Topaz, puteau fi dovedite, altele nu.

Toate regiunile şi provinciile istorice ale ţării erau echilibrat reprezentate în închisoare, dar unele ştiam bine că luptaseră împotriva comunismului mai aprig decât altele. A existat organizaţia din Babadag în Dobrogea, ai cărei membri s-au opus colectivizării agriculturii şi au luptat eroic în Munţii Măcin din zonă. Grupul bine înarmat a fost până la urmă decimat, iar supravieţuitorii care au fost prinşi, au fost condamnaţi pe diferite termene la închisoare, în timp ce câţiva chiar au fost condamnaţi la moarte. În 1952, însă, după cum şi-au dat seama deţinuţii mai târziu, toţi foştii membri ai acestei organizaţii care fuseseră condamnaţi la cincisprezece ani şi mai mult chiar, au fost scoşi în aceeaşi noapte din diferitele închisori unde se aflau şi nu s-a mai auzit niciodată nimic de ei. Au fost omorâţi şi înmormântaţi, numai Dumnezeu ştie unde. În timpul acelorași ani sălbatici, comuniştii au dezgropat rămăşiţele mai multor foşti lideri anticomunişti, le-au ars, şi probabil le-au împrăştiat cenuşa.

Într-o zi de martie, a avut loc în fabrică o ceremonie emoţionantă. Săbiile tuturor fostelor regimente ale Armatei Române fuseseră aduse în fabrică pentru a fi sfărâmate şi retopite apoi în cuţite de bucătărie. Multe din aceste săbii purtau numele foştilor proprietari, şi unele nume ilustre erau gravate pe tăişurile lor. Printre ele era o sabie magnifică de Toledo, a generalului de odinioară Praporgescu, erou al primului război mondial. Această sabie, am simţit noi, ar fi trebuit să fie într-un muzeu naţional pentru generaţiile viitoare ca să o vadă, dar comuniştii făceau orice efort să şteargă trecutul.

Un mic grup de deţinuţi care lucrau într-un atelier separat au hotărât să ia sabia şi să-i rezerve un loc provizoriu mai demn de odihnă, până va trece tragicul interludiu comunist. Au sigilat-o într-o lădiţă şi au îngropat-o sub podeaua atelierului

lor. Gardienii, totuşi, i-au prins, i-au scos afară din fabrică şi au făcut sabia ţăndări. Atunci, în acele clipe, am simţit că nu doar sabia, ci chiar sufletele noastre au fost făcute ţăndări.

Primăvara sosise la Aiud între timp, şi dealurile spre est erau acoperite acum cu podgorii înflorite. Figuri minuscule puteau fi văzute mişcându-se cu grijă printre rândurile de butuci proaspăt săpăţi, legând noii vlăstari de aracii de sârmă. Ne simţeam înviorati de anotimpul promiţător care ne aducea aminte că Paştele era aproape.

Într-o dimineaţă însorită, de primăvară, un om din grupul nostru care scria versuri frumoase m-a chemat la atelierul de întreţinere unde lucra şi mi-a arătat un loc văruit proaspăt pe zid.

– D-le Dima, a spus el, eu sunt un om bătrân care ispăşesc o sentinţă foarte lungă. Voi muri probabil în închisoare, dar dumneata eşti tânăr şi rezistent şi vei supravieţui. Am ascuns aici, în perete o mulţime de poezii şi cântece, pe care le las în grija dumitale, dacă mie mi se va întâmpla ceva. Sunt convins că aceste lucrări merită să fie citite şi să nu fie uitate de generaţiile viitoare, căci ele se adresează însăşi esenţei sufletului românesc.

Adânc mişcat de confidenţa lui, nu am încetat să mă gândesc la caracterul imaginar al planului său, dar am promis să mă îngrijesc bine de manuscrisele sale păstrate ca pe o comoară.

Cum Paştele se apropia, am început să pregătim slăvirea sărbătorii Învierii tot atât de respectuos cum sărbătorisem Crăciunul. Un fost muzician a organizat un cor şi am început să repetăm în taină, după lucru. Puţin înainte de Săptămâna Patimilor, Liturghiile de Duminică oficiate de preoţi sau pastori în grupuri mici au sporit ca participare şi fervoare. În faţa vigilenţei crescânde a autorităţilor închisorii, era o demonstraţie de curaj şi angajare spirituală.

În ziua a doua sau a treia a Săptămânii Patimilor, o mulţime de deţinuţi au fost convocaţi la pavilionul de cercetări şi interogaţi de către o echipă de tineri ofiţeri pe care nu-i mai văzusem vreodată înainte. Am descoperit ulterior că fuseseră trimişi de la Sediul Securităţii din Cluj.

Când mi-a venit rândul să fiu interogat, m-au întrebat cine instigase proiectata sărbătoare a Paştelui, şi ce contribuţie adusesem eu în hrană sau alte ingrediente. Am negat orice cunoştinţă în legătură cu pretinsa ceremonie, care nu era

departe de adevăr, deoarece ajunsese numai în stadiul de proiect. Am fost chiar destul de îndrăzneţ să le demonstrez, într-un elan brusc de elocinţă, că era o idee absurdă de a gândi că în condiţiile în care trăiam noi, se putea pregăti vreun fel de „sărbătoare".

De fapt, elanul meu prolix nu a fost inspirat numai de o dorinţă răutăcioasă de a imita maniera lor alambicată în exprimare, dar a avut şi scopul să-i deturneze de pe pista unei mult mai periculoase linii de anchetare de care mă temeam că ar putea surveni, căci păreau destul de bine informaţi despre anumite aspecte ale activităţilor noastre. Eram cu toţii conştienţi de prezenţa spionilor printre noi, dar de multe ori erau greu de identificat şi izolat.

Subiectul pe care doream să-l evit de a-l discuta cu orice preţ era un plan pe care noi îl elaborasem recent şi pe care începusem deja să-l punem în aplicare. Hotărâsem să îmbunătăţim meniurile deţinuţilor de la Zarca şi din clădirea de securitate maximă. Mesele tuturor deţinuţilor din diferitele secţii ale imensei puşcării erau pregătite în bucătăriile din curtea fabricii. O măsură administrativă luată cu câteva luni mai înainte prevăzuse înlocuirea condamnaţilor de drept comun, care fuseseră folosiţi în oficiul de servire, cu o sumedenie de deţinuţi politici selecţionaţi pe baza unor vagi calificări legate de experienţa precedentă. Această măsură fusese pusă în practică pe motive că legătura dintre deţinuţii obişnuiţi şi politici prezenta un risc potenţial de siguranţă.

De îndată ce noul personal s-a instalat în bucătării, a fost pusă în aplicare o operaţie de salvare pentru a îmbunătăţi hrana camarazilor noştri deţinuţi mai năpăstuiţi. Containerele de hrană alocate tuturor secţiilor erau pregătite în aceste bucătării, conform unui program oficial de alimentaţie pentru fiecare categorie. Dintr-un anume motiv misterios, probabil legat de un număr de calorii, aceste meniuri erau cunoscute sub un nume codificat variind de la 25 A, pentru deţinuţii cu munci grele, până la 9 H, pentru cei care nu aveau voie să lucreze. Datorită acestei discriminări, noi am hotărât să suplimentăm sărăcăcioasele lor raţii, adăugând la containerele respective tot ce puteam procura de la cantină cu cartelele noastre de raţii, ca, de pildă, margarină, zahăr, biscuiţi, şi orice alte alimente.

Această contribuţie voluntară, dacă ar fi fost descoperită de autorităţile închisorii, ne-ar fi debarcat pe toţi într-o situaţie

cu mult mai primejdioasă decât simpla pregătire a unei sărbători de Paşti. Prin urmare, am făcut tot ce am putut pentru a evita discutarea adevăratei probleme.

În fine, cei doi locotenenţi au început să se uite pe furiş la ceasurile lor, şi am înţeles că izbutisem să omor ziua. Cu toate eforturile mele, administraţia şi-a dat seama de intenţia noastră de a avea o sărbătoare de Paşti.

În aceste noi condiţii s-a considerat prea periculos să se ţină o Liturghie de Miezul Nopţii pentru Sfintele Paşti cum se plănuise la început şi s-a hotărât ca în schimb, Liturghia să fie ţinută duminică dimineaţa şi sâmbătă am făcut rugăciuni şi seara am meditat în mod individual, înainte de a merge la culcare. Am adormit gândind la familia mea şi la trista sărbătoare de Paşti pe care ei aveau să o aibă a doua zi. Am văzut două farfurii goale pe masă şi acei ochi înlăcrimaţi văzându-ne în gând pe Ion şi pe mine. În acea noapte, am gândit, nu voi auzi clopotele bisericii ca în trecut, şi nici nu voi fi în picioare la miezul nopţii. Dar m-am înşelat.

La miezul nopţii, am fost treziţi brusc de tropotul bocancilor şi glasuri aspre în dormitor:

– Toată lumea să stea în poziţie de drepţi, feţele la perete! Nimeni să nu mişte ori să vorbească!

Când sirena de afară a încetat, am putut să auzim clopotele bătând noaptea Învierii din clopotniţele bisericilor din oraş.

Am sărit uluiţi afară din priciuri şi am stat în picioare desculţi cu faţa la perete. Razia a fost făcută de patru ofiţeri de securitate şi o duzină de gardieni. Ei au răsturnat la repezeală totul cu fundul în sus, aruncând lenjeria de pat şi saltelele noastre pe podea şi călcându-ne efectele în picioare. Nici nu terminaseră când a apărut comandantul adjunct însoţit de un alt grup de ofiţeri. Unul dintre ei a citit cursiv o listă de nume, ordonând ca fiecare om să iasă afară.

Grupul cuprindea majoritatea preoţilor şi pastorilor, şi o mulţime de intelectuali şi ofiţeri militari. Când au plecat ofiţerii şi gardienii şi noi ne-am întors în linişte la paturile noastre, cineva a spus:

– Hristos a Înviat!

Atunci am răspuns cu toţii:

– Adevărat a Înviat!

Apoi am cântat de câteva ori încet „Hristos a Înviat din morţi", şi la sfârşit ne-am vârât liniştiţi în pat.

În acea Duminică, gardienii nu ne-au permis să ne deplasăm de voie în curte şi, cu excepţia orelor de masă, am fost închişi în dormitoare. În dormitorul nostru, un grup s-a adunat la un loc pentru o rugăciune împreună, şi am cântat încet toate imnurile pe care le ştiam. S-a dat o interzicere oficială asupra întrunirilor religioase, şi după aceea am putut să ne întâlnim şi să ne rugăm doar în grupuri mici.

La scurt timp după Paşti o veste năpraznică ne-a umplut inimile de durere. Victor Dimitriu, avocatul-patriot, era grav bolnav la infirmerie. Făcuse septicemie şi avea o nevoie teribilă de antibiotice şi tratament special. Doctorul închisorii, el însuşi deţinut, insistase ca să-l trimită la spital, dar administraţia i-a refuzat cererea. Nu-mi venea să cred că un astfel de om ca un munte, care arăta perfect sănătos doar cu câteva săptămâni înainte, putea realmente să fie acum în pericol de moarte. Un grup dintre noi, Socianu, Hans, Grasu şi cu mine, am reuşit să-l vizităm, dar abia l-am recunoscut. Trăsăturile îi erau deformate şi abia vorbea, şoptind cuvintele cu greu. A reuşit să se facă totuşi auzit:

– Nu pierdeţi niciodată speranţa! Nu vă daţi niciodată bătuţi! Trebuie să duceţi torţa mai departe. Destinul nostru e să trăim şi să murim în picioare, fără nici un compromis. Este numai Dumnezeu şi istoria care ne vor judeca după faptele noastre.

Poet amator, el crease o poezie frumoasă înainte de Paşti numită „Noaptea Învierii". Era atât de asemănătoare cu ceea ce se întâmplase de fapt în timpul nopţii de Sfânta Sâmbătă, că a fost uluitor. Victor Dimitriu a murit în jurul vârstei de patruzeci-cincizeci de ani, în umbra spitalului închisorii. Doctorul Dobre a susţinut că dacă i s-ar fi dat antibiotice, ar fi trăit, dar...

S-a întâmplat atât de repede şi fără nici un semn prealabil încât nu puteam să accept ideea acestei despărţiri. Înalt, inteligent, dârz şi tare ca un stejar! Cum de fusese posibil? Încă unul din atât de mulţii oameni anonimi morţi la Aiud şi înmormântat într-o groapă umilă, neştiută, în cimitirul închisorii. Dumnezeu să-i binecuvânteze sufletul!

13

Prorocirea

Vremea se încălzise treptat şi soarele începuse să strălucească viu deasupra Aiudului. Dealurile înconjurând micul oraş erau acum acoperite cu verdeaţă luxuriantă, iar norii alunecau pe cer ca un voal trandafiriu, delicat, filtrând razele fierbinţi. Chiar şi unghiurile agresive, severe ale clădirii de securitate maximă păreau mai dulci, mai puţin aspre în superba lumină de vară. Nu trăisem niciodată întreaga primăvară şi începutul verii atât de intens cum am simţit în anul acela. Aveam sentimentul că înfloresc cu aspiraţiile, preocupările şi visurile mele. Dealurile schimbătoare şi cerul albastru şi adânc mă fascinau zile întregi. Mă gândeam că nu văzusem niciodată un astfel de cer, nebun de senin, sau poate niciodată înainte nu privisem atât de intens la ceea ce devenise pentru mine singura fereastră spre libertatea totală.

Între timp, un nou grup de deţinuţi care venise de curând de la Jilava a fost adus la fabrică din blocurile alăturate. Ca de obicei, am întrebat despre fratele meu, dar nimeni nu auzise de el. De acum eram un deţinut mai experimentat şi întrebam despre viaţa de „afară". Acest „de afară" avea mai multe înţelesuri, de la exteriorul fabricii noastre, la exteriorul închisorii, ajungând chiar la exteriorul ţării. Fără nici o ştire, cu excepţia a ceea ce noi înşine puteam să asigurăm, aflarea măcar a unei fărâme din ceea ce era nou „afară", însemna hrană pentru sufletele noastre. Glumind, unii dintre noi susţineau chiar că în curând vom începe să ne interesăm de „pământ afară" şi „viaţa din afară".

Şi totuşi nu era chiar glumă pentru unii dintre deţinuţi. Căci printre noi se afla un grup de oameni nevinovaţi din punct

de vedere politic, judecaţi şi condamnaţi pentru... spiritism. Erau urmaşii unui renumit om de ştiinţă român din secolul al nouăsprezecelea care, după moartea singurei sale fiice, se apucase de spiritism. Ei încercaseră să facă unele cercetări în „lumea din afară" prin contactarea anumitor persoane dispărute. Regimul comunist nu putea accepta existenţa nici unui domeniu în afara controlului său şi considera refugiul spiritual al omului, deosebit de periculos faţă de puterea sa. În consecinţă, tribunalul acordase tuturor celor implicaţi în spiritism, destul timp de detenţie pentru a-şi schimba părerile şi a reveni la realitate. Dar cum în închisoare eram lipsiţi de cărţi, reviste şi informaţii, mulţi deţinuţi evadau din obişnuinţa zilnică în tot felul de discuţii; temele supranaturale erau cele preferate pentru unii dintre noi şi mărturisesc că nici eu nu făceam excepţie.

Către mijlocul lui iunie am fost mutat în alt atelier. Devenisem ucenic de tinichigiu, bătând cu ciocanul şi îndoind foi lungi de tablă. La început mă deranja cumplit zgomotul care-mi spărgea urechile, dar când m-am obişnuit cu el, a început să-mi placă noua mea meserie. Apoi, asta nu mă oprea ca şi în acel mediu să pot gândi în linişte şi să învăţ cuvinte străine, notate pe bucăţi de hârtie. Protejat de zgomot, cântam adeseori cât puteam de tare, fără a risca să fiu prins asupra vreunei note false. Interpretam tot felul de cântece care îmi dădeau uşurare sufletească sau îmi aduceau pace în inimă.

Un pădurar din Dobrogea de nord, moş Stoian, lucra şi el în atelierul de tinichigerie. Auzisem recent zvonuri interesante despre el şi aşteptam un prilej să stau de vorbă cu el. Se spunea că moş Stoian vizitase o ghicitoare înainte de război şi că evenimentele pe care ea le prorocise, se adeveriseră aproape în totalitate. Cum prezicerile acelea se refereau la un şir de întâmplări care trebuiau să aibă loc în timpul detenţiei lui în puşcărie, mă interesau în mod deosebit.

Aş fi putut să aflu povestea asta de la alţii, dar am preferat s-o aud din gura lui. Într-o dimineaţă, pe când lucram alături fixând uşile la cuptoare, l-am rugat pe moş Stoian să-mi spună el prorocirea. A zâmbit cu subînţelesuri, şi mi-a relatat toată întâmplarea de la capăt.

– În 1939, deci exact acum optsprezece ani, începu el, eram pădurar în Delta Dunării şi într-o zi m-am dus în vizită la sora şi cumnatul meu, la Constanţa. Când am sosit în mahalaua portului de la Marea Neagră, m-am oprit să beau o duşcă sau

două la un han aflat în marginea oraşului. Alcoolul mi se urcase binişor la cap, fiindcă era destul de tare, şi de-abia părăsisem eu hanul, că am văzut un carton pictat atârnând strâmb deasupra uşii la un fel de prăvălie goală. Pe firmă scria:

GHICITOARE INDIANĂ
SPUNE TRECUTUL, PREZENTUL ŞI VIITORUL

Am râs în sinea mea şi am zis hai să merg înăuntru, aşa, ca să mă distrez. Am traversat drumul şi am păşit în vizuina ghicitoarei. Aici, după o perdea subţire, am văzut o femeie oacheşă, slăbănoagă, parcă n-avea vârstă. Stătea turceşte pe o canapea, cu o măsuţă şi un scaun aşezate în faţa ei.

„Intră, Stoiane, şi ia rogu-te loc", m-a îmbiat ea cu o voce răguşită. Am rămas uluit, a continuat moş Stoian. Cum de ştia femeia aia numele meu? Am făcut un pas înainte şi m-am aşezat cu grijă pe marginea scaunului. Nu puteam să-mi iau ochii de pe braţele ei vlăguite, lungi, cu degetele lor terminate ca nişte gheare, subţiri. M-a întrebat cu blândeţe ce voiam să ştiu – trecutul, prezentul sau viitorul? Eram prea zăpăcit ca să mai răspund şi am lăsat-o să-mi spună ce-o vrea ea. A început cu trecutul, dar când mi-a adus aminte micile găinării în care mă băgasem, mi-a fost ruşine rău şi am rugat-o să treacă la alte treburi. După aia mi-a spus de ce venisem la Constanţa, numele cumnatului meu şi treburile pe care le aveam cu el. La urmă, a trecut la viitor şi uite ce mi-a prorocit:

În mai puţin de un an o să se întâmple o crimă groaznică în familia dumitale, dar voi, o să hotărâţi cu toţii să muşamalizaţi lucrurile şi să nu-l spuneţi autorităţilor pe făptaş. După aia, când va izbucni războiul, dumneata vei aranja cu superiorii să rămâi la locul dumitale de muncă şi să nu fii trimis pe front. Cu siguranţă, că atâta timp cât o să dureze războiul, toate o să meargă bine pentru dumneata. O să câştigi mult bănet, o să cumperi pământ şi o să duci o viaţă îmbelşugată. Da' nici n-o să apuce să se termine războiul, că ţara matale o să fie ocupată de o armată nemiloasă, iar dumneata o să treci prin zile de necaz şi osândă. O să ţi se ia pământul, şi toate vitele şi păsările din ogradă. O să-ţi încleştezi dinţii, o să plângi cu lacrimi amare şi-o să-ţi blestemi ziua în care te-ai născut, dar n-o să fii în stare să faci nimic.

Apoi o să întâlneşti un om în afara legii, luptând pentru o cauză frumoasă, şi-o să-l ajuţi să-i aprovizioneze pe oamenii lui

cu hrană şi arme, dar o să fii prins şi trimis la pârnaie. O să fii bătut şi torturat zi şi noapte vreme de şase luni într-o celulă de piatră lângă o apă mare şi după aia o să fii condamnat la doisprezece ani. O să ispăşeşti, numai o parte din acel timp. De acolo dumneata şi alţi puşcăriaşi o să fiţi duşi la un loc unde moartea se va ţese peste capetele voastre. Aci o să afli că singura ta fiică s-a măritat cu un ticălos. Ba chiar, unul din cei mai răi duşmani ai tăi. Asta va fi ultima picătură. Veştile te vor afunda într-o gheenă a deznădejdii şi o să decizi s-o tai pe fiică-ta din testamentul tău şi să n-o mai vezi niciodată.

Pe urmă, pă neaşteptate, o să fiţi cu toţii duşi din acel loc în alt loc, unde o să lucrezi sub cerul liber. Când ţi se va duce orice speranţă ca să-i mai vezi vreodată pe cei dragi, dumneata şi prietenii dumitale de puşcărie o să fiţi adunaţi la un loc, într-o curte mare, ca să vă spună că puteţi să scrieţi acasă la familii să vină să vă viziteze ori să vă trimită pachete cu îmbrăcăminte sau de-ale mâncării. Unii dintre ei o să vină să te vadă, alţii n-or să dea nici un semn de viaţă.

La scurt timp după aia, o să fiţi cu toţii închişi din nou, în celule îngrămădite, întunecoase. Un alt mare război va izbucni, dar numai Dumnezeu ştie când se va întâmpla asta. Da' o să fiţi cu toţii liberaţi de o armată albă. O să te întorci în satul tău şi în afară de nevastă-ta, n-o să găseşti nimic aşa cum a fost mai-nainte, fiindcă totul o să fie ars de focurile iadului..."

Bineînţeles că prorocirile ghicitoarei îl zguduiseră pe moş Stoian până în măduva oaselor. Imediat după aceea, el povestise câtorva dintre prietenii săi apropiaţi despre această întâmplare, dar ei râseseră de naivitatea lui. Cine putea să comită vreodată un omor în familia sa, şi ce rău putea să facă el, ca să fie condamnat la doisprezece ani? Cu mulţi ani în urmă, doar ucigaşii erau condamnaţi la atâţia ani de închisoare. Şi totuşi, câteva luni mai târziu, un tragic eveniment s-a petrecut în familia lui, zguduindu-l profund. Cumnatul său, jucându-se necugetat cu un revolver, şi-a împuşcat soţia în cap fără să fi intenţionat asta. Întrucât aveau doi copii minori, familia a reuşit să-l salveze de la ştreang mituindu-l pe jandarmul şef să înainteze un raport din care să reiasă că femeia se împuşcase singură, prin imprudenţă.

Apoi, la scurtă vreme a izbucnit războiul şi, cum i s-a prezis, Stoian a reuşit nu numai să rămână în vechea lui slujbă, dar a fost totodată avansat ca pădurar regal şef. În această nouă funcţie făcuse o groază de bani, vânduse lemne de foc pe piaţa

neagră şi se îmbogăţise. După aceea, în 1944, România fu invadată de sovietici. Imediat, aceştia începuseră să-i rechiziţioneze caii. Apoi au venit la putere comuniştii şi au colectivizat în cele din urmă pământul, trecând în proprietatea statului vitele şi chiar păsările care aparţinuseră ţăranilor. Stoian s-a speriat şi s-a refugiat în hăţişurile pădurilor unde a întâlnit un grup de luptători pentru libertate, pe care i-a aprovizionat cu mâncare şi le-a dat pe mână propriile lui arme. A fost prins într-o zi de forţele de securitate şi aruncat într-o celulă de piatră, chiar deasupra apelor clipocite ale Mării Negre. Aici a fost torturat şi bătut zi şi noapte pe toată perioada anchetării sale.

Şase luni mai târziu, a fost condamnat la doisprezece ani de muncă silnică, pentru „ajutarea duşmanilor poporului" şi a fost trimis, împreună cu mulţi alţi deţinuţi politici, să lucreze în minele de plumb de la Baia Sprie. Aici a primit în cele din urmă veşti că fiica lui s-a măritat cu un tânăr comunist din sat, un trântor care nu muncise măcar o zi în viaţa lui, dar hop-ţop intrase în Partidul Comunist şi acţionase ca agent, realizând cu brutalitate dar cu succes colectivizarea forţată a pământului ţăranilor. După un an, munca în mine se suspendă pe neaşteptate pentru toţi deţinuţii politici şi Stoian fu transferat la Aiud. Acum el aştepta să i se îngăduie ori s-o vadă ori să corespondeze cu soţia sa, dar acesta era un vis în care nimeni nu credea, pentru că nimănui nu i se permisese vreun contact cu lumea din afară.

Cu înclinaţia mea de a crede în supranatural şi cu dorinţa adâncă de a scăpa de viaţa de închisoare, povestea lui Stoian m-a impresionat în mod profund. Alţii se amuzau de păţania lui, şi nici pe departe nu puteau să nu admită că unele din prorociri se realizaseră uimitor de exact.

De acum eram la curent cu mentalitatea şi speranţele din închisoare. Credeam într-o iminenţă a războiului, şi mulţi dintre noi simţeam că el ar putea însemna eliberarea noastră. Pentru acest gând nu aveam nevoie de o prorocire neghioabă, dar dacă situaţia era într-adevăr încordată, de ce să ne fi lăsat administraţia să ne contactăm familiile? Faptul era pur şi simplu de neconceput, sau cel puţin fără precedent la Aiud.

„Ei bine, e o poveste nostimă" mi-am zis în sinea mea după ce-am ascultat- o „dar am s-o uit".

O dată cu sosirea verii, autorităţile închisorii au hotărât să facă reparaţii în hala de mecanică a fabricii şi să extindă

actualul atelier de tâmplărie. S-a întocmit o listă cu zidari, pietrari şi dulgheri, împreună cu calfele lor. Eram foarte mult tentat de perspectiva de a munci în aer liber. Aşa se face că prietenul meu Grasu şi cu mine ne-am oferit în mod voluntar să lucrăm ca ajutoare de zidar.

Am fost trimişi la lucru împreună cu un ungur mai în vârstă, care era de meserie zidar şi traversase frontiera ilegal, ca să fie de faţă la nunta fiicei sale, într-un sat aflat exact opus în partea ungară a graniţei. Nu fusese reperat în nici un fel, dar îl denunţase mai târziu un consătean şi recunoscând cu bună credinţă călătoria lui dus-întors, scăpase cu o condamnare scurtă, de numai trei ani. Era un om liniştit şi uneori foarte abătut. Spre deosebire de noi, care credeam în cauza noastră şi într-un viitor luminos, el lucra habotnic sperând să fie eliberat curând şi să se întoarcă în satul său, alături de ai lui.

Într-o zi, el ne-a trimis la poarta fabricii ca să luăm în primire o căruţă cu var nestins care tocmai sosise la închisoare. Aici am întâlnit un condamnat de drept comun care însoţise căruţa până la poarta închisorii şi care ne-a şoptit repede ştirea:

– A fost emis un decret de guvern! Amnistie pentru toţi condamnaţii politici cu sentinţe până la cinci ani!

Am primit această veste cu bucurie, dar şi cu îndoială şi am hotărât să păstrăm informaţia pentru noi înşine, până când am fi avut şi o altă confirmare. Totuşi, nu ştiu cum s-a făcut că nici n-am ajuns bine seara la popotă că am şi auzit pe toată lumea şoptind cu emoţie:

– S-a dat un decret! Toţi cei cu sentinţe până la cinci ani vor fi liberi!

Zvonul fusese, chipurile, confirmat de către diferite surse de încredere – un angajat civil confirmase existenţa decretului! Abia atunci Grasu şi cu mine ne-am permis să alăturăm informaţia recent obţinută de noi şi îndată am fost copleşiţi de entuziaste bătăi pe umăr, întrucât sentinţele noastre erau binişor de tot sub limita superioară a decretului. O noapte întreagă şi ziua următoare toată forţa de muncă a fabricii a fost plină de optimism. Toată lumea se bucura, ca şi cum cei dintre noi care aveau sub cinci ani, erau deja liberi. Situaţia noastră fericită putea numai să mărească speranţele tuturor camarazilor noştri deţinuţi – era un pas pe calea cea bună, pietricica ce va pune inevitabil în mişcare un şir de decrete succesive, relativ la diferite categorii de condamnaţi politici.

Destul de ciudat, dar nu mă simţeam cu totul fericit în mijlocul bucuriei aceleia generale. Mă simţeam chiar dezorientat. Nu doream o milă care să mă vizeze doar pe mine, ci dreptate şi libertate pentru toţi!

Cu toate acestea, nu aveam de ales şi m-am desfătat într-un soi de veselie fără plăcere, în timp ce ascultam şi încercam să memorez o sumedenie de mesaje pe care camarazii mei deţinuţi mă rugau să le transmit familiilor lor, îndată ce voi fi liber. Am învăţat zeci de nume şi adrese pe dinafară şi am promis cu totul în mod imprudent să fac vizite persoanale unor familii trăind la o distanţă apreciabilă de Bucureşti şi să scriu mai mult sau mai puţin scrisori codificate celorlalte. Sub influenţa crescândă a entuziasmului colectiv, am început să-mi împart chiar sărăcăcioasele mele efecte personale celor care ispăşeau sentinţe pe termen lung.

Munca noastră în fabrică a devenit din ce în ce mai fără chef fiindcă Hans, Grasu şi cu mine aşteptam să ni se ordone să ne luăm bunurile şi să ne schimbăm uniformele de închisoare pe hainele noastre civile şi asta cât mai repede. Orice ofiţer sau persoană oficială în haine civile care apărea în curtea închisorii era, vezi Doamne, aducător de veşti bune. Cu răsuflarea tăiată urmăream fiecare mişcare a lui prin curte, gata să ne lăsăm uneltele la cel mai mic semn de recunoaştere a persoanei.

După o săptămână şi mai bine de zadarnice aşteptări, se răspândi zvonul că veştile despre decret fuseseră din nou doar o cumplită farsă. Deşi eu nu aveam probe solide, credeam că aceste zvonuri repetate erau dirijate chiar de autorităţile închisorii. Curând după aceea, l-am întâlnit pe colonelul Andronescu. El mi-a spus în mod clar că, din păcate, aşa stăteau lucrurile.

– Domnule Dima, trăiesc în aceste puşcării comuniste de prea mult timp ca să mai fiu păcălit. Am căzut victima unor astfel de zvonuri la început. Ele par să ţină de capitolul „torturi sadice", născocite de minţi bolnave. Tragedia este că într-o bună zi am putea fi eliberaţi, şi n-o să mai credem. Aceşti blestemaţi comunişti sunt capabili să facă ţăndări personalitatea întregii naţiuni. Să-i ia dracu pe toţi! a conchis el ca pentru sine.

Cu circa douăzeci de gardieni militari şi peste zece civili lucrând în fabrică, locul era plin de zvonuri. În timp ce o nevinovată „ştire" era onest asigurată de angajaţi civili mai omenoşi, majoritatea zvonurilor erau lansate de ofiţerii politici

ai închisorii în scopuri de dezinformare. Multora dintre cei ale căror speranţe atârnau de decretul mitic, realitatea sfâşietoare le provoca o recădere într-o stare sufletească disperată. Alte ştiri sau zvonuri ne descumpăneau pe mulţi dintre noi. Mareş, un maistru civil, i-a şoptit într-o zi unui deţinut că sovieticii lansaseră un nou submarin atomic. Întrucât noi îi consideram pe sovietici inferiori şi incapabili din punct de vedere tehnologic, am refuzat să credem acest lucru. Unii dintre noi se mirau totuşi. Dacă sovieticii erau capabili să ajungă din urmă Statele Unite? Un astfel de gând torturant, socotit imposibil, a pricinuit o mâhnire considerabilă în rândul deţinuţilor politici. Din fericire, starea depresivă n-a durat prea mult. Găseam totdeauna sprijin în logica noastră, în credinţa noastră şi, înainte de toate, unul în altul. Prieteniile erau solide între oameni cu atât de multe lucruri comune şi ori de câte ori presiunile din afară nu se dovedeau covârşitoare, aceste prietenii rămâneau de nezdruncinat.

Ca o regulă generală, gruparea deţinuţilor era determinată pe baze regionale sau locale mai degrabă decât de o anume concepţie politică împărtăşită în comun. Cartiere de baştină, comune, sate, judeţe sau oraşe formau verigi mai solide între deţinuţi decât oricare alte legături sau obligaţii artificiale. În această privinţă noi, proveniţi din oraşele mai mari ca de pildă Bucureşti, nu simţeam nici un spirit de comunitate urbană, dar tindeam în schimb să gravităm spre acele grupuri reprezentând regiuni ale strămoşilor noştri. În cadrul unor astfel de comunităţi, descopeream întotdeauna vreo rudă îndepărtată sau vreo amintire comună.

Unele din cele mai adânci rădăcini ale acestei legături specifice între grupurile regionale erau cântecele populare şi legendele din popor, caracteristice fiecărei comunităţi, pe care noi le învăţasem pe dinafară lângă genunchii mamelor şi bunicelor, iar acum le cântam la unison, uitând pentru o clipă chinul nostru şi inimile îndurerate.

Pe lângă majoritatea românilor, existau de asemenea mulţi etnici germani şi maghiari din România, care îndurau aceeaşi soartă.

Mai erau şi mulţi macedoromâni din ţările balcanice, precum şi români basarabeni şi bucovineni din Uniunea Sovietică. Aceştia din urmă veniseră în România să trăiască în rândul propriului lor popor, dar comuniştii îi întemniţaseră pe toţi cei care se opuseseră stăpânirii lor. Afirmaţia unui fost profesor

român din Chişinău, acum capitala Moldovei Sovietice[1], a fost în special deprimantă:

– Nu există familie în Basarabia, a declarat Ionaşcu, bazat pe propria sa observaţie personală, fără un membru fie arestat, omorât, fie deportat în Siberia sau Kazahstan, sau fără un membru fugit în România propriu-zisă ori în Vest. Trebuia să vă pierdeţi un membru al propriei dumneavoastră familii ori să dispăreţi în necunoscut pentru a înţelege ce înseamnă aceasta, a adăugat fostul profesor.

Pe când oamenii de la ţară tindeau să se adune după regiunile de baştină, cei de la oraş, mai instruiţi, „elita închisorii", căutau mai adesea companie potrivit cu afinităţile lor politice şi intelectuale.

Între timp, echipa noastră terminase reparaţiile realizate în interiorul fabricii şi acum lucra la zidăria exterioară a atelierului extins de curând. Printre camarazii noştri de muncă se afla un fost pilot al Forţelor Aeriene, Povicescu, a cărui sentinţă se apropia de sfârşit. De fapt, el mai avea de ispăşit doar două săptămâni, când a fost deodată chemat la secţia grefierului închisorii, ca să i se spună că fusese judecat şi condamnat *in absentia* la încă doisprezece ani, chipurile, pentru că ar fi participat la o demonstraţie reacţionară în faţa Palatului Regal de ziua numelui Regelui Mihai, cu zece ani înainte.

Această metodă de a re-condamna pe deţinuţi *in absentia* în ajunul eliberării lor dintr-o detenţie precedentă devenise o practică extrem de obişnuită, alternând cu decrete administrative de domiciliu forţat în anumite sate izolate din ţară, pentru perioade care puteau fi reînnoite întinzându-se de la unu la cinci ani.

Povicescu, totuşi, a primit noua sa condamnare cu calm. În fond, el, de asemenea, împărtăşea credinţa comună că o eliberare generală a condamnaţilor politici trebuia să se întâmple curând.

Din când în când, unii deţinuţi erau scoşi din fabrică şi alţii aduşi acolo. Pe neaşteptate, într-o zi, în timpul verii, un inginer numit Lazăr Caragea a fost adus direct de la Zarca; el purta veşti proaste pentru mine. Fusese ţinut un an întreg acolo şi fusese vecin de celulă cu Ion Dima. Fratele meu suferise cu

---

1 În prezent, Republica Moldova (n. t.).

adevărat închis la Zarca şi înfăţişarea fizică a lui Lazăr nu mi se părea deloc liniştitoare. Noul venit era în jurul vârstei de cincizeci de ani, foarte înalt şi extrem de slab, cu o paloare cadaverică de necrezut. În ciuda zâmbetului şi a moralului său ridicat, înfăţişarea lui nu necesita nici o explicaţie despre această hidoasă „puşcărie în cadrul puşcăriei". Fusese închis acolo ca pedeapsă pentru a-şi fi retractat mărturisirea în timpul anchetei. În mod treptat, domnul Lazăr, cu care am rămas buni prieteni, mi-a spus că sănătatea fratelui meu nu era prea bună şi că avea nevoie de un tratament special pe care închisoarea nu-l putea asigura.

De prisos să mai spun că m-am întristat din nou. Ne aflam aproape la o distanţă de respiraţie de om şi nu puteam să ne vedem sau să comunicăm. Mi-am amintit atunci de Victor Dimitriu şi de moartea lui neaşteptată şi acest lucru m-a îndurerat adânc. Pentru o clipă doream să mă îndoiesc de relatarea lui Lazăr, dar el îmi părea să fie, şi într-adevăr era, unul dintre cei mai minunaţi oameni pe care îi întâlnisem. În afară de aceasta, Lazăr mi-a risipit îndoielile mele limitate, punându-mi la dispoziţie o sumedenie de amănunte cu caracter intim despre familia mea, pe care nu le-ar fi putut afla decât de la unul din membrii ei. La bine şi la rău, condiţiile de închisoare şi izolare, în special, îi fac pe oameni să împartă singurele lucruri pe care le mai au – amintirile lor.

Lazăr m-a pus, de asemenea, la curent cu un tablou mai clar al condiţiilor de la Zarca. Erau mai primitive decât cel mai de jos nivel al oricărei societăţi umane. Bunăoară, fusese de curând o grevă a foamei la care participaseră fără preget toţi deţinuţii, tineri şi bătrâni, sănătoşi ori bolnavi. După câteva zile fuseseră scoşi afară din celule unul câte unul şi hrăniţi cu de-a sila printr-un furtun împins în jos pe beregată, în timp ce patru zdrahoni de gardieni îi ţintuiau la pământ stând cu genunchii pe braţele şi picioarele lor. Un deţinut fusese asfixiat de introducerea grosolană a acelui tub de hrănire care-i blocase traheea, şi câţiva oameni mai în vârstă leşinaseră din cauza inimii, pe când se luptau cu torţionarii lor brutali.

Ne simţeam atât de norocoşi să ne aflăm în fabrică, să lucrăm sub cerul liber şi să respirăm aer proaspăt în fiecare zi!

Până una alta, am terminat o altă lucrare şi noul şantier de muncă se întindea acum spre un gard înalt, dublu, de sârmă ghimpată, doar la câţiva metri de zidul închisorii. Sus, pe ziduri, erau soldaţi înarmaţi ai Forţelor de Intervenţie ale

Securităţii. Pe când îmi făceam munca, m-am uitat în sus la ei pe ascuns şi am fost uluit să-i văd aplecându-se peste parapet şi privind fix în jos, la noi, cu nevinovăţie. Erau tineri, unii dintre ei neavând încă douăzeci de ani şi nu exista nici un semn de ostilitate în ochii lor. Mă întrebam ce simţăminte le umpleau inimile şi cugetele, ştiind că au fost învăţaţi să ne considere ca pe nişte bandiţi periculoşi, nedemni de milă. Ce ironie a soartei! Comuniştii ne etichetau cu trăsături care li se potriveau cel mai mult lor.

În cele din urmă am început să le zâmbim acestor tineri soldaţi şi unii dintre ei ne-au întors zâmbetele când gardienii noştri dinăuntru erau ocupaţi altundeva sau cu privirea în altă parte. Într-o zi am rămas înlemniţi când un deţinut a recunoscut un consătean al lui ca fiind una din santinelele de pe zid. Recunoaşterea fusese reciprocă; au schimbat chiar câteva cuvinte şi de atunci încolo ştiam că aveam un prieten „afară". Cei doi au reuşit într-un fel să comunice prin semne, şi câteva zile mai târziu santinela de pe zid a lăsat să cadă un ziar împăturit frumos în curtea unde lucram noi – chiar primul ziar care a ajuns vreodată în limitele interioare ale închisorii comuniste.

Nici n-am apucat să ne retragem în dormitorul nostru seara, că ne-am şi năpustit asupra ziarului, aproape smulgându-l unul din mâinile altuia. Era prima dată când citeam cu adevărat ştiri „reale", tipărite negru pe alb, în loc să auzim zvonuri de aiurea. Era de necrezut! Din fiecare gură se revărsau comentarii şi discuţii şi cu toate că nu părea să existe nici un fel de motive specifice de bucurie, concluziile trase din ştiri erau în total de partea optimistă.

Am primit un alt ziar de la noul nostru prieten după două zile, dar la sfârşitul săptămânii el a dispărut dintr-odată. Deoarece gardienii erau evident rotiţi în diferite posturi, speram că el într-o zi va reapărea. Această legătură neaşteptată ne-a încurajat foarte mult şi am început să zâmbim mai des şi celorlalte santinele, sperând să le câştigăm încrederea.

Într-o seară, devreme, spre sfârşitul lui iulie 1957, după terminarea lucrului, a sunat alarma pe nepusă masă şi am fost convocaţi să ne adunăm toţi în faţa cantinei. După ce ne-am strâns în formaţia noastră obişnuită de apel şi am fost număraţi din nou, ofiţerul de serviciu şi comandantul adjunct al închisorii au apărut în curte, iar ultimul a început să citească următorul anunţ:

„Autorităţile administrative ale Penitenciarului Aiud şi Directoratul Închisorilor din Republica Populară Romînă, considerînd că un anumit număr de deţinuţi au cîştigat o răsplată prin munca lor grea şi bună purtare, au decis după cum urmează:

1. Următorii deţinuţi sînt îndrituiţi să primească o vizită şi un pachet de la familiile lor...

2. Următorii deţinuţi sînt îndrituiţi să primească un pachet cu alimente de acasă...

3. Următorii deţinuţi sînt îndrituiţi să scrie o carte poştală acasă...“

O linişte adâncă, de hău, s-a instalat la sfârşitul anunţului. Nimeni nu se aşteptase la o astfel de turnură a evenimentelor, chiar dacă numărul beneficiarilor era limitat la circa douăzeci şi cinci la sută din toţi deţinuţii din fabrică.

Numele meu nu era inclus la nici una dintre categoriile de beneficiari şi nici al prietenului meu, Grasu. Din noi trei, numai lui Hans i se îngăduise să scrie acasă şi să primească un pachet cu alimente. Chiar aşa stând lucrurile întâmplarea mi-a adus aminte de prorocirea lui Stoian, şi aceasta m-a tulburat puţin, căci la drept vorbind, uitasem de ea. Conform previziunii, Stoian a primit o carte poştală să-i scrie soţiei sale şi uitându-se la cartonul pe care îl ţinea în mâini, l-am văzut stânjenit din nou.

14

Complotul de contrabandă

Deţinuţii care primeau cărţi poştale aveau voie să scrie numai zece rânduri familiilor lor, dar acestea duceau primele ştiri oficiale ale existenţei şi peregrinărilor lor, după o tăcere totală de mulţi ani.

Curând după trimiterea cărţilor poştale, au început să sosească răspunsurile, urmate de pachete conţinând mâncare, ţigări, şi unele articole de îmbrăcăminte. Deşi ţigările puteau fi cumpărate de la cantina închisorii pe cartela obişnuită de raţie, noua rezervă era foarte mult apreciată de fumători. Fumatul era cel mai dificil test de voinţă. Unii dintre ei schimbau hrana pe ţigări, şi fumătorii înrăiţi se înjoseau câteodată adunând mucurile ţigărilor aruncate pe jos de gardieni.

Judecând după unele pachete cu alimente, era clar că viaţa „afară" era la fel de grea ca atunci când o părăsisem. Când o dată, în timp de mulţi ani unei familii i se îngăduia să trimită un pachet cu hrană de cinci kilograme, cei care îşi puteau permite acest lucru trimiteau produse cu un procent înalt de proteine sau calorii, ca de pildă şuncă afumată ori ciocolată. Multe pachete cu mâncare, însă, şi mai trist, unele venind de la ţară, conţineau de multe ori seminţe de floarea-soarelui, bostan copt, sau o pâine mare. Era evident că familiile acelor deţinuţi nu aveau ele însele destulă hrană ori bani să fi putut trimite ceva mai consistent.

Curând au început şi vizitele. Camera de primire era de fapt o celulă mare, transformată, despărţită de jos până la mijloc de o plasă de sârmă, unde ambele părţi trebuiau să stea în picioare la o anumită distanţă de fiecare latură a plasei sub

ochii şi urechile ciulite a doi gardieni. Deşi majoritatea vizitatorilor călătorise sute de mile să-i vadă pe cei dragi, întrevederile erau limitate la cincisprezece minute şi câteodată chiar mai scurte.

Veştile cu care se întorceau deţinuţii de la aceste întrevederi uneori erau fericite, dar cel mai adesea triste.

Fie că avusese loc un deces în familie sau, chiar mai rău, câte-o soţie dăduse naştere unui nou copil la nişte ani după arestarea soţului ei. O altă soţie cedase presiunilor autorităţilor comuniste şi, ca să-şi păstreze slujba, divorţase formal de „înjositorul" ei soţ. Altele, divorţaseră pur şi simplu şi se recăsătoriseră, incapabile să reziste chinului anilor de singurătate. Copiii care creşteau întâmpinau piedici insurmontabile în şcoală şi facultate dacă nu-şi repudiau taţii „reacţionari" şi nu îşi schimbau numele şi domiciliul. De multe ori prietenii socotiţi foarte buni evitau familiile celor arestaţi, temându-se de urmări. Ameninţarea vagă a sărăciei şi a şomajului dăduse o lovitură puternică unităţii şi moralului familiilor deţinuţilor, dintre care unele nu au mai apărut niciodată ori nu au trimis măcar un pachet sau nu au răspuns în vreun fel la cărţile poştale trimise.

Alte ştiri din afară erau limitate şi contradictorii. Cu gardienii ascultând la fiecare cuvânt, era greu să comunici ca lumea. Era greu să faci un schimb de ştiri şi să conversezi. Informaţiile pe care noi puteam să le culegem erau derutante şi descurajante. Moralul celor din afară era mult mai scăzut decât al nostru. Culmea ironiei, tocmai deţinuţii puteau să ridice moralul rudelor lor vizitatoare, prin încrederea lor neclintită într-o schimbare iminentă spre mai bine. Să fi fost optimismul nostru o simplă reacţie inconştientă de autoapărare, o dârzenie adânc înrădăcinată a spiritului uman, sau o dorinţă iluzorie? Astfel de întrebări începuseră să mă chinuie, şi nu eram pregătit să le răspund. Pentru o mai bună înţelegere aveam nevoie de informaţii pe care nu le deţineam, dar iată că împrejurări noi m-au pus într-o poziţie, de unde puteam eventual să fiu de folos.

Într-o zi lucram împreună cu zidarul, finisând peretele exterior al noii hale de lângă zidul închisorii. Ne însoţea ca de obicei sergentul Nenco, şi tot ca de obicei, era somnoros şi căsca. Pe coama zidului stătea în picioare tânărul care ne adusese mai înainte un ziar. Purta o puşcă mitralieră, dar evident mă recunoscuse şi el, şi după câte se părea dorea să comunice cu

mine. Se afla doar la vreo cinci sau şase metri distanţă, dar tot aşa era şi Nenco. Până la urmă am înţeles ce voia. Mă văzuse jucându-mă cu un briceag, produs în fabrică pentru vânzare afară, şi în mod clar îl dorea. Când sergentul Nenco s-a dus puţin mai încolo să se întindă la umbră, am aruncat briceagul către prietenul meu, soldatul. A reuşit să-l prindă înainte de a cădea pe platforma lui. A doua zi mi-a adus o pagină de ziar, îndoită frumos şi acoperită de o bucată de stofă, pe care mi-a aruncat-o foarte exact. Nenco era pe aproape, dar nu a observat nimic. În afară de asta, după părerea gardienilor, o astfel de legătură era de neconceput. Entuziasmat de succes, plin de emoţie dar şi de teamă, legătura era acum în mâinile mele şi n-aveam s-o las să-mi scape printre degete.

Fabrica era plasată într-un colţ al închisorii, lângă zidul exterior. Patru turnuri de pază ne supravegheau zi şi noapte. Unele clădiri ale fabricii erau aşezate la câţiva metri de zidul exterior. De pe acoperişul unei clădiri, pe care noi puneam tablă, puteam să privim în afara zidului închisorii foarte bine. Am observat dormitoarele şi cantina gardienilor de securitate din exterior, care erau plasate în imediata noastră apropiere. Două din turnurile de pază erau extrem de aproape şi ideale pentru legături. Unul era la câţiva metri de acoperişul clădirii pe care lucram noi, şi mai mult sau mai puţin la acelaşi nivel. Celălalt era exact într-un colţ lângă o clădire mai mică cu câteva ateliere. Noi mergeam de obicei spre curtea îngustă în afara clădirilor fabricii însoţiţi de gardienii din interior, însă mai era o uşă care se deschidea dintr-o clădire mică, exact în faţa acestui turn de pază. În general, această uşă era închisă şi numai sergentul avea cheia, dar acum, cu lucrul în curs înăuntru şi în afară, era câteodată deschisă. În vremea prânzului se încuiau toate uşile şi după ce mâncam trebuia să aşteptăm în curtea centrală. Grasu, care lucra cu mine la reparaţii; Geo Caraivan, un alt prieten de nădejde care lucra într-un atelier de întreţinere cu uşa în afară, şi alţi câţiva deţinuţi demni de încredere au analizat cu toţii aceste detalii pentru a vedea care erau cele mai bune alternative ale noastre.

Curând după aceea, prietenul nostru, soldatul a apărut iarăşi pe unul din cele două turnuri şi de această dată era deja pregătit. Mi-a făcut semne că-mi adusese „darul" şi când a simţit că e în siguranţă, mi-a aruncat ziarul. Era o pagină din *Scînteia,* ziarul oficial al comuniştilor şi cel mai mare cotidian din România. Ziarul avea de obicei numai patru pagini, şi

câteodată, cel mult opt. Pe noi ne interesau doar evenimentele internaţionale şi soldatul ştia asta. Aceea era pagina pe care ne-o adusese.

Câteva zile mai târziu, un alt soldat făcea de pază în acelaşi turn şi se uita la mine ca şi cum ar fi dorit să-mi spună ceva. Eram deja pregătit cu câteva bricege nou-nouţe, brichete, portchei, şi alte câteva articole produse în fabrică. Pentru a-l pune la încercare am aşteptat momentul potrivit şi am scos câteva astfel de obiecte ca să le vadă. A şi devenit nervos, făcându-mi semne să-i dau ceva. Am procedat din nou la fel şi amândoi am stabilit o nouă legătură. Dacă el ştia ceva de la celălalt soldat-prieten al nostru, nu puteam să-mi dau seama, dar pentru a fi sigur, am scris pe zid cuvântul *zidar*. Sergentul Nenco m-a văzut şi a strigat:

– Dima, ce faci? Şterge zidul imediat!

Întorcându-mă cu spatele la el ca să-i acopăr vederea, am şters mai întâi litera *d*, şi restul literelor a format cuvântul *ziar*. Înainte de a şterge zidul complet, m-am asigurat că gardianul din turn primise mesajul meu.

De regulă, soldaţii de pe turnul de pază erau rotiţi să facă pază în jurul întregii închisori, dar noi nu ne puteam da seama la ce intervale, aşa că aşteptam în fiecare zi să vedem cine era de serviciu, doar-doar o apărea omul nostru.

A doua zi în turn era acelaşi soldat şi mai mult ca sigur că avea ziarul. De această dată, însă, zidarul meu mai vârstnic a văzut legătura mea şi la început a fost prea speriat ca să poată spune ceva. Apoi, a dat din umeri şi până la urmă a dat de înţeles că dinspre partea lui n-a văzut nimic. Puţin după aceea, am stabilit încă două legături, şi vreme de mai multe săptămâni am primit ziarul aproape zilnic.

Potrivit unui plan destul de bine conceput, cei care primeau ziarul se descotoroseau imediat de el, şi acesta ajungea repede la „trustul inteligenţei" noastre pentru interpretare şi analiză. Pentru siguranţă maximă, nu se puneau întrebări cine va primi ziarul, cine îl va citi, şi cine îl va distruge. De aceea, nici chiar cei mai buni prieteni nu ştiau exact traseul ziarului cu excepţia celor direct implicaţi. Riscul era mare şi cu timpul devenea şi mai mare. Dacă ar fi fost prinşi, gardienii puteau fi uşor condamnaţi la câţiva ani de puşcărie, şi cine ştia ce ni se putea întâmpla nouă?

Când am terminat acoperişul noii hale, m-am cărăţat de jos din hală şi am aruncat câteva găleţi cu gunoi, aşa ca să pot cere

permisiunea să merg şi să fac curăţenie. De două ori, când un soldat-prieten era pe acel turn, m-am urcat sus, chipurile să curăţ acoperişul, dar fireşte, de fapt, să capăt ziarul.

O dată Nenco s-a luat după mine sus, pe neaşteptate, şi aproape m-a prins în flagrant delict. Din fericire, soldatul din turn îmi aruncase deja ziarul. Înainte ca Nenco să se apropie de mine, am deschis un chepeng de la acoperiş şi am aruncat pachetul unui deţinut din hală. El l-a dat unuia din oamenii „trustului inteligenţei" şi nu m-a întrebat niciodată nimic. Cu altă ocazie, hârtia a căzut în zona „ÎMPUŞCARE FĂRĂ SOMAŢIE", dar aproape de sârma ghimpată din afară. Soldatul din turn era foarte nervos şi Nenco se afla prin apropiere. Forţându-mi norocul, am întins mâna în zona interzisă şi am recuperat ziarul, însă eram un pachet de nervi. Nenco a văzut ceva suspect şi a ţipat la mine:

– Dima, eşti nebun? Ce faci acolo? Pleacă imediat!

Simulând un leşin, i-am spus:

– Nu mă simt bine, sergent. Îmi vine ameţeală şi aproape că am leşinat.

Între timp, am reuşit să ascund pacheţelul sub cămaşă. Grasu era palid şi îngrozit, dar maistrul zidar n-a văzut nimic. Sergentul Nenco a ţipat din nou şi nu ne-a mai scăpat din ochi.

Cu toate acestea, unele ştiri s-au strecurat inevitabil, într-un cerc mai larg de deţinuţi şi au ajuns la urechile autorităţilor, fără îndoială prin informatorii lor. Ele credeau însă, că aceste frânturi savuroase de informaţii externe fuseseră introduse de familiile vizitatoare şi au luat măsuri imediate pentru a întări vigilenţa supravegherii, sporind numărul de gardieni de la doi la patru. Aceasta însemna un gardian care trăgea cu urechea pentru fiecare deţinut vizitat. După aproape două săptămâni, autorităţile au mirosit că ziarele erau introduse prin contrabandă, dar de data asta i-au suspectat pe maiştrii civili din fabrică şi i-au supus unui control foarte amănunţit şi chiar unor percheziţii, dar evident fără rezultat. Adevărata sursă a informaţiilor noastre era un secret păzit cu strictеţe, cunoscut numai de mine şi de alţi câţiva, astfel că autorităţile n-au descoperit niciodată ceva precis.

Cu vremea, am terminat toate reparaţiile la cele două clădiri şi continuam doar cu interiorul. Am observat şi noi o supraveghere sporită ca şi cum administraţia bănuia ceva. De mai multe ori am văzut prin ferestre că unii dintre soldaţii noştri-prieteni ne făceau semne că aveau „bunurile". Atunci

Geo, un camarad deţinut, slăbănog, înalt, implicat şi el în contrabanda cu ziare a sugerat o nouă manevră. El a reuşit să facă rost de cheia de la uşa exterioară a atelierului, care se deschidea lângă turnul de pază, şi în câteva rânduri am riscat imposibilul. În timp ce majoritatea deţinuţilor se destindeau în curtea centrală, cu câţiva dintre ei plasaţi lângă una din uşile de la hala fabricii, pentru a ne preveni în caz de pericol iminent, Geo şi cu mine am descuiat două uşi interioare spre a ajunge la turnul de pază. Întreaga operaţiune a durat circa un minut – dar unul din cele mai lungi minute din viaţa mea. După ce l-am lăsat pe Geo să intre în atelier, ca măsură de precauţie, a trebuit să-l încui înăuntru. Apoi, el avea să deschidă uşa din afară, să ia ziarul, şi să se întoarcă înapoi. Dacă lucrurile erau sigure, aveam să-i dau drumul afară. Aşa am făcut cu rândul de câteva ori, intrând înăuntru şi ieşind afară, dar mi-am dat seama că nu puteam să suport multă vreme tensiunea asta. O dată, când a trebuit să-l las pe Geo să intre înăuntru şi am încuiat uşa, au apărut ca din pământ trei ofiţeri chiar la uşa pe care o supravegheam din curtea centrală. Ştiau ei ceva? Li se strecurase vreo informaţie? Am semnalat imediat primejdia lui Geo printr-un cod special şi el s-a ascuns. Văzându-ne lângă uşă, ofiţerii ne-au întrebat:

– Cine are cheia de la uşa asta?

– Maistrul civil, am răspuns eu, cu indiferenţă.

Au reflectat pentru o clipă, apoi s-au dus să-l caute pe maistru.

Între timp, i-am dat drumul lui Geo afară şi am hotărât imediat să punem capăt în mod provizoriu acţiunilor noastre aventuroase, dar nu a fost nevoie.

Prin informaţiile directe din ziare, am încercat să înţelegem mai bine lumea din afară şi îndeosebi situaţia internaţională. Cea mai mare parte a timpului trebuia să citim printre rânduri şi să ne construim propriile noastre interpretări. Multe din ştiri nu ne întăreau optimismul, dar interpretarea noastră se făcea într-un mod care ne păstra speranţele vii şi moralul intact. În absenţa unor informaţii reale, omul are forţa de a-şi crea însuşi informaţii, adesea ca rezultat al imaginaţiei sau gândirii sale. De această dată, însă, aveam ştiri adevărate.

Inevitabil, lucrurile trebuiau să ajungă la un sfârşit, şi am început să am o anumită presimţire, care în curând s-a adeverit.

Într-o zi cenuşie de octombrie sergentul Nenco, care mă văzuse de o mie de ori înainte şi ştia cum mă cheamă, m-a întrebat cu o intonaţie foarte dură în glas:

– Cum îţi zice? Ia-ţi efectele personale şi vino la poartă!

Atunci am înţeles că viaţa mea în fabrică luase sfârşit. Nimeni nu mai putea să-mi vorbească şi am citit îngrijorarea pe feţele colegilor mei. Ne dăduserăm cu toţii seama că ştirile tipărite nu vor mai intra în fabrică.

Mai târziu am aflat că, după ce m-a escortat la poarta fabricii, sergentul Nenco s-a dus la atelierul unde lucra prietenul meu Grasu. Înainte ca Nenco să ajungă la el, prietenul nostru comun, Dincă, a început să-l instruiască despre cum să se comporte într-o eventuală anchetă şi cum să păstreze o tăcere totală în privinţa ziarelor. Cu toate acestea, când Nenco a ajuns în dreptul lor, el a întrebat cu acelaşi ton dur în glas:

– Dincă, cum te cheamă? Ia-ţi efectele şi vino la poartă cu mine. Ce ironie!

În afară de noi, alţi şapte deţinuţi au fost scoşi din fabrică în aceeaşi zi. Autorităţile fuseseră desigur bombardate cu rapoarte de la informatorii lor, despre scurgerea de informaţii exterioare în fabrică dar, nefiind în stare să-i depisteze pe deţinuţii implicaţi, au hotărât să înlăture opt dintre noi, cei din fabrică. Dintre aceşti opt, cinci ştiau despre complot şi trei erau direct implicaţi în obţinerea ziarelor şi difuzarea ştirilor.

Cei doi prieteni ai mei, Hans şi Grasu, au rămas în fabrică. Printr-o coincidenţă, pe când grupul nostru era scos afară în pas alergător pe porţile puşcăriei, l-am întâlnit pe Hans venind din direcţia opusă cu pachetul pe care tocmai îl primise de acasă. Am schimbat priviri triste, întrucât el se aşteptase să împartă cu Grasu şi cu mine toate dulciurile pe care le conţinea pachetul. Noi cei opt am fost duşi într-o celulă în blocul II unde am găsit alţi câţiva deţinuţi. Îndată ce am păşit înăuntru, Alex, pe care îl ştiam de la Penitenciarul Timişoara, a venit în faţă să mă întâmpine cu entuziasm.

– Nic, ce mai faci? Sunt atât de bucuros să te întâlnesc iar! Unde ai fost? Ce e nou?

Am răspuns cu căldură, dar în chip defensiv. În fine, învăţasem să-mi ţin gura şi, pe lângă asta, aveam un secret important de păstrat. Menţionarea ziarelor, deci a motivului pentru care fusesem dat afară din fabrică era un subiect tabu, şi am rămas în aşteptare să fim interogaţi în privinţa lui.

Petrecusem zece luni în fabrică, două semestre universitare, cum spunea Alex în glumă, dar adevărul era că ele valoraseră mai mult decât atât. Noi, cei nou-veniţi, ne-am instalat cu părere de rău în faţa restricţiilor vieţii de închisoare obişnuite, pe care aproape că le uitasem în atmosfera eterică a fabricii. Dar nu asta mă frământa pe mine acum. Eram, totuşi, foarte îngrijorat de o posibilă anchetă.

15

Înapoi în celulă

În timpul primelor câteva zile am trăit într-o stare de nesiguranţă paralizantă. Eram pe deplin conştienţi de gravitatea acţiunilor întreprinse, dar în acelaşi timp eram convinşi că nu existau probe solide contra noastră. De ceea ce ne temeam noi cu adevărat era ancheta care trebuia să urmeze, şi care, de urmat a urmat. După câteva zile care ne-au măcinat nervii, am fost scoşi afară din celulă unul câte unul şi anchetaţi de ofiţerul politic adjunct. Nu eram singurii, totuşi. Oamenii pe care i-am găsit în celulă când am sosit noi, fuseseră şi ei anchetaţi, chiar dacă nu aveau absolut nici o legătură cu ziarele. Pesemne că autorităţile sperau să obţină orice fel de informaţii de la ei, pe care noi în dorinţa de a ne confesa, le-am fi lăsat să ne scape. Este adevărat că ei încercaseră să ne descoase privitor la evenimentele care făcuseră să fim retraşi de la lucru, dar acum eram pe deplin versaţi ca să evităm pericolul de a vorbi prea mult. Ne păstrasem gurile închise, şi ei nu insistaseră.

Din lipsa oricărei probe solide împotriva noastră, autorităţile renunţară la anchetă după câteva zile. Totuşi, am hotărât să fim încă prudenţi până în ziua când aveam să fim separaţi şi redistribuiţi în diferite alte celule ale închisorii. Este un lucru îngrozitor să trăieşti cu o sabie care îţi atârnă deasupra capului, neştiind niciodată când o să cadă tăişul asupra ta. Aşa ne simţeam noi în acele zile. De fiecare dată când suna clopoţelul în secţia noastră şi un ofiţer îşi croia drum în josul coridorului afară, săream în picioare crezând că venise să ne ia pentru interogatoriu.

Încet-încet, şi pentru că nu aveam o altă alternativă, ne-am reluat cursul normal al vieţii de celulă. După câteva zile a început să mi se facă foame din nou, şi, amintindu-mi cum obişnuiam să-mi dozez porţia zilnică de mămăligă cu un an mai înainte, am reluat aceeaşi metodă ca să sufăr mai puţin. Curând le-am împărtăşit noilor noştri camarazi de celulă toate veştile şi experienţele de viaţă pe care le culesesem în fabrică, evitând orice referire la ziare. Nu i-am spus nici măcar lui Alex despre întâmplare.

După puţin timp m-am împrietenit cu moş Metei, un bătrân ţăran de pe colinele aflate la poalele Munţilor Făgăraş, care avea deja un stagiu de şase ani în închisoare. Din când în când începea brusc să murmure, unul din acele cântece sfâşietoare pe care le cântase în tinereţea lui. Moş Metei fusese condamnat la douăzeci şi cinci de ani de muncă silnică, asta însemnând suma a trei sentinţe paralele care se ridicau la un total de şaizeci de ani de temniţă. Fusese implicat în marea mişcare de rezistenţă concentrată în Munţii Făgăraş.

În afară de el, fuseseră arestaţi şi condamnaţi soţia lui, trei fii, o noră şi alte rubedenii. Întreaga familie avea de ispăşit un total de peste 300 de ani de muncă silnică, dar moş Metei nu-şi pierduse speranţa în eventuala lor eliberare şi reunirea nefericitei lui familii într-o ţară eliberată.

Cam după o săptămână, profesorul Nicolaescu, pe care noi îl găsiserăm în celulă la venire, a decis în sfârşit că eram destul de loiali ca să ni se arate comorile ascunse în celulă. Am fost extrem de uimţi întrucât era prima dată când vedeam o astfel de ascunzătoare. Sub piciorul unuia din paturile de fier, o scândură din pardoseală cu un nod în ea putea fi dată la o parte pentru a lăsa să se vadă o mică deschizătură în podea. Profesorul descoperise această ascunzătoare cu două luni înainte în timp ce curăţa duşumeaua. Înăuntrul ei descoperise trei caiete de notiţe făcute din pungi de hârtie, conţinând un vocabular cu aproape o mie de cuvinte franceze, un glosar de expresii filosofice, şi un dicţionar de termeni medicali. El găsise, de asemenea, un pachet de cărţi de joc, fasonate în chip artistic din aceleaşi pungi de hârtie, dar lipite cu aluat de pâine în trei straturi, pentru a întări fiecare carte. Mai erau câteva ace şi mosorele de aţă. Eram emoţionaţi de această descoperire, dar în sinea noastră nutream o nemulţumire faţă de profesor pentru puterea de a-şi fi manifestat neîncrederea atât de mult timp. Totuşi, am uitat curând acest lucru când am înţeles că

n-avea de unde să ştie ce fel de oameni suntem noi şi că avea dreptate să fie prudent.

Am început să citesc cu aviditate conţinutul celor trei caiete de notiţe, în intenţia de a le memora. Izbutisem să scot pe ascuns nişte hârtie şi un creion din fabrică, pe care le ascunsesem de asemenea, sub scândura podelei. Între timp am observat că unul din schimburile gardienilor de serviciu avea doi sergenţi de treabă, şi în timpul schimbului lor am început să contactăm deţinuţii din celulele învecinate. Cel mai bun moment de a comunica era în timpul plimbării zilnice, când deţinuţii din fiecare celulă erau scoşi afară în curtea închisorii şi plasaţi în ţarcuri separate. Când nu eram forţaţi să mergem de jur-împrejur în cerc, cu capetele plecate în pământ, puteam comunica oarecum cu deţinuţii de pe partea cealaltă. În acest fel am reuşit să obţin un nou caiet de notiţe de la un deţinut din altă celulă aflat în secţia noastră.

Încet-încet, vieţile noastre au intrat pe un făgaş normal. Dincă, un fost sergent din artileria română, şi-a recâştigat buna lui dispoziţie, iar Socianu, optimismul său, în timp ce eu am început să uit partea cea luminoasă a vieţii de dinainte, ca lucrător în fabrică.

Într-o după amiază, uşa celulei noastre s-a dat în lături, şi bunul nostru prieten de la fabrică, Ştefan Iliescu, a fost brusc împins înăuntru. Am sărit în picioare ca să-l salutăm cu bucurie, dar entuziasmul nostru n-a durat prea mult. Stătea acolo în tăcere, uitându-se fix la noi, cu ochii plini de lacrimi; apoi a înaintat şi şi-a rezemat coatele de primul prici. În ciuda prieteniei noastre, a rămas mult timp rezervat. Când s-a lăsat noaptea, s-a aşezat pe dunga unui prici aflat mai jos şi nu a închis ochii deloc. În zori nici n-a vorbit şi nici n-a mâncat, dar mai târziu, în cursul după-amiezei am izbutit să-l facem să vorbească puţin, deşi a durat câteva zile până să-şi revină din şoc.

– Credinţa în lumea de dincolo este singura noastră putere, au fost primele lui cuvinte.

Ştefan era un om exemplar şi un model de bună purtare. Fusese arestat cu şapte ani în urmă, pe când îşi dădea examenele la şcoala secundară. A fost condamnat la opt ani de temniţă pentru a-l fi ascuns şi a nu-l fi denunţat pe propriul său frate, care mai târziu, a murit luptând împotriva comuniştilor. Ştefan ispăşise şapte din cei opt ani ai pedepsei sale, iar pentru ultimii patru ani lucrase. Dacă autorităţile ar fi respec-

tat aşa-zisa „Lege pentru Eliberare Condiţionată", el ar fi trebuit să fi fost liber de un an.

Cu câteva zile înainte, lui Ştefan i se spusese să-şi strângă efectele personale pentru a fi gata de plecare. Gustase atunci din fericirea şi exaltarea gândului că va fi iar cu familia, că-şi va vedea mama de care-i era atâta dor. Îşi luase rămas bun de la toţi prietenii din fabrică, îmbrăţişându-i cu căldură şi împărţindu-şi sărăcăcioasele lui bunuri, fiindcă pleca acasă. Cu toate acestea, când a fost dus la secţia grefierului puşcăriei, i s-a spus că cererea sa pentru eliberare, din anumite pricini, fusese respinsă, şi prin urmare sentinţa i se prelungea cu încă un an. De pe urma acestei veşti zdrobitoare rămăsese şocat tocmai când a fost aruncat în celula noastră. Îi venea să urle şi să plângă, dar în cele din urmă a reuşit să-şi stăpânească suferinţa prin rugăciune. Când şi-a revenit, ne-a sugerat ca dimineaţa să ne unim în rugăciune împreună. Am acceptat, şi până în ziua când am fost cu toţii împrăştiaţi în alte părţi ale închisorii, ne-am rugat cu regularitate în fiecare dimineaţă. Graţie lui simţeam că urcasem cu încă o treaptă pe scara vieţii spirituale. Întrucât credincioşii ortodocşi se roagă de obicei singuri ori sub îndrumarea unui preot, rugăciunea în grup a însemnat o nouă experienţă pentru mine. În fond, Ştefan venise dintr-o familie aparţinând „Oastei Domnului", o mişcare evanghelică în cadrul Bisericii Ortodoxe din România. Comuniştii scoseseră mişcarea în afara legii şi îi întemniţaseră pe mulţi dintre credincioşii ei.

Priveam la Ştefan cu respect, deşi era doar cu cinci ani mai mare ca mine. Calităţile sale spirituale şi intelectuale erau însă excepţionale. Putea să spună rugăciuni pe dinafară timp de două ore într-o concentrare perfectă şi conducea rugăciunile noastre zilnice cu competenţa şi autoritatea unui preot. De la el am învăţat „Mătăniile pentru Fecioara Maria", rugăciune pe care am adăugat-o propriului meu tezaur sfânt.

Cu încetul, atmosfera din celula noastră a devenit calmă şi destinsă, şi am început să depănăm întâmplările vieţilor noastre. Unul dintre cei mai buni povestitori era sergentul Dincă. Îmi plăceau mult anecdotele sale spirituale, optimiste, care din punct de vedere geografic acopereau mii de mile de teritoriu, de la Stalingrad la Viena. Totodată, el avusese şi o vastă experienţă în viaţa de puşcărie. Lucrase timp de doi ani la faimosul Canal Dunăre–Marea Neagră, săpând în pământul

pietros din zori până-n seară, şi de fiecare dată când îşi aducea aminte de acele zile nefericite, sfârşea cu un blestem:

– La naiba cu comuniştii! Fie ca tot pământul pe care l-am săpat noi să apese trupurile lor ticăloase!

O dată, când jucam cărţi, uşa s-a deschis brusc şi gardianul de serviciu a intrat în celulă. Mi-am ascuns repede cărţile mele sub cămăşă, Stan şi le-a aruncat pe ale lui sub pat, iar Dincă le-a pus calm pe pat şi le-a acoperit cu pătura. Ştefan le-a strecurat pe ale lui în buzunar, dar o carte a căzut pe podea. În timp ce gardianul a făcut câţiva paşi înainte, Ştefan s-a aplecat, a luat cartea, şi şi-a vârât-o în gură. După câteva minute, gardianul, nereuşind să găsească nimic incriminator, a părăsit camera, dar între timp, Ştefan înghiţise de emoţie cartea. De atunci a trebuit să ne descurcăm fără „valet" la perechea de cărţi, dar i-am dat acest nume cu afecţiune lui Ştefan. Îşi revenise aproape complet din cruda lui decepţie, deşi din timp în timp mai cădea într-o stare mohorâtă. Sergentul era totdeauna gata să-l încurajeze cu umorul lui sănătos:

– Haide, omule, astăzi e întâi, zece e mâine, şi un an se duce ca zborul unei vrăbiuţe.

Uneori, şi sergentul devenea trist şi îi blestema cu amărăciune pe comunişti, fiindcă îl jefuiseră de cinci ani din viaţă, uitând pe moment că mai trebuia să treacă încă treisprezece ani până „să-şi plătească datoria" faţă de Partidul Comunist.

Sergentul era şi un bun ghicitor în cărţi, dar deşi aveam un pachet adevărat de cărţi, nu le folosise niciodată. În schimb, adunase o mulţime de pietricele diferit colorate din curtea în care făceam exerciţii şi le folosea ca boabe de fasole. Ca să omorâm timpul în fiecare zi, ne delectam cu şedinţe de ghicit în bobi. Totul ieşea bine până la urmă, chiar dacă exista totdeauna „un bob zăbavă" pentru acomodare pe parcurs. Doar cu un pic de răbdare, totul decurgea lin. L-am rugat să mă înveţe arta lui, dar a insistat că aveai nevoie de o „chemare" specială pentru ghicit. Am izbutit să învăţ tehnica aranjării pietricelelor şi cum să interpretez diferitele lor plasamente şi combinaţii, dar nu am reuşit niciodată să obţin „formula magică" prin care Dincă le făcea să se alinieze şi în afara grupurilor criptice. Incantaţia preliminară era o problemă complicată şi de lungă durată, pe care totdeauna o începea cu glas tare şi o continua cu răsuflarea tăiată. Noi ne distram, şi aceste mici activităţi amuzante ne ţineau într-o stare de spirit bună.

O zi obişnuită de închisoare începea la ora cinci dimineaţa, când eram treziţi de un clopot care suna tare. Ne sculam, ne spălam pe mâini şi pe faţă, ne îmbrăcam, şi când ne venea rândul, ne duceam afară să golim hârdăul şi să umplem din nou butoiaşul cu apă proaspătă. Terminam asta cam pe la cinci şi jumătate şi încercam să prindem încă un pui de somn în timp ce aşteptam complet îmbrăcaţi pentru apel. De asemenea, dedicam timp şi rugăciunilor, când majoritatea dintre noi fie că ne rugam în mod individual, fie că meditam şi ne pregăteam pentru noua zi.

În rugăciune, sufletele noastre erau eliberate de umbra morţii şi se ridicau să-l întâlnească pe Dumnezeu. Fiecare se ruga în felul său, potrivit cu credinţa şi simţămintele lui. Eu începeam totdeauna cu Tatăl Nostru, urmat de Crez, Regele Ceresc, şi Ave Maria, şi continuam să spun Cele zece porunci, Fericirile, rugăciuni speciale de închisoare, şi unele versete din Biblie pe care le memorasem. Încheiam totul cu o rugăciune personală.

Conversaţia era dificilă în timpul acelor ore matinale. Evitam, în general, discuţiile de ori ce fel. Inspiraţi de exemplul acelora dintre noi a căror credinţă era mai profundă, ca de pildă, Ştefan, Socianu sau moş Metei, chiar cei cu convingeri religioase mai slabe începură să se roage şi încercară să-şi înalţe gândurile spre Dumnezeu.

La ora şapte se făcea apelul din celulă în celulă de către ofiţerul de serviciu din acea zi. Apelul era urmat de o altă jumătate de oră de aşteptare, până când ni se aducea aşa-zisa noastră „cafea". În acel timp ne alăturam lui Ştefan într-o rugăciune colectivă tăcută, aşezaţi toţi pe priciurile de jos, sub unghiul de vedere al gardienilor. El oficia în persoană partea principală a slujbei, cu moş Metei dând replicile muzicale şi cu Socianu şi profesorul recitând litaniile, Ştefan suflându-le pe şoptite.

După ce se servea „cafeaua" din arpacaş, deveneam cu toţii mai vioi şi ne apucam să discutăm diverse probleme practice. Sergentul începea prin a ne tălmăci visele. Devenise expert în asta de-a lungul anilor, şi foarte adesea ne dădea interpretările sale în versuri. De fapt, era amuzant să încercăm să ne reamintim fiecare detaliu al viselor noastre, pentru a-l pune pe maestru pe cea mai bună cale de tălmăcire. Şi cât de stânjenitor era pentru cei care nu visaseră nimic în timpul nopţii! O dată, Ştefan a visat că transporta pământ dintr-un loc într-altul cu

o tărăboanţă. În ultima cursă, roaba era numai pe jumătate plină şi s-a trezit. Sergentul s-a gândit un pic şi apoi a dat următoarea interpretare:

– Tărăboanţele umplute cu pământ sunt cei şapte ani pe care i-ai ispăşit deja. Ultima tărăboanţă este anul care îţi mai stă încă în faţă, dar nu-l vei ispăşi complet, pentru că roaba era plină doar pe jumătate...

Sergentul n-a putut să-i spună cu exactitate cât de mult timp îi mai rămăsese lui Ştefan, fiindcă el neglijase să numere lopeţile de pământ pe care le aruncase în ultima tărăboanţă.

Restul dimineţii stăteam pur şi simplu şi ne duceam în curte pentru plimbare, încercând să mai stabilim ceva contacte cu camarazii noştri deţinuţi.

Când am dat peste o nouă bucată de hârtie, am făcut un alt caiet de notiţe şi l-am umplut cu poezii. Preţuiam aceste poezii mai mult decât orice altceva, şi alături de rugăciunile mele zilnice, erau subzistenţa mea morală şi spirituală.

Când profesorul a fost scos afară din celula noastră şi transferat în altă închisoare am fost numit în locul lui custode al „comorii" pe care am extins-o şi am îmbogăţit-o între timp. Aveam lecţii zilnice transcrise pe spatele gamelelor, şi atunci, în liniştea nopţii, transcriam la rândul meu cele mai importante subiecte într-unul din caietele de notiţe, pe care apoi îl plasam în „biblioteca de referinţă", cum îi spuneam noi acum, aflată la piciorul patului meu.

Din nou treceam printr-o perioadă vecină cu înfometarea. Masa de la amiază nu era altceva decât zeamă de varză. Cu toate acestea, nu începeam niciodată o masă, oricât de frugală, fără să rostim rugăciunea. Eram evident mai îmblânzit decât înainte, căci reclamaţia era inutilă, iar protestul periculos.

În timpul după-amiezii încercam să ne destindem pentru o oră sau două şi apoi ne aplecam asupra unei activităţi intelectuale. Uneori făceam cu rândul plimbându-ne de sus în jos prin celulă, în spaţiile înguste dintre priciuri. Preferam să-mi iau rândul după-amiaza târziu, când se întuneca, înainte de a se aprinde lumina care ne tortura cât era noaptea de lungă. În timp ce mă plimbam de sus în jos, obişnuiam să recit poezii cu glas tare, ceilalţi ascultând şi corectându-mă când era nevoie. Apoi ne delectam cu diferite conversaţii, şi după masa de seară vorbeam în general despre experienţele noastre gastronomice. Ce feluri de mâncare serveam acasă, cum soţia aceea sau mama găteau cine ştie ce fel de mâncare. Ce plăcinte, ce varză

umplută, ce curcani sau purceluşi savuraserăm în cutare şi cutare ocazie. Ne lăsa gură apă gândindu-ne la ele. Aşa am hotărât că mama domnului Socianu gătea cea mai bună varză umplută cu felii de costiţă şi ceapă prăjită – de păreau că ţi se topesc în gură. Desigur, nu le gustasem niciodată, însă erau delicioase. Specialitatea mamei mele erau plăcintele, însă din nefericire nu ştiam cum le făcea şi din pricina asta nu am fost în stare să-mi conving camarazii de celulă ce gust minunat aveau.

După apelul de seară, unul dintre noi, făcea rezumatul unui roman sau discuta vreun subiect serios, îndelung tratat, în timp ce întreaga suflare a celulei asculta cu atenţie. Moş Metei, care nu putea să-şi amintească dacă citise un roman în viaţa lui, ne delecta deseori cu istorisirea vioaie a unor poveşti şi legende clasice, pe care le auzise de la alţii în mulţii lui ani de temniţă. Când mi-a venit rândul să vorbesc pentru prima dată, am fost aplaudat ca un povestitor de talent. Isprava asta m-a flatat grozav, aşa că a fost uşor să fiu convins ca după aceea eu să conduc o bună parte a naraţiunilor noastre.

Într-o seară, Ştefan ne-a povestit *„Vampirul soldatului"*, un roman pe care îl citise cândva. L-a spus cu atâta farmec încât aproape am crezut că e adevărat. Am fost aşa de speriat în noaptea aceea că nici nu am îndrăznit să mă dau jos din pat. El dormea în patul de deasupra mea şi când m-am răsucit o dată sau de două ori în timpul nopţii şi am simţit pe cineva sau ceva că mă bătea uşor pe umăr, am îngheţat de spaimă, dar nu am îndrăznit să deschid ochii. De-abia dimineaţa mi-am dat seama ce se întâmplase. Mâneca de la mantaua lui alunecase şi se bălăbănise pe marginea patului, atingându-mi uşor spatele în timp ce mă suceam şi mă întorceam. În închisoare, unde toţi nervii erau încordaţi la maximum, orice stare prin care treceam – fie teamă, fie speranţă, fericire, sau durere – căpăta supradimensiuni.

Noaptea eram de obicei asaltaţi de şoareci. Nu ştiu de unde veneau atâţia fiindcă în celulă nu rămânea o fărâmitură de hrană. În puterea nopţii îi simţeam umblând peste mine – chiar peste faţa mea. Era o senzaţie dezgustătoare. De foarte multe ori, dimineaţa, când îmi puneam bluzonul pe mine, un şoarece ţâşnea din buzunarul unde se adăpostise în timpul nopţii. Am ţinut o şedinţă urgentă şi am stabilit o intervenţie de şoc sub comanda sergentului, declarând imediat război şoarecilor. Am reuşit să omorâm cel puţin douăzeci din inamicii noştri, şi, în

final, am câştigat războiul. Şi am fost foarte uşuraţi, ştiind că avem numai şoareci, după ce am aflat că o mare parte a închisorii era infestată de şobolani.

Ultimele clipe ale serii se petreceau în linişte, cu unii dintre noi în plină meditaţie. Adeseori aţipeam în rugăciune, lăsând să cadă cortina pe o zi calmă. Sunt recunoscător Aiudului, fiindcă m-a ajutat să descopăr dimensiunea spirituală a vieţii.

Grupul nostru de celule era în general liniştit, dar cu unele excepţii. Aşa-numita casă de nebuni a puşcăriei era amplasată în secţia noastră. Nu m-am apropiat niciodată îndeajuns de ea spre a vedea cu propriii mei ochi tragedia îngrozitoare a acelor oameni care îşi pierduseră minţile în mâinile Securităţii. Se întâmpla uneori ca indivizi sănătoşi să fie închişi laolaltă cu oameni bolnavi de schizofrenie, ca pedeapsă, şi-i declara apoi nebuni ca şi ceilalţi. Aceasta era în aparenţă cea mai cutremurătoare experienţă dintre toate. În timp ce fusese deţinut sub cercetare la sediul Securităţii, sergentul hotărâse să se prefacă nebun, aşa ca şi cum şi-ar fi ieşit din minţi, sperând ca în acest fel să poată scăpa de interogatoriul brutal şi fără sfârşit la care era supus. A început să vorbească de unul singur, să urle, să înjure, şi să facă zgomote incoerente, aşa cum îşi închipuia că făceau nebunii. Totuşi, când a fost mutat într-o altă celulă cu doi condamnaţi care înnebuniseră de-a binelea, el s-a potolit imediat. Venise pe neaşteptate în contact direct cu însăşi tragedia umană. În afară de omor şi tortură fizică, Securitatea stingea de asemenea lumina raţiunii în atât de multe fiinţe omeneşti. Adeseori, autorităţile închisorii îi lăsau pe nebuni în aceleaşi celule cu oamenii sănătoşi, dar în această secţie, la Aiud, ei erau ţinuţi într-o celulă separată.

Auzind urletele demente produse de nebuni în secţia noastră şi privindu-i întâmplător pentru o clipă, m-am întrebat cum vor reacţiona familiile acestor oameni sărmani dacă îi vor mai vedea vreodată? Cine va fi chemat cândva să plătească pentru toate acele acte barbare? Dar vai, atrocităţile enorme comise de comuniştii şi complicii lor nu vor putea fi niciodată răzbunate! Numai Dumnezeu cel Atotputernic poate judeca şi pedepsi.

Adesea ne delectam în discuţii aprinse, întocmeam planuri şi puneam la cale diferite proiecte pentru viitorul ţării. Fiecare dintre noi avea propriile idealuri şi visuri şi încerca să aducă o oarecare contribuţie personală la reconstrucţia ţării şi societăţii, aşa cum o gândeam noi. Câţiva dintre ai noştri doream să ne răzbunăm împotriva tuturor acelor criminali care cola-

boraseră cu sovieticii şi aduseseră dezastrul în ţară. Deţinuţii mai în vârstă ne potoleau şi vorbeau de „justiţie" în loc de răzbunare, iar câţiva creştini convinşi pledau chiar pentru iertare, spre a pune capăt vrajbei.

Absorbiţi în acele dezbateri aprinse, nu am simţit paşii iernii apropiindu-se şi am privit în treacăt la primii fulgi de zăpadă căzând peste Aiud. Iarna ridică totdeauna probleme pentru sărmanii deţinuţi. Foametea, frigul şi insomnia erau cei trei duşmani principali ai noştri. Îmbrăcaţi sărăcăcios în zeghele acelea jerpelite, frigul era cel mai necruţător dintre toţi duşmanii. Aveam doar un pulover subţire, fără mâneci, pe care unul din camarazii mei deţinuţi îl împletise cu îndemânare pentru mine, dar eram mai mereu înţepenit de frig. Socianu îmi oferise cu generozitate un pulover de lână, cu mâneci lungi, gros, cel mai folositor cadou pe care îl primisem vreodată. Acest pulover era „cel mai vechi" deţinut din celula noastră. Fusese acolo de peste doisprezece ani, şi se cunoşteau numele a cinci dintre foştii lui proprietari. Purta atâtea petice, încât materialul original aproape că dispăruse, dar se putea spune cu oarecare dificultate că nuanţa iniţială a lânii fusese maro. Acum arăta ca o cămaşă femeiască supraîntinsă şi, din pricina vătuirii suplimentare, atârna destul de greu. Totuşi, cu degetele mele îndemânatice i-am mai adăugat două fâşii lungi de stofă, de la umeri până jos la manşete. După această operaţie mânecile îmi atârnau ca într-un fel de mulaj de ghips rigid, căci nu mai puteam să-mi îndoi braţele. Oricum, puloverul era călduros şi voluminos şi îmi ascundeam adesea în peticele lui, mici articole interzise, care ar fi fost greu de detectat chiar în timpul percheziţiilor corporale minuţioase.

Tot de la Socianu am învăţat arta de a mă chirci în timpul nopţii, astfel ca să nu pierd nici un pic din căldura corpului. Experienţele lungi şi dureroase ale vieţii de închisoare îi deprinseseră pe mulţi deţinuţi cu diverse mijloace pentru a-şi păstra căldura corpului. Ne trăgeam în general pantalonii jos, până la genunchi, pentru a proteja încheieturile de reumatism. Cei dintre noi care erau mai norocoşi ca să posede un pulover sau o jachetă, le înfăşurau împrejurul diafragmei, un alt loc aşijderea vulnerabil. Apoi venea operaţia meticuloasă a înfăşurării păturii în jurul trupului, urmată de întinderea hainelor peste umeri şi capete. Erau puţini dintre noi care izbuteau să doarmă cu capetele şi urechile nedescoperite, când gerurile iernii pătrundeau în celulele noastre fără pic de

căldură. Unii deţinuţi foloseau chiar batistele pentru a-şi acoperi faţa, când temperatura scădea sub zero grade. Nu ajunsesem încă la acel punct, dar simţeam dureros frigul năprasnic.

Cel mai teribil flagel care lovise Aiudul în acel timp era o epidemie bruscă de gripă. La început cu puţine cazuri izolate, boala se răspândise ca fulgerul. Primele victime ale ei au fost deţinuţii din clădirea de securitate maximă, a căror rezistenţă fizică era extrem de diminuată de starea lor. Degeaba raportau cazurile personalului închisorii şi solicitau asistenţă medicală, că nu erau luaţi în seamă. Slăbiţi de foame şi cuprinşi de febră, de-abia se mai puteau ţine pe picioare, însă gardienii nu le permiteau să stea lungiţi în pat. Pentru a dovedi că erau realmente bolnavi, trebuiau să arate pâinea şi hrana pe care nu le atinseseră de câteva zile. În ochii administraţiei, aceasta era singura dovadă că poţi fi cu adevărat suferind.

Boala ne-a ajuns în curând şi pe noi. I-am văzut pe camarazii mei de celulă căzând la pat unul după unul, şi abia atunci mi-am dat seama cât de groaznic este să nu ţi se permită să stai întins în timpul zilei. Până la urma urmelor, ni s-a acordat acest privilegiu, care a fost ca un dar de la Dumnezeu. Atât cât am putut, m-am îngrijit de ceilalţi, dar în ultimă instanţă m-am îmbolnăvit şi eu aproape în acelaşi timp cu Socianu. Sanitarul din secţia noastră, un deţinut de drept comun, ne-a vizitat şi ne-a făcut o serie de injecţii. Mai târziu ne-a spus că fusese extrem de scârbit să ne facă acele injecţii, fiindcă i se dăduse numai o seringă şi câteva ace pe care le folosea la injectarea a trei sute de deţinuţi. Din lipsă de mijloace adecvate, nu putuse să le sterilizeze şi pur şi simplu le spălase doar cu apă şi săpun.

Acesta a fost primul val de gripă de care am suferit vreodată. Tremuram de frig, oricât eram de bine învelit, şi îmi ardeau obrajii de febra care mă scutura din cap până-n picioare. Mă durea încontinuu stomacul. Cât de grav putea fi un caz simplu de gripă pentru oamenii ca noi cu o condiţie fizică precară! Socianu a contractat un fel de complicaţie la rinichi pentru că n-a primit nici un fel de tratament. I-au trebuit aproape două săptămâni să se facă bine, dar nu şi-a mai recăpătat niciodată sănătatea de mai înainte.

În linii mari, deţinuţii din secţia noastră s-au întremat destul de repede după această epidemie. Doar cei de vizavi de noi, din clădirea de securitate maximă erau adesea auziţi strigând după ajutor medical. Ascultam strigătele lor cu durere

şi oroare. Înfăşuraţi în pături vechi, mulţi dintre ei au fost duşi atunci pe ultimul drum pământesc, spre o groapă comună, în afara zidului închisorii.

Nu există moment mai trist în viaţa unui om ca în clipa când îşi pierde încrederea în orice, când lumea materială întunecoasă şi oarbă pune stăpânire pe mintea şi sufletul lui. Din fericire, atâta vreme cât noi aveam speranţă, astfel de momente disperate au fost puţine. Şi, slavă domnului, aceste momente de deprimare s-au dovedit a fi fost compensate de clipe de binecuvântată fericire. Are dreptul cineva să distrugă toată speranţa altcuiva, făcându-i din viaţă o rutină monotonă, incoloră şi dureroasă – un iad viu?

16

Uciderea lui Ion Popa

Într-o dimineaţă, exact înainte de ora nouă, am auzit sunete înăbuşite venind din clădirea de securitate maximă. Zgomotul era nedesluşit, ca şi cum cineva bătea cu pumnul în uşă, certându-se, cerând ceva şi fiind refuzat. Astfel de confruntări aveau loc în fiecare zi, şi nu ştiu de ce, în dimineaţa aceea anume, am început deodată să batem în perete, în căutarea unei explicaţii. Poate făcusem asta din pricină că auzisem semnale ale codului Morse din clădirea de securitate maximă, care sunau alarmant, aproape frenetic. Distanţa era prea mare pentru noi ca să putem descifra mesajele, dar încetul cu încetul am început să prindem fragmente din acea semnalizare disperată care vorbea de o întâmplare tragică.

În clădirea de securitate maximă erau tot felul de deţinuţi cu sentinţe de pedepse îndelungate, variind de la zece ani până la detenţia pe viaţă. Mulţi din aceşti oameni ispăşiseră deja termene lungi fiind închişi numai în aripa aceea. Datorită regimului alimentar vecin cu înfometarea, condiţiilor mizere ale vieţii lor zilnice şi regulamentului strict din acea clădire, unii dintre ei erau foarte bolnavi. Printre aceştia din urmă se afla Ion Popa din Teiuş, grav bolnav de ulcer. Săptămâni de-a rândul se chircea de durere, cerând ajutor medical. În dimineaţa aceea bătuse, în sfârşit, cu pumnul în uşa celulei sale şi strigase în disperare să fie dus la doctor. Cererea i-a fost refuzată pe motiv că înainte cu două luni i se permisese să fie consultat de doctorul închisorii. Medicul îl examinase în mod sumar şi îi prescrisese obişnuitele tablete albe, probabil aspirine. Aceste caşete erau prescrise fără deosebire pentru aproa-

pe orice maladie internă, şi o dată ce un deţinut fusese consultat de către doctorul oficial şi i se dăduse acest „tratament", el nu mai putea fi dus din nou la medic, vreme de câteva săptămâni.

În acea noapte Ion Popa a avut o criză cumplită. Starea sănătăţii s-a înrăutăţit continuu spre zorii zilei. Bietul de el se chircea de o durere atroce şi îi înspâimânta pe camarazii lui de celulă cu nişte strigăte şi gemete disperate. Chinul său devenise atât de puternic până spre ziuă, încât în disperare de cauză încercase să-şi despice pântecul cu coada ascuţită a unei linguri, dar actul acesta i-a sporit şi mai mult suferinţa. După rugăminţi insistente faţă de gardieni, a apărut în sfârşit oficiantul sanitar pe la opt şi jumătate, doar ca să repete diagnosticul precedent al doctorului, acela de simplă gastrită şi să-i mai prescrie câteva tablete albe, în plus, care, ca de obicei n-au avut nici un efect. Palid şi leoarcă de traspiraţie, Ion Popa zăcea desfigurat de durere în patul său, abia răsuflând şi gâfâind, cu dinţii încleştaţi, nemaiavând putere nici măcar să strige. Zidurile au început să reverbereze semnalele rapide ale codului Morse, iar coridoarele să răsune de murmure de glasuri mânioase şi de bătăi cu pumnul în uşi. În aer plutea o încordare crescândă.

Strigătele mânioase ale deţinuţilor şi bătăile insistente cu pumnul în uşi au electrizat întreaga puşcărie. Fiecare condamnat simţea ca niciodată că propria lui viaţă e în joc. Simpatizasem ca unul cu nefericitul Ion Popa, fiindcă ştiam că într-o zi am fi putut împărtăşi aceeaşi mizerabilă soartă – să murim doar la câţiva metri de un spital complet echipat, interzis în chip absurd pentru noi datorită unor reguli stricte şi inumane. Ne aflam la Aiud şi asta explica totul.

În ciuda vacarmului, cu feţele lor inexpresive, gardienii brutali, stăpânii acelor creiere spălate, şi-au văzut de treburi. Au început să scoată deţinuţii afară pentru exerciţiul zilnic, descuind uşa celulelor din două în două minute astfel ca un grup de deţinuţi să nu poată întâlni un altul. Condamnaţii din această aripă specială îşi făceau plimbarea în incinta unei împrejmuiri cu ziduri, sub atenta supraveghere a gardienilor de securitate bine înarmaţi. Privind printr-o deschizătură în oblonul de lemn, îi puteam observa pe ceilalţi deţinuţi ieşind pe uşă afară, până când dispăreau din unghiul nostru de vedere, în spatele zidului exterior al ţarcurilor de exerciţiu. În acea zi feţele lor erau mânioase, hotărâte şi încordate.

Când gardienii au ajuns, în fine, la celula 241, i-au găsit pe cei doi camarazi ai lui Ion Popa apteptând la uşă, în timp ce el zăcea în agonie pe patul său.

– Scoală-te imediat, ticălos ce eşti! a răcnit sergentul la el.

– Vă rog, vă rog, duceţi-mă la doctor, s-a rugat Ion Popa, cu lacrimi în ochi.

Această rugăminte a provocat doar o grindină de înjurături obscene şi un picior în spate. Gardienii l-au aruncat apoi afară pe coridor şi în jos pe scări.

– Nici un fel de doctor pentru tine, banditule! au ţipat ei după el, în timp ce se clătina în jos, pe scări. Cu lacrimi şiroindu-le pe obraji, cei trei colegi de cameră s-au poticnit pe scări, au ieşit cu chiu cu vai afară din clădire, şi s-au mişcat încet de-a lungul potecii pavate cu pietre, ducând la ţarcuri. Până la colţul clădirii mai erau încă cincizeci de metri de parcurs, dar Ion Popa s-a oprit neputincios şi le-a vorbit camarazilor săi în şoaptă:

– Nu mai pot să rezist... Iertaţi-mă! Am să mă arunc pe gardul acela de sârmă ghimpată... Rugaţi-vă pentru mine, fraţilor!

Cam la zece metri în faţa lui străjuia un gard de sârmă ghimpată, urmat de o fâşie de pământ proaspăt nivelată de circa doi metri lăţime, care se termina la picioarele zidului masiv de piatră. Deasupra lui, în turnul de pază, stătea în picioare un gardian înarmat. Scoţându-şi batista din buzunar, Ion Popa a înnodat-o peste ochi ca să înlăture orice bănuială că ar încerca să evadeze. Apoi a păşit încet, înainte. Cei doi colegi ai săi rămăseseră înlemniţi de groază, dar nici unul dintre ei nu a îndrăznit să intervină. Între timp, gardianul din turn a strigat o somaţie şi, fără să mai aştepte un răspuns, a pus la ochi arma automată şi a tras cocoşul. Sărmanul Ion apucase sârma ghimpată cu o mână, când rafala de gloanţe l-a lovit în piept. Apoi s-a rostogolit peste sârma încolăcită, într-o baltă de sânge.

În doar câteva clipe sirenele au început să sune alarma, clopotele au pornit să bată, şi gardienii să fugă pe coridoare. Glasurile indignate a sute de deţinuţi s-au unit într-un şuvoi teribil. Viaţa de închisoare inertă la Aiud explodase cu o detunătură vulcanică.

Primii martori ai acestui dramatic eveniment au fost deţinuţii din secţia noastră de la stânga camerei noastre, ale căror ferestre erau îndreptate cu faţa către locul crimei. Tremurând

de mânie, ei au început să bată în ziduri, strigând şi urlând cât îi ţinea gura. Mesaje ale codului Morse zburau din celulă în celulă cu viteza fulgerului. Curând, veştile au ajuns la fabrică şi la Zarca. S-a dat alarma de urgenţă, atelierele fabricii au fost evacuate în grabă, şi deţinuţii au fost forţaţi să stea lungiţi pe jos, în curte, cu faţa la pământ. Condamnaţii de drept comun au fost trimişi înapoi şi încuiaţi în dormitoarele lor, însă reacţia tot mai puternică şi spontană care nu mai contenea a întregii populaţii din închisoare, nu a mai putut fi oprită. În fiecare celulă, deţinuţii băteau cu pumnii în uşi, înjurându-i şi acuzându-i pe gardieni. La început fuseseră doar câteva glasuri izolate, curând însă învinuirile curgeau cu miile la unison:

– Ticăloşilor, ucigaşilor! Voi l-aţi omorât pe Ion Popa din Teiuş! Aduceţi criminalii în faţa justiţiei! Vrem condiţii umane! Vrem asistenţă medicală! Daţi-i pe ucigaşi pe mâna justiţiei! Vrem ca drepturile deţinuţilor noştri să fie aplicate conform legii! Va trebui să răspundeţi cu toţii pentru crimele voastre! L-aţi omorât pe Ion Popa...!

Şi în timp ce mii de voci strigau, paznicii din afara închisorii primeau întăriturí, şi gardienii furioşi ne ameninţau şi ne înjurau în timp ce alergau ca nebunii, de colo-colo, pe coridoare. Comandantul Aiudului, locotenent colonelul Ştefan Coler însuşi, a apărut şchiopătând în curtea principală, cu pistolul în mână.

– Călăule, asasinule! Ai să dai socoteală pentru crimele tale! ţipau deţinuţii.

Vacarmul a durat până noaptea târziu. „Bestiile l-au omorât pe Ion Popa din Teiuş!" Acest strigăt se auzea mereu, repetat şi reluat de sute de voci, pe rând. Cuvintele tunau asurzitor în urechile noastre. Locuitorii micului târg le-au auzit şi ei. Şi-au dat seama că fusese comisă o altă crimă şi s-au strâns cu indignare la porţile închisorii, dar au fost repede împrăştiaţi de către o unitate specială a trupelor de securitate, chemată urgent să apere închisoarea. În curtea centrală, gardienii au început să bată cu ciocane grele de lemn în nişte cilindri lungi, de tablă cositorită, pentru a acoperi strigătele deţinuţilor.

În ziua aceea noi toţi am uitat de masă, de discuţii, şi de toate activităţile noastre obişnuite. A fost o izbucnire generală de revoltă spontană. Furtuna protestului s-a stins treptat, pe măsură ce se lăsa noaptea, dar sângele fratelui nostru omorât, ne împroşcase pe toţi. Cu adâncă indignare în suflet şi cu

lacrimi în ochi, când am ajuns în cele din urmă în pat n-am reuşit să dorm. Un gând negru mi-a venit din nou în minte: *Mă voi sinucide mai degrabă decât să trăiesc într-o societate condusă de comunişti!*

Acest incident a fost urmat de alte zile de rebeliune spontană. A existat o licărire de speranţă pentru o viaţă mai dreaptă, când locotenent-colonelul Coler a fost convocat de către Departamentul General al Închisorilor la Bucureşti. Toţi au crezut că va fi retrogradat pentru toată conducerea lui brutală, că ar putea fi chiar arestat şi deferit justiţiei. Ne-am înşelat amar! S-a întors câteva zile mai târziu, arogant, sigur de sine, şi avansat la gradul de colonel plin pentru „a fi împiedicat un bandit să evadeze". Adevăratul ucigaş, soldatul din turn, a primit, de asemenea, galonul de sergent şi o gratificaţie pentru „vigilenţa lui exemplară", precum şi un bilet ca să-şi petreacă binemeritatul său concediu pe cheltuiala statului.

Din păcate, nu am învăţat mult din această întâmplare tragică. Au urmat câteva zile de linişte şi tristeţe, dar, ca de obicei, administraţia a intervenit pentru a nu ne lăsa să avem forţa şi voinţa de a începe să protestăm iarăşi. O nouă regrupare a pus capăt acelei triste nesiguranţe ca şi noilor prietenii formate până atunci în celulele noastre.

17

Încă o regrupare

Zgomotul începuse cam devreme. Nu mai ştiu cine se trezise primul, dar aproximativ la ora cinci dimineaţa, eram în alertă, uitându-ne fix unul la altul, cu ochii împăienjeniţi. Nu puteam înţelege ce se întâmpla. Sunete înăbuşite ne ajungeau la ureche, şi undeva în depărtare, se auzeau comenzi scurte. Se descuiau uşile, iar deţinuţilor li se ordona să iasă afară. Era un lucru foarte neobişnuit pentru acea oră. Am început să ne impacientăm; percheziţiile obişnuite de celulă se făceau în mod normal, în cea mai perfectă linişte. Şoaptele şi paşii înăbuşiţi de-a lungul coridoarelor păreau de foarte rău augur în bezna dimineţii. Ne-am gândit că deţinuţii erau scoşi afară din celulele lor pe întuneric şi nu se va mai auzi niciodată de ei. Totuşi, ce am fi putut noi face decât să aşteptăm şi să vedem? Secundele treceau cu încetinitorul.

Deodată, ferestruica din uşa celulei noastre s-a dat la o parte şi o voce a rostit câteva cuvinte mormăite. Ne-am sculat repede din pat şi am orbecăit primprejur, în timp ce ne grăbeam să ne punem hainele pe noi. Ferestruica a clăncăit la o parte din nou şi aceeaşi voce ne-a şoptit iarăşi câteva cuvinte, la fel de neinteligibile. Preţ de zece secunde ochiul omului a rămas lipit de ferestruică, de parcă ar fi aşteptat un răspuns. Unul dintre colegii mei care stătea în picioare chiar lângă uşă, a înţeles dorinţa lui şi a păşit în faţă răspunzându-i:

– Mă numesc Stan, a şoptit el, dar omul invizibil l-a întrerupt.

– Strângeţi-vă efectele personale, şi luaţi-vă şi păturile!

Noi tot nu înţelegeam. Îndeobşte, când ne erau scotocite celulele, ne luam afară numai lucrurile noastre sărăcăcioase şi

lăsam păturile. Se întâmpla, evident, altceva. În timp ce câţiva dintre noi terminaseră să se îmbrace, unii dintre ceilalţi au încercat să comunice în codul Morse cu celula 312, însă n-au primit nici un răspuns. Aceasta însemna fie că nu mai era nimeni acolo, fie că gardienii efectuau o percheziţie. Aceia dintre noi care aveau diferite lucruri interzise, le-au adunat în grabă. Era o îmbulzeală tăcută, întreruptă de murmure şi blesteme.

Stan era ţigan, mai degrabă scund, slăbănog şi brunet. S-a nimerit ca patul lui să fie lângă uşă, iar el stătea deznădăjduit pe dungă, cu lucrurile împachetate în pripă şi cu pătura pe braţ. Se întreba ce vină i-ar fi găsit, fiindcă el nu-şi amintea să fi făcut vreun rău. În timpul acelor clipe febrile, cineva a izbutit totuşi să intre în contact cu celula de pe partea cealaltă, celula 314. Am fost imediat informaţi că nici unul din vecinii noştri de până atunci nu se mai afla acolo. Era clar, că avea loc o întreagă nouă regrupare a deţinuţilor, deşi astfel de operaţii pe scară largă se realizau de obicei în timpul zilei, niciodată în toiul nopţii. Stan s-a liniştit apoi imediat, fericit la gândul că orice s-ar fi întâmplat, nu era el ţinta intervenţiei, pe când eu deveneam din ce în ce mai neliniştit, din cauza comorii noastre de la piciorul patului.

Acum secundele zburau pe lângă noi cu o viteză incredibilă. Am reuşit să recuperez în grabă, un caiet de notiţe de la Ştefan care „studiase" cu o seară mai înainte, iar moş Metei mi-a înmânat două coli cu poezii. Am pipăit o crestătură în învelişul saltelei mele de paie pentru a găsi un alt caiet de notiţe pe care îl ascunsesem acolo, însă dându-mi seama că s-ar fi putut deschide uşa în orice moment, am renunţat să-l mai caut. În schimb am ajuns sub pat, încercând să găsesc scândura detaşabilă de la podea; printr-un noroc dumnezeiesc am aflat-o şi am vârât cele două caiete de notiţe sub ea. De-abia terminasem manevra, că uşa s-a deschis brusc şi cinci gardieni au dat buzna înăuntrul celulei, purtând ciocane lungi de lemn în mâini.

– Staţi în poziţie de drepţi! Feţele la perete! a strigat unul dintre ei. Şi tu, a ţipat el la Stan, ia-ţi bagajul şi cară-te pe coridor!

În timp ce Stan, palid şi speriat, dispărea cu teamă pe uşă, eu eram în aparenţă calm, în ciuda spaimei de a nu fi descoperită „comoara". Atunci am călcat cu sete peste scândura podelei, apăsând-o bine cu tocul cizmei, pecetluind astfel comoara noastră. Pe urmă, întorcându-mă cu faţa la perete, am împins

patul înapoi, la locul său, cu genunchiul. Gardienii au început să bată cu ciocanele în zăbrelele de fier de la fereastră şi în ziduri. Când şi-au terminat opera, ne-au spus să ne strângem lucrurile, să ne luăm păturile, şi să ieşim afară pe coridor, pe rând. Unul dintre gardieni a stat cu noi pentru a ne supraveghea pregătirile, pe când ceilalţi au părăsit celula. Într-o încercare de o clipă, mi- am strecurat fulgerător mâna în salteaua de paie cu speranţa de a găsi caietul de notiţe pierdut, şi, după cum mă obişnuisem în astfel de momente disperate, am îngânat o scurtă rugăciune. Degetele mele au atins şi au înşfăcat carnetul de notiţe care lipsea, şi ţinându-l în mână sub legătura de haine şi pătură, m-am deplasat către uşă recitând „Ave Maria". Am şoptit în pripă un „rămas bun" celorlalţi şi am trecut prin uşa deschisă.

Afară, pe coridor, un grup de poliţişti din securitate s-au năpustit asupra noastră ca lăcustele flămânde. Mi s-a ordonat să mă dezbrac până la rufăria de corp. M-am prefăcut că nu aud glumele lor cu tâlc, concentrându-mă asupra rugăciunilor mele tăcute. Au terminat repede şi m-au împins într-o celulă, îmbrăcat pe jumătate. Pe când îi salutam pe noii mei camarazi de celulă, mi-am dat seama că mai ţineam în mână caieţelul de notiţe pe care îl recuperasem din saltea. M-am prezentat, în timp ce îmi puneam repede hainele pe mine.

Existau puţini oameni în noua celulă, şi printre ei erau Ionuş, Bica şi Nemet, pe care îi cunoscusem de la Timişoara. Destul de curând, uşa s-a deschis din nou şi alţi câţiva deţinuţi au fost aruncaţi înăuntru. De această dată erau printre ei Virgil, şi de bucurie am căzut unul în braţele celuilalt. Uşa s-a deschis iar pe neaşteptate şi, pe când alţi câţiva deţinuţi au fost împinşi înăuntru, sergentul major Filipescu văzându-ne, ne-a ameninţat fără vreun motiv:

– Aşadar sunteţi fericiţi să fiţi împreună? O să vă frecăm noi, curând, ridichea, aşteptaţi numai!

În ciuda nopţii nedormite, am fost bucuroşi să fim iar împreună. Cei mai mulţi dintre noi ne cunoşteam bine unul cu altul, iar câţiva erau foarte buni prieteni. Ne-am dat seama, totuşi, curând, că mulţi aveam caziere personale, pline de rapoarte şi pedepse şi eram, probabil, consideraţi rebeli. Doar unul din mulţimea noastră, numit Borş, ne era complet necunoscut şi, în consecinţă, era privit cu suspiciune.

La apelul de dimineaţă, Borş a ieşit din rând asumându-şi calitatea de şef al celulei. El a raportat:

– Celula 354, secţia II, şaptesprezece deţinuţi.

Autopromovarea sa nu ne-a deranjat pe moment, dar a venit ca o surpriză.

Celula 354 era una din puţinele celule mari la Aiud. Avea două ferestre care dădeau înspre curtea de exerciţiu, prin care noi puteam comunica direct, deşi prudent, cu ceilalţi condamnaţi. Celula poseda totodată marele avantaj de a avea uşa situată într-o parte şi nu în mijlocul peretelui, astfel încât gardianul putea să vadă doar jumătate din celulă prin ferestruică. Priciurile aflate de-a lungul peretelui din faţa uşii erau, practic, invizibile.

Am început prin a repartiza paturile după preferinţă şi prin consimţământ reciproc. Eu am ales priciul de sus, în colţul opus ferestruicii, aşa că eram în afara câmpului vizual. Imediat lângă uşă am plasat o masă mare de lemn. Deasupra ei pe una din laturi se încastrau cele două ferestre care dădeau către curte.

O dată ce problema paturilor fusese rezolvată, am început să ne examinăm lucrurile personale, observând cu satisfacţie că aproape toţi dintre noi reuşiseră să salveze vreun articol interzis ori altul. Cu toate acestea, ne simţeam săraciţi rău. Majoritatea dintre noi ne pierduserăm caietele de notiţe şi diferite alte obiecte în timpul mutării, şi acum activităţile noastre intelectuale obişnuite aveau să fie mult diminuate. Totuşi, am fost destul de ocupaţi în acele prime zile de după mutare şi n-am dus de fapt, dorul nici unui lucru până mai târziu.

Prima noastră preocupare a fost să putem stabili o posibilitate de comunicaţie cu alte celule. Codul Morse nu era de mare folos întrucât aveam doar o celulă ocupată lângă a noastră. De cealaltă parte era un spălător. Singura posibilitate era să încercăm şi să comunicăm direct cu deţinuţii în curtea de exerciţiu, însă acest lucru cerea extremă prudenţă. Deoarece gardienii purtau adeseori papuci din pâslă peste bocancii lor, nu-i puteam auzi apropiindu-se şi riscam să fim prinşi în cine ştie ce situaţie compromiţătoare.

Totuşi, am împins un prici cu două paturi spre fereastră şi exact acolo am instalat postul de comunicaţii. Ca să avem o mai bună cuprindere a curţii, am slăbit o scândură într-un oblon pe care o dădeam la o parte sau o puneam la loc, după cum era nevoie. Timp de câteva zile am verificat sistemul de supraveghere şi am reuşit să-i ştim foarte bine pe gardieni. Unul dintre

schimburi era extrem de rău, alte două erau destul de stricte, dar al patrulea era foarte bun. Sergentul Mihai, un ţăran român de prin partea locului, o dată chiar ne-a întrebat în chip discret dacă ştim vreun mijloc de a părăsi ţara, şi nu exista nici o îndoială în mintea mea că el însuşi cocheta cu acest gând. A fost unul dintre foarte puţinii gardieni de securitate care s-a purtat omeneşte aproape tot timpul. În cursul schimburilor sale ne-am propus să realizăm activităţile noastre mai riscante. El şi ajutorul său, a cărui casă se afla asemenea în zonă, erau destul de îngăduitori în ce privea supravegherea noastră.

Celelalte schimburi erau mai stricte, iar cel condus de sergentul major Filipescu era chiar rău. Stătea tot timpul cu ochii pe noi gata să surprindă cea mai mică încălcare a regulamentului şi uneori ne provoca la discuţii care degenerau în certuri, ca să găsească motive de reclamaţii. Trebuia să fim foarte atenţi în timpul schimbului său şi ne-am dat seama că un gardian care adăuga ura lui personală la stricta respectare a regulamentului închisorii putea să ne facă zilele şi mai amare decât le aveam.

Şi deşi Filipescu era un român ca noi, pe când un alt gardian mult mai cumsecade dintr-un alt schimb era ţigan, ne-am dat curând seama că, în deplină onestitate, nu se puteau pune etichete etnice asupra comportării oamenilor. Ştiind limpede că eram o cameră de deţinuţi indisciplinaţi, într-o zi sergentul ţigan a intrat în încăperea noastră şi ne-a spus fără ocol:

– Ascultaţi, măi oameni, tot ce vreau e bună purtare. Dacă vă purtaţi frumos şi nu-mi faceţi probleme, voi avea grijă de voi în timpul meselor şi vă voi da porţii în plus dacă sunt.

Nu i-am dat atenţie pentru că eram prea absorbiţi de propriile noastre probleme, ca să-i mai fi răspuns.

În vremea asta am început să căutăm diverse moduri de a ne ocupa timpul. Am început să schimb lecţiile cu Gottfried – el mă învăţa germana şi eu îl instruiam în franceză. Lipsa de materiale adecvate ne împiedica foarte mult strădania noastră, şi acest lucru ne-a silit să încercăm o soluţie de a ieşi din impas. Chiar în prima zi a sosirii noastre în noua celulă, Virgil şi Ionuş au scos la iveală o cutie de şah, cu piese fin sculptate. În acelaşi timp, Bica a ascuţit coada unei linguri, care a devenit cuţitul oficial al comunităţii, iar Marin a spart o bucată de geam din fereastră şi a mărunţit-o, în aşa fel încât să putem folosi cioburile ca tăbliţe. Când, la două sau trei zile după mutarea noastră am fost scoşi afară pentru primul nostru

exerciţiu în curte, toţi mergeam cu ochii fixaţi în pământ astfel ca să nu scăpăm nici un obiect care s-ar fi putut dovedi folositor. Regula noastră era să adunăm orice ne sărea în ochi şi să sortăm prada mai târziu. Prima tranşă a fost destul de mulţumitoare. Am adus cu noi cinci surcele de lemn, trei cuie, puţină sârmă, o scândurică, două oscioare, şi vreo cincizeci de frunze verzi.

Seara l-am rugat pe sergentul Mihai să ne ducă pe câţiva dintre noi la infirmerie, fiindcă pasămite făcusem gripă. Şase dintre noi au ieşit şi au izbutit să şterpelească cu sau fără ştirea doctorului (şi el era de asemenea deţinut politic), trei cutiuţe de carton pentru pilule, două coli de hârtie rupte din registrul de rapoarte medicale, un ciot de creion, şi o pungă de D.D.T. La întoarcere am mers unul după altul de-a lungul coridorului şi ne-am ferit să fim observaţi de aproape. În acest fel am putut să luăm şi o cărămidă gata să cadă din zid, pe care am introdus-o prin contrabandă în celulă.

După apel am făcut un inventar al descoperirilor noastre şi am fost foarte mulţumiţi. Numai experienţa îndelungată în viaţa de închisoare, transmisă de la o generaţie de deţinuţi la alta, ne-a învăţat să apreciem nebănuita valoare a fiecărui fleac zăcând inutil prin preajmă.

Celula a devenit imediat un atelier activ. Ciotul de creion chimic înmuiat în apă ne-a oferit o cerneală foarte bună. Din zdrobirea acelor frunze verzi pe spatele gamelelor noastre, am obţinut încă o excelentă cerneală, de data asta verde, după ce reziduurile s-au aşezat. Din cele două cuie au fost meşterite cu îndemânare o sulă şi o daltă, în timp ce al treilea, mai subţire, a fost transformat într-un ac de cusut. Bucata de sârmă a fost utilizată pentru a face condeie, marca „Virgil", pe care le-am folosit ca să scriem pe „tăbliţele" de geam din fereastra spartă şi pe spatele gamelelor noastre, după ce le-am clăbucit zdravăn cu săpun şi le-am pudrat din belşug cu D.D.T.

De îndată ce un obiect era gata, era predat unui custode, care răspundea de păstrarea lui sigură şi mai ales de circulaţia lui spre oricine ar fi avut nevoie de el. Eu am devenit custodele unui penar, al unui condei, al unei sticluţe de cerneală, şi al unei bucăţi mari de geam. Sacul de D.D.T. nu a fost ascuns, întrucât nu era catalogat ca un articol interzis de regulamentul închisorii. Acest praf de D.D.T. se dovedise folositor pentru presărarea pe tăbliţele noastre de geam clăbucite cu un strat de săpun. După uscare, praful forma o suprafaţă numai bună

pentru scris. Aceasta devenea clar lizibilă când era plasată pe fundalul închis al unei păturI.

De obicei, scriam pe geam numai compoziţii mici ca, de pildă, fragmente din poezii şi cuvinte străine. Cu toate acestea, în ceea ce mă privea, lipsa de hârtie constituia un grav handicap, şi adesea mă gândeam cu tristeţe la caietele de notiţe pe care fusesem nevoit să le las în urmă, despre care nimeni nu mai ştia acum.

În timpul acelor prime zile, am reuşit să intrăm în contact cu alte celule. Cum nu puteam să stăm cu toţii la fereastră deodată, am introdus un sistem de schimburi care asigura un contact permanent cu deţinuţii ce se plimbau în curtea de dedesubt. La început a fost o problemă riscantă, dar cu timpul observaţia s-a îmbunătăţit până când am atins un nivel de comunicare continuă cu toţi deţinuţii din blocul nostru.

Personal, întâlnisem deja câţiva din ceilalţi deţinuţi, dar majoritatea îmi erau necunoscuţi. Ne salutam vechii prieteni, făceam cunoştinţă cu alţii, aflam în care celule erau, de unde veneau, ce condamnări aveau şi, în sfârşit, discutam tot felul de subiecte care ne interesau în acel moment. Curând, fără a ne fi dat măcar seama de acest lucru, celula noastră devenise punctul central de comandă al întregului bloc. Era de importanţă vitală pentru noi toţi. Acest punct de comandă înregistra orice mesaj sau întrebare şi în ultimă instanţă asigura răspunsul, precum şi colectarea şi difuzarea celor mai recente evenimente şi alte informaţii.

Problema cea mai dificilă era de a comunica în timpul schimbului sergentului major Filipescu. El, personal, păstra o strictă supraveghere asupra ţarcurilor de plimbare şi îi forţa pe deţinuţi să meargă în cerc fără să se oprească şi cu ochii aţintiţi în pământ. De obicei când cineva avea ceva de spus în schimbul său, îşi ridica discret mâna când el trecea pe sub fereastra noastră. Pe urmă păstram toţi o linişte profundă şi ne ciuleam urechile să încercăm să prindem ce ar fi zis acela când trecea prin apropiere a doua oară. Dacă şi după această manevră el mai avea ceva de spus, îşi completa mesajul în rondul următor. De obicei, pentru orice comunicat, băteam în codul Morse pe oblonul de lemn al ferestrei noastre şi oricine recepţiona mesajul. În acest fel, menţineam o reţea zilnică de date şi ştiri care uneori conţinea subiecte importante ce ne ridicau moralul. Unul dintre noi purta răspunderea generală pentru comunicaţiile din întreaga perioadă a plimbării de

dimineaţă. Altora nu li se permitea să intervină, în afară de cazul unor probleme personale urgente.

Printre deţinuţii care ocupau acum celula unde fusesem eu mai înainte, am recunoscut un om cu care lucrasem în fabrică. I-am spus marele secret al comorii pe care o lăsasem în urmă acolo, şi această veste l-a umplut de o fericită speranţă. Ziua următoare, însă, mi-a spus că se uitase cu grijă, dar nu fusese în stare să localizeze ascunzătoarea. Ca să-l ajut, i-am desenat o schiţă a celulei pe o bucată de hârtie subţire, pe care am vârât-o în tulpina goală a unui fir de pai luat din salteaua mea şi l-am lăsat să cadă într-un loc prestabilit în curte. L-a găsit acolo a doua zi şi aceasta a dus la descoperirea ascunzătorii. Cât de fericiţi şi recunoscători au fost cu toţii! A mai durat încă o lună, până ce am reuşit să-i fac să răspundă în acelaşi fel prin returnarea majorităţii caietelor de notiţe.

Acum noua noastră celulă se desfăta într-o atmosferă însufleţită şi laborioasă. Virgil începuse să sculpteze şi să modeleze bucăţi de os găsite prin curte, lucrând cu îndemânarea şi răbdarea unui adevărat artist. Am fost uimiţi de sumedenia de mici crucifixşi şi alte obiecte mărunte pe care a reuşit să le născocească din chiar prima încercare. Costel şi Bucur s-au apucat de împletit. Bucur era o persoană tăcută. Nu îmi amintesc să-l fi auzit vorbind mai mult de o sută de cuvinte în timpul întregii perioade cât am stat împreună. Într-o zi Simion, fiul unui mic negustor, condamnat pentru că se trezise vorbind în chip defăimător la adresa regimului, i-a spus:

– Ascultă, Bucure, pentru ce te-au arestat? Ţie nu-ţi ies din gură mai mult de zece cuvinte pe săptămână.

– Exact aşa e, a răspuns el, tu ai vorbit tot timpul, în timp ce eu am acţionat.

Asta fusese adevărul! Bucur lucrase în armată şi aprovizionase cu muniţii un grup de luptători pentru libertate din Munţii Semenicului. La proces, el susţinuse că nu a ştiut că respectivii se aflau în afara legii, şi asta i-a uşurat oarecum situaţia.

Acum, Bucur şi Costel inventaseră în linişte şi cu inteligenţă o pereche de andrele de împletit, şi cu lâna deşirată dintr-o pătură, se puseseră pe lucru. Într-o zi l-am văzut pe Simion aşezat pe priciul de sus şi pe Bucur stând pe podea, răsucind fire de lână şi de bumbac luate de la husele de saltele, cu un dispozitiv pe care îl inventaseră chiar ei. În câteva

săptămâni îşi împletiseră propriile lor pulovere şi ciorapi, deoarece iarna venea cu paşi repezi.

Cam în acel timp am început să primim cota noastră zilnică de lemne şi cărbuni. Focul se aprindea prin trecerea unei lopeţi pline cu jăratic, din celulă în celulă. Noi luam acel jar ca să mascăm faptul că aveam propriile noastre mijloace de a face focul – izbind două cremene una de alta şi aprinzând surcelele de lemn.

Ca să meşterim surcele de aprins focul din buturugile repartizate camerei noastre, am scos o vergea de la unul din paturi şi am ascuţit-o în chip de toporişcă. Cu toate acestea, o foloseam cu prudenţă, fiindcă, deţinerea unor astfel de obiecte era strict interzisă. Cu toate precauţiile noastre de a nu face zgomot, în cele din urmă tot am atras atenţia gardienilor şi Marin, care făcea surcele tocmai atunci a fost prins în flagrant delict şi pedepsit cu zece zile într-o celulă de izolare. Bietul de el a făcut inaugurarea noilor celule disciplinare care fuseseră construite în beciul clădirii de securitate maximă. Gardienii ne-au confiscat toporul, dar noi am făcut altul chiar a doua zi, folosindu-l de această dată cu mai multă atenţie.

Cum se făcuse groaznic de frig, am început să furăm bucăţi de cărbune în drumul nostru spre curtea de exerciţiu, când supravegherea era slabă pe coridor. În acest fel am reuşit de multe ori să suplimentăm raţia zilnică şi deloc suficientă de cărbune.

Aprindeam focul seara pe la şase, iar confortul pe care îl obţineam stând în picioare împrejurul sobei arzânde, ne dădea un simţământ vremelnic de a ne fi aflat acasă. Mi se părea că în acele momente înţeleg perfect şi involuntar marea importanţă a descoperirii focului în istoria omenirii. Stând în picioare pe lângă foc, cântam adeseori încet cântece populare sau imnuri din închisoare, sub bagheta versată a lui Papa. Era un etnic german din Transilvania care încercase să fugă. Era mai în vârstă decât cei mai mulţi dintre noi. Blond, cu ochi albaştri, şi înalt de aproape doi metri, Papa suferea de blândeţe, dar şi de foame.

Rămâneam îngrămădiţi ciorchine în jurul sobei până când focul se stingea în cenuşa licărindă, repovestind amintiri, spunând glume, şi amuzându-ne câte puţin. Soba neputincioasă se răcea curând şi târziu, în noapte, îngheţam din nou de frig. Din fericire, această cameră a noastră se afla într-un colţ şi nu era curent. Doar câteodată, când temperaturile de afară

coborau bine sub zero grade, ne trezeam în puterea nopţii din cauza frigului insuportabil.

Simion era cel mai vechi din grup, deşi avea numai douăzeci şi opt de ani. Fusese dat afară de la universitate din cauza aşazisei lui „origini sociale nesănătoase" şi se dusese înapoi acasă să-l ajute pe tatăl său în gospodărirea micului magazin de coloniale şi articole alimentare al cărui proprietar mai era încă în oraşul natal. El nu pierduse niciodată o ocazie să nu blesteme Partidul. După el, de când veniseră comuniştii la putere dispăruseră de pe piaţă chiar şi merele stricate. Potrivit celor relatate de el, bodogăneala asta neghioabă i-a fost fatală şi l-au învinuit de instigare pentru răsturnarea regimului şi l-au condamnat la cinci ani de închisoare.

– Ar fi fost mult mai bine dacă ai fi făcut ceva, în loc să turui ca o gaiţă, a fost verdictul taciturnului Bucur.

Am fost surprinşi de această izbucnire, iar Simion a fost atât de uluit, încât preţ de câteva secunde n-a fost în stare să zică nimic.

– Ascultaţi bine, toată lumea, fiindcă Bucur n-o să mai scoată vreun cuvânt până la sfârşitul lunii, a răspuns el în cele din urmă.

Ne-am amuzat copios de sfada lor, în special seara în jurul focului, când moralul nostru era în punctul său cel mai ridicat.

Simion, obişnuit cu jargonul de prăvălie al tatălui său, începea totdeauna poveştile sale cu „Era vremea când cireşile se coceau în livadă"; sau „Asta se întâmpla cam în vremea când spanacul proaspăt era din belşug pe piaţă"; sau „Când a avut loc această poveste, merele ionatan se aflau deja pe farfuriile oamenilor". Pe noi ne distra stilul lui pitoresc şi curând am adoptat şi noi acel stil „calendaristic".

În ceea ce mă privea, începuturile de dimineţi şi după-amiezile târzii mi le dedicam rugăciunii, dar atmosfera acestei noi celule nu era tot aşa de favorabilă silinţelor religioase, aşa cum fuseseră celelalte. Mi-a trebuit destul efort ca să rezist pe poziţie şi să nu iau în seamă sumedenia de glume cu tâlc şi veselia celor din jur.

Noi petreceam cea mai mare parte a zilei citind, studiind, sau lucrând la ceva, dar sufeream acut din lipsă de hârtie şi eram cu ochii în patru în căutarea ei. Într-o zi, pe când mergeam în cerc de jur-împrejur în ţarcul de plimbare, cineva a zărit pe neaşteptate o grămadă mare de pungi de hârtie stivuite, în interiorul bisericii părăsite a închisorii, care acum era

transformată în depozit de mărfuri. Puteam vedea vârful grămezii ridicându-se până sus deasupra ferestrei, ale cărei geamuri fuseseră sparte ori luate de mult. Pervazul acesteia se afla cam la cinci metri înălţime de la pământ. Dintr-odată ne-am concentrat toate eforturile ca să născocim un plan şi să punem mâna pe hârtia acelor pungi.

Regulamentul închisorii cerea ca noi să spălăm săptămânal podelele de lemn din celulele noastre. Operaţiunea aceasta nu se dovedise a fi întotdeauna o sarcină uşoară, întrucât de multe ori nu aveam apă suficientă nici de băut, dar aşa cum puteam, făceam cu rândul echipe de câte doi şi spălam podeaua. Într-o zi Ioni şi Marin care spălau duşumeaua şi frecau cu sârg lângă uşă, au descoperit că o şipcă lungă de lemn de la tocul uşii era desfăcută.

– Mi-a venit o idee grozavă, a spus Ioni zâmbind. Luăm şipca asta lungă, îi batem un cui în capăt şi tragem pungile în jos, spre noi.

Am încercat, dar fără vreun rezultat. Pentru orice eventualitate, am lăsat şipca de lemn rezemată în mod discret de un gard de lemn care separa cele două curţi de exerciţiu. Apoi taciturnul Bucur a venit cu o altă idee.

– Ascultaţi, fraţilor, iar noi ne-am conformat imediat, fiindcă el vorbea atât de rar, facem o frânghie lungă din bumbac şi lână, ţesută din păturile şi husele saltelelor noastre, îi punem în capăt un cârlig şi îl aruncăm la pungi. Vom avea o şansă mult mai bună, cred eu, decât am avut cu şipca.

– Bună idee, şi-a dat cu părerea şi Virgil. Vedeţi, în timp ce Simion îi dădea cu gura, Bucur îşi punea mintea la contribuţie. El are dreptate din nou, a continuat Virgil, tachinându-l.

– Da, vreau să-l văd pe geniul gânditor cum ţese singur frânghia, a replicat cu invidie Simion, meşterul ţesător, pentru că nu-i venise lui ideea.

Deşi discuţia n-avea nici un rost, Simion a continuat să vorbească în timp ce Bucur zâmbea liniştit. Împreună au făcut o frânghie lungă. În acelaşi timp, Virgil a îndoit trei cuie legându-le la capăt şi a făcut o ancoră cu gheare de pisică, numai bună de prins în prelungirea sforii.

Am încercat stratagema a doua zi de dimineaţă, în semiîntuneric, dar din nou n-a mers. După mai multe încercări rapide frânghia a cedat lăsând cârligul agăţat de pungi.

– Destul cu ideea grozavă a lui Bucur, a râs Simion, deşi doream din suflet să fi avut dreptate.

Pe când ne frământam mintea să găsim o soluţie pentru a obţine hârtia, Gottfried a venit cu o idee nouă care a salvat situaţia.

– Hai să încercăm altceva! Masa poate face şmecheria.

Noi nu înţelegeam deloc ce legătură avea masa, dar ascultam cu toţii.

– De la pământ până la fereastra celui de al doilea etaj unde sunt pungile, este un spaţiu de 5 – 6 metri. Dacă scoatem masa afară, hai să zicem pentru o spălare şi dacă Papa şi Nic o saltă puţin, fiindcă sunt cei mai înalţi, cineva care se suie pe ea ar putea să atingă pungile.

– Grozavă idee, a spus Papa cu entuziasm. Dar cine e ăla să se urce pe masa ţinută de noi?

– Nu, nu mă urc acolo. Eu v-am dat ideea, voi găsiţi pe cineva s-o pună în practică.

Nu ne-a trebuit mult până să luăm o hotărâre. În dimineaţa următoare, cam pe la cinci şi jumătate când am fost scoşi afară să golim hârdăul, am încercat. Şi ne-am socotit norocoşi, pentru că sergentul Mihai se afla la comandă.

Am scos masa afară cu noi, sub pretextul că avea nevoie să fie spălată bine. Cum în curte era încă întuneric, nu puteam fi practic văzuţi din uşa blocului nostru unde păzea gardianul. Ne-am repezit în ţarcul de exerciţiu şi am rezemat masa în poziţie verticală, faţă de zidul bisericii. Bica s-a căţărat sus, în timp ce patru dintre noi am ridicat-o cât am putut, până când el a atins pervazul.

A tras de o pungă, dar s-au rostogolit zece prin fereastră, deasupra capetelor noastre. Am fost mai curând fâstâciţi de acest belşug, pe care am reuşit să-l ascundem urgent sub haine şi l-am adus fără grijă cu noi, în celulă. Ce colosală bogăţie de hârtie!

– Ascultaţi, fraţilor, a spus Virgil, trebuie să facem ceva să o ascundem, altfel dăm de mare bucluc.

– Hai să tăiem pungile în coli mai mici şi să coasem caiete din ele, am propus eu.

Am început să lucrăm imediat, tăind şi fasonând cu febrilitate pungile, aşa cum cereau nevoile noastre. Am făcut zeci de caiete de notiţe şi fiecare era liber să ia cât de multe caiete i-ar fi trebuit sau cât de multă hârtie dorea. Am distribuit chiar o parte din prada noastră şi altor deţinuţi din bloc, fie aruncând-o afară pe fereastră, fie lăsând-o în anumite locuri din curte stabilite de comun acord.

Acum fel de fel de dicţionare, colecţii de poezii, expresii şi alte frânturi de gânduri răsăreau din diferite camere ca ciupercile după ploaie.

Am început un dicţionar geografic, fiindcă geografia fusese una din pasiunile mele de o viaţă, şi curând după aceea, de câte ori aveam un prilej, îi consultam şi pe ceilalţi în diferite probleme cu caracter geografic. Printre alte intenţii, doream să includ în dicţionar toate ţările lumii şi capitalele lor, precum şi statele americane şi provinciile importante ale marilor ţări. Am descoperit curând că bagajul de cunoştinţe geografice din cadrul blocului nostru era destul de limitat, şi când am insistat să aflu capitala Tasmaniei, pe care nimeni nu şi-o putea aminti, prietenii mei au început să râdă de mine.

Ioni era chiar mai ambiţios. El a iniţiat un proiect personal de a recrea harta fizică şi politică a lumii şi chiar a încercat să o coloreze. A ieşit destul de frumos, dar cam anapoda. El făcuse Tahiti mai mare decât Noua Zeelandă şi o pusese în Atlantic. Inspirat de stăruinţa lui Ioni, Marin, altminteri un repetent şi un derbedeu din îndepărtatele mahalale ale Bucureştiului, şi-a desenat propria hartă a globului, desconsiderând orice fel de realitate, şi lansându-se pe sine într-o serie de năstruşnice călătorii imaginare împrejurul propriei sale lumi.

Absorbiţi în toate aceste activităţi, unii dintre noi au început să simtă presiunea timpului. Chiar şi privitul pe fereastră a devenit un fel de cazină. Înainte de obţinerea pungilor de hârtie, scrijelisem pe zidul din spatele priciului meu cam vreo două mii de cuvinte franceze şi germane, precum şi multe expresii care, pentru a fi descifrate îţi luau o zi întreagă. De fapt, tot zidul fusese transformat într-o „bibliotecă" şi noi ne distram spunând „cutărică e ocupat – vorbeşte cu pereţii". În lumina obscură a celulei, „biblioteca" nu a fost nicicând descoperită de gardieni, fiindcă atunci când intrau înăuntru nu stăteau niciodată îndeajuns de mult pentru a-şi obişnui ochii. Nici noi nu izbuteam să vedem cuvintele scrijelite cu un cui pe perete, după ce ne întorceam de la exerciţiile de afară. Aveam nevoie de cel puţin cincisprezece minute ca să putem vedea.

Curând, nu am mai avut nevoie să vorbim cu pereţii – aveam caiete de notiţe adevărate. Deţinuţii mai puţin instruiţi dintre noi jucau şah ore întregi şi foloseau hârtia pentru a mângâli scorurile şi rezultatele nesfârşite ale diferitelor lor întreceri.

Acele multe caiete de notiţe şi alte lucruri interzise au ridicat inevitabil problema găsirii unei ascunzători pentru ele.

Era mai degrabă riscant să le ascundem în saltele ori sub peticele hainelor noastre, pentru că se făceau percheziţii inopinate în celulă şi obişnuitele percheziţii corporale.

– Devine periculos, fraţilor, tot insistam eu mereu. Apoi am discutat asta într-un grup mai mic format din cei mai capabili de coeziune colegi şi dotaţi intelectualiceşte. Am hotărât să găsim o ascunzătoare sub podea.

– Hai să verificăm scândurile, au căzut de acord pe loc Simion şi Virgil.

Cum Simion era şi scund şi slab, s-a vârât sub paturi să verifice scândurile. Virgil l-a urmat şi curând au fost surprinşi să constate cât de uşor era să scoată una din scândurile duşumelei. Odată îndepărtată, au început să sape molozul de sub ea, în timp ce alţii cărau murdăria scoasă în hârdăul ce ţinea loc de latrină.

Când după mai mult de o oră de săpat lent şi meticulos gaura era aproape gata, Virgil m-a chemat de urgenţă sub priciuri.

– Nic, uită-te aici, a spus el fără să se ridice. Nu-mi vine să cred! Tot săpând la ascunzătoare, uite peste ce am dat!

Învelită cu grijă într-o bucată de stofă era Sfânta Scriptură.

– Dumnezeule, am exclamat eu total surprins, cine a pus Biblia aceasta aici? Şi când?

Biblia ar fi putut să fie ascunsă acolo din 1948, când bisericile fuseseră transformate în depozite de mărfuri, şi se dăduse ordin ca obiectele religioase şi cărţile sfinte să fie distruse.

La început noi trei, Virgil, Simion şi cu mine, nu ştiam ce să facem, iar alţi trei sau patru care se aflau în afara zonei au devenit curioşi. L-am rugat pe Papa să vină jos pentru a ne sfătui şi curând ne-am dat seama că restul oamenilor din cameră deveniseră tăcuţi şi foarte curioşi să afle ce se întâmpla. Şoaptele noastre au fost curând inutile. Conştienţi că toată camera era numai ochi şi urechi, nu am mai avut de ales şi astfel am dat în vileag descoperirea.

Vechea Biblie a fost trecută din mână în mână şi tăcutul Bucur s-a închinat, a apăsat coperta spre buzele sale, şi a şoptit: „E un miracol".

Nimeni n-a îndrăznit să spună ceva în acele clipe. Sfânta Scriptură devenise o comoară comună la dispoziţia oricui dorea să o citească, şi îl făcea totodată răspunzător pentru ascunderea ei. Surprinzător, dar aproape toţi dintre noi au fost interesaţi să o citească.

Când m-am pregătit de culcare în acea noapte, n-am putut să nu mă minunez de Biblia pe care o ţinusem în mâini. Era ca un miracol, de parcă o mână divină s-ar fi întins spre noi, dăruindu-ne Cartea Sfântă. Cu uimire mi-am dat seama că existau cel puţin cincizeci de scânduri în podea care nu puteau fi văzute din afara celulei. Cum şi de ce o alesesem noi pe aceea sub care se afla Biblia? Asta m-a făcut să mă gândesc că poate Dumnezeu veghea asupra noastră şi ne dăduse acest dar ca pe un memento. Eram însă atât de tineri, şi greu ne puteam rupe gândurile de problemele noastre mărunte şi zilnice.

A doua zi am terminat de săpat ascunzătoarea şi am pus la păstrare tot ceea ce nu era folosit în mod curent. Convinşi că preţioasele noastre comori sunt acum ascunse la loc sigur ne-am întors la studiile noastre ceva mai liniştiţi.

Caietele de notiţe parcurgeau un fel de circuit, transmise altor celule, unde erau citite şi completate cu aviditate.

Pe neobservate începusem să ne maturizăm şi să acumulăm cunoştinţe, ba chiar să ne etalăm talente până atunci necunoscute. În timp ce Virgil, lăcătuş de meserie, făcea dovada unor aptitudini incredibile de sculptor, Cornel, un băiat cu mult mai tânăr decât noi, începu să creeze nişte poezii atât de sensibile încât toţi am rămas surprinşi de frumuseţea lor. Cât despre mine, mă interesa să învăţ cât mai mult şi i-am uimit pe toţi cu ambiţia şi disciplina mea. De fapt, între timp mă analizasem destul de bine, identificându-mi punctele tari şi slabe şi hotărâsem să lucrez cu mine asiduu şi să mă perfecţionez, mai ales din punct de vedere intelectual.

Supravegherea era totuşi aspră, nu ne permitea să ne destindem şi adeseori trebuia să fim cu ochii în patru. În ciuda măsurilor noastre de precauţie, în urma unei percheziţii-surpriză, am fost prins cu un caiet de notiţe şi am fost pedepsit fără întârziere cu şapte zile de izolare în clădirea de securitate maximă. Clădirea era invizibilă din noua celulă, dar eram totuşi în incinta ei.

Cu câteva zile mai înainte, Marin se întorsese din arest. Faţa lui era moale ca de ceară şi trasă, şi ne spusese că suferise mai mult de frig decât de foame. Când au început aceste pedepse, au fost limitate la cinci zile, dar acum fuseseră prelungite până la paisprezece zile. Curând au fost din nou prelungite până la treizeci de zile, incluzând, firește, o masă la fiecare a treia zi. Părea că administraţia doreşte să verifice asupra noasră limitele rezistenţei umane.

Omul are rezerve în a răbda cazne de necrezut, dar există, de asemenea, o limită a ceea ce corpul uman poate suporta. Marin s-a întors în cameră într-o stare de epuizare fizică, şi atunci am hotărât în unanimitate ca fiecare dintre noi să-i ofere câteva linguri pline din raţiile noastre, dublând astfel porţia lui zilnică. Marin, care era cu deosebire sensibil la foame, a spus în glumă că a meritat pe deplin să fie pedepsit cu regim de carceră, căci oricum nu ar fi putut niciodată să reuşească să mănânce după pofta stomacului său.

Când gardienii întocmeau un raport disciplinar unui deţinut, el nu ştia niciodată când va efectua pedeapsa. Autorităţile închisorii te lăsau înadins într-o stare de suspans. Uneori erai scos afară să execuţi pedeapsa la câteva săptămâni după ce fusese întocmit raportul. Aceste pedepse în suspensie erau ţinute nerezolvate până când exista o atmosferă de agitaţie între deţinuţi sau când se dezlănţuia un nou val de teroare.

La câteva zile după întoarcerea lui Marin, a fost rândul meu să fiu scos afară, aşa că din nou camera noastră avea un „ambasador" la beci, cum spuneam noi. Cum celulele de pedeapsă erau situate în subsolul clădirii de securitate maximă, am izbutit să formăm un lanţ de comunicaţii cu camarazii noştri deţinuţi în acea clădire şi treptat, am ajuns să aflăm tot ce se întâmpla şi acolo. Când gardianul mi-a strigat numele, am păşit afară pe coridor, unde mi-a fost aruncată pe cap o pătură, în aşa fel încât să nu pot să văd unde mă ducea. Aceasta era o precauţie total lipsită de sens, fiindcă acum ştiam toată închisoarea pe dinafară şi îmi dădeam seama de destinaţie.

Când am intrat în clădire, am făcut la stânga şi am luat-o în jos, pe o scară îngustă. În momentul când am ajuns în camera boilerului de la subsol, mi s-a luat pătura de pe cap. De acolo am fost dus jos, pe o altă scară subterană şi am ajuns în faţa unui soi de criptă, cam de patru pe cinci metri, cu patru uşi de fier, ducând la patru celule. Am fost împins într-una din ele.

Era o celulă foarte mică, de beton, care amintea de o peşteră din epoca de piatră. Toate celulele erau identice, cu excepţia faptului că trei din ele aveau o deschizătură ducând la un orificiu de aer, ceea ce a patra celulă nu poseda. Exista un bec electric deasupra uşii şi un hârdău în chip de latrină într-un colţ; altminteri celula era goală.

Ca o lovitură a soartei, nu existau nici un fel de ocupanţi în celelalte celule, aşa că nu era absolut nimeni cu care aş fi putut

să vorbesc. Totuşi, puteam să aud sunetele înăbuşite ale codului Morse pulsând prin ziduri, dar mult prea slabe pentru mine ca să le descifrez. Am început să merg în sus şi în jos prin celula aceea cu un fel de sentiment nepământean că m-aş fi aflat într-un mormânt. Pustietatea apăsătoare din jur, lipsa oricărui lucru asupra căruia să-mi fixez gândurile, şi spaţiul meschin m-au făcut curând somnoros. Apoi m-am aşezat pe hârdău şi, rezemându-mi capul de zidul din spatele meu, am încercat să dorm. Gândul că aveam de stat şapte zile în acest mormânt mă deprima de groază. Îmi treceau prin cap tot felul de idei confuze, până când pe neaşteptate am adormit. Somnul era de departe cel mai bun medicament în viaţa de puşcărie.

„Cu cât dormi mai mult, cu atât ispăşeşti mai puţin", spunea cineva în glumă o maximă specifică detenţiei, iar în această celulă singuratică nu se afla nimeni care să mă împiedice să dorm.

Hârdăul acela totuşi s-a dovedit a fi un loc extrem de incomod, aşa că până la urmă am hotărât să mă întind pe podea. Cimentul era ud, însă am descoperit un petic de pământ ceva mai uscat lângă unul din pereţii pe care m-am lungit pe spate. După un timp oarecare am simţit cât era de rece. Nu cred să fi stat aşa întins mai mult de cincisprezece minute, dar acela a fost cel mai nenorocit sfert de oră din viaţa mea. Am închis ochii şi am adormit. Am avut un vis scurt, de fapt un coşmar. Mă spiona cineva cu un cuţit în mână. Deodată, l-am simţit cum îmi înfige cuţitul în spate. Îngrozit, am sărit în picioare. Simţeam încă lama cuţitului înfiptă în spate, şi o durere înfiorătoare îmi fulgera corpul. „Lumbago-ul marxist", cum îi spuneau deţinuţii politici, a rămas de atunci companionul meu pe viaţă, şi am căpătat tot de atunci o teamă permanentă şi o sensibilitate bolnăvicioasă faţă de frig.

Am sărit brusc în picioare şi mi-am dat seama din nou cât de groaznic era să fii izolat de orice fiinţă umană. Am început să mă rog şi treptat m-am liniştit. Curând m-a învăluit o pace spirituală mângâietoare şi graţie ei mi-am uitat durerile.

La ora şapte seara, gardianul din schimbul de noapte a venit de serviciu pentru numătoarea de seară, iar trei ore mai târziu s-a întors din nou şi mi-a poruncit să mă duc afară şi să aduc un pat de fier din grămada de lângă celule. Desigur, nu exista saltea pe el, dar mi-a dat o pătură veche, zdrenţuită, şi m-a prevenit să fiu în picioare la ora cinci, a doua zi, dimineaţa, ca să-i predau echipamentul. Destul de ciudat, dar sunetul acelei

voci umane mi-a dat puţin curaj, chiar dacă omul era o brută ursuză, cu inimă de piatră. Cât de însetat eram în acea clipă după puţină căldură şi după un semn de simpatie şi înţelegere din acei ochi lipsiţi de omenie, dar el nici măcar nu s-a uitat la mine. Înfăşurându-mă în pătura zdrenţuită, m-am întins pe pat. Era tare, iar barele de metal transversale îmi intrau adânc în coaste. Cu toate astea, eram recunoscător să fiu protejat astfel de umezeala mortală a podelei. Noaptea a fost un supliciu, căci mă trezeam în scurte răstimpuri îngheţat până în măduva oaselor şi cu o senzaţie de înţepenire în toate mădularele.

În zori, imediat după sunetul aspru al clopotului a apărut iarăşi gardianul, însoţit de data aceasta de un deţinut de drept comun. Cel din urmă a scos afară din celulă patul şi pătura, apoi s-a întors şi a aruncat o găleată cu apă rece pe podea. Aducând o mătură, a frecat podeaua cu însufleţire, împrăştiind apa în mod egal peste tot. Acum am înţeles de ce podeaua era în permanenţă umedă.

Am început ziua spunându-mi rugăciunile, urmate de rostirea de psalmi şi poezii cu voce tare căci nu era nimeni să mă audă. Eram atât de cufundat în ritualul meu încât am fost destul de surprins de apariţia neaşteptată în uşă a gardianului din schimbul de zi. Ceva mai târziu am început să aud semnale slabe ale codului Morse, răsunând ca un ecou prin ziduri şi mi-am amintit că în noaptea precedentă, înainte de a adormi, descifrasem fără să vreau un scurt mesaj. Am hotărât atunci şi acolo să încerc să fac şi eu legătura cu cineva, dar mi-a trebuit ceva timp până să descopăr singurul obiect solid cu care puteam lovi în zid – o lingură. La început a fost un lucru destul de greu, fiindcă nu cunoşteam prea bine codul Morse, dar „zidul" trebuie să-şi fi dat seama de lipsa mea de experienţă, întrucât a început să mă înveţe cu răbdare fiecare literă de la A la Z. Pe măsură ce mi se comunicau semnalele codificate le notam pe suprafaţa uşii de metal, pe care mai întâi am înmuiat-o şi am frecat-o cu pudră de var răzuit de pe pereţi. După ce am exersat aşa câteva ore, am început să bat destul de corect. O lovitură uşoară, scurtă, pentru un punct şi două lovituri uşoare, scurte, pentru o linie de despărţire. „Zidul" transmitea semnalele la celulele de deasupra.

Corespondenţii mei invizibili mă întrebau cine eram, de unde venisem, durata condamnării mele, de ce fusesem pedepsit acum, şi cum mă simţeam. Am răspuns la toate aceste

întrebări şi apoi am împărtăşit toate veştile pe care le aveam, parte din ele nefiindu-le cunoscute şi primite cu bucurie. Pe urmă ei au comunicat propriile lor fragmente de informaţii. În acest fel am ajuns să cunosc şi să mă împrietenesc cu oameni pe care nu-i întâlnisem şi n-aveam să-i întâlnesc niciodată în viaţa mea. Timpul zbura cu viteză crescândă până când uşa s-a deschis iar gardianul a venit înăuntru de pe scara de sus, însoţit de un alt deţinut de drept comun. Ultimul mi-a umplut gamela cu apă proaspătă şi mi-a dat o bucăţică de mămăligă, singura raţie pe care aveam dreptul să o primesc pentru primele două zile de pedeapsă. A treia zi mi s-a dat o strachină de mâncare caldă, şi apoi ciclul de postire a început din nou. Aveam o foame de lup, dar am hotărât să păstrez jumătate din bucata de mămăligă pentru seară.

După ce am mestecat raţia mea autoimpusă cât am putut de încet, mi-am reluat conversaţia cu prietenii mei necunoscuţi şi le-am spus ce se întâmplase când încercasem să dorm pe betonul umed. Erau pe deplin conştienţi de pericol, fiindcă mulţi dintre ei se îmbolnăviseră în condiţii similare. După aceea, cât timp am rămas în celula de pedeapsă, ei m-au prevenit constant să nu cumva să mai repet acea greşeală.

Unul dintre corespondenţii mei obişnuiţi prin zid era un domn Manoliu, care s-a oferit să-mi dicteze textul unei rugăciuni, „Visul Maicii Domnului", pe care eu nu o auzisem înainte. Am petrecut restul zilei transcriind-o pe uşa de fier. Era o rugăciune lungă, dar am memorat-o. De atunci încolo, ea a devenit pilonul principal al rezistenţei mele spirituale. Rostirea dimineaţa şi seara a „Visului" m-a înzestrat cu o putere morală infailibilă. Cum spune unul din versuri, „De va aşterne un om visul tău pe hârtie, sau îl va aşeza în casa lui, ori îl va purta asupra sa, acel om nu se va teme de nimic". Mai târziu, când m-am întors în celula 354, am scris textul pe o coală mare de hârtie şi a supravieţuit chiar celor mai meticuloase percheziţii. Litania a fost copiată de câţiva dintre camarazii mei de celulă, iar pentru ei, ca şi pentru mine, „Visul" a fost întotdeauna un izvor de rezistenţă spirituală.

Înapoi în detenţia subterană, binevoitorul, necunoscutul meu prieten Manoliu, mi-a transmis o serie de năzuinţe şi decizii, fructul unor ani îndelungaţi de neînchipuită suferinţă în clădirea de securitate maximă. Ele m-au impresionat foarte profund nu numai din pricina frumuseţii lor disperate cât mai ales din cea a conţinutului lor fundamental creştin: